

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI

**AVRUPA BİRLİĞİ ORTAK EKONOMİK
POLİTİKALARI İÇİNDE ORTAK DIŞ TİCARET
POLİTİKASI VE TÜRKİYE’NİN UYUM ÇABALARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DERYA MEMİŞ

GAZİANTEP
EYLÜL 2005

T.C.
GAZIANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI

**AVRUPA BİRLİĞİ ORTAK EKONOMİK
POLİTİKALARI İÇİNDE ORTAK DIŞ TİCARET
POLİTİKASI VE TÜRKİYE’NİN UYUM ÇABALARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DERYA MEMİŞ

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Seyhan TAŞ

GAZIANTEP
EYLÜL 2005

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

_____
Prof. Dr. Osman ERKMEN
SBE Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları sağladığımı onaylarım.

_____
Yrd. Doç. Dr. İbrahim ÖRNEK
Enstitü ABD Başkanı

Bu tez tarafımda okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

_____
Yrd. Doç. Dr. Seyhan TAŞ
Tez Danışmanı

Bu tez tarafımızca okunmuş, kapsam ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri:

İmzası

Yrd. Doç. Dr. Seyhan TAŞ (Tez Danışmanı)

_____

Yrd. Doç. Dr. İbrahim ÖRNEK

_____

Yrd. Doç. Dr. Mehmet AYTEKİN

_____

DEĞERLİ ANNEME VE BABAMA.....

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
TABLolar LİSTESİ.....	vii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	Vii
1. GİRİŞ	1
1.1. GİRİŞ	1
2. TEORİK ALTYAPI.....	4
2.1. AVRUPA BİRLİĞİ KURULUŞU VE ORTAK TİCARET POLİTİKASI.....	4
2.1.1. Avrupa Birliği Politikası.....	4
2.1.1.1. Ortak tarım politikası	7
2.1.1.2. Ortak para politikası.....	8
2.1.1.3. Ortak dış ve güvenlik politikası	9
2.1.1.4. Avrupa Birliği bölgesel politikası.....	10
2.1.1.5. Avrupa Birliği sosyal politikası	11
2.1.1.6. Ortak rekabet politikası.....	12
2.1.1.7. Avrupa Birliği vergi uyumlaştırılması politikası	13
2.1.1.8. Avrupa Birliği'nin enerji politikası.....	14
2.1.1.9. Çevre politikası	14
2.1.1.10. Ortak Ticaret Politikası (OTP).....	14
2.1.2. Avrupa Birliği Kurucu Anlaşmaları.....	16
2.1.2.1. Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (A.K.Ç.T.).....	17
2.1.2.2. Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET).....	18
2.1.2.3. Tek pazar.....	21
2.1.2.3.1. Beyaz kitap.....	22
2.1.2.3.2. Tek Avrupa Senedi.....	26
2.1.2.3.3. İç pazarın tanımı, hedefi ve kapsamı.....	27
2.1.2.3.4. Standartların gelişimi (CE)	28
2.1.2.4. Maastricht Mntlaşması ve ortak ticaret politikası.....	32
2.1.2.5. Amsterdam Antlaşması ve ortak ticaret politikası.....	35
2.1.2.6. Nice Antlaşması ve ortak ticaret politikası	35
2.1.3. Küreselleşme Sürecinde GATT ve Avrupa Birliği	35
2.1.3.1. GATT çerçevesinde yapılan çok taraflı ticaret müzakereleri	37
2.1.3.2. GATT'in getirdiği çok taraflı ticaret sisteminin temel ilke, kural ve istisnaları.....	38
2.1.3.3. GATT'in yerini alan kuruluş: Dünya Ticaret rgütü (DTÖ)..	41

	<u>Sayfa No</u>
2.2. ORTAK TİCARET POLİTİKASI.....	42
2.2.1. Ortak Ticaret Politikası Amaçları	42
2.2.2. Ortak Ticaret Politikası Araçları	43
2.2.3. Ortak Gümrük Tarifesi (OGT).....	46
2.2.4. İthalat Rejimi ile İlgili Temel Mevzuat.....	55
2.2.4.1. İthalatta uygulanan ortak kurallar	55
2.2.4.2. Bazı üçüncü ülkelerden yapılan ithalatta uygulanacak ortak kurallar ve tekstil ve konfeksiyon ürünlerinde uygulanan gözetim ve korunma tedbirleri ve konsey yönetmeliği.....	56
2.2.4.3. Kotaların dağıtımına ilişkin ortak kurallar.....	59
2.2.4.4. Anti-damping ve anti-sübvansiyon tedbirleri	61
2.2.4.5. Yeni ticaret politikası araçları.....	65
2.2.4.6. Ticari markaların korunması ve taklit ürünlerin ithalatının önlenmesi	67
2.2.5. İhracat Rejime ile İlgili Temel Mevzuat	68
2.2.5.1. İhracatta uygulanan ortak kurallar	68
2.2.5.2. Resmi destekli ihracat kredilerine ilişkin konsey kararı	69
2.2.5.3. İhracat teşvikleri.....	70
2.2.5.4. İhracat kontrolleri.....	70
2.2.6. Topluluğun Üçüncü Ülkelerle Olan Ticari Anlaşmaları.....	71
2.2.6.1. Serbest ticaret bölgesi anlaşmaları (STA).....	72
2.2.6.2. Ortaklık anlaşmaları.....	74
2.2.6.2.1. Gümrük birlikleri	74
2.2.6.2.2. Merkezi ve Doğu Avrupa ülkeleri ile yapılan anlaşmalar.....	75
2.2.6.3. İşbirliği anlaşmaları	76
2.2.6.3.1. Akdeniz ülkeleriyle yapılan anlaşmalar	76
2.2.6.3.2. Lome anlaşması.....	77
2.2.6.3.3. Tekstil anlaşmaları	79
2.2.6.4. Tavizsiz anlaşmalar.....	81
2.2.6.5. Doğu bloku ülkeleriyle yapılan ticari anlaşmalar	81
2.2.6.6. Genelleştirilmiş preferanslar tercihler sistemi (GTS).....	82
2.2.7. Topluluğun Üçüncü Ülkelerle Ticaretindeki Koruma Araçları	87
2.2.7.1. Gümrük vergileri, fark giderici vergiler ve prelevmanlar.....	88
2.2.7.2. İthalatın gözetimi	88
2.2.7.3. Miktar kısıtlamaları (kotalar).....	89
2.2.7.4. GATT'ın XIX'uncu maddesi uyarınca koruma tedbirleri	90
2.2.7.5. İradi kısıtlama anlaşmaları	91
2.2.7.6. Tarife kontenjanları ve tavan uygulaması.....	91
2.2.7.7. İthalat lisansı	91
2.2.7.8. Anti damping- anti sübvansiyon önlemleri.....	92
2.2.7.9. İthalat kontrolleri ve yasaklamalar.....	93
2.2.7.10. Standart ve teknik engeller.....	94
2.2.7.11. Yeni ticaret politikası aracı	94
2.2.7.12. Menşe kuralları	95
2.2.8. Diğer Uygulamalar.....	96
2.2.8.1. Standartlar	96
2.2.8.2. Çevre politikası konusunda mevzuat	97
2.2.8.3. Anlaşma hükümleri.....	97

	<u>Sayfa No</u>
2.2.8.4. Avrupa topluluğu gümrük kodu.....	98
2.2.9. Avrupa Birliği Anayasası ve Ortak Ticaret Politikasının Uyumu	99
2.2.9.1. Avrupa birliği alanında getirilen değişiklikler.....	99
2.2.9.2. Türkiye açısından getirilen değişiklikler	101
2.2.10. Avrupa Birliği Ticaretinin Dünya Ticaretindeki Yeri.....	102
2.3.TÜRKİYE’NİN DIŞ TİCARET POLİTİKASI VE ORTAK TİCARET	
POLİTİKASINA UYUMU.....	107
2.3.1. Türkiye’nin AT Entegrasyonunu Oluşturan Anlaşmaları	106
2.3.1.1. Ankara antlaşması.....	107
2.3.1.2. Katma protokol	115
2.3.1.3. 1/95 Sayılı ortaklık konseyi kararı	121
2.3.1.3.1. Malların serbest dolaşımı ve ticaret politikası	122
2.3.1.3.2. Tarım ürünleri	122
2.3.1.3.3. Gümrük hükümleri.....	122
2.3.1.3.4. Yasaların kaldırılması	123
2.3.1.3.5. Kurumsal hükümler.....	123
2.3.1.3.6. Genel ve nihai hükümler	123
2.3.2. Gerçekleşen Zirveler	126
2.3.2.1 Amsterdam zirvesi (27 haziran 1997).....	126
2.3.2.2 Lüksemburg zirvesi (12-13 aralık 1997).....	126
2.3.2.3. Cardiff zirvesi (haziran 1998).....	127
2.3.2.4. Köln zirvesi (haziran 1999)	127
2.3.2.5. Helsinki zirvesi (aralık 1999).....	127
2.3.2.6. Feira zirvesi (haziran 2000)	127
2.3.2.7. Nice zirvesi (aralık 2000).....	128
2.3.2.8. Göteborg, Leaken ve Sevilla (2001-2002).....	128
2.3.2.9. Kopenhag (aralık 2002)	128
2.3.3. Gümrük Birliğinin Etkileri	129
2.3.3.1. Gümrük birliği öncesi dönemde ab kaynaklı finansman ...	138
2.3.3.2. Gümrük birliği sonrası dönemde ab kaynaklı finansman ...	139
2.3.4. İthalatla İlgili Mevzuat Yaklaşırma Yolları	147
2.3.4.1. OGT’ne uyum	147
2.3.4.2. İthalatta ortak kurallar.....	149
2.3.4.3. Belirli üçüncü ülkelerden yapılacak ithalatta ortak kurallar	151
2.3.4.4. Miktar kısıtlamalarının idaresi.....	152
2.3.4.5. Dampingle ve sübvansiyonlu ithalata karşı koruma.....	155
2.3.4.6. Hukuka aykırı ticari uygulamalara karşı önlemler.....	159
2.3.4.7. Tekstil ürünleri ithalatında ortak kurallar	160
2.3.4.8. İthalat kontrolleri ve yasaklamalar.....	162
2.3.4.9. 2004 yılı ithalat rejimi kararı ile yapılan düzenlemeler	163
2.3.5. İhracatla İlgili Mevzuatta Yaklaşırma Yolları	168
2.3.5.1. İhracatta ortak kurallar	171
2.3.5.2. İhracatta kota ve tarife kontenjanı belirlenmesi ve idaresi .	172
2.3.5.3. Resmi destekli ihracat kredileri	173
2.3.5.4. İhracat sübvansiyonları	174
2.3.5.5. Dış ticarete standartlar	175
2.3.5.6. İhracat teşvikleri ve kontrolleri.....	175
2.3.6. Tercili Ticaret Anlaşmalarına ve Otonom Rejimlere Uyum.....	180
2.3.6.1. Türkiye-EFTA serbest ticaret ve işbirliği anlaşması	181

	<u>Sayfa No</u>
2.3.6.2. Türkiye-İsrail serbest ticaret alanı anlaşması.....	182
2.3.6.3. Türkiye-Macaristan anlaşması	183
2.3.6.4. Türkiye Romanya anlaşması.....	183
2.3.6.5. Türkiye Litvanya anlaşması.....	184
2.3.6.6. Türkiye Estonya görüşmeleri.....	184
2.3.6.7. Türkiye- Letonya görüşmeleri	184
2.3.6.8. Türkiye, Çek ve Slovak Cumhuriyetleri görüşmeleri	184
2.3.6.9. Türkiye-Polonya görüşmeleri	185
2.3.6.10. Türkiye-Bulgaristan görüşmeleri	185
2.3.6.11. Türkiye-Slovenya.....	185
2.3.6.12. Akdeniz ülkeleri.....	185
2.3.6.13. Türkiye- Malta	186
3. MATERYAL VE YÖNTEM.....	187
3.1. MATERYAL.....	187
3.2. YÖNTEM.....	187
4. DEĞERLENDİRME	189
KAYNAKLAR	193
ÖZGEÇMİŞ.....	200

TABLULAR LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Tablo 2.1. Tek pazar'ın tamamlanmasının getireceği kazançlar.....	26
Tablo 2.2. Avrupa tek senesinde yer alan destek önlemleri	26
Tablo 2.3. CE işaretinin iliştirilmesini öngören direktifler	30
Tablo 2.4. Maastricht Antlaşması'nın yapısı	32
Tablo 2.5. GATT çerçevesinde gerçekleştirilen çok taraflı ticaret müzakereleri.....	41
Tablo 2.6. AET'da gümrük birliğinin gerçekleşmesi.....	49
Tablo 2.7. AB'nin üçüncü ülkelerle mevcut ve planlanan serbest ticaret bölgesi anlaşmaları (sta) ve gümrük birliği anlaşmaları.....	54
Tablo 2.8. Avrupa topluluğu'nun tekstil ürünlerinde kısıtlama veya gözetim uyguladığı ülkeler	58
Tablo 2.9. Avrupa birliği'nin uluslararası anlaşmaları	71
Tablo 2.10. Ortaklık anlaşmaları.....	76
Tablo 2.11. APK ülkeleri ile yapılan mali paket sözleşmeleri.....	78
Tablo 2.12. AB-ABD ticareti (ticaret dengesi)	81
Tablo 2.13. GTS rejiminden yararlanan ülkeler.....	85
Tablo 2.14. Avrupa birliği'nin en çok dış ticaret açığı ve fazlası verdiği ülkeler	86
Tablo 2.15. Avrupa topluluğu ortak ticaret politikasında yer alan korumacı önlemler.....	98
Tablo 2.16. Ticaret bilançosu (ihracat-ithalat).....	103
Tablo 2.17. Ticaret bilançosu (ihracat)	103
Tablo 2.18. Ticaret bilançosu (ithalat)	103
Tablo 2.19. Ülke gruplarına göre ihracat	105
Tablo 2.20. Ülke Gruplarına Göre İthalat	106
Tablo 2.21. Türkiye'nin katma protokol'de öngörülen ve fiilen gerçekleştirdiği gümrük vergisi indirimleri	119
Tablo 2.22. Türkiye'nin Ortak Gümrük Tarifesine Uyumu:1997-1996	131
Tablo 2.23. Türkiye'nin Ülke Gruplarına Göre Dış Ticaret Açığı.....	137
Tablo 2.24. Türkiye'nin halen faydalandığı ve önümüzdeki dönemde faydalanacağı kaynaklar.....	140
Tablo 2.25. Türkiye'nin yaptığı tercihli ticaret anlaşmaları	144
Tablo 2.26. Türkiye'nin ihracatında gelişmeler	146
Tablo 2.27. İhracat'ta başarılı olan sektörlerde üretim artışları	146
Tablo 2.28. AB'ye Karşı Miktar Kısıtlamalarının Kaldırılması	153
Tablo 2.29. Türkiye'nin tekstil ürünlerinde kısıtlama veya gözetim uyguladığı ülkeler.....	162
Tablo 2.30. İthalatın ülkelere göre dağılımı.....	165
Tablo 2.31. İthalatın ülkelere göre dağılımı.....	166
Tablo 2.32. Dünya ihracatında Türkiye'nin payı.....	169
Tablo 2.33. İhracatın ülkelere göre dağılımı.....	177
Tablo 2.34. İhracatın ülkelere göre dağılımı.....	178

KISALTMALAR LİSTESİ

Avrupa Birliği	: AB
Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu	: AKÇT
Avrupa Ekonomik Topluluğu	:AET
Avrupa Topluluğu	:AT
Afrika, Pasifik, Karayip Ülkeleri	:APC
Avrupa Ekonomik Alanı	:AEA
Avrupa Topluluğu Resmi Gazetesi	:ATRG
Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi	:EFTA
Avrupa Sosyal Fonu	:ASF
Avrupa Tek Senedi	:ATS
Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu	:EURATOM
Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü	:OEEC
Avrupa Entegre Tarifesi	:TARIC
Avrupa Standardizasyon Komitesi	:CEN
Avrupa Elektroteknik Standardizasyon Komitesi	:CENELEC
Avrupa Telekomünikasyon Standartları Enstitüsü	:ETSI
Avrupa Para Birimi	:EURO
Amerika Birleşik Devletleri	:ABD
Çok Elyaflılar Anlaşması	:MFA
Devlet Planlama Teşkilatı	:DPT
Devlet İstatistik Enstitüsü	:DİE
Dış Ticaret Müsteşarlığı	:DTM
Dünya Ticaret Örgütü	:DTÖ
Ekonomik ve Parasal Birlik	:EPB
European Mediterrean	:Euro-Med
European Currency Unit	:ECU
European Telecommunications Standarts Institution	:ETSI
Gayrisafi Yurt İçi Hasıla	:GSYİH
Genelleştirilmiş Preferanslar Sistemi	:GSP
Gümrük Birliği	:GB
İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi	:İGEME
İstanbul Ticaret Odası	:İTO
İktisadi Kalkınma Vakfı	:İKV
İktisadi ve İşbirliği Kalkınma Örgütü	:OECD
İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi	:İGEME
Lisans Sistemi Tarifesi Yönetimi	:SIGL
Mediterranean Economic Development Associates	:MEDA
Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri	:MDAÜ
Nesli Tehlikede Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslar arası Ticaretine İlişkin:	CITES

Ortak Ticaret Politikası	:OTP
Ortak Tarım Politikası	:OTP
Ortak Gümrük Tarifesi	:OGT
Serbest Ticaret Anlaşması	:STA
Tarifeler ve Ticaret Genel Anlaşması	:GATT
Türk Standartları Enstitüsü	:TSE
Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği	:TOBB
Uluslar arası Ticaret Örgütü	:İTO

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. GİRİŞ

Güç dengelerinin sürekli değiştiği bir ortamda Avrupa ülkeleri dünya piyasasında yer edinmek amacıyla 1957 yılında imzalanan Roma Antlaşması ile başlangıç adı Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) olan Avrupa Birliği'ni (AB)* kurmuştur. 1 Mayıs 2004 tarihinde 10 aday ülkeyi de bünyesine alarak üye sayısını 25'e çıkararak birliğin başlangıç amacı, ekonomik entegrasyon iken Maastricht Anlaşması ile siyasi bir boyut kazanmıştır.

Birlik Şubat 1992'de imzalanan anlaşma ile tek para birimine (Euro) geçerek ortak dış ve savunma politikasına dayalı "siyasi birlik" kurulmasını öngörmüştür. Belirtilen bu ana amaçlara ulaşmak için 15 ortak politika oluşturmuştur. Bu politikalardan en önemlilerinden birisi olan Ortak Dış Ticaret Politikası (OTP) tezin konusunu oluşturmaktadır.

AB'nin OTP, Roma Antlaşmasınının 23. maddesine dayanmaktadır. Söz konusu madde Birliğin, tüm malların serbestçe dolaştığı bir GB'ne dayandığını vurgulanmaktadır. GB, üye ülkelerin ithalat ve ihracat gümrük vergileri ile eş etkili diğer vergileri içine aldığı gibi üçüncü ülkelere karşı OGT uygulamayı içermektedir. Ancak oluşturulan politikaların uygulanmaya başlamasıyla ticaret ve rekabet alanında da uyumu gerektirmektedir. AB'nin OTP'nı oluşturup üye ülkeler ve üçüncü ülkeleri de kapsayacak şekilde geliştirmesinin bir gayesi budur. Bu amaçla AB, ekonomik entegrasyon modeli ile GB'ni oluşturmuş, ticaret politikası da GB temeline oturtulmuştur. Ocak 1970'de yürürlüğe giren OTP'sı hakkında, Roma Antlaşmasınının 133. maddesinde, tarife oranlarındaki değişiklikler, tarife ve ticaret anlaşmaları, liberalizasyon önlemlerinde uyum sağlanması, damping ve

---

* Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) 1 Ocak 1995 tarihinden itibaren Avrupa Birliği (AB) olarak adlandırılmıştır.

sübvansiyona karşı ticaretin korunması ve ihracat politikası hakkında ortak kurallardan oluşacağı belirtilmiştir. ÖTP, AB'nin de üye olduğu Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ)'nün kurulmasıyla sonuçlanan Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) sürecinden etkilenmiştir. AB Nisan 1994 tarihinde kurulan DTÖ'nü desteklemektedir. Roma Antlaşmasınının 131.maddesi, Birliğin dünya ticaretindeki gelişmeleri uyumlaştırmayı ve ticaretin önündeki engelleri kaldırmayı amaçladığını vurgulamaktadır. AB'nin burada ki amacı, DTÖ'nün daha etkili, şeffaf ve hesap verebilir bir yapıya kavuşturulmasını amaçlamaktadır. AB bu konu ile ilgili olarak:

- pazara erişimin kolaylaştırılması,
- yatırım, rekabet ve ticaretin kolaylaştırılması gibi alanlarda kuralların belirlenmesi,
- gelişmekte olan ülkelerin tercihli sistemler dahilinde desteklenmesi,
- DTÖ kuralları ile çevre standartları ve kamu sağlığı gibi konular arasında açık bir ilişki kurulmasının üzerinde durmaktadır.

GATT müzakerelerinin sonucunda tarifelerin iç piyasayı düzenleyici etkisinin büyük ölçüde ortadan kalması, hassas olarak tanımlanan sektörlerin korunması ve rekabetin tam olarak gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir. Bu noktada GATT'ın da belirttiği hedeflere ulaşmak için ÖTP'nin oluşturulması tekrar ön plana çıkmaktadır. ÖTP kapsamında uygulanan araçlarla ile AB'nin ithalatı ve ihracatı dış ortamın olumsuz yönlerinden korunmaktadır.

Birlik, ÖTP'nin oluşturulması amacıyla (özellikle ithalata ağırlık vererek) ithalatı ve ihracatı düzenlemeye yönelik yönetmelikler geliştirilmiştir. Bu araçların ışığında üçüncü ülkelerle olan ticari ilişkiler, oluşturulan ikili veya çok taraflı anlaşmalarla yeniden düzenlenmiştir. Gerçekleştirilen anlaşmalarda ticaret kapsamında bu ülkelerle yapılacak ticarete koruma araçları getirilmiştir. Bu şekilde ticaret yapılırken karşılaşılması muhtemel haksız uygulamalara son verilmesi amaçlanmıştır. Birlik, oluşturulan politikalarla üçüncü ülkelerle olan ticarete ki gümrük oranlarını belirlediği gibi ülkenin haksız ticaretine son vermek gayesiyle anti-damping ve anti-sübvansiyon önlemlerini geliştirmiştir. Bu alanda uygulanan cezalar caydırıcı unsurlar taşımaktadır. AB gerçekleştirdiği bu politikalarla dünya genelindeki toplam ithalat ve ihracatın yaklaşık beşte birini gerçekleştirmektedir.

Türkiye, cumhuriyetin kurulmasından bu yana batılılaşma ile modernleşmenin eş tutulması özellikle İkinci Dünya savaşıdan sonra Avrupa kıtasında oluşan siyasi ve güvenli oluşumlara katılmaya yönelmiştir. Türkiye'nin Avrupa Konseyi, OECD ve NATO'ya girme düşüncesi ile aynı amaca hizmet etmektedir. AB ile ilişkilerini başlatmak gayesiyle 1959 yılında "ortak üyelik" için resmen başvurmuş, 1963 yılında imzalanan Ankara Antlaşması ile birliğe tam üyeliğini sağlamak için üç dönemlik bir sürece girmiştir (Hazırlık, Geçiş ve Son dönem). Ankara Antlaşması, halkın yaşam standardının yükseltilmesi amacıyla AB'nin sağlayacağı desteğin ilerdeki bir tarihte Türkiye'nin birliğe katılmasına yardımcı olacağı düşüncesini barındırmaktadır. Anlaşmanın belirlediği üç dönemin tamamlanmasını müteakip üyelik kriterlerini değerlendiren Katma Protokol ve I/95 ve II/95 sayılı Ortak Konseyi Kararları ile bazı mallarda 12 yıllık ve bazılarında 22 yıllık listelerle GB'nin kurulması gerçekleştirmiştir. Bu şekilde AB üyesi bir ülke gibi, birlik üyesi ülkelere karşı sıfır gümrük vergisi, üçüncü ülkelere karşı ortak gümrük tarifesine geçmiştir. Türkiye 1 Ocak 1996 yılında Gümrük Birliğine girmekle AB menşeli sanayi ürünleri ithalatında gümrük vergileri ve eş etkili vergileri kaldırmıştır. Üçüncü ülkelere karşı ortak gümrük tarifesi uygulamaya başlamıştır. Bu tez, Topluluk OTP'nin kaydettiği başarının altındaki gerçek faktörün OTP araçları olduğunu ortaya çıkararak, Türkiye'nin dış ticaret politikasında; Gümrük Birliği'ne işlerlik sağlamaya yönelik, kurumsal düzenlemelerinin ne şekilde olması gerektiğine ilişkin mevzuat uyumu ve bu uyumun öngördüğü yeni örgütlenme biçimleri üzerinde bilgiye dayalı bir tartışmanın temelini oluşturmayı amaçlamaktadır.

Yapmış olduğumuz çalışmada, AB politikaları ışığında OTP'na değinilmiştir. Birliğin bu politikayı gerçekleştirmek amacıyla oluşturduğu ithalatı ve ihracatı düzenlemeye yönelik araçlar incelenmiştir. OTP'nin esasları, GATT'ın ilkeleri, İthalat ve İhracat Rejimi ile ilgili Temel Mevzuat, Topluluğun gerçekleştirdiği ticaret anlaşmaları, topluluğun üçüncü ülkelerle ticaretindeki koruma araçları ve diğer önlemlerden bahsedilmektedir. Aday bir ülke olan Türkiye'nin bu politikaya uyum çabaları, almış olduğu kararlar, gerçekleştirdiği anlaşmalara değinilmiştir. Türkiye'nin AT entegrasyonunu oluşturan anlaşmalarda ticaret politikası ile ilgili ilkeler belirtilmiştir. AB'nin oluşturduğu yönetmeliklere uyum konusunda çıkarılan yasalara ağırlık verilip, gerçekleştirilen zirve sonuçları, ilerleme raporları ile

Türkiye'nin ticaret alanındaki durumu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Son kısımda da Gümrük Birliği'ne girilmesinden bu yana kastedilen yol değerlendirilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM TEORİK ALTYAPI

2.1. Avrupa Birliği Kuruluğu ve Ortak Ticaret Politikası

Birinci Dünya savaşının sonucunda, devletler yaşadıkları ağır yıkım sonucunda diğer ÷lkelerle bir birlik sağlamak istemişlerdir. Bu konu ile ilgili bir÷ok ÷lke bu birliğin oluşması i÷in çaba g÷stermiştir. Fransa Dış işleri Bakanı Aristide Briand 5 Eyl÷l 1929'da Cenevre'de ki Milletler Cemiyeti Asamblesi'nde yaptığı ÷nl÷ konuşmasında, Alman meslektaşı Gustav Stresemann'ın desteğini arkasına alarak, Milletler Cemiyeti çerçevesinde bir Avrupa Birliği oluşturulmasını önermiştir (Borchardt, 1995:5). O d÷nemde devam eden baskın milliyetçilik ve emperyalizm duygusundan dolayı arzu edilen sonuç alınamamıştır. Ancak İkinci Dünya savaşından sonra Avrupa daki ÷lkeler arasında sonu gelmeyen rekabetin yıkıcı yanı fark edilmiştir.

Avrupa ÷lkeleri, politik ve ekonomik amaçlar doğrultusunda Avrupa'nın yeniden daha radikal bir d÷zenleme ile birleşmesi için ÷ temel sebep öne sürmüştür:

Bunlardan birincisi, Avrupa ÷lkelerinin, İkinci Dünya Savaşının sonucunda dış dünyaya karşı g÷lerinin azalması ve o d÷nemde ABD ve Rusya'nın önlenemez büyümesi karşısında tek g÷ halinde olmak istemesidir. ABD'nin Marshall yardımı adı altında Avrupa ÷lkelerine yaptığı yardımın, ABD sermayesine bağımlılık yaratacağı korkusu vardı. Tek başlarına dünya ticaretinde bir anlam ifade etmeyen Avrupa ÷lkeleri, ABD ve Rusya gibi o zamanın iki önemli gücü karşısında tek g÷ olma isteği ile birleştiler. Politik anlamda Rusya'nın batıya yayılmasını önleme amacı vardır.

İkincisi; Avrupa'da yaşanan i savaşlardan en önemlisi olan İkinci Dünya Savaşının yıkıcı etkilerinin çok büyük olmasıdır. Bunlardan tecrübe kazanan Avrupa ÷lkeleri yeni bir askeri çatışma olasılığını ortadan kaldırma d÷şüncesi ile büt÷nleşmeden yana olmuşlardır.

Üçüncüsü de: daha özgür, daha adil bir yaşam sağlamak arzusudur.

Avrupa ülkeleri belirtilen bu hedeflere ulaşmak için, 18 Temmuz 1932 tarihinde ilk ekonomik birleşmeyi Hollanda, Belçika ve Lüksemburg arasında Benelüks olarak bilinen Ouchy Sözleşmesi ile gerçekleştirmiştir. Benelüks'ün amacı; üç ülke arasında Gümrük Birliği oluşturmaktır. Bu amaç için 5 Eylül 1944 tarihinde Gümrük Birliği sözleşmesi imzalanmış ve 1 Ocak 1948'de sözleşme yürürlüğe girmiştir. Daha önce de belirtildiği gibi 1947'de başlayan Marshall Yardımları, Avrupa Devletlerinin belirli bir program üzerinde antlaşmalarını gerektirmiştir. ABD, fonların kullanımı için Avrupa Ekonomik İşbirliği Komitesine bir bütünleşme ile Avrupa'nın birbirine bağlanmasını istemiştir. Ekim 1950'de, Fransa sonradan Pléven Planı olarak anılan girişimle bir Avrupa Savunma Topluluğu (AST) düşüncesini ortaya atmıştır. O dönemde İkinci Dünya savaşının yaraları yeni sarılmaya başlamışken Kore savaşının çıkması, Doğu-Batı gerginliğinin artması bu alana daha fazla çaba göstermeyi gerektirmiştir. Avrupa'da gerek güvenlik açısından gerekse ekonomik anlamda bir çok birleşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu birleşmeler de Birliğin dünya piyasasında daha güçlü hale gelme amacı çok etkindir. Bu amaçla Avrupa ülkeleri aralarındaki ticaretin önündeki engelleri kaldırmak için 1948'de Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü (O.E.E.C), daha sonra Avrupa Savunma Topluluğu (AST) ve Avrupa Politik Birliği (1953) gibi başarısızlıklarla sonuçlanan girişimlerin yanı sıra; bundan daha ileri düzeyde ve giderek önem kazanıp gelişen uluslararası bütünleşmeler türünde üç topluluk oluşturulmuştur. Bunlardan ilki Avrupa Kömür Çelik Topluluğu'dur (AKÇT). AKÇT' nin başarılı olması 1957 yılında Roma Antlaşmasının imzalanmasını ve 1 Ocak 1958'de Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun (AET) ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (EURATOM) kurulmasını sağlamıştır. 8 Nisan 1965'e kadar bu üç topluluk ayrı ayrı organlar olarak faaliyetlerini yürütmüşlerdir. Bu tarihte imzalanan Füzyon Antlaşması ile 1969'da organlar birleştirilmiş ve oluşturulan bu birliğin yeni adı Avrupa Toplulukları (AT) olmuştur (www.gaziantepeic.org).

1947 yılında Avrupa Konseyinin oluşturulma kararı ile başlayan Avrupa Birliği, oluşturduğu üç toplulukla ekonomik, sosyal ve siyasal yönden tam bir bütünleşmeyi sağlamaya çalışmıştır. Topluluk bu amaçlara ulaşmak için çeşitli politikalar benimsemiştir. Avrupa Birliği saptadığı bu ortak politikalarla tüm üye ülkelerce benimsenmesi gereken ilkeleri belirlemekte, böylece üye ülkelerin farklı tutumlarından doğabilecek sorunlara karşı birlik içerisinde uyumlu davranmalarını

sağlamaktadır. Avrupa Birliği bu amaca hizmet etmek üzere 15 politika oluşturmuştur. Bu politikalar şunlardır:

1. Rekabet Politikası
2. Ortak Tarım Politikası
3. Vergi Politikası
4. Bölgesel Politikası
5. KOBİ Politikası
6. Çevre Politikası
7. Tüketici Politikası
8. Ortak Ticaret Politikası
9. Ortak Balıkçılık Politikası
10. Sanayi Politikası
11. Telekomünikasyon ve Görsel-İşitsel Politikası
12. Soysal Politikası
13. Enerji Politikası
14. Ulaştırma Politikası
15. Bilim ve Araştırma Politikası.

2.1.1. Avrupa Birliği Politikaları

2.1.1.1. Ortak tarım politikası

AB, İkinci Dünya savaşı sırasında ve sonrasında nüfusun büyük bir kısmının tarımla uğraşması, tarımda çalışan kesimin gelir düzeyinin korunması ve arttırılmak istenmesi, piyasa mekanizmaları arasındaki farklılıkların giderilmek istenmesi, Fransa ve Almanya arasındaki dengesizliğin giderilmek istenmesi gibi sebeplerden dolayı Ortak Tarım Politikasına ihtiyaç duymuştur Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) içinde Ortak Tarım Politikası resmi olarak 1960 yılında imzalanıp, 1962 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu politikanın oluşturulması ile tarımla ilgili kararlar, tek bir merkezden yönetilmeye başlamıştır. Bu politikanın temel amaçları; yüksek hedef fiyat ve müdahale akımları ile tarımda arzı artırıp, çiftçilerin gelirini yükseltmek; ayrıca ithalatta fark giderici vergi getirip iç piyasayı korumak; ve ihracatta sübvansiyon verip uluslararası pazarda üye ülkelerin tarım ürünlerinin ihracatını arttırmaktadır (Bolat, 2003:4).

Kurucu Antlaşma olan Roma Antlaşmasınının 38-47 arasındaki maddeleri tarıma ayrılmıştır. Ortak Tarım Politikası, birlikteki üye ülkeler arasında tarımsal

ürünlerin üretilmesi, işletilmesi, pazarlanması, ithalatı ve ihracatı ile ilgili bir dizi kurallar geliştirmiştir. Ortak Tarım Politikasının amaçları Roma Antlaşmasının 39/1 maddesinde aşağıdaki gibi belirtilmiştir (Boz, 2003:218):

- a) Teknik gelişmelerin tarıma uyarlanması, tarımsal üretimin rasyonel bir şekilde geliştirilmesi, üretim faktörlerinin, özellikle iş gücünün en uygun bir şekilde kullanılmasıyla tarımsal verimliliğin artırılması,
- b) Tarımla uğraşan bireylerin ve tarım topluluklarının yaşam standartlarını yükseltilmesi ve güvence altına alınması,
- c) Pazarların dengeli bir hale getirilmesi,
- d) Gıda maddeleri arzının güvence altına alınması,
- e) Gıda maddelerinin tüketicilere uygun fiyatlarla sunulması.

Ortak Tarım Politikası bu amaçlar doğrultusunda üç temel ilke üzerine oturtulmuştur:

- Tek Pazar
- Topluluk Tercihleri
- Mali Dayanışma

Bu üç temel ilke ile; Birlik içinde üretilmesi tercih edilen tarımsal ürünlerin serbestçe alınıp satılmasına olanak tanıyan, gerektiğinde Birlik içinde finansal yardım sağlayarak bu politikaya ulaşmak hedeflenmiştir. OTP harcamaları, Roma Antlaşmasında belirtilen Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu (FEOGA) tarafından karşılanmaktadır. Ortak Tarım Politikasının oluşturulması ile tarımsal ürün fiyatları artmıştır. Bu durumdan sadece üreticilerin yararlanması tüketicilerin bu politikanın varlığından zarar görmesine sebep olmuştur. Ortak Tarım Politikası'nın verdiği kredilerin %70 gibi büyük bir kısmını büyük işletmeler almaktadır. Genel olarak değerlendirildiğinde, bu politikanın başlangıçta belirtilen amaçların çoğunu karşıladığı söylenebilir.

2.1.1.2. Ortak para politikası

Roma Antlaşmasıyla kurulan topluluğun kurucu hükümleri içerisinde Ortak Para Sistemi ile ilgili herhangi bir hüküm bulunmamasına rağmen topluluğun bütçesinin hazırlanması ve uygulanması, topluluk organlarında görevli personelin ücretlerin ödenmesi, başta tarım ve dış ticaret olmak üzere ortak politikaların yürütülmesi gibi kurumsal nedenlerle ortak bir para birimine gereksinim duyulması, bunun yanında 1960'lı yılların ortalarından sonra ülkelerde yaşanan işsizlik,

enflasyon gibi sorunlar karşısında uluslar arası para sisteminin cevap verememesi üzerine Avrupa Ortak Para Sistemi gündeme geldi. Topluluğun para politikasını:

- a) Zayıf bir organizasyona tabi 1964-1969 Dönemi
- b) Werner Planı ve “para yılanı” sisteminin uygulandığı 1970-1979 dönemi olarak iki dönemde ele alabiliriz.

1978 yılında Avrupa Para Sisteminin(APS) kurulması ile hedefler gerçekleştirilmeye başlamıştır. APS yaklaşık 40 yıldır hedeflerini başarı ile gerçekleştirmiştir. APS; Birlik içinde ortalama enflasyonun düşürülmesi ve üye ülkelerin enflasyon oranları arasındaki farkın daraltılması hususlarında, Avrupa’da yüksek işsizliğin yaşandığı ve Dünyada korumacılığın hakim olmaya başladığı bir dönemde önemli katkılar sağlamıştır. Roma Antlaşmasınının 105 – 109 maddeler arası para politikasını düzenlemektedir. (DTM, 1995: 12).

1957’de Roma Antlaşmasıyla başlayan ve 1993 Avrupa Birliği ya da Maastricht Antlaşmasıyla son aşamaya girilen süreçte, AB’nin esas amacı olan tek para birimine yani Euro’ya 01.01.1993 tarihinde geçilmiştir. Parasal Birliğin sağlanması ile mal, hizmet, sermaye ve işgücünün serbestçe dolaşabildiği Avrupa Tek Pazarının daha güçlü ve istikrarlı olması gerçekleşecektir. Böylece topluluğa üye olan ülkeler, parasal politika ile 01.01.2002 tarihi itibarıyla kendi ulusal paralarını tedavülden kaldırıp Euro’yu yaşamlarına almışlardır. AB, Euro ile uluslar arası politik ve ekonomik ilişkilerde çok daha büyük bir etkinliğe kavuşmuş olmaktadır (Özdemir, 1998:13).

2.1.1.3. Ortak dış ve güvenlik politikası

Topluluk Ortak Dış ve Güvenlik Politikası oluşturma arzusunu Şubat 1992 tarihinde imzalanan Maastricht Antlaşması ile gerçekleştirmiş ve bu yöndeki hedeflerini kurumsal bir çerçeveye taşımışlardır. Maastricht Antlaşmasınının J.I (2) sayılı Maddesinde Ortak Dış ve Güvenlik Politikası hedefleri açıkça belirtilmiştir (Arıkan, 2003:379). Buna göre:

- Birliğin ortak değerlerini, temel çıkarlarını ve bağımsızlığını korumak,
- Birliğin ve üye devletlerin güvenliğini her bakımdan güçlendirmek,
- Birleşmiş Milletler Bildirgesi, Paris Şartı Prensipleri ve Helsinki Nihai Senedi amaçları doğrultusunda barışı korumak ve uluslar arası işbirliğini güçlendirmek,
- Uluslar arası işbirliğini geliştirmek,

- Demokrasiyi ve hukukun üstünlüğünü ve insan haklarına ve temel özgürlüklere saygıyı geliştirmek ve pekiştirmek.

Bu politikada oybirliği yöntemi ile karar alma süreci uygulanmıştır. “Güçlendirilmiş İşbirliği” kavramı geliştirilerek, ortak savunma politikasının oluşturulması ise yine belirsizliğini korumaktadır.

1999’da Maastricht ve Amsterdam Antlaşmalarında öngörülen Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası’nun (AGSP) hayata geçirilmesi hususunda üye ülkeler 2003 yılı ortasına kadar 60.000 kişilik bir Avrupa Ordusunun kurulmasını kabul ettiler (Bolat, 2003:24).

Roma Antlaşmasında da belirtilen; üye ülkelerin geri kalmış bölgelerinin kalkındırılması, bölgelerarası mevcut gelir dağılımı farklılıklarından doğan istihdam ve gelişme sorunlarını en aza indirilmesi amacıyla Bölgesel Politika devreye girmiştir.

2.1.1.4. Avrupa birliği bölgesel politikası

AB amaçları arasında yer alan sosyal birliğe ulaşmak için, Birliğin temelinden başlanması gerektiği düşünülmüştür. Bu yoldan başlayarak birlik içindeki ülkelerin alt tabakalarının birbirine eşitlenmesi için bölgesel dengesizliklerin en aza indirilmesi gerekmektedir. Bölgesel politikanın amacına ulaşması için oluşturulan Yapısal Fonlar ve Kaynaşma Fonu ile düşük gelirli ülkelere ve bölgelere yardım yapılmaktadır.

1957 yılında AET’yi kuran Roma Antlaşması’nın giriş bölümünde, “üyelerin ekonomilerinin birliğinin güçlendirilmesi ve geri kalmış bölgelerin geri kalmışlığının ve bölgeler arasındaki farklılıkların azaltılması suretiyle uyumlu kalkınmanın sağlanması hedeflenmektedir” hükmüne yer verilerek bölgesel politikanın ilk temeli atılmıştır (Sağbaş, 2003:266). AB Bölgesel Politika’nın hedeflerini şu şekilde belirtmiştir:

Hedef 1: Kalkınmada geri kalmış bölgelerdeki yapısal uyumu ve gelişmeyi teşvik etmek.

Hedef 2: Ekonomik ve sosyal dönüşüm içerisinde olan bölgeleri destekleyerek, karşılaşılan yapısal güçlükleri gidermek,

Hedef 3: Öğretim, eğitim ve istihdam politikaları ile sistemlerin modernizasyonu ve uyumlaştırılmasını desteklemek.

Oluşturulan Bölgesel Politika ile üye ülkeler arasında rekabetin artması sağlanarak daha kaliteli, daha eşit yaşam şartlarında fark azalacak, sosyal birlik sağlanacaktır. Bu çerçevede Birlik; işletmelerin devri ve işverenin iflası durumlarında işçi haklarının korunması, işçilerin bilgilendirilmesi, çalışan gençlerin korunması, çalışma saatlerinin belirlenmesi, kısmi süreli ve belli süreli çalışmanın hukuki statüye kavuşturulması hususlarını düzenlemekte ve iş sağlığı ve güvenliği alanında detaylı ve bağlayıcı hükümler getirmektedir. İstihdamı ve üretkenliği güçlendirmek için bölgelerde rekabet gücünü arttırmak, bölgesel politikanın esas amacıdır (AKTT, 2000:1)

Birliğe üye olan her ülke kendi ekonomik sorunlarına göre farklı bölgesel politikalar uygulamaktadır. Birlik içerisinde oluşturulan fonlardan alınanlarla 1988, 1993, 1999 yıllarında reformlar gerçekleştirilmiştir. Son gerçekleştirilen 1999 reformunun sonuçları 2000-2006 döneminin sonunda belli olacaktır. Genel olarak oluşturulan fonlarla üç ana hedef belirlenmiştir. Bunlar (Erçin, 2004:6-7):

1. Kalkınmada geri kalmış bölgelerdeki yapısal uyumu ve gelişmeyi teşvik etmek.
2. Ekonomik ve sosyal dönüşüm içerisinde olan bölgelerin desteklenerek, karşılaşılan yapısal güçlüklerin giderilmesi.
3. Öğretim, eğitim ve istihdam politikaları ile sistemlerinin modernizasyonu ve uyumlaştırılmasını desteklemek.

Bölgeler arasındaki dengesizliği giderirken topluluk üyesi ülkeler arasında gelişmesi gereken Sosyal Politikalara da ağırlık verilmiştir.

2.1.1.5. Avrupa birliği sosyal politikası

Avrupa Birliği üyesi her ülke eğitim, sağlık, istihdam, güvenlik gibi konularda kendi politikalarını uygulamak istediklerinden ortak bir sosyal politikanın oluşması zaman almıştır.

Topluluk üyesi ülkelerin bir kısmı sosyal alanda bir politikanın gerekli olmadığını herkesin kendi sosyal politikasını uygulamasını düşünürken, bir kısım ülkeler ise sosyal politikaların ortaklaşa kullanılmasından yanadır. Böylece iş gücü her alanda aynı olacaktır, tam rekabetin etkinliği sağlanacaktır. Çalışan kesim aynı sosyal haklara sahip olacak, ucuz işgücü mantığı ortadan kalkacaktır.

Roma Antlaşması'nda alınan sosyal politika ile ilgili hükümler şunlardır (Aydın, 2004:6):

- Sosyal güvenlik haklarının transfer edilebilir olması hükmünü de kapsamak üzere işçilerin serbest dolaşımının sağlanması(48. , 49. ve 51. maddeleri),
- Genç işçilerin değişiminin teşvik edilmesi (50. madde),
- Serbest yerleşme hakkı (52. ve 58. maddeler),
- Sosyal konularda üye ülkeler arasında yakın işbirliğinin sağlanması (117. ve 118. maddeler),
- Kadın ve erkek arasında eşit işe eşit ücret ilkesinin uygulanması (119. madde),
- Ücretli izin istemiyle ilgili 120. madde,
- İşçilerin istihdamını ve coğrafi ve profesyonel mobilitelerini sağlamak üzere Avrupa Sosyal Fonu'nun kurulması (123. ve 127. maddeler),
- Mesleki eğitimde ortak bir politika oluşturulması için genel ilkeler belirlenmesi (128. madde).

Topluluk içinde oluşturulan ortak ticaret politikası ile topluluğun yapacağı ticarete tam rekabet şartlarının kullanılması için rekabet politikası geliştirilmiştir.

2.1.1.6. Ortak rekabet politikası

Piyasada alıcıların ve satıcıların ihtiyaçlarını tatmin etmek amacıyla oluşturulması gereken bir politikadır. Buna göre topluluk üyesi ülkeler arasında serbest rekabet şartlarının hüküm sürdüğü bir ortamda ticaretin gerçekleşmesi sağlanmaktadır. Bu şekilde piyasada tekelleşmenin ve kartelleşmenin önüne geçilecektir. Bu amaca hizmet için Türkiye'de 13. 12. 1994 tarihinde Rekabetin Korunması Hakkında Kanun yürürlüğe girmiştir. Rekabet politikasının özü üç temel ilkeye dayanmaktadır: Etkin Rekabet İlkesi, Dürüst Rekabet İlkesi ve Ortak Pazar'ın Birliği İlkesi (Karluk, 1996:289).

Avrupa Rekabet Politikası Avrupa Topluluğu Antlaşmasınının (AT) 81 ve 89. maddeleri, eski ve 81 ve 94. maddede belirtilen dört eylem alanı üzerinde durmaktadır (Karagöl, 2003:162):

- Rekabeti kısıtlayan anlaşmaların ve egemen durumun haksız kullanımının ortadan kaldırılması,
- Firmalar arasında birleşmelerin kontrol edilmesi,
- Tekelci ekonomik sektörlerin liberalleştirilmesi,
- Devlet yardımının incelenmesi.

Rekabet Politikasının temel amacı, çoğu ülkede, etkin kaynak dağılımını sağlamak ve bu yolla ulusal refahı ve üst düzeyi çıkarmaktır (Yağmur, 1998:59). Bu politika rekabeti engelleyen tüm unsurları ister özel teşebbüs tarafından isterse devlet tarafından olsun yasaklama amacını taşımaktadır. AB Rekabet Hukuku'nda "hakim durumun kötüye kullanılması", Antlaşma'nın 82. maddesi ile düzenlenmektedir. 17/62 Sayılı Tüzük, "teşebbüsler arasındaki anlaşmalar" ve "hakim durumun kötüye kullanılmasını" düzenleyen temel çerçeveyi oluşturmuş ve 1 Mayıs 2004 tarihinde uygulanmaya başlayacak olan 1/2003 Sayılı Tüzük'le değiştirilmiştir (Uyanusta, 2004:14).

OTP kapsamında mallar üzerinden alınan vergilerin tamamen kaldırılması veya en aza indirilmesi amacına hizmet etmek için vergi politikası devreye girmiştir.

2.1.1.7. Avrupa birliği vergi uyumlaştırılması politikası

Avrupa Birliği'nin her yönüyle uyumlaştırılmış ya da yakınlaştırılmış bir Vergi Politikası henüz yoktur. 1960'larda başlayan, vergilendirmenin uyumlaştırılması ve üye ülkeler arası işbirliği çalışmaları yavaş yürümekte ve halen devam etmektedir. Avrupa Birliği'nin Tek Pazar hedefi 2001 yılında gerçekleşen Lizbon Stratejisi ile daha da genişlemiştir. Bu hedef, 2010 yılına kadar AB'nin dünyada rekabet gücü en yüksek, dinamik bilgi ekonomisi niteliği kazanarak daha iyi istihdam ve büyük bir sosyal uyum içeren sürdürülebilir büyüme elde etmesini sağlayacaktır (Çapanoğlu, 2004:4). Üye ülkeler arasında farklı vergi sistemlerinin olması bu amaçlara ulaşmayı engellediğinden ortak bir politikaya ihtiyaç duyulmuştur. Vergi Uyumlaştırılması Politikasında, Birlik içerisinde malların, hizmetlerin, sermayenin, işgücünün serbest dolaşımını, serbest ticaret ve rekabeti, ortak tarım, ulaştırma ve dış ticaret politikalarının daha etkili uygulanmasını sağlayacak ölçüde vergi uyumlaştırılmasını amaçlanmaktadır (Karluk, 1998:295).

AETyi kuran 25 Mart 1957 tarihli Roma Antlaşması'nda vergi sistemlerinin mutlak bir şekilde birleştirilmesini öngören bir hüküm bulunmamaktadır (Tunçer, 2003:282). Roma Antlaşmasında üye ülkelerin geleneklerine, zevk ve alışkanlıklarına uygun vergi hükümlerini benimsemek istedikleri anlaşılmaktadır.

Roma Antlaşmasınının 235. maddesine göre Konsey, Komisyon'un önerisi ve Parlamento'nun da görüşü alınarak Birliğin amaçlarına ulaşmak için antlaşmada olmayan konularda yeni kararlar alma yetkisine sahiptir. Vergi uyumlaştırması konusunda çıkan kararlar da bu önerilerden doğmuştur.

Roma Antlaşması'nın 2. maddesinde vergi politikasına yol gösteren ekonomik amaçlı hükümler, 3. maddesinde bu amaçlara ulaşmak için kullanılacak araçlardan, vergi politikasına etki edenler, 9-12. 92, 94, 95 ve 99. maddelerinde vergi uyumlaştırılması politikasına etki eden hükümler bulunmaktadır.

Roma Antlaşması'nda belirtilen Ortak Pazar amacına ulaşmak ortadaki engelleri kaldırmak için dolaylı vergiler alanına öncelik verilmiştir.

2.1.1.8. Avrupa Birliği'nin enerji politikası

Ortak Politikalardan bir diğeri ise enerji politikası alanındadır. 1973 yılındaki petrol şoku, enerjiye olan ihtiyacın artmaya başladığını ortaya koyarken, 1980'li yıllarda kendini göstermeye başlayan çevre sorunu mevcut enerji sisteminin küresel çevreye doğurduğu zararlı etkileri gündeme getirmiştir. Bütün bu eğilimler, 1995 yılında kabul edilmiş olan ve Avrupa Birliği Enerji İç Pazarı için genel ilkeler ve hedefleri içeren “Avrupa Birliği İçin Bir Enerji Politikası” başlıklı Beyaz Kitap ile ortaya konmuştur (AKTT, 2000:2).

AB enerji politikasının amaçları; rekabet gücü, enerji arzının güvenliği ve çevrenin korunması arasında bir dengeye vararak, toplam enerji tüketiminde kömürün payını korumak, doğal gazın payını artırmak, nükleer enerji santralleri için azami güvenlik şartları tesis etmek ve yenilenebilir enerji kaynaklarının payını artırmak olarak açıklanmaktadır (Candan, 2004B:7).

2.1.1.9. Çevre politikası

Avrupa Birliği yukarıda belirtilen politikalara daha öncelik verirken bunun dışında bazı politikalar geliştirmiştir. Bunlardan birisi Ortak Çevre Politikasıdır. Bu politikada topluluk içinde çevre sorunları oluşmadan önlenmesine ekonomik büyüme ile çevrenin geliştirilmesinin birbirine bağlanması sağlanmıştır. Bu şekilde topluluk üyesi ülkelerin yaşam koşullarının kalitesinin artırılması sağlanmaya çalışılmaktadır. Roma Antlaşmasının 2. maddesinin yorumlanmasıyla çevre politikası oluşturulmuştur.

2.1.1.10. Ortak ticaret politikası (OTP)

Ortak Ticaret Politikası: gümrük birliği çerçevesinde ortak kuralların geçerli olduğu bir birleşik pazar yaratmak amacıyla bir araya gelen ülkelerin üçüncü ülkelere karşı ticaret konusunda ortak kurallar ve politikalar oluşturmasıdır. OTP, dış ticaretin tüm üyeler açısından taşıdığı önemi dikkate alarak, özellikle üçüncü ülkeler kaynaklı

malların “iç pazarda serbest dolaşımı” ilkesinin herhangi bir şekilde bozulmasını ve ortaya çıkabilecek “ticari sapmalarını (ticaretin normal seyrinin, ülkelerin farklı tarife ya da tarife dışı önlemler uygulaması sebebiyle yön değiştirmesi)” üye ülkeler arasında sorun yaratmasını engelleme amacı taşımaktadır (Taş, 2003:139). OTP, üye ülkeler arasında iç düzenlemeler (malların serbest dolaşımı) ve dış düzenlemelerden (ortak dış ticaret politikasından) oluşmaktadır. İç düzenlemeler beraberinde dış düzenlemeleri getirmektedir. AB, iç pazarı tamamladıktan sonra topluluk dışındaki ülkelerle ikili ve bölgesel anlaşmalar imzalayarak, ticaretini küresel düzeyde tutmayı amaçlamıştır. Birlik bu şekilde dış piyasada tek tek hiçbir zaman ulaşamayacağı bir müzakere gücü kazanmıştır. OTP’ni oluşturan unsur, tüm malların serbestçe dolaştığı bir gümrük birliği’ne dayanmaktadır. Ancak sadece gümrük birliği’nin oluşturulmak istenmesi amacı beraberinde haksız rekabet ve ticaret sapmalarına da yol açmıştır. Dolayısıyla sadece üye ülkeler arasında gümrüklerin kaldırılması, üçüncü ülkelere karşı Ortak Gümrük Tarifesi (OGT) uygulamasının yanı sıra ticaret ve rekabet politikası alanlarında da uyum gerektirmektedir. Roma Antlaşması 30. maddede malların serbest dolaşımına istisnai durumları belirtilmiştir. Bu istisnalar, şu şekilde özetlenebilir (Uyanusta, 2004:7-8):

- Kamu düzeni, kamu güvenliği ve ahlakı,
- İnsan ve hayvan sağlığı ve bitkilerin korunması,
- Milli, kültürel, tarihi veya arkeolojik değerlerin korunması,
- Ticaret ve sınai mülkiyetin korunması.

Malların serbest dolaşımına ilişkin bu hükümler gümrük birliği’nin temel ilkelerini belirlemeyi amaçlamaktadır. AB bazı ürün ve ürün gruplarının Birlik içerisinde serbest dolaşımını sağlayabilmek için bu ürünlerin insan, hayvan, bitki sağlığı ve çevreye zarar vermediğinin garantisi olarak 21 Aralık 1989’da CE işaretini geliştirmiştir. Bu işaret AB pazarında 23 ürün grubunda uygulanmaktadır.

AB, Geliştirdiği bu amaçlara ulaşmak için OTP’nin araçlarını belirtmiştir. Bu araçların başında OGT gelmektedir. İthalata yönelik ticari korunma araçları ile ihracatın düzenlenmesine ilişkin kurallar da başlıca diğer araçlardır. Ayrıca, karşılıklılık esasına dayanan tercihli ticaret anlaşmaları ile tek taraflı ticari tavizlerden oluşan Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi (GTS), OTP’nin araçları arasında yer almaktadır.

Tek Pazar AB üyesi ülkeler arasındaki ekonomik faaliyetleri AB'nin diğer ülkeler ile olan dış ticaretini ayırmak için kullanılan bir terimdir. Mallar, hizmetler, kişiler ve sermayenin serbest dolaşımının tam olarak sağlanması için Avrupa Tek Senedi ile başlatılan süreç sonucunda 1992 yılı sonunda Tek Pazar kurulmuştur. 1968 yılında Gümrük Birliğini kuran, 1993 yılında Ortak Pazar oluşumunu tamamlayan Avrupa Birliği, "Tek Pazar" hedefine (özellikle vergilendirme ve ücretlendirme politikalarındaki farklılıklardan dolayı) henüz tam anlamıyla ulaşabilmiş değildir.

Ortak Pazar, diğer ekonomik entegrasyon biçimlerinden (serbest ticaret alanı ve gümrük birliği gibi) bazı farklılıklar göstermektedir. Serbest ticaret alanı, oluşturulacak ticari birliğe bağlılıkla ilgili olarak en az sorumluluk yükleyen entegrasyon biçimidir. Kurulması öngörülen bu düzenleme gereği, ülkeler aralarında gerçekleşecek ticarete gümrük vergileri ve kotaları kaldırmayı üstlenirler. Ancak, üçüncü ülkelere karşı uygulayacakları vergi oranlarını belirlemede serbesttirler. Gümrük Birliği'nde buna ek olarak, üçüncü ülkelere karşı uygulanacak gümrük vergisini de ortak olarak belirlemektedirler. Ortak Pazarda ise, Gümrük Birliği dahilinde gerçekleşmesi öngörülen malların serbest dolaşımına ek olarak üretim faktörlerinin de serbest dolaşımı güvence altına alınmaktadır (Uyanusta, 2004:6).

2.1.2. Avrupa Birliği Kurucu Anlaşmaları Işığında Ortak Ticaret Politikası

Roma Antlaşması ile birlikte Avrupa'da köklü değişimler hedeflenmiştir. Topluluğa üye ülkelerle önemli ticari, sosyal ve kültürel ilişkileri olan İngiltere, Avrupa'da daha az bağlayıcı, serbest ticaretten yanaydı. Bu görüş farklılığı İngiltere ve Fransa'ya karşı karşıya getirmiştir. İngiltere kendi amacı ile aynı doğrultudaki bazı Avrupa ülkeleriyle Avrupa Serbest Bölgesini kurdu. Avusturya, Danimarka, Norveç, Portekiz, İsviçre, İsveç ile İngiltere Serbest Ticaret Bölgesini oluşturarak Mayıs 1960'da Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi (EFTA) yı kurmuşlardır. Daha sonra EFTA üyesi ülkeler farkı tarihlerde AET'ye girmişlerdir (www.gaziantepeic.org).

Avrupa Topluluğu kuruluşundan bugüne kadar beş önemli büyüme süreci yaşamıştır: İlk olarak, 1 Ocak 1973 tarihinde İngiltere, Danimarka ve İrlanda'nın katılımı ile üye sayısı 6'dan 9'a çıkmıştır.

İkinci olarak, 1 Ocak 1981 tarihinde Yunanistan'ın katılımı olmuştur.

Üçüncüsü, 1 Ocak 1986 tarihinde İspanya ve Portekiz'in katılımıdır.

Dördüncü olarak Avusturya, İsveç ve Finlandiya'nın katılımı ile AB üye sayısı 1 Ocak 1995'te 15'e yükselmiştir. Böylelikle EFTA fiilen dağılmıştır.

Beşinci büyüme süreci 1 Mayıs 2004 tarihinde gerçekleşmiştir. Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Malta, Slovenya, Estonya, Litvanya, Letonya ve Kıbrıs Rum Yönetimi'nin AB üyeliği resmen 1 Mayıs 2004'te kabul edilecektir. Ayrıca alınan bir kararla 1 Ocak 2007 tarihinde Bulgaristan ve Romanya AB'ye resmen üye olacaklardır.

Halen devam etmekte olan üye sayısı Roma Antlaşmasının ve 1985'de yayımlanan "Tek Avrupa Senedi"nin belirttiği üyelik şartlarına göre gerçekleşmektedir.

2.1.2.1. Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (A.K.Ç.T.)

9 Mayıs 1950'de Fransız Planlama Örgütü Başkanı Jean Monnet'in görüşlerinden de etkilenen zamanın Fransa Dışişleri Bakanı Robert Schuman, Ruhr bölgesindeki zengin kömür ve demir madenlerinin Almanya ile birlikte ve bir "uluslar üstü" bir örgüt aracılığıyla işletileceğini, aynı ideale sahip diğer demokratik Avrupa ülkelerinin de bu örgüte katılabileceklerini açıklamıştır (DTM, 1993, 2). Bu çağrıya Fransa, Batı Almanya, İtalya ile Benelüks ülkeleri olarak bilinen Lüksemburg, Hollanda, Belçika'nın olumlu yanıt vermesi ile 1951 yılında Paris'te "Paris Antlaşması" adı altında altı ülke tarafından Avrupa Kömür Çelik Topluluğu (AKÇT) kurulmuştur.

31 Ekim 1951 ile 16 Haziran 1952 tarihleri arasında sözleşmenin içeriği tarafların yasama organlarınca onaylanmış ve 25 Eylül 1952'de AKÇT yürürlüğe girmiştir.

AKÇT, üye ülke ekonomilerini geliştirmek, tam istihdamı sağlamak, işsizliği önlemek gibi ekonomik sorunlara çözüm bulmak amacı ile kurulmuştur. AET'yi kuran Roma Antlaşmasının genel anlamda, yani "tüm sektörleri kapsayan entegrasyon antlaşması", niteliğinde olmasına karşın, AKÇT ve EURUATOM Antlaşmaları, "Sektörel Entegrasyon"u öngören antlaşmalardır (Günüğür, 1995:71).

Paris Antlaşması'nda Ortak Ticaret Politikasına İlişkin Hükümler

Paris Antlaşması incelendiğinde, 10. bölümde Ticaret Politikası başlığı altında 71. ve 75. maddeler arası OTP ile ilgili yetkiler belirlenmiştir (Dikmen, 1997:14).

71. madde; topluluk üyesi ülkelerin, üçüncü ülkelere karşı uygulayacakları ticaret politikaları, imzaladıkları anlaşma gereğine uygun olarak ortak ticaret politikası olacaktır.

72. madde de; üçüncü ülkelere karşı yapılan kömür ve çelik ticaretinde asgari ve azami gümrük vergileri tespit edilip, bu tarifelere göre kontrol aşamasının gerçekleştirilmesi kararlaştırılmıştır.

73. madde miktar kısıtlamalarına ayrılmıştır. Üçüncü ülkelerle yapılacak ticarete ilişkin ithalat ve ihracat lisanslarının yönetilmesi, ithalat için varış veya ihracat için çıkış yerinin, kendi toprakları içinde yer aldığı hükümetin yetkisindedir. Ayrıca yetkili kurumlar, kömür ve çelik ile ilgili lisansların denetiminden ve kontrolünden tam sorumludur.

74. madde de ortak ticari korumacılık konusundaki yetkiler tanımlanmıştır. Üçüncü ülkelerin topluluk üyesi ülkelere karşı ticarete tam rekabet koşullarına göre davranılmazsa, Konseyin olumlu görüşü üzerine tavsiyelerde bulunmaktadır.

Son olarak 75. madde de ise; ticari anlaşmalar oluşturan yetkiler üye devletlere bırakılmıştır. AKÇT kapsamına giren ürünler üzerinde 1 Ocak 1972 tarihinden itibaren ilk defa OGT uygulanmaya başlanmıştır (Dikmen, 1997: 15).

2.1.2.2. Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET)

AKÇT'nun başarısından cesaretlenen üye ülkeler, bu başarılarını tüm sektörlerde gösterme isteğine girerler. 25 Mart 1957 tarihinde Roma Antlaşması ile AET ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (EURATOM) kurulmuştur. AET ve EURATOM'u kuran tek bir Roma antlaşması yoktur. İkisini ayrı ayrı düzenleyen iki ayrı Roma Antlaşması vardır. İki de 1 Ocak 1958'de yürürlüğe girmiştir. EURATOM'u kuran antlaşmaya Roma 1 Antlaşması, AET kuran Antlaşmaya Roma 2 Antlaşması denmektedir. AET'ni hukuken ve fiilen uluslar arası bir kuruluş olma niteliğini kazandıran bu anlaşma, taraf olan devletlerin onayını bir yıl bekledikten sonra, 1 Ocak 1958 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

AET'ni kuran Roma Antlaşması 248 madde, ekler ve protokollerden oluşmaktadır. Bunlar; ilkeler (md 1-8), topluluğun temel kuralları (md. 9-84), topluluk politikaları (md. 85-130), deniz aşırı bölge ve toprakların katılımı (md. 131-136), topluluğun organları (md 137-209) ile genel ve son hükümlerdir (Md. 137-248).

AET'nu kuran Roma Antlaşması'nın 2. maddesinde amaçlar şu şekilde özetlenmiştir: Topluluğun görevleri, bir ortak pazarın kurulması sağlamak ve üye devletlerin ekonomi politikalarının zamanla yaklaştırılması yoluyla, topluluk içinde ekonomik etkinliklerin uyumlu olarak gelişmesini, sürekli ve dengeli yayılmasını, istikrarın artmasını, hayat seviyesinin hızla yükseltilmesini ve yakınlaştırdığı devletler arasında, daha sıkı bir işbirliğini gerçekleştirmektir.

Antlaşmanın 3. maddesinde, 2. maddesinde belirtilen amaçlar için başvurulacak çözüm yolları sunulmuştur. Topluluğun ilkeleri şöyle belirlenmiştir (www.abgm.adalet.gov.tr):

- a) Üye devletler arasında malların giriş ve çıkışlarındaki gümrük vergileri ve miktar kısıtlamalarıyla öteki tüm önlemlerin kaldırılması,
- b) Üçüncü ülkelere karşı ortak gümrük ve ticaret politikalarının belirlenmesi,
- c) Üye devletler arasında kişilerin, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımını kısıtlayan engellerin kaldırılması
- d) Ortak Pazar'da rekabetin bozulmamasını sağlayacak bir rejimin oluşturulması,
- e) Üye devletlerin ekonomik politikalarını düzenlemeye ve onların ödemeler dengesindeki uyumsuzluklarını gidermeye yardımcı olan yöntemlerin uygulaması,
- f) Ortak Pazar'ın gerektirdiği ölçüde ulusal mevzuatların yaklaştırılması,
- g) Yeni kaynakların bulunması yoluyla Topluluğun ekonomik gelişmesini kolaylaştırmaya yönelik bir Avrupa Yatırım Bankası'nın kurulması,
- k) Ticareti arttırma, ekonomik ve sosyal kalkınma çalışmalarını birlikte yapmak amacıyla, denizaşırı yurt ve ülkeleri ortak etme.

Roma Antlaşması'nda Ortak Ticaret Politikasına İlişkin Hükümler

Roma Antlaşmasının II'inci Başlığının 4.Bölümü "Ticaret Politikası" başlığı altında 110. ve 116. maddeler arası ticaret politikasına ilişkindir.

Madde 110'da; üye devletler arasında oluşturulan gümrük birliğinin, dünya ticaretine uyumlu gelişimine, uluslar arası kısıtlamaların aşamalı bir şekilde kaldırılmasına katkıda bulunduğu belirtilmiştir.

111.madde de; antlaşmanın geçiş döneminde OTP'nın uygulanacak olan hükümleri belirtilmektedir (Dikmen, 1997:20):

- 1) Üye devletler OTP'nda geçiş döneminin sona ermesinde, dış ticaret alanında bir ortak politikanın yürürlüğe konması için gerekli koşullar bir araya gelecek biçimde üçüncü ülkelerle olan ticari ilişkileri düzenler.

2) Komisyon, ortak gümrük tarifesi üzerinde üçüncü ülkelerle yapılacak tarife görüşmeleri için konseye tavsiyeler sunar.

3) Konsey, işbu madde ile kendisine verilen yetkileri kullanmada ilk devrede oybirliği, daha sonra nitelikli çoğunlukla karar verir.

4) Ortak Gümrük Tarifesinin yürürlüğe girmesinin gecikmemesi amacıyla üye devletler, Komisyona danışarak, özellikle üçüncü ülkelerle yürürlükte olan tarife anlaşmalarını düzenlemeye yönelik gerekli tüm önlemleri alır.

5) Üye devletler, üçüncü ülkeler ya da üçüncü ülke grupları bakımından liberasyon listelerini kendi aralarında olabildiğince yüksek düzeyde birleştirmeyi amaç olarak belirler. Bu amaçla Komisyon, üye devletlere uygun tüm tavsiyeleri sunar.

112. madde de; üye devletlerin üçüncü ülkeleri kendi kararları doğrultusunda uyguladıkları yardım sistemlerinin (sübvansiyon) ortak bir kararla geçiş döneminden önce uyumlaştırılması kararı alınmıştır.

113'üncü madde ise OTP alanında en önemli maddeyi oluşturmaktadır. Buna göre; geçiş döneminden sonra topluluk ülkelerinin ortak ticaret politikası alanında ortak ilkelerin uygulanması gereken alanları belirlenmektedir. Buna göre;

- a- Ortaklık için gerekli olan tarife ve ticaret anlaşmalarının yapılması
- b- Uygulanacak ortak tarife oranlarının belirlenmesi
- c- İhracat politikasının belirlenmesi
- d- Alınacak korunma tedbirleri
- e- Damping ve sübvansiyon.

Ayrıca 113. madde, Komisyon, Konseyi OTP alanında gerekli gördüğü alanlarda yasal düzenlemeleri hazırlayarak öneri sunmakla görevlendirmiştir.

114. madde de 111. madde, 2. paragraf ve 113. maddede belirtilen anlaşmalar Topluluk adına Konsey tarafından ilk iki devre süresince oybirliğiyle, daha sonra kalifiye çoğunlukla yapılır (Bayramoğlu, 1987:147). Komisyonun müzakere ettiği anlaşma bir kez de üye ülkelerin temsilcileri tarafından ele alınmakta ve uygun görüldüğü takdirde onaylanmaktadır.

115. madde ise; ticarete meydana gelen bozulmaların üye devletlerden bir veya bir kaçının ticaretinde olumsuz etkiler doğurması durumunda, Komisyon ya kendi bunu önlemek için bazı kararlar alacak ya da bu durumdan olumsuz etkilenen ülkeye kendini koruması için alacağı kararlarda izin verecektir.

Ayrıca bu maddeye göre, üye devletler geçiş dönemi süresince acil durumlarda gerekli tedbirleri alma hakkına sahiptirler.

116. madde ise; üye devletler, tüm uluslar arası örgütler karşısında Ortak Pazar için özel bir yararı olan tüm konularda ortak bir davranış içinde hareket ederler.

Bunun dışında yer alan 234'üncü ve 238'inci maddeler de OTP'nı ilgilendirmektedir. 234'üncü madde üye devletlerin Anlaşmanın yürürlüğe girmesinden önce üçüncü ülkelere yaptıkları sözleşmelerden doğan hak ve yükümlülüklerine devam edeceklerini, söz konusu sözleşmelerin Antlaşma hükümleri ve öngördüğü düzen ile uyuşmaması durumunda üye devletlerin ortak bir tutum benimsemesi karara bağlanmıştır.

Sözleşmelerin durumları ile ilgili Komisyonun olumlu görüşünün alınması kararı bağlanmıştır.

238. madde ise topluluğun üçüncü ülkelere veya uluslararası kuruluşlar ile ortak faaliyetler ve özel usuller öngören anlaşmalar yapabileceklerini vurgulamaktadır.

Anlaşıldığı gibi, Roma Antlaşması, OTP'nin tanım ve içeriği konusunda önemli ayrıntılara girmemiştir. Ortak dış ticaret politikası konusunda uygulanan hüküm ve kuralların topluluk üyesi ülkeleri, tatmin edici olmasından dolayı bu konudaki tartışmaları azaltmaktadır.

2.1.2.3. Tek pazar

Topluluk üyesi ülkeler arasında, ticarete büyük bir engel olarak görülen gümrük vergilerinin kalkmasıyla yeni malların ve hizmetin serbest dolaşımı esas alınmıştır. Bu amaca ulaşmak için üye ülkeler 1985 yılında Tek Avrupa Pazarına zemin hazırlamak için "Tek Pazar" hedefi belirlemişlerdir.

1980'li yıllara gelindiğinde topluluk üyesi ülkelerin iç pazarı tamamlamadan bulunduğu durgunluktan çıkamayacağı anlaşılmıştır. Avrupa endüstrisi, rakipleri olan ABD ve Japonya karşısında yeterince güçlü değildi. Avrupa'da iç pazarın hala bir bütünlük içerisinde oluşmamasından dolayı büyük bir güç olan ABD ve Japon endüstrisi ile rekabet edememektedir.

Topluluk, 1985 yılına kadar Ortak Pazarı gerçekleştirmek için yaptığı topluluk üyesi ülkeler arasında gümrük vergilerinin ve miktar kısıtlamalarının kaldırılması ve üçüncü ülkelere karşı OGT'nin uygulanması bakımından yeterli

olmamıştır. Hala Tarife Dışı Engellerle karşılaşmaktadır. Bu da “Tek Pazar” hedefini geciktirmektedir. Topluluk, bu gibi sorunlara çözüm bulmak amacıyla 1985 yılında hazırladığı “Beyaz Kitap” ile Tek Pazar programını açıklamıştır.

2.1.2.3.1. Beyaz Kitap

Beyaz Kitap, topluluk içi ticaretteki tüm engelleri sınıflandırarak, bunların ortadan kaldırılması için temel stratejiyi belirlemiş ve gerekli mevzuat değişikliklerinin bir dökümünü yapmıştır (Condon, 1992:69).

Beyaz Kitap tarife dışı engelleri 3’e ayırmıştır. Bu belirtilen üç engeli kısaca:

a) Fiziki Engellerin Kaldırılması: Topluluk içindeki sınır kontrolleri, ulaştırma araçlarının güvenliğinin sağlanması ve üye ülkeler arasındaki doğrudan ticarete kota uygulaması, üçüncü ülkelere ithalatta farklı ulusal miktar kısıtlamalarının uygulanması, topluluk içi ticarete ilişkin istatistik veri toplanması gibi durumlar iş adamları ve turistler için büyük zaman kaybı ve maliyet artışlarına yol açıyordu.

Beyaz Kitap, kişilerin serbest dolaşımı konusunun anlaşma hükümlerindeki gibi gerçekleşmediğini Komisyona belirtme zorunluluğu getirmiştir. Gümrük Birliği ile sınırlardaki kontrollerin kalkması iç kontrollerin artmasına sebep olmuştur. Komisyon’un 8 Mayıs 1992 tarihli tebliğinde bu konu ile ilgili olarak, sınır kontrollerinin kalkması, yetkili mercilerin ülkenin bütünü üstündeki eylem yetkisini kaldırmamaktadır. Ancak alınan kararlar, üye devletlerin sorumluluğunda olup, bütün üye devletlerin, diğer üyelerin aldığı kararlarla ilgilenmesi gerekir.

Gümrük Birliği ile ilgili olarak Komisyon, üye devletlerin gümrük birliğine istinaden fiziki sınırlarla sınırlı olmayıp, havaalanı ve limanlarda da bu birlikteliğin devamının gerekliliğini öngörmektedir.

Oluşturulan gümrük kurallarının bütün üye ülkelere uygulanması için gümrük idarelerin ve işletimcilerin kullanımına açık ve şeffaf kuralların verilmesi gerekir. Bu yüzden Komisyon, Topluluk Gümrük Kodu içinde kodifikasyonunu* önermiştir (İKV,1992:21). Bu amaçla oluşturulan TARIC (Avrupa Topluluğu Birleşik Gümrük Tarifesi) ile her idareye spesifik bir ürün üstüne yapılacak gümrük muameleleri konusunda bilgi sağlama imkanı verir. 1992 Temmuz ayından bu yana Gümrük

---

* Kodifikasyon:Avrupa Birliğine üye olan her ülkeye göre Gümrük Kodlarının derlenmesine karar vermiştir.

numenklatüründeki* malların sınıflandırılması ile ilgili zorlayıcı kararlar üstüne merkezi bir veri bazı (RTC) oluşturulmuştur.

Gümrüklerdeki kaçakçılığı bir şekilde önleme amacıyla geliştirilen SCENT'e* bağlı olarak yürürlüğe giren SID (Gümrük Enformasyon Sistemi) ek işlevler sunar (İKV, 1992:21). Ekim 1993'de yürürlüğe giren bu sistem, 12 gümrük idaresinin dış sınırların yönetilmesi alanında tam bir işbirliği aygıtı olarak hizmet verir.

OTP'ndan Kaynaklanan Kontroller: 115'nci madde kapsamında mallarda kısıtlama yapabilmektedir. Buna göre ürünlerin, sorunlarının yapısal fonların kullanımı için tesis edilen koşullara uygun olarak alınan somut önlemlerin desteği ve otomobil üreticisi üçüncü ülkeler ile anlaşmalar yapmak şartıyla azaltabilir.

Temmuz 1992'de bu tip bir izne tabi dört çeşit ürün kalmıştır. Bunlar:

- Japonya'dan İtalya'ya ve İspanya'ya ithal edilen otomobiller için kısıtlama önlemi,
- Japonya menşeli olup, İtalya ve İspanyol piyasalarında kısıtlama ve denetim önlemlerinin konusunu oluşturan motosikletler,
- İngiliz, Fransız, İtalyan, İspanyol, Yunan ve Portekiz piyasalarında kısıtlama önlemlerinin konusunu oluşturan muzlar,
- Çin menşeli olanların İspanyol piyasalarında bir denetim önleminin konusunu oluşturan ayakkabılar (İKV, 1992:25).

b) Ticarete Teknik Engeller: Topluluk üyesi ülkelerin kendilerine özgü teknik engelleri, mallarının ihraç veya malın ithal edilmesinde sorun yaşatmaktaydı. Her ülke, karşı ülkenin kendine göre koyduğu tüketici sağlığı, kamu çıkarı, güvenlik gibi nedenlerle ticari engellere takılmaktaydı. Bir ülke bir başka ülkeye mal ihraç ederken o ülkenin teknik engelleri öğrenmek için ayrı zaman ve para harcıyor, bu özelliklere uygun ürün üretimi için yapılan harcamalar ayrı bir maliyet oluştuyordu. 1985'te ulusal mevzuat farklılıklarının topluluk içerisinde 100.000 üzerinde olduğu tahmin edilmektedir. Bunun gibi mali hizmetlerde, kamu ihalelerinde kişilerin serbest dolaşımındaki teknik engeller topluluk üyesi ülkeler arasındaki ticareti

---

* Komisyon ticareti yapılacak malların sınırlandırılmasında numenklatür denilen bir sınıflandırmayı kullanmaktadır. Söz konusu numenklatür de, malların tanımı, tasnifi, otonom veya tarımda uygulanan gümrük vergisi oranları, sözleşmeli gümrük vergisi oranları (ve bazı maddeler için) ek ölçü birimleri yer almaktadır.

* Scent gümrük kapılarında kaçakçılığı önlemek amacıyla geliştirilen enformatize bir sistemdir. Buna göre gümrük servisleri arasında idari işbirliği aygıtlarının oluşturulmasını gerektirir.

güçleştirmekte, topluluk dışı ülkelere karşı uygulanacak tavrı da sürekli değiştirmektedir.

Bu alanda kamu ihalelerinin açılması, sermaye hareketlerinin ya da mali hizmetlerin serbestleştirilmesi konusunda Beyaz Kitap, çalışmaları bitmiştir. Bu noktalardaki Komisyon'un temel faaliyeti doğal olarak elde edilen müktesebatın idaresine, buradan hareketle oluşturulan mevzuatın ulusal sistemlere dönüştürülmesi ile uygulanmasının denetimine ve özellikle Avrupa standartları ile bunların uygulama önlemlerinin oluşturulmasına yönelmiştir (İKV, 1992:32).

Diğer iki engele göre bu alandaki çalışmalar daha eski tarihlere dayanmaktadır ancak mevcut duruma bugüne dek her türlü gelişmeyi engelleyen sorunların aşılması sayesinde gelinebilmiştir. Beyaz Kitapta öneriler arasından sadece gıda ürünlerinin etiketlenmesi ile ilgili Konsey kararı beklemektedir.

Üye devletler arasındaki önerilerin yürürlüğe girmesindeki gecikmelere karşı Komisyon, bazı öneriler için üreticilere belli bir geçiş dönemi süresi sağlayarak malın üretimi ve piyasaya sürülme olanağı tanımıştır. Bu ek süreyle, AB'ye aday ülkelere Avrupa standartlarına kendi uygunluğunu tamamlaması için imkan vermiştir.

Daha önceki yönergelerin ulusal sisteme yansıtılmasından doğan tecrübe ile üye devletler yeni gelen yönergelerde farklı iki yol benimsemiştir;

- Bu devletlerden bir kısmı topluluk yönergelerini aynen kopya etmekte,

-Diğeri ise topluluk rejimini ulusal sisteme dahil etmekte, ancak gereken uygulama önlemi sayısının yüksekliğine istinaden, ulusal sistemi yansıtma önlemlerinin bütününe bildirim için zaman koşullarına uyamama olgusu ile karşılaşmaktadırlar (İKV, 1992:34). Bu durumdan dolayı üye devletler, üreticilere topluluk rejimini uygulama imkanı veren sirküleri yayınlama yolunu seçmişlerdir.

c) Ticarete Mali Engeller: Topluluk üyesi ülkelerin uyguladıkları farklı vergi rejimleri ayrı bir engel unsurudur. Ayrıca sınırlarda, belli miktarı aşan mallara KDV ve Özel Tüketim Vergisi (ÖTV) uygulanıyordu. Mali engellerin kalkması amacıyla öncelikle KDV ve ÖTV oranlarının yakınlaştırılması kararı alınır.

Topluluğun almış olduğu kararlarla, gümrüklerdeki sınırın kalkması, serbest dolaşıma karşın, üye ülkelerin bir çeşit gider vergisi olan "muamele vergisini" tahsil etmesi, anlaşma hükümlerine gümrük birliği aykırılık teşkil etmektedir.

Roma Antlaşmasının 99. maddesi bu konu ile ilgili olarak; üye ülkelerin, ortak kurallar çerçevesinde uygulanan bir KDV sistemini öngörmüştür. Ancak bu

kararın ortak bir tabandan üye devletlere eşit şekilde uygulanamaması, aynı malın farklı ülkelerde farklı fiyattan satılmasına neden olmuştur.

Komisyon, sınır kontrollerinin kaldırılması konusunda, vergilendirme farklılığından doğan “farklı fiyat” sorununu ticari mal trafiği ve turistik amaçlı kişi trafiği olmak üzere ayrı ayrı ele alınmasından yanadır. Konsey ve Parlamento 1990 yılının ortasından itibaren bu programda yer alan önerilerin bütününden haberdar edilmekte, bu yolla 31 Aralık 1992 tarihinden önce üye devletlerin bu mevzuatı yürürlüğe koymalarının sağlanması amaçlanmaktadır (İKV, 1992:1).

Belirtildiği gibi topluluk üyesi ülkeler arasındaki küçük pazarların birleşip tek pazar haline getirilmesi yukarıda belirtilen engelleri ortadan kaldırıp şu faydaları sağlamıştır:

-Teknik, mali ve fiziki engellerin kalkması 1988 fiyatlarıyla 12,3 milyar ECU tasarruf sağlamıştır. Bugüne kadar fiziki, teknik ve mali engellerin kaldırılması için sürdürülen çalışmalar arasında en anlamlı gelişme teknik engeller alanında sağlanmıştır.

- Rekabetin artmasını sağlamıştır.

- Üretimi sınırlandıran teknik engellerin, kamu ihalelerinin ve sınır ötesi hizmetleri kısıtlayan düzenlemeler gibi engelleri ortadan kaldırmıştır.

Bu gibi düzenlemeler gelişimlere rekabeti geliştirerek fiyatların düşmesine neden olmuş, bu da talebin artması sağlamıştır. Birlik ürünlerine talebin artması, dış piyasada güçlenmeyi ve daha büyük pay almayı beraberinde getirmiştir. Alınan bu pay AB'nin, piyasa kalıcılığını sağlayacak olan yeni teknolojileri üretmesi demek olacaktır. Komisyon'un eski genel müdürlerinden İtalyan iktisatçı Paola Ceochini başkanlığında bağımsız uzmanlardan oluşan komite tarafından hazırlanan bir raporda tek pazar'ın topluluğa getireceği kazançlar şu şekilde özetlenmiştir:

Tek Pazar ilk defa 1985 yılında “Beyaz Kitap”la belirlendi. 1987 yılında Avrupa Tek Senedi(ATS) ile Roma Antlaşmasınının 8A maddesi ile bu stratejiye yeni unsurlar eklendi. İç pazarın hukuki anlamda temelini Tek Avrupa Senedi atmıştır.

Tablo 2.1. Tek pazar'ın tamamlanmasının getireceği kazançlar (Ergünel ve Erkman, 1993:6)

	Milyar (ECU)	GSYİH (%)
Ticarette Engellerin Kaldırılması	8-9	0,2-0,3
Üretimde Engellerin Kaldırılması	51-71	2,0-2,4
Ölçek Ekonomilerine Ulaşılması	61	2,1
Rekabet Artmasının Getireceği Kazançlar	46	1,6
TOPLAM		
7 Üye Ülke İçin 1985 Fiyatlarıyla	127-187	4,3 - 6,4
12 Üye Ülke için 1988 Fiyatlarıyla	174-258	4,3-6,4
Ortalama	216	5,3

2.1.2.3.2. Tek Avrupa Senedi

Avrupa Birliği Hukukunda, 1 Temmuz 1987 tarihi oldukça önemli bir dönüm noktası olmuş, Avrupa Tek Senedi yürürlüğe girmiştir. Senedin en önemli özelliği: AB'yi kuran temel Roma Antlaşması'nı radikal bir şekilde değişikliğe uğratan bir anlaşma olmasıdır (Arsava, 1996:57). Yürürlüğe giren Tek Avrupa Senedi, 1992 yılına kadar topluluk üyesi ülkeler arasında oluşan mal ve hizmet alışverişindeki fiziki, mali ve teknik engellerin kaldırılmasını hedeflemektedir.

ATS'nde tek pazar hedefiyle birlikte yer alan diğer hedefler ve destek önlemler şunlardır:

Tablo 2.2. Avrupa tek senedinde yer alan destek önlemleri (Ergünel ve Erkman, 1993:8).

Önlemler	Amaç, Araç ve Süreler
İç Pazar Madde 13-19	İç sınırların bulunmadığı ve malların, hizmetlerin, kişilerin ve sermayenin serbest dolaştığı bir Pazar Süre:31 Aralık 1992
Para Politikası Madde 20 Sosyal Politika Madde 21	İş ortamının işçi sağlığı ve güvenliğini sağlayacak şekilde iyileştirilmesi. İşçi ve işveren diyalogunun Avrupa düzeyinde geliştirilmesi.
Ekonomik ve Sosyal Uyum Madde 23	Topluluğun bir bütün halinde kalkınması için ekonomik ve sosyal uyumun güçlendirilerek bölgesel gelişmişlik farklılıklarının giderilmesi.
Araştırma ve Geliştirme Madde 24	Avrupa endüstrisinin bilimsel ve teknolojik temelinin geliştirilmesi; uluslararası rekabet gücünün artırılması.

ATS, Roma Antlaşması'nın bazı maddelerini değiştirerek (yeni 8A, 8B ve 8C maddeleri- Tek Senet, Md:13,14,15) iç pazarın tanımını yapmış ve pazarın kuruluşu ile ilgili prensipler düzenlemiştir (Karluk, 1996:65). Antlaşmanın yeni 100A ve 100B maddelerinde ise, bu hedeflerin gerçekleştirilmesinde kullanılacak yeni "uygulama mekanizmaları" hükme bağlanmıştır (ağırlıklı oy çokluğu hesaplaması 54/76) (DTM, 1993:115). Kısaca Tek Senet ile; Birlik üyesi ülkelerin, üçüncü ülkelerle yapılacak antlaşmalarla ilgili kurumlardaki değişiklikler için oybirliği esası getirilmiş; ortak iç pazarın oluşturulması için gerekli olan Ar-Ge, ekonomik ve sosyal politikaların kararı için ağırlıklı oy çokluğu; diğer konularda ise basit oy çokluğu usulü tespit edilmiştir. AB liderleri tarafından 29 Ekim 2004 tarihinde imzalanan AB Anayasası ile yeni oy sistemi gelmiştir. Buna göre yeni oy sistemi, hem üye devletlerin hem de nüfusun çoğunluğu yani çifte çoğunluk oy ilkesi (nitelikli çoğunluk) temeli üzerine inşa edilmektedir. Tüm hassas AB kararları çifte çoğunluk oy ilkesi (nitelikli çoğunluk) ile kabul edilecek, yani kararın kabul edilmesi için nüfusun %65'ini temsil eden en az 15 üye devletin uzlaşması gerekecektir. (www.euro.eu.int). Dışişleri, savunma ve vergi konularındaki değişiklikler için oybirliği aranacaktır. ATS ile mal, hizmet ve sermaye gibi üç temel sektör için sınırların serbest bir pazar için açılması sağlanmıştır. Üye ülkelerin pazarlarını birbirlerine açmalarıyla birlikte belirli yararlar beklenmektedir.

2.1.2.3.3. İç pazarın tanımı, hedefi ve kapsamı

İç pazarın oluşturulması fikri ilk defa 1983 yılında gerçekleştirilen Stuttgart Zirvesi'nde gündeme gelmiştir.

AB'nin anayasası mahiyetinde olan Roma Antlaşmasının nihai hedefi, pazar ekonomisi kurallarının uygulandığı ve temel koşulları olan serbest rekabet, serbest dolaşım ve ortak gümrük tarifesi özelliklerine sahip ortak bir pazar kurmaktır (DPT, 1993;47).

Bu amaca hizmet için Roma Antlaşmasının, ilkelerini kapsayan birinci kısmın 2. maddesi bu ortak pazarın amacını ifade etmektedir. 8. maddesinde ise ortak pazarın 1992 yılına kadar oluşturulması için karar alınmıştır.

Üye ülkelerin devlet ve hükümet başkanları, Komisyondan istediği bu istem üzerine, Komisyon Haziran 1985'te Beyaz Kitabı yayımlamıştır. Beyaz Kitap daha önce de belirtildiği gibi ortak pazarın oluşmasını engelleyen mali, fiziki ve teknik

engelleri belirtmiş ve bunları kaldırmak için çözüm yolları sunmuştur. Bunun için 300 mevzuat önerisinde bulunmuştur.

İç pazarın oluşturulmasına yönelik oluşturulan Beyaz Kitapta topluluk üyesi ülkelerin vatandaşlarının aralarındaki sınır geçişlerinde kişilerin kontrolünde önemli değişimler gerçekleştirmiştir. Bunlardan bazıları; seyahat eden vatandaşları etkileyen formalitelerin sadeleşmesi, üye ülkeler arasında uyuşturucu ilaç, silah satışı, suç konusunda ortak bir karara varmak, sınır kontrollerinin ortadan kalkması, topluluk üyesi olmayan kişilere karşı uygulanacak ortak bir vize politikası gibi hususlar.

Bu amaç doğrultusunda AT Komisyonu, Beyaz Kitap'tan sonra, 26 Mayıs 1986, 11 Mayıs 1987, 21 Mart 1988, 20 Haziran 1989 ve 28 Mart 1990 tarihlerinde olmak üzere her yıl iç pazar oluşumu sürecindeki ilerlemeyi gösteren birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü ve beşinci rapor olarak adlandırılan beş rapor yayınlamıştır (Karluk, 1996:65). Daha sonra altıncı ve yedinci raporlar yayınlanmıştır. Son iki raporda, sadece Konsey kararlarının durumları ile yetinilmeyip, aynı zamanda bu kararların gerek topluluk tarafından gerekse üye devletlerce yürürlüğe konulma durumu da analiz edilmektedir. Yayımlanan bu raporların sonucunda 11-12 Aralık 1992 tarihinde gerçekleştirilen Edinburgh zirvesinde, 1 Ocak 1993 tarihinde İç Pazar oluşturulmasında nihai adım atılmıştır.

2.1.2.3.4. Standartların gelişimi (CE uygunluk işaretlemesi)

Roma Antlaşmasıyla getirilen gümrük vergileri, eş etkili vergiler, miktar kısıtlamaları, eş etkili tedbirler, ulusal tekeller, devlet yardımları ve vergi ayrıcalıkları gibi kuralların getirilmesine rağmen aynı antlaşmanın 36. maddesi; kamu güvenliği, insan, hayvan ve bitki sağlığı ve güvenliği, kamu düzeni gibi konularda da istisnalar getirmiştir. Bu durum 1969'da yürürlüğe giren Ortak Pazarın oluşmasına olumsuz etkiler yaratmıştır. Çünkü Birlik içinde yürütülen çalışmalar uzun zaman aldığı gibi ayrıca teknik tartışmaları da olmuştur. Komisyon Ocak 1985'te uyum ve standizasyon ile ilgili raporunu Konsey'e sunmuş ve rapor Mayıs 1985'te onaylanmıştır. 7 Mayıs 1985 tarihinde Birlik organı olan Konsey "Yeni Topluluk Yaklaşımı" ile kullanılacak ilkeleri oluşturmuştur. Yeni Topluluk Yaklaşımı, "Temel Şartlar" ve "Uygunluk Değerlendirme Süreci" kavramına dayanır. Temel şartlar; güvenlik, tüketicinin korunması ve halk sağlığıdır. Uygunluk Değerlendirme süreci ise, kamu yetkililerine, piyasaya sunulan ürünlerin direktiflerle

belirlenen zorunluluklarına uymasını gözetmek yetkisini vermektedir (Karluk, 1998:43).

Yeni yaklaşım; sağlık, insan emniyeti, tüketici ve çevrenin korunması gibi mevzuatların, ticari engel yarattığı alanlarda yasal uyumlaştırmayı gerçekleştirmektedir. Ayrıca yeni yaklaşımla, AB içinde malların serbest dolaşımı ile ilgili direktifler Roma Antlaşmasınının 100. maddesine bağlı kalınmıştır (www.abgm.adalet.gov.tr). “Temel gerekler” e uyan ürünlerin üretimi ve piyasaya sunumu için gerekli olan standardizasyon konusunda yetkili kuruluşlar AB nezdinde oluşturulmuştur. Ürünlerin teknik özelliklerinin yasalaştırılmış gereklerinin belirlenmesi için; (i) Avrupa Standardizasyon Komitesi (CEN: European Standardization Committee), Avrupa Elektroteknik Standardizasyon Komitesi (CENELEC: European Electronic Standardization Committee) ve Avrupa telekomünikasyon Standartları Enstitüsü (ETSI: European Telecommunications Standards Institution) kuruluşları görevlendirilmiştir (Gülkaya, 1996:21).

AB üyesi ülkeler 1985 yılında oluşturdukları teknik mevzuat ile yeni yaklaşım direktifleri içerisinde yer alan ürünler için Birlik içerisindeki şartlara uygun olduğunu gösteren bir işaret oluşturdular. “CE” şeklinde sembolize edilen işaretin açıklaması “Conformity European”dir. 21 Aralık 1989’da alınan bu karar ancak 22 Temmuz 1993 tarihli Konsey kararında yer alabilmiştir (İKV, 2003:64).

CE işareti AB ürünü olduğunu gösterdiğinden ambalajın üzerinde veya ürünün belgesinde bulunmalıdır. Silinmez, okunaklı ve görünür olması şartı vardır. Ayrıca üye ülkeler CE standardının dışında başka uygunluk markası ile ilgili düzenleme yapamaz. CE markası ile ilgili olarak 19 adet yönetmelik çıkarılmıştır.

Bu işaret ürünün alınıp, satılması için bir garanti belgesidir. Ancak bu işaret tüketiciye kalite güvencesi sağlamaz. Sadece ürünün asgari güvenlik şartlarına sahip olduğunun göstergesidir. Bir ülkeden diğer bir ülkeye geçişte ürünün pasaportu gibidir. CE işaretine sahip bir ürünün tüketicinin can ve malına ya da çevreye zarar vermesi halinde, her bir ürün için 7 bin ECU ile 70 milyon ECU arasında cezai yaptırım uygulanır. Ayrıca CE uygunluk işaretinin yer aldığı ürünlerde başka bir kullanma kategorisini gösteren bir işaret de yer alabilir.

CE işaretinin iliştilmesi gereken zorunlu ürün gruplarını AB şu şekilde sıralamıştır:

Tablo 2.3. CE işaretinin iliştirilmesini öngören direktifler (Dotto, 2002:23).

Direktifler	Direktif sayısı	Yürürlüğe Giriş Tarihi
Düşük voltajlı teçhizat	73/23/EEC 93/68/EEC	19/8/74 1/1/95
Basit basınçlı kaplar	87/404/EEC 90/488/EEC 93/68/EEC	1/7/90 1/7/91 1/1/95
Oyuncaklar	88/378/EEC 93/68/EEC	1/1/90 1/1/95
İnşaat Malzemeleri	89/106/EEC 93/68/EEC	27/6/91 1/1/95
Makineler	98/37/EC 38/70/EC	1/1/93 7/6/2000
Otomatik olmayan ağırlık ölçerler	90/384/EEC 93/68/EEC	1/1/93 (31.1.02) 1/1/95
Gaz yakan aletler	90/396/EEC 93/68/EEC	1/1/92 1/1/95
Sıcak su kazanları	92/42/EEC 93/68/EEC	1/1/94 1/1/95
Gezi tekneleri	94/25/EC	16/6/96
Kaldırma ve Mekanik Taşıma Araçları	95/16/EC	1/7/97
Soğutucular	96/57/EC	3/9/99
Basınç aletleri	97/23/EC	29/11/99 (29/5/02)
Radyo ve telekomünikasyon Terminal cihazları	99/5/EC	8/4/00
(not: parantez içindeki tarihler geçiş dönemi sonudur)		

Ülkemiz açısından CE standardının ürünlere iliştirilmesi Aralık 2004'ün sonuna kadar zorunlu hale gelmiştir. CE markasının uygulanması aşağıdaki kriterlerle belirlenmiştir (Karluk, 1998:46):

- Marka, ürünün, üreticinin ya da üçüncü kişinin ürünü piyasaya engelsiz sunumu için uygunluk değerlendirme işlemlerini yerine getirdiğini belirtir.
- Marka, ürüne sabitleştirilir.
- Marka, aynı zamanda kullanıldığı yılın son iki rakamını beraberinde taşımaktadır.
- CE markası mevzuata uygunluğu beyan ettiğinden, Avrupa standartlarına ve milli standartlara uygunluğu gösteren milli markalar, geçerliliklerini korurlar. Bununla beraber, bu milli standartlara uygunluk markaları, tüm milli düzenlemelerin yerini alan Topluluk direktiflerine uygunluğu gösteren tek markadır
- CE işareti resmi bir işarettir ve bütün AB ülkelerinde geçerlidir.
- İşaret, kontrol amacıyla ve direktifleri uygunluğun gösterilmesi konusunda kullanılır.
- İşaretin ürün üzerinde taşınmasından sorumlu olan kişi, bütün direktiflere uygunluğu sağlar.
- İşaret ürünün hangi standartta ve direktife uygun imal edildiğini gösterir.

CE işaretinin verilmesi ürünün riskine göre değişmektedir. Düşük riskli ürünlerde kendi imkanlarıyla veya başka bir kuruluşa, ürünün gerekli şartları sağladığını test ettikten sonra “CE” işareti verilmekte yerleşik olan fakat diğer ülkelerde de şube veya temsilcilikleri bulunan onaylanmış kuruluşlara başvurması gerekmektedir. Üçüncü bir tarafa test yapma zorunluluğundan sonra gerekli kriterleri sağlaması ile “CE” işareti verilmektedir. Herhangi bir onaylanmış kuruluşa başvurmaksızın ürüne CE işaretinin verildiği durumlar da vardır. Bu durum her ürün veya ürün grubu için değişmektedir. Üreticilerin ürettikleri ürün ile ilgili direktifleri inceleyip ilgili mevzuatı hazırlayarak yürürlüğe koyacak olan kamu kuruluşları ile yakın ilişki kurması gerekmektedir.

CE işaretini verebilecek kuruluşlar AB üyesi ülkeler tarafından belirlenip, Avrupa Birliği Resmi Gazetesinde yayımlanarak, onaylanmış kuruluş statüsü almaktadır. Türkiye'nin de AB mevzuatını kabul etmesiyle, ilgili mevzuatın yürürlüğe girmesiyle ülkemizden arz edilecek ürünlerin bu işareti taşıması gerekmektedir. Uyumu yapılan teknik mevzuatın hukuki altyapısını oluşturmak

üzere, ilgili kamu kuruluşlarının da katkısıyla, Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından hazırlanan 4703 sayılı ürünlere ilişkin teknik mevzuatın hazırlanması ve uygulanmasına dair kanun, 11 Temmuz 2001 tarihli ve 24459 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmış olup; 11 Ocak 2002 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmiştir (www.dtm.gov.tr).

2.1.2.4. Maastricht Antlaşması ve ortak ticaret politikası

Dünya 1990’lı yıllarda meydana gelen önemli gelişmelere sahne olmuştur. 3 Kasım 1990’da Doğu ve Batı Almanya’nın birleşmesi, Aralık 1991’de Sovyetler Birliği’nin dağılması gibi durumlar Avrupa’nın siyasi yapısının değişmesi gerektiğini doğurmuştur. Bunun üzerine topluluk üyesi ülkeler 9-10 Aralık 1991’de Maastricht’te toplanıp yeni bir antlaşmanın hükümlerine başlanmış Şubat 1992’de Maastricht’te antlaşması imzalanmıştır. Başta Danimarka olmak üzere Fransa, İngiltere’nin antlaşmanın yürürlüğe giriş tarihini uzatmasından dolayı 1 Kasım 1993’te yürürlüğe girmiştir.

Çoğu zaman sadece Maastricht, en iyi halde de Maastricht Antlaşması diye anılan belgenin asıl adı Avrupa Birliği Antlaşmasıdır (Bozkurt, 1994:9). Maastricht Antlaşması da Avrupa Tek Senedi’nde olduğu gibi Paris ve Roma Antlaşmalarına getirilen değişikliklerden ve eklentilerden ibarettir. Roma antlaşmasında görüldüğü gibi sayılarla ifade edilen maddeler yerine büyük harflerle belirlenen maddeler gelmiştir.

Tablo 2.4. Maastricht Antlaşması’nın yapısı (Bozkurt, 1995:93).

I. BAŞLIK	A-F Maddeleri, Genel hedef ve araçlar
II. BAŞLIK	G Maddesi; 86 fıkra ile AET Antlaşmasının tadili (O anda EPB, AMBS ve AMB)
III. BAŞLIK	H Maddesi; 21 fıkra ile AKÇT Antlaşmasının tadili
IV. BAŞLIK	I. Maddesi; 29 fıkra ile AAET Antlaşmasının tadili
V. BAŞLIK	J. Maddesi; Ortak Dış Politika ve Ortak Güvenlik Politikası
VI. BAŞLIK	K Maddeleri; Adalet ve İçişlerinde İşbirliği
VII. BAŞLIK	L- S Maddeleri; Son hükümler
Protokoller Deklarasyonlar	

Antlaşmanın I. Başlığında A’dan F’ye kadar genel hükümlere yer verilmiştir. Anlaşma, topluluğa Avrupa Birliği yurttaşlığı ve ilk kez Tek Senetle yer almaya

başlayan Avrupa Kurulu'na Birliğin genel siyasi yönelişini saptama ve gerekli ivmeyi kazandırma görevi vermektedir.

Bundan sonraki üç başlıkta topluluğu kuran üç kurucu anlaşmanın hükümlerine yer verilmektedir. Bu başlıklar aslında tek bir madde ihtiva etmekte ve sırasıyla G, H ve I maddeleri altında, birincisinde 86, ikincisinde 21 ve üçüncüsünde de 29 fıkra ile sözü edilen bu üç antlaşmayı değiştirmektedir (Bozkurt, 1994:11).

V. Başlıkta 1987 yılında imzalanan ATS'dinde belirtilen, "Avrupa İşbirliği" ifadesi yerine "Ortak Dış Politika" ve "Güvenlik Politikasına" ilişkin hükümleri kullanılmaktadır.

Son iki başlıkta ise adalet ve işlerindeki işbirliğine ve son hükümlere değinilmektedir. Maastricht Antlaşması, 200 maddesi, 17 ek protokol ve 33 adet ekiyle Roma Antlaşmasında yapılan en önemli ve en karmaşık hükümleri içeren "onuncu" değişikliktir (Dikmen, 1997:25).

Bu zirve Roma Antlaşmasının bazı önemli maddelerinde değişimler yapmıştır. Bunlardan birisi de AET'nun, EUROTOM'un ve AKÇT'nun adları "Avrupa Topluluğu" olarak birleştirilmiştir.

Maastricht Antlaşması bunun haricinde 1999 yılına kadar topluluk içinde oluşturulacak parasal birlik, yeni ortak politikalar, ortak savunma ve iç güvenlik, Avrupa yurttaşlığı gibi konularda önemli kararlar alınmıştır.

OTP ile ilgili olarak Antlaşma; Roma Antlaşmasının 111'inci, 114'üncü ve 116'ıncı maddeleri yürürlükten kaldırmıştır. 111. madde geçiş dönemi için öngörüldüğünden yürürlükten kaldırılmıştır. 1968 yılında kurucu ülkeler arasında gümrük birliğinin sağlanması ile geçerliliğini yitirmiştir. Bu madde gereğince üye devletlerin üçüncü ülkelerle olan ticari ilişkilerinin geçiş dönemi içerisindeki düzenleme koşulları belirtilmiş ve üye devletler gerekli tedbirleri almakla yetkilendirilmiştir. 1968 yılından sonra yetkiler Topluluk organlarına aktarılmaya başlanmıştır.

114. madde uyarınca ticari anlaşmalar ve 238. madde uyarınca Topluluğun üçüncü devletler, uluslar arası örgütler ve/veya devletler topluluğu ile ortaklık anlaşması yapması gibi konular da OTP kapsamına girmektedir. 114. madde de 111 ve 113. maddelerde belirtilen anlaşmaların yapılmasına dair düzenlemeler yer almakta ve konuya ilişkin karar alma prensibi oybirliği esasına oturtulmaktadır (www.dtm.gov.tr).

Anlaşmanın 116. maddesinde ise geçiş döneminin sona ermesinden itibaren Ortak Pazar ile ilgili hususlarda üye ülkelerin uluslar arası ekonomik kuruluşları ilgilendiren konularda ortak bir tutum belirlemelerinin şart olduğu ifade edilmektedir. 116. madde açısından artık uluslar arası örgütlerle yapılacak görüşmeler de Konsey'in yetkisine verilmiştir. Topluluğun üçüncü ülkelerle yapacağı anlaşmaların ticaret politikalarına girdiğinden şüphe edilmiyordu fakat Topluluğun GATT gibi çok yönlü anlaşmalar ile OECD; UNCTAD gibi benzeri kuruluşlarla bağlayıcı anlaşmalar yapıp yapamayacağı tereddüdü vardı. 116.madde kaldırılıp Konsey'e yetki verilince tartışma ortadan kalkmış oldu. 113'üncü ve 115'inci maddelerde ise yeniden düzenlemeye gitmiştir. 115'inci maddeye göre; topluluk üyesi ülkeler bölgesel önlem alma konularında Komisyon'un izni olmadan davranması kısıtlanmıştır. Komisyon topluluk üyesi ülkelerin ticaret politikası önleminin ticaret sapmasına ve ekonomik sorunlara yol açması için işbirliği sağlamaya yönelik tavsiyelerde bulunacaktır.

Maastricht Antlaşması ile;

-Gümrük Vergilerinin ve kısıtlamaların kaldırılması,

-Ortak Ticaret Politikası,

-Malların, hizmetlerin, kişilerin ve sermayenin serbest dolaşımı ile oluşturulan bir iç pazar,

-Ekonomik ve sosyal bütünleşmenin güçlendirilmesi

-Ticaretin arttırılması, ekonomik anlamda bir çalışması devamlılığı için uzak ülkelerde ve topraklarda ortaklık üzerine kararlar alınmıştır (Karlık, 1996:60-61).

Maastricht Antlaşması, AKÇT Antlaşmasının tersine sınırsız sürelidir. Ancak bu durum topluluk üyesi ülkelerin Antlaşmayı fesh etme hakkını elinden almamaktadır. Antlaşma; uluslararası hukuka ilişkin antlaşmalar gibi sadece sonucu ya da amacı çevreleyen şartların devam etmesi durumunda geçerliliğini korur. Aksi durumda topluluk üyesi ülkeler Anlaşma'nın bozulduğunu ilan etme hakkına sahiptir. Topluluk üyesi ülkelere den biri veya birkaçı Antlaşma hükümlerinin haricinde bir tutum içinde bulunursa, Avrupa Birliği Adalet Divanı bu konu ile ilgilenerak gerekli yaptırım ve müeyyideleri uygulayacaktır (www.abgm.adalet.gov.tr).

2.1.2.5. Amsterdam Antlaşması ve ortak ticaret politikası

2 Ekim 1997 tarihinde imzalanan Amsterdam Antlaşması da Maastricht Antlaşmasında olduğu gibi temel antlaşma olan Roma Antlaşmasında yapılan değişikliklerden oluşur. Roma Antlaşmasının OTP'nı düzenleyen 110, 112, 113, 115. maddeleri sırasıyla 131, 132, 133, 134. maddeler halini almıştır, sadece 113 (133). Maddenin içeriği değişmiştir. Bu maddedeki değişiklik ile, Avrupa Birliği'nin dış ticaret müzakerelerinde ki yetki alanı, hizmetler ve fikri mülkiyet gibi yeni alanları kapsayacak biçimde genişletilmektedir.

2.1.2.6. Nice Antlaşması ve ortak ticaret politikası

7-9 Aralık 2000 tarihinde Fransa'nın Nice şehrinde yapılan AB Liderler Zirvesi sonucunda, 15 üye ülke ve 12 aday ülkenin (Türkiye hariç tutuldu) AB Komisyonu ve Avrupa Parlamentosundaki üye sayıları dağılımı ile AB Konseyi'nde karar almadaki oy ağırlıklarını yeniden belirleyen kapsamlı bir Antlaşma (Nice Antlaşması) kabul edildi.

Nice Antlaşmasının da OTP'na ilişkin 133. madde konusunda nitelikli oy çokluğu ile karar alınması sistemi kabul edilmiştir.

Fikri ve ticaret mülkiyet hakları ile ilgili bölümlerin yürürlüğe girmesinden itibaren; hizmet ticareti, mali sektörler, inşaat, mühendislik, turizm ve seyahat, çevre ve telekomünikasyon sektörleri ile ilgili olarak üçüncü ülkeler veya uluslararası akdedilecek anlaşmaların doğrudan kamuya yönelik hizmetler dışında kalanlarının nitelikli oy çokluğu ile onaylanmasına kararlaştırılmıştır.

2.1.3. Küreselleşme Sürecinde GATT ve Avrupa Birliği

1929 Büyük Dünya Bunalımından sonra korumacı politikalarla “komşu ülkeleri zarara sokma politikası” tüm ülkeleri olumsuz yönde etkilemiştir (Güran, 2000:24). Bu durumdan kurtulmak, ülkeler arasında ticaretin serbestleşmesini sağlamak amacıyla Birleşmiş Milletler tarafından 1946 yılında bir komite kurulmuştur. Burada iki farklı görüş ortaya çıkmıştır. Bunlardan birisi, serbest ticaretten yana olanlar, bir diğeri ise tam istihdamı korumak için aktif ulusal politikalardan yana olanlardır. Bu çelişkili durum 21 Kasım 1947 - 24 Mart 1948 tarihleri arasında yapılan konferansta kabul edilen Uluslararası Ticaret Örgütü (ITO) sözleşmesine yansımıştır. Taraflar, görüş birliğine varamayınca sözleşme yürürlüğe girememiştir. Bunun üzerine serbest ticaretten yana olan 23 ülke, ITO kurulana kadar

aralarında “Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması”nı (GATT) 30 Ekim 1947 tarihinde imzalamış ve Anlaşma 1 Haziran 1948’de yürürlüğe girmiştir.

ITO’nun daha sonraki yıllarda kurulamamasından dolayı GATT uluslararası ticarete rol oynayan bir kurum olamamış fakat dünyada en önemli çok taraflı anlaşma ünvanını almıştır. Dünya ticaretinin kuralları GATT sayesinde oluşmuştur. GATT ile II. Dünya savaşından önce gerçekleştirilen ikili anlaşmalara yerlerini çok taraflı anlaşmalara bırakmıştır.

GATT’ın temel amacı; uluslararası ticarete tam bir serbestleşmeyi sağlayarak yatırım, istihdam, ekonomik büyüme ve kalkınma üzerinde çok taraflı ticaret sistemi ile beklenen katkılara ulaşmaktır. Ancak, AKÇT üyesi ülkelerin tamamının ayrıca GATT’a da üye olması çelişkili bir durum yaratmıştır. AKÇT üyesi ülkelerin daha önce imzaladığı anlaşmaya göre sadece iki endüstri dalında ticaretin serbest bırakılması şartına bağlanmıştır.

GATT’a AET üyesi ülkeler sırasıyla, 1 Ocak 1948’de Belçika, Fransa, Lüksemburg, Hollanda ve İngiltere, 1950’de Danimarka, Yunanistan ve İtalya girmiştir.

Akit taraflar arası ticarete ayrımcılığın önlenmesi için GATT’ta tarifelerin yanı sıra ticaret politikası çerçevesinde ithalat ve ihracat kuralları, miktar kısıtlamaları ve bunlarla eş etkili önlemlerle ilgili sınır uygulamaları, iç vergiler ve döviz kontrolleri şeklinde iç düzenlemeler geliştirilmiştir (Akol, 1990:134). GATT’ın temel amacı aslında, gümrük birliğinin ve serbest ticaret bölgelerinin oluşmasını sağlamaktır. GATT’ın XVIII. Maddesinde ithal mallarına karşı tarifelerle yapılacak korumacılığa izin verilmektedir. Ayrıca GATT damping (IV. Madde), devlet yardımları (IV; 3 ve XIV. Maddeler), devlet tarafından ticari olmayan amaçlarla yapılan ticaret (XVII. Madde) ve haksız kazancın yasaklanması (XXIII. Madde) gibi önemli hususları düzenlemeye çalışmaktadır.

GATT yasaklamalar yaptığı gibi ulusal bağımsızlığı çeşitli hükümlerle korumaktadır. Bunun için çeşitli önlemler ve düzenlemeler getirmiştir. Ancak bu önlemler ve düzenlemeler bazı ithalat ürünleri veya ihracat ürünleri için uygulanmaktadır. Bazı ürünler için önlemler içeren “Ayrımcı İthalat” kişisel özgürlüklere ve mülkiyet haklarına zarar verir, bu da ithalatçılar ile yerli endüstriler arasındaki rekabeti bozmaktadır.

GATT, kendinden sonra gelen anlaşmalar için spesifik bir ölçüt olmuştur. Anti-damping, ithal lisansları, devlet yardımları, gümrük değerlendirme kodu, uluslar

arası mal anlaşmaları, ticarete teknik engeller tercihli ticaret anlaşmaları gibi konularda bir çok prosedüre kaynak oluşturmaktadır.

2.1.3.1. GATT çerçevesinde yapılan çok taraflı ticaret müzakereleri

GATT'ın amaçlarına ulaşmak için başlangıçta imza atan 23 ülke ile birlikte 8 müzakere gerçekleştirmiştir. Müzakerelerin sonucunda farklı gelişmeler yaşanmıştır. Nitekim, ilk beş müzakere (1947 Cenevre, 1949 Annecy, 1951 Torquay, 1956 Cenevre, 1960-1961 Dillon Müzakereleri) esas itibariyle tarife düzeylerinin aşağı çekilmesi çabalarını yansıtırken; son üç müzakere (1964-1967 Kennedy Round, 1973-1979 Tokyo Round, 1986-1996 Uruguay Round), bu konuların yanı sıra tarife-dışı araçlar ve GATT kurallarının pekiştirilmesi gibi konulara giderek daha fazla ağırlık veren görüşmeler niteliğini taşımıştır (Güran, 2000; 26).

Son üç müzakere sırasıyla, Kennedy Round, Tokyo Round ve Uruguay Round'da; Antidamping Kodu konusunda anlaşmaya varılmış; bir dizi kodun ve çerçeve anlaşmasının oluşturulması sağlanmış ve ticaret müzakereleri konusunda önemli kararlar alınmıştır. Ayrıca gerçekleştirilen diğer müzakerelerde ise tarife indirimleri konusunda daha öncekinden farklı olarak tek tek görüşmeler yerine toplu görüşmeler vasıtasıyla büyük indirimler gerçekleştirilmiştir.

Tokyo Round'da sınai ürünlerde tarifeler (%7)'den (%4,7)'ye düşülmüştür. Tarife indirimleri tarife dışı engellerden daha çok başarı sağlamıştır. 1994 yılında imzalanan Uruguay Round'da, özellikle tarife dışı engeller konusunda etkilenen tarım ve tekstil-hazır giyim sektörü için önemli kararlar alınmıştır. Tarımla ilgili taahhütler üç grupta toplanmıştır. Bunlar, pazara giriş, iç destekler ve ihracattaki sübvansiyonlardır. Piyasaya girişte ilgili ürünlerin ithalatında uyguladıkları tarifelerin indirilmesi, daha sonra iç üretim desteklerinin ve ihracata uyguladıkları sübvansiyonları indirme taahhüdü alınmıştır. Gelişmiş ülkeler için tarım ürünlerinde %36'ya, sınai ürünler için %40 gümrük indirimine gitme kararı alınmıştır (Seyidoğlu, 1999:198). Görüşmeler neticesinde gümrük indirimine gidilmiştir. Uruguay Round'da Tekstil ve Giyim Sektörü için Çok Elyaflılar Anlaşmasına (MFA: Multi-Fibre Agreement) dayanılarak 10 yıl içerisinde ihracat kotalarının daha az kısıtlayıcı tarifelere dönüştürülmesi kararı alınmıştır. Buna göre bir gelişmiş ülke, tekstil ve giyim eşyası ihraç eden gelişmekte olan ülkenin ihracatını kısıtlayıcı kurallar koymakta veya ilgili ülkeler, ihracat ve ithalatta ilgili bir anlaşma yapmaktadır. Anlaşma, tekstil sanayinin giderek gerilediği ya da yeniden yapılanma

sürecinde olduğu sanayileşmiş ülkelerin, belirlenen tarife ve kotalar vasıtasıyla bu alanda korunmasına izin vermektedir. Birlik, MFA kapsamında 20 ülke ile iradi kısıtlama anlaşması imzalamıştır. Bu süre içinde tarifeler %25 oranında indirilmiştir. Böylece tekstil ve giyim malları dünya ticaretinin giderek liberalleşmesi sağlanmıştır.

2.1.3.2. GATT'ın getirdiği çok taraflı ticaret sisteminin temel ilke, kural ve istisnaları

i) En Çok Kayırılan Ülke Kuralı

Burada en başta söylenmesi gereken temel ilke; alınan kararların tüm ülkeleri kapsayacağıdır. Bir ülke sadece belirlediği ülke ve ülke grupları için özel ticaret avantajlar oluşturamaz. Topluluk içinde bütün ülkeler istisnai durumlar haricinde oluşturulan kurallarda eşit haklara ve hükümlere sahiptir. Bu konuda getirilen en önemli istisnai durum, bölgesel ticaret gruplaşmalar (gümrük birlikleri ve serbest ticaret bölgeleri) çerçevesinde, ülkelerin kendi aralarında (diğer GATT üyelerine yaygınlaştırılmaksızın) ticareti serbestleştirmeleridir (md. 24).

Birincisi; grup üyesi ülkeler, GATT üyesi diğer ülkelerle ticaretlerindeki gümrük vergileri, bütünleşme öncesi düzeyinden daha kısıtlayıcı bir şekilde uygulayamazlar. Yani yeni oranlar getiremezler.

İkincisi ise; gruplaşmadan diğer GATT üyesi ülkelere belli bir süre içinde haber verilmelidir. 24. madde de getirilen bir diğer istisna ise komşu olan ülkeler arasında belli miktarlarda malların ticaretinin serbestleşmesidir. En çok kayırılan ülke kuralından ortaya çıkan bir diğer istisna ise az gelişmiş ülkelerin birbirine tanıdıkları tavizli tarifelerdir.

Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD) çerçevesinde kabul edilen ve Genelleştirilmiş Preferanslar (Tercihler) Sistemi (GPS) olarak bilinen bu uygulamaya Tokyo Round (1973-1979) sonunda alınan bir kararla GATT sistemi içinde yasallık kazandırılmıştır (Güran, 2000:28-29).

ii) Tarife İndirimlerinin Karşılıklığı ve Bağlayıcılığı

Tarife indirimleri içinde özellikle sanayi ürünlerinde tarifeler önemli ölçüde azaltılmıştır. Bu tarife indirimi GATT üyesi bütün ülkelere yaygınlaştırılmıştır.

iii) Ticari Uyuşmazlıklarda GATT'ın Arabuluculuk Görevi

Topluluk üyesi ülkeler arasında çıkan ticari anlaşmazlıklarda GATT'ın arabuluculuğu talep edilecektir. Bu durumda anlaşmazlık yaşanan ülkeler arasında sorunun çözümünde GATT kuralları uygulanmaktadır.

iv) Haksız Rekabete Karşı Alınabilecek Önlemler

GATT'ın 16. maddesinde yer alan dumping ve sübvansiyona karşı uygulanan önlemler ticaretin tam rekabet koşulları içinde serbestçe gerçekleşmesini sağlamayı amaçlamaktadır. Bu amaç için Kennedy Round'la başlayan ancak uygulamaya geçemeyen daha sonra 1980 yılında Tokya Round'u ile uygulamaya geçen Anti-Dumping Kodu ve Sübvansiyonlar Kodu ile iki ayrı düzenleme getirilmiştir.

Dumping yapıldığı tespit edilirse, oluşan zarar dikkate alınarak Anti-dumping vergisi uygulanmaktadır. Sübvansiyon durumunda ise sübvansiyon hükümetler tarafından üreticilere sağlandığından, bu soruşturmada ilgili ülkenin hükümet politikaları sorgulanmakta, tespit durumunda aynı şekilde telafi edici vergi uygulanmaktadır.

v) Çok Elyaflılar Anlaşması (MFA)

MFA, gelişmiş ülkelerin geliştirmekte olan ülkelere yaptıkları tekstil ve giyim ürünleri ithalatına kısıtlamalar getirilmesi esasına dayanır. 1974 yılından başlayarak 1991 yılına kadar getirilen MFA, tekstil ve giyim sektörü için GATT hükümlerine uymayan bir yönergeye sahiptir. Uruguay Round ile bu statüye son verilmiş, tekstil ve giyim sektörünün GATT disiplinine alınması kararı alınmıştır. 1995 yılında başlayarak 10 yıl içinde ikili ithal kotaları, aşamalı olarak kaldırılacak ve buna konu olan ürünler çok taraflı ticaret sistemine katılacak; geri kalan kotalar ise daha fazla piyasa girişini sağlayacak biçimde giderek genişletilecektir.

Çok Elyaflılar Anlaşması, yeni korumacılık politikasında özgün bir yere sahip olup, bu kapsamda, uygulamada; bir gelişmiş ülke, tekstil ve giyim eşyası ihraç eden geliştirmekte olan ülkenin ihracatını kısıtlayıcı kurallar koymakta veya ilgili ülkeler, ihracat ve ithalatta ilgili bir anlaşma yapmaktadır (Sevinç, 2003:8). MFA ilk imzalandığında topluluk 20 ülke ile iradi kısıtlama anlaşması imzalamıştır.

İthalatta kota uygulaması GATT tarafından benimsenmeyen bir yöntem olmasına rağmen 1974 yılında yürürlüğe girmiş, 1977, 1982, 1986 yıllarında imzalanan protokollerle uzatılmıştır. Uruguay Round anlaşması ile bir kez daha uzatılan bu anlaşma, Round sonucu kabul edilen Tekstil ve Konfeksiyon Anlaşması'nda, bu ürünlerin aşamalı bir şekilde 2005 yılına kadar tamamen GATT'a entegre edilmesini karara bağlamıştır.

Söz konusu anlaşma bu sektördeki kısıtlamaların ve gözetimlerin anlaşmanın yürürlüğe girdiği 1 Ocak 1995 tarihinden başlayarak 10 yıl içinde aşamalı biçimde

azaltılarak, 1 Ocak 2005 tarihinde tamamen kaldırılmasını öngörmektedir. Bu sektördeki gözetim ve miktar kısıtlamaları AB tarafından da, DTÖ ile uyumlu biçimde sürdürülmekte ve azaltılmaktadır (Ege, 1999:264). MFA çerçevesinde, Anlaşmanın 4. maddesinde topluluğun kısıtlama ve gözetim yaptığı ülkelerin toplam sayısı kısıtlama bakımından 17, gözetim bakımından 20 olmak üzere toplam 37'dir. Ayrıca 2002 yılından itibaren topluluk 517/ 94 sayılı yönetmelik kapsamında Kuzey Kore miktar kısıtlaması uygulamaktadır (Sevinç, 2003:8).

Tablo 2.5. GATT çerçevesinde gerçekleştirilen çok taraflı ticaret müzakereleri (Seyidoğlu, 1999:197-199, Güran, 2000:29).

Yıl	Yer	Konu	Katılan Ülke Sayısı
1947	Cenevre	Gümrük Vergilerinin İndirimi (10 Milyar \$)	23
1949	Annecy	Gümrük Vergilerinin İndirimi (5.000 maddede)	13
1951	Torguay	Gümrük Vergilerinin İndirimi (8.700 maddede)	38
1956	Cenevre	Gümrük Vergilerinin İndirimi (2,5 milyar \$)	26
1960 – 1961	Dillan Round	Gümrük Vergilerinin İndirimi (4.400 maddede) (4,9 milyar \$)	26
1964- 1967	Kennedy Round	Gümrük Vergileri Anti-Damping Kodu (40 milyar \$)	62
1973 – 1979	Tokyo Round	-Endüstri ürünlerinde Gümrük vergilerinin 7,4'den 4'e indirimi, -Tarife dışı engeller, -Sübvansiyonlar, -Ticarette teknik engeller, -İthalat lisansları, -Hükümet alımları, -Gümrük değerleri, -Gözden geçirilmiş anti-damping kodu	102
1986- 1993	Uruguay Round	- Tarım ürünlerinde gümrük vergileri %36 ya indirme -Teknik Engeller kodu genişletilerek nihai senede eklenmiş - sanayi malları üzerindeki gümrük tarifeleri %34 dolayına inme - gönüllü ihracat kısıtlamalarının 4 yıl süreyle kaldırılması -tekstil ve giyim sektörü 10 yıl içinde tarifeleri %25 e indirme - fikri mülkiyet hakkı - hizmet ticaretinin serbestleştirilmesi - Ticaret politikalarını gözden geçirme mekanizması	125
2001- 2005	Laeken Zirvesi	-AB'nin geleceği konusunda öneriler paketi hazırlanmıştır. -Avrupa Konvansiyonunun kurulması ve çalışmaya başlaması kararlaştırıldı.	28
2001- 2005	Seattle Cancun Zirvesi	-yeni çok taraflı ticaret müzakerelerinin hazırlanması, -yabancı sermaye girişlerinin artırılarak yatırımların artırılması GYÜ'ler dünya ticaret sistemine daha güçlü bir şekilde dahil edilmesi için pazara giriş kolaylıklarının artırılması -sanayi ürünlerinde gümrük vergilerinin indirimi -tekstil kotalarının sonlandırılması	

2.1.3.3. GATT'ın yerini alan kuruluş: dünya ticaret örgütü (DTÖ)

Uruguay Round Nihai Senedi'nde "Dünya Ticaret Örgütü"nü kuran anlaşma, GATT'ın yerine geçeceği belirtilmiştir. 1 Ocak 1995'de yürürlüğe girmiştir. DTÖ'ne üye olmak isteyen ülkeler bu anlaşmanın hükümlerini istisnasız kabul etmek zorundadır.

DTÖ'nün genel olarak amacı; çok taraflı ticaret anlaşmalarının uygulanmasını sağlamak bir sorun çıktığı zaman “Anlaşmazlıkların Çözümü Entegre Sistemi” ve “Ticaret Politikalarını Gözden Geçirme Mekanizması” ile kontrol etmektir.

Örgüt, iki yılda bir kez toplanan Bakanlar Konferansı tarafından yönetilmektedir. Yürütme görevini Genel Konsey, ayrıca Genel Konsey'in altında çeşitli konseylerin yerine getirmesi öngörülmüştür. Cenevre'de genel direktör yönetiminde Sekreteryası bulunmaktadır.

DTÖ, GATT'ın sahip olduğu 128 üye sayısından daha geniş bir üye potansiyeline sahiptir. Bu kuruluşun en önemli destekleyicilerinden birisi olan AB, DTÖ bünyesindeki en aktif üyelere birisidir. Roma Antlaşmasının 131.maddesi, Birliğin dünya ticaretindeki gelişmeleri uyumlaştırmayı ve ticaretin önündeki engelleri kaldırmayı amaçladığını vurgulamaktadır. Bu çerçevede AB, DTÖ'nün daha etkili, şeffaf ve hesap verebilir bir yapıya kavuşturulmasını amaçlıyor. AB'nin özellikle üzerinde durduğu konular şöyle sıralanabilir:

- Pazara erişimin kolaylaştırılması,
- Yatırım, rekabet ve ticaretin kolaylaştırılması gibi alanlarda kuralların belirlenmesi,
- Gelişmekte olan ülkelerin tercihli sistemler dahilinde desteklenmesi
- DTÖ'nün kuralları ve çevre standartları ve kamu sağlığı gibi konular arasında açık bir ilişkinin kurulması.

Oluşturduğu sistem, AB tarafından bugünün küresel ekonomisinde ticari engellerin kaldırılmasını ve serbestleşmenin en geçerli yol olarak görülmektedir. DTÖ'nün daha etkili, şeffaf bir yapıya kavuşturulması birliğin öncelikleri arasında yer almaktadır. AB, DTÖ'nün kurallarına göre hareket etmekte ancak, çalışmaları sadece bununla sınırlı değildir. Birlik, DTÖ çerçevesinde küresel ticarete, az gelişmiş ülkeleri dışlamamak için onlarla yapılan ticarete vergiyi kaldırma ile ilgili düzenlemeler yapmıştır. “Silah hariç her şey” girişimi ile tüm ürünlerde vergi alınmama kararı alınmıştır. Bu çerçevede muz, şeker ve pirince uygulanan tarifeler 2002-2009 arasında kademeli olarak kaldırılması kararı alınır (Uyanusta, 2004:26).

2.2. ORTAK TİCARET POLİTİKASI

2.2.1. Ortak Ticaret Politikası Amaçları

OTP'nin temel amacı; üye ülkeler arasında ticareti zorlaştıran ve geciktiren bütün unsurları ortadan kaldırarak ticareti serbestleştirmektir. Bu durumda, üye

ülkeler ortak bir prosedür içinde, ortak kararlar ile üçüncü ülkelere uygulanacak oranları belirlemektedir.

OTP'nın oluşturulmasında şu faktörler etkili olmuştur (Dikmen, 1997:43-44):

- Topluluk içi ticaret hacmini ve üçüncü ülkelere karşı pazarlık güçlerini arttırarak, ortak çıkarların korunabilmesi,
- Tek tek milli politikaların diğer üye ülkeler üzerindeki etkilerinin azaltılması,
- Dış ticaretin tüm üyeler için haiz olduğu önemi göz önünde bulundurarak, özellikle üçüncü ülkeler kaynaklı malların iç pazarda serbest dolaşımı ilkesinin herhangi bir şekilde bozulmasını ve ortaya çıkacak trafik sapmalarının üye ülkeler arasında sorun yaratmasının engellenmesi amacı,
- Dış ticarete karşılaşılması muhtemel haksız uygulamaların neden olabileceği rekabeti bozucu etkilere karşı tüm üyeleri koruyucu önlemlerin alınması gereği,
- Üye ülkelerin ihracat politikalarının koordinasyonunun sağlanması yoluyla, üye ülkelerin üçüncü ülke pazarlarında kendi aralarında rekabeti bozucu haksız eylem girişimlerinin önlenmesi.

OTP'nin amaçları olarak sıralanabilir.

Kısaca OTP; topluluk üyesi ülkeleri topluluk çıkarlarını gözeterek, uluslar arası ticaretin faydalarının tüm üye ülkelere yayılmasını sağlamak ve dış ticaretin zararlı yönlerinden korunma amacını güder. Roma Antlaşmasınının 113. maddesinde de belirtildiği gibi OTP sadece mal değil aynı zamanda hizmet ticaretini de kapsamaktadır (Bayramoğlu, 1987:148). Ancak hizmet ticareti ile ilgili bir işlem olmamasından dolayı sadece sanayi mallarına yönelik bir politika gibi işlem görmektedir. Ayrıca dış ticarete oluşacak haksız uygulamaların yol açacağı rekabeti bozucu etkilere karşı bir önlem konumundadır. Bir diğer önemli amaç ise, üye ülkelerin aralarında üçüncü ülke pazarlarındaki rekabeti bozucu haksız girişimlerde bulunmasını önlemektir.

2.2.2. Ortak Ticaret Politikası Araçları

AB Ticareti OTP çerçevesinde şekillenirken bazı önemli kurallar da beraberinde gelişmiştir:

- Piyasaya Giriş Kuralı: Verilen taviz listelerinin konsolide edildikten sonra geriye dönüşü yoktur. Konsolide edilmesinin amacı, birliğe giren bir malın

topluluk pazarında yer edinmesini sağlamaktır. Örneğin, yeni bir malda vergi % 20'den % 14'e iniyorsa, tekrar % 15'e veya % 16'ya çıkarılamaz.

- Karşılıklılık: Bir ülke karşı ülkeye taviz veriyorsa, aynı şekilde karşı ülke de taviz uygulayacaktır.
- Saydamlık: Oluşturulan kurallar net ve açık olmalıdır. Şeffaf bir ortamda kararlar alınacak ve uygulanacak.
- En Çok Kayırılan Ülke Kuralı: DTÖ Anlaşmasına taraf olan bir ülkeye taviz uygulanıyorsa, bunu diğer DTÖ üyesi ülkelere de uygulama zorunluluğu vardır. Ancak bu durumun bir istisnası vardır: Eğer ülkeler Serbest Ticaret Anlaşması (STA) veya Gümrük birliği (GB) anlaşması yaparlarsa En Çok Kayırılan Ülke kuralından yararlanamazlar.
- GB ve STB bir geçiş dönemi olacaksa, bu süre on yılı geçmeyecektir.
- DTÖ üyelerine uygulanan korumacılığın azaltılması ve bir daha arttırılmaması.
- Ülke ithal ettiği mal ile kendi ürettiği mal arasında, bir ayrımcılık yapmadan ikisine de aynı vergiyi uygulamalıdır.
- Ticarete haksız rekabet olmamalıdır.

AB'nin dünya pazarında büyük bir güce sahip olmasının nedenlerinden birisi de oluşturduğu politikaları çok iyi araçlarla koordine etmesidir. OTP araçları, uluslar arası düzeydeki ekonomik krizlerin kolay atlatılmasına yardımcı olmakta ve üye ülkeleri dünya standartlarına ulaşmalarını sağlamaya yaramaktadır.

AET'yi kuran Roma Antlaşması'nın 115/3 maddesi ise koruyuculuğun uygulanma şartlarını açıklarken daha net bir yaklaşımla, ortak pazarın işleyişine en az zararı verecek araçların seçilmesi gerektiğini hükme bağlamaktadır (Dikmen, 1997:45).

Topluluk üyesi ülkeler, OTP ile birlikte oluşturulan anlaşma şartlarının dışına çıkamazlar. Uruguay Round müzakereleri ile OTP'nin mevzuatında bazı değişiklikler gerçekleşmiştir. Değişiklikler aşağıda sıralanmıştır:

- İthalatta uygulanan ortak kurallara ilişkin 288/82 sayılı Yönetmelik iptal edilerek, 518/94 sayılı Yönetmelikle (10,03,1994 tarih ve L67 sayılı ATRG) konu yeniden düzenlenmiştir.
- Ticareti devlet eliyle yürüten ülkelere yapılan libere edilmiş ürünlerin ithalatında uygulanan ortak kurallara ilişkin 1765/82, Çin

Halk Cumhuriyeti'nden yapılan ithalatta uygulanan ortak kurallara ilişkin 1766/82 ve Ticareti devlet eliyle yürüten ülkelerden Toplulukça libere edilmemiş ürünlerin ithalatına ilişkin düzenlemeleri içeren 3420/83 sayılı Yönetmelikler iptal edilerek, 519/94 sayılı Yönetmelikle (10.3.1994 tarih ve L 67 sayılı ATRG) konu yeniden düzenlenmiştir.

- Kotaların idaresinde ortak prosedüre ilişkin 1023/70 sayılı Yönetmelik iptal edilerek, 520/94 sayılı Yönetmelikle (10.3.1994 tarih ve L66 sayılı ATRG) konu yeniden düzenlenmiştir.
- Topluluğun anti-damping ve anti-sübvansiyon tedbirlerine ilişkin 2423/88 sayılı Yönetmeliği, 521/94 ve 522/94 sayılı Yönetmeliklerle (10.3.1994 tarih ve L66 sayılı ATRG) değiştirilmiştir.
- Yeni Ticaret Politikası Aracına ilişkin 2641/84 sayılı Yönetmelik, 522/94 sayılı Yönetmelikle (10.3.1994 tarih ve L66 sayılı ATRG) değiştirilmiştir (Sevinç, 2003:5).

Uruguay Round müzakerelerinde ayrıca 1995-2000 yılları arasında önemli ölçüde gümrük indirimine gidilmesi öngörülmüştür. Tarım ürünlerinden %35'e varan, sinai ürünlerde %40'lara ulaşan, inşaat malzemeleri, tarımsal aletler, kağıt ürünleri, mobilya, bir kısmı çelik ürünleri, sabun ve deterjan için oranların tamamen kaldırılması öngörülmüştür. 2002 yılı verileri ile ortalama gümrük vergisi % 6,4 düzeyine, sanayi ürünleri üzerindeki ortalama vergi ise % 4,1 düzeyine çekilmiştir (Sevinç, 2003:7).

Bu kapsamda, ticaret politikası araçları şöyle sıralanabilir:

1. Ortak Gümrük Tarifesi
2. İthalata yönelik önlemler
  - a- Gözetim ve Korunma önlemleri,
    - Genel Gözetim ve Korunma Önlemleri,
    - Belirli Üçüncü Ülkelere Karşı Uygulanan Gözetim ve Korunma Önlemleri,
    - Tekstil ve Konfeksiyon Sektöründe Uygulanan Gözetim ve Korunma Önlemleri,
    - Diğer Korunma Önlemleri
  - b- Kotaların Dağıtımına İlişkin Ortak Kurallar,
  - c- Anti-Damping Önlemleri,

- d- Anti-Sübvansiyon Önlemleri,
- e- Haksız Ticari Uygulamalara Karşı Topluluk Çıkarlarının Korunması,
- f- Diğer Önlemler (Ticari Yaptırımlar),
- 3. İhracata Yönelik Önlemler
  - a- İhracatta Ortak Kurallar,
  - b- Resmi Destekli İhracat Kredileri,
- 4. Anlaşmalar
- 5. Genelleştirilmiş Preferanslar Sistemi
- 6. Diğer uygulamalar

2.2.3. Ortak Gümrük Tarifesi (OGT)

Ortak Gümrük Tarifesi, Roma Antlaşmasının 28. ve 111. maddeleri uyarınca çıkarılan 950/68 sayılı Konsey tüzüğü ile oluşturulmuştur (Balkır, 1988:114). AB'nin bütünleşmesini sağlayan insanların, hizmetin ve sermayenin özgürlüğüne Gümrük Birliği ile malların serbest dolaşımı eklenmiştir. AB'nin temelini oluşturan Roma Antlaşmasında bu konu ile ilgili bir tanımlama yapılmıştır. Sadece Roma Antlaşmasının 9. maddesinde Gümrük Birliği'nin uygulama alanından söz edilmektedir. Bu maddeye göre; "Topluluk mal alışverişlerinin tümünü içine alan ve üye ülkeler arasındaki ithalata ve ihracata uygulanan gümrük vergileri ve eş etkili diğer vergilerin yasaklanması ile üçüncü ülkelerle ilişkilerde ortak gümrük tarifesinin kabulünü kapsayan bir Gümrük Birliği üzerine kurulur" (Günoğur, 1995A:74).

Daha sonra Lahey Adalet Divanı'nda ve GATT'da Gümrük Birliğinin tanımı tekrarlanmıştır. Lahey uluslar arası Adalet Divanına göre GB; anlaşmayı imzalayan taraflar arasında tek bir tarifinin uygulandığı, üçüncü ülkelere karşı tek bir ortak tarifinin olduğu, topluluk üyesi ülkeler arasında vergilerin tamamen ortadan kalktığı ve alınan vergilerin üye devletler arasında paylaşıldığı bir birlik olarak tanımlanmaktadır (Günoğur, 1995A:76). Üçüncü ülke çıkışlı mallarda aranacak şart, ithalat formalitesini tamamlamış olmasıdır. İthalat sırasında gümrük vergisi veya eş etkili vergilerin alınmış olması veya kısmen/tamamen iade edilmemiş olması gerekir.

Gümrük Birliğinin iki kuruluş amacı vardır. Bunlardan birincisi gümrük birliği ile eş etkili diğer vergileri kaldırma amacı, ikincisi ise üçüncü ülkelere karşı ortak bir tarife uygulamasıdır.

1. Gümrük Vergilerinin ve Eş Etkili Vergilerin Kaldırılması: Roma Antlaşmasında bu konu 12. ve 17. maddelerinde yer almaktadır. Buna göre söz

konusu eş etkili vergiler 12 yıllık “geçiş dönemi’nde” aşamalı olarak getirilecek, üye devletler de bu konu ile ilgili herhangi bir vergi koymayacaktır.

2. Ortak Gümrük Tarifesinin Kabulü: Burada iki yöntem uygulanmaktadır. Bunlardan birinci topluluk üyesi ülkelerin uyguladıkları ulusal tarifelerin toplamının ortalamasını almak, ikinci yöntem ise ortak gümrük tarifesi için her ülkenin kendi tarifesinden aşağı ve yukarı oynama yaparak, ortak bir tarifede anlaşması..

Roma Antlaşmasında gümrük tarifeleri ile ilgili olarak 1 Ocak 1958 tarihinden başlayarak 12 yıllık geçiş döneminin sonunda üçüncü ülkelere karşı uygulanacak olan tarifelerin uyumlaştırılması kararı alınmıştır. Roma Antlaşmasının 18-29. maddeler tarifelere aittir.

Topluluk üyesi her ülke, kendi gümrük vergisi oranlarını topluluğun 1957 yılında geçerli olan gümrük vergisi oranlarının aritmetik ortalamasını alarak hesapladığı tarifelere uyumlaştırması gerekir. Üye ülkelerin hepsi bu uyumlaştırma sürecini erken tamamlayarak 1 Temmuz 1968 tarihinde üçüncü ülkelere karşı olan ortak gümrük tarifelerini başlatmışlardır.

OGT’de yer alan vergi oranlarının basit aritmetik ortalaması başlangıçta %40 civarındayken 1999’da %4’ün altına inmiştir (Şen, 2002:22). Bu durum AB’nin üçüncü ülkelerle yapmış olduğu ticareti canlandırmış ticaret hacmi büyümüştür. Birliğe üye olan ülkelerin aralarında yaptıkları gümrükleri kaldırma politikası ciddi anlamda ticareti etkilemiştir. Üye ülkelerin ihracat ve ithalat payları üyelik öncesi duruma kıyasla 3-4 kat artmıştır. Ayrıca birlik içindeki ithal ve ihraç mallarının türlerinde de değişiklikler olmuştur. İhraç malları çoğunlukla makine ve taşıma araçlarına kayarken; ithal malları benzer biçimde makine, taşıma elemanları, tarım ürünleri ve ham maddelere kaymaktadır (Şen, 2002:67). Ancak Birliğe her giren ülkenin dış ticaretinde artış olmamıştır. Örneğin İspanya dış ticaret fazlası verirken, Birliğe katıldıktan sonra açık vermeye başlamıştır [İhracat/İthalat (X/M) oranı %108 iken birliğe girdiği yıl %92.9 a gerilemiş, beş yıl sonra %75.4’e, 2000 yılında %80 olmuştur]. Bunun sebebi daha önce ithal ve ihraç ettiklerinin değişmesi, girdikten sonra ara mal ihraç edip, ana mal ithal etmesidir.

Topluluk Roma Antlaşmasına göre dört gümrük bölgesine ayrılmıştır: Bunlar; Almanya, Benelüks ülkeleri, İtalya ve Fransa’dır. AET Antlaşmasının 19. maddesine göre Ortak Gümrük Tarifeleri Topluluk içindeki dört gümrük bölgesinde uygulanan oranların ortalamaları alınarak tespit edilmiştir (Akol, 1990:140). Burada

hesaplamaya alınan oranlar 1 Ocak 1957 tarihinde yürürlüğe giren oranlardır. OGT her yıl, bir Konsey Tüzüğü ekinde yayınlanmakta ve AB üye ülkelerin tek başına değiştirme şansı bulunmamaktadır (Dotto, 2004:12). Sadece Roma Antlaşmasının 133. maddesinde topluluk organlarına tarife oranlarında değişiklik yapabilme yetkisi verilmiştir. Bu madde Ortak Tarım Politikasından, Ortak Ticaret Politikasını birbirinden ayırmaktadır. OGT, halen 2658/87 sayılı Konsey Yönetmeliği kapsamında ele alınmaktadır (DTM, 2002:90).

Gümrük Birliğinin Temel Unsurları

i. Serbest Dolaşımdaki Ürünler : Topluluğun coğrafi sınırları içerisinde dolaşımına serbestlik getirilen malları kapsamaktadır. Gümrük Birliği kapsamında dolaşımına serbestlik getirilen mallar iki türdür.

-Üye devletlerden çıkışlı mallar. Hiçbir şarta bağlı olmaksızın topluluk içinde serbest dolaşımına izin verilen bu mallara Orijinal Mallar denilmektedir. Bu mallar, Roma Antlaşması'nda tanımlanmamış, daha sonra 27 Haziran 1968 tarih ve 802/68 sayılı Konsey Tüzüğü'nde 8 grup ürün olarak belirlenmiştir (Günoğur, 1995:75).

- Üye devletten çıkartılan madenler
- Üye devlette üretilen bitkisel ürünler
- Üye devlette üretilen sanayi ürünleri
- Üye devlette doğan ya da büyütülen hayvanlar ve bu hayvanlardan elde edilen ürünler
- Av hayvanları, deniz ürünleri ve yan ürünleri

- Üçüncü ülke çıkışlı mallar: Bu mallar Roma Antlaşmasının 10/1 maddesinde tanımlanmaktadır. Gerekli şartları sağladıktan sonra topluluk içinde ticaretine izin verilen mallardır.

OGT'de dolaşımına izin verilen mallar vardır. Bu malların sınırlandırılması "Birleşik (Combinet) Numenklatör" (CCN) adı verilen sınıflandırmanın bulunduğu Komisyon Tüzüğü ekinde, OGT'de uygulanacak kurallar, açıklayıcı bilgileri kapsayan hükümlerden sonra OGT şedülü ile sunulmaktadır. Beş sütundan oluşan bu şedülde, sırasıyla CN kodu, malların tanımı ve tasnifi, otonom* veya tarımda uygulanan gümrük vergisi oranları, sözleşmeli gümrük vergisi oranları ve (bazı maddeler için) ek ölçü birimleri yer almaktadır (Güran, 2000:122). OGT, Roma Antlaşmasının 113. maddesine göre üçüncü ülkelerin taviz tanımadan gümrük

* otonom tarifeler, birliğin tek taraflı olarak belirlediği gümrük vergisi oranlarıdır. Bu tür tarifeler birliğin içinde sözleşmeli tarife belirlenmediği durumlarda uygulanmaktadır.

vergilerini arttırmasına karşılık olarak bazı ürünlerde ticaret hadlerini yükseltebileceği gibi gümrük vergilerini de arttırabilir. Ayrıca Avrupa Birliği içinde malların serbest dolaşımında, bu ürünlerin üretiminde kullanılan ara ve hammaddelerin “fark giderici vergi” ile vergilendirilmesi gerekir.

ii. Üçüncü Ülke Çıkışlı Mallar: Üçüncü ülkeden gelen malların serbest dolaşımı için topluluk üç şart sunmuştur. Bu koşullar şunlardır:

- Bu ürünler için ithalat formaliteleri tamamlanmış olmalı
- Birliğe ithalatı sırasında o ürünlerin gümrük vergileri ve eş etkili diğer vergileri alınmış olmalı,
- Alınmış olan vergiler kısmen ya da tamamen iade edilmemiş olmalıdır.

Bu üç koşul gerçekleştiği anda serbest dolaşım başlayabilmektedir.

iii. Fark Giderici Vergi Uygulamaları: Topluluk içinde üretilen ve üretimlerine doğrudan veya dolaylı biçimde üçüncü ülkelerden gelen ve gümrük vergilerinden tamamen veya kısmen sorumlu olarak pazara sunulan ara malları ile yatırım mallar, piyasanın rekabet ortamını bozmaktadır. Piyasadaki bu bozucu rekabeti düzeltmek için, Roma Antlaşmasında malın üretimine giren ara mallara Fark Giderici Vergi (FGV) zorunlu kılınmıştır. Roma Antlaşmasınının 10/2 maddesine göre FGV oranlarını belirleme yetkisi Komisyona verilmiştir. 1960 - 1968 tarihleri arasında Komisyon aldığı kararla, OGT indirilirken FGV %25’den başlayarak %100’e çıkartmışlardır. Aşağıdaki tabloda üye devletler arasındaki gümrük vergilerinin indirimi ile uygulama oranları verilmiştir.

Tablo 2.6. AET’da gümrük birliğinin gerçekleşmesi (Karluk, 1996:190)

Dönem	Gümrük Vergisi İndirimi %	FGV (%)
01.01.1958-01.01.1961	10	0
01.01.1961-31.12.1961	20	25
01.01.1962-30.06.1962	30	35
01.07.1962-30.06.1963	40	45
01.07.1963-31.12.1963	40	55
01.01.1964-31.01.1965	50	60
01.02.1965-31.12.1965	50	65
01.01.1966-30.6.1967	60	75
01.07.1967-01.07.1968	90	85
01.07.1968’den sonrası	100	100

iv. Aktif-Pasif İşleme Rejimleri : Topluluk üyesi ülkelerin ihraç edecekleri ürünler için, ithal edilen ara ve yatırım malları için, üçüncü ülkelerden geçici bir süre için vergi alınmamaktadır. Bu şekilde dünya piyasasında pazara çıkacak ürün daha düşük fiyatta olduğundan rekabet şansı daha yüksek olacaktır. Bu işleme AKTİF İŞLEME REJİMİ denilmektedir. Ayrıca üçüncü ülkelerin ucuz el emeğinden ve teknolojilerinden faydalanmak için ara ve yatırım mallarını üçüncü ülkeye gönderip bunun mamül hale gelmesinden sonra ithal edilmektedir. Bu işleme PASİF İŞLEME REJİMİ denmektedir.

Her iki rejim de geçici bir süre için uygulanmakta, Komisyon buna göre izin vermektedir. 1976 yılında Konsey, Pasif İşleme Rejimi yöntemini zorunlu hale getirmektedir. Buna göre, Pasif İşleme Rejiminde uygulanan sistem işlenmemiş mala uygulanan gümrük vergisi ile işlenmiş mala uygulanan gümrük vergisi arasındaki farkı almak suretiyle uygulanmaktadır.

Topluluk OGT kurmak ile kendi aralarında ki ticarete mevcut kotaları kaldırmakta, onun yerine tüm üye devletlerin katılımı ile oluşan “global kota’ya” geçiş yapmaktadır. Örneğin; Belçika, her ülkeye ayrı ayrı empoze ettiği kotaların toplamını tek bir ülkeye de uygulayabilir veya bu kotaları farklı ülkelerde ayrı ayrı da uygulayabilir. Bu durumda ülke, İthal edeceği Hollanda’dan 40.000, Almanya’dan 30.000, Fransa’dan 20.000 adet ithal edeceği malın tamamını Hollanda’dan ithal edebilir. Ayrıca alınan bu kota oranı her yıl arttırılarak geçiş döneminin sonunda tamamlanacaktır (www.dtm.gov.tr).

Topluluk, belirlediği gümrük oranlarını; üye ülkelerin uyguladığı gümrük vergilerinin aritmetik ortalamasını alarak belirlemektedir. Uruguay Round’dan sonra 1 Temmuz 1995 itibariyle tüm ürünler için vergilerin basit aritmetik ortalaması % 9,6 seviyesindedir. Bu oran belirlendikten sonra (1957 yılından sonra) üye ülkelerin vergileri OGT oranlarının $\pm$ %15 üstünde veya altında seyretmekte, farklılık göstermeyen ülkelerin gümrük vergisi oranları 1961 yılında OGT oranları olarak uygulanmaktadır (Dikmen,1997:49). Milli tarifeler, ortak tarifeye kademeli olarak uydurulmaktadır. Topluluğa yapılacak ithalatın farklı tarifelerden yararlanabilmesi için malın menşeinin belirlenmesi önem taşımaktadır. Topluluğun oluşturduğu kurallara göre, bir ülkede tamamen elde edilen veya üretilen mallar o ülke menşeli sayılır. Üretimin iki veya daha fazla ülkede gerçekleştirilmesi durumunda, üretiminde son önemli işlem veya çalışmanın yapıldığı yer kriteri kullanılmaktadır.

Üye ülkeler, OGT'nin kabulü için öngörülen geçiş aşamasını beklenenden daha kısa sürede tamamlamışlardır 1975 yılından sonra topluluğun aldığı vergiler topluluk bütçesinde toplanmaya başlamıştır. Komisyon uyumlaştırmanın sağlanması için farklı tarihlerde bazı programlar yürürlüğe koymuştur. Sonuçta Konsey 1985 yılında tek bir idari düzenlemeyi kabul etmiştir. Topluluk 1.1.1988'den beri "Harmonize Sistem Numenkatörü" kullanmaktadır. Birleşik Numenkatör CN ise Harmonize Sistemin oluşturduğu bir numenkatördür (Güran, 2000:122). Toplulukta ayrıca, OGT dışındaki bilgilerin (antidamping listeleri, tercihli tarifeler vb) gösterildiği, CN'e dayalı gelişmiş bir numenkatör daha kullanılmaktadır. Bunun da adı AT Entegre Tarifesi (TARIC) dir.

TARIC (Integrated Tariff of the European Communities)

23.07.1987 tarih, 2658/87 sayılı yönetmeliğin, 2587/ 91 sayılı Tüzük ile değişen şeklinin 2. maddesi uyarınca hazırlanmış ve Komisyon tarafından 2658/ 87 sayılı yönetmeliğin 6. maddesi uyarınca 1992 yılı TARIC'ı (Avrupa Entegre Tarifesi) yayımlanmıştır (Dikmen, 1997,50). TARIC; OGT, Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi ve Lome Konvansiyonunun birleştirilmiş halidir. Bu ortak sınıflandırma OGT tarafından yönetilmektedir. Kombine sınıflandırma, ithalatta deklare edilen malların hem tarife hem de istatistik pozisyonlarını kapsamaktadır (Karluk, 1996:194). Bu oluşturulan yeni sınıflandırma her yıl Komisyon tarafından AB Resmi Gazetesinde yayınlanmaktadır. Süresi bir yıldır. TARIC'in yayınlanmasından Komisyon sorumludur.

TARIC'ı topluluk ithalatında kullanabileceği gibi ihracatında veya üye ülkeler arasındaki ticaretinde de kullanılabilir. TARIC'de değinilen belli başlı mekanizmalar şunlardır (Dikmen, 1997:51):

1. Tarifelerin geçici olarak askıya alınması,
2. Tarife kotaları,
3. Tercihli Tarifeler (tavana veya kotaya tabi olanları da içerir),
4. Genelleştirilmiş Preferanslar Sistemi,
5. Anti-damping ve fark giderici vergiler,
6. İthalat yasakları,
7. İthalat kısıtlamaları
  - 7.1. Miktar kısıtlamaları
  - 7.2. İthalat lisansı ve sertifikası
  - 7.3. Diğer kısıtlamalar (CITES dahil, Washington Konvansiyonu)

8. İthalat gözetimi
9. İhracat yasakları
10. İhracat kısıtlamaları
  - 10.1 Miktar Kısıtlamaları
  - 10.2. İhracat Lisansı ve Sertifikası
  - 10.3. Diğer İhracat Kısıtlamaları (CITES)
11. İhracat gözetimi
12. İhracat iadesi

OGT’de gümrük vergileri kendi içinde iki kısma ayrılmaktadır. Bunlar:

- otonom vergiler
- konvansiyonel vergiler (sözleşmeli tarifeler)

Otonom vergiler; topluluğun kanuni vergi oranını göstermekte ender olarak kullanılan vergilerdir. Konvansiyonel vergiler ise; topluluğun DTÖ üyesi ülkelere uygulamayı planladığı daha sonra GATT üyesi olmayan ülkeler de dahil olmak üzere tüm ülkelere uyguladığı tavizli vergilerdir. Topluluk üyesi ülkeler konvansiyonel vergilerde istedikleri oranı verebilmektedir. Vergilerin kaldırılması, değiştirilmesi kararları otonom vergiler üzerinde işlem görmekteyken konvansiyonel vergiler istenildiği şekilde değiştirilebilir nitelikte değildir. Bazı şarap ve alkollü içkiler gibi işlenmiş tarım ürünlerinden spesifik vergiler alınırken; bunun dışında kalan ürünlerin hepsi Ad Valorem vergiler alınır.

OGT’yi oluşturan gümrük vergileri birkaç istisna dışında “değer üzerinden” bir yüzde ile yani Ad- Valorem usulde alınmaktadır. Değerin belirlenmesinde fiilen ödenmiş ve ödenebilir fiyatı ifade eden “fatura veya işlem değeri” esas alınmakta ve ithal edilen malın CIF (Cost Insurance Fright: sigorta ve navlun) bedeli baz alınmaktadır (Güran, 2000:122).

Ad valorem vergilerin yanı sıra özellikle tarım ürünleri ithalatında prevlevman, fark giderici vergi ve değişken vergi uygulaması da yapılmaktadır (Sevinç, 2003:6). Prevlevman; topluluğun iç fiyat ile dünya fiyatı arasındaki fark kadar alınan vergidir. Bu miktarı veya oranı Komisyon tarafından belirlenmektedir. Fark Giderici Vergi; bazı tarım ürünlerinin (yaş sebze ve meyva) iç fiyat düzeyini yansıtan “referans fiyat” ile üçüncü ülke çıkışlı ürünlerin referans fiyatlara uyma şartı ile pazara girme hakkı vermektedir.

OGT bazı ülke veya ülke gruplarına tavizler vermektedir. DTÖ üyesi ülkelere “En Çok Kayırılan Ülke” kapsamında taviz uygulanmakta, gelişmekte olan ülkelere

tek taraflı taviz tanınmaktadır. OGT'nin uyguladığı vergi oranları uygulamaya başladığı yıldan günümüze kadar önemli ölçüde azalma göstermiştir. %40'dan %4'lere inmiştir. Sadece hassas ürünlerde %10 üzerinde seyretmektedir. Bu sektörler arasında tekstil ve konfeksiyon, motorlu araçlar, radyo ve televizyon cihazları, cam eşya, ayakkabı ve bazı kağıt ürünleri sayılabilir (Ege, 1999:257). AB, üçüncü ülkelere karşı "Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi"ni uygulamaktadır. Bununla belirli ülkelere karşı sıfırlanmış veya indirilmiş gümrük vergileri ile ithalat yapılmaktadır (DTM, 2002:91). Hassas olmayan mallarda vergi oranları sıfır olmakta, yarı hassas mallarda OGT'nin %35'ine, hassas mallarda %70'ine, çok hassas mallarda %85'ine eşit olan vergi oranları uygulanmaktadır (Karluk, 1998:180).

Tablo 2.7. AB'nin üçüncü ülkelerle mevcut ve planlanan serbest ticaret bölgesi anlaşmaları (sta) ve gümrük birliği anlaşmaları (Ege, 1999:258-259)

Ülkeler veya Ülke Grupları	Açıklamaları
Gümrük Birliği Anlaşmaları	
Türkiye	Gümrük birliği öngören 1970 tarihli Katma Protokol, 1973 olan yürürlük tarihinden önce, bir geçici anlaşma ile 1970 tarihinden yürürlüğe girmiştir. 1/95 sayılı ve 2/95 sayılı OKK'ların 31.12.1995 tarihinde yürürlüğe girmesiyle gümrük birliği 31.12.1995 tarihinden tamamlanmıştır.
Malta	Gümrük birliği öngören Ortaklık Anlaşması 1971 tarihinde yürürlüğe girmiştir.
Kıbrıs	Gümrük birliği öngören Ortaklık Anlaşması 1973 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 1974 yılından bu yana Güney Kıbrıs ile yürürlüktedir.
Serbest Ticaret Bölgesi Anlaşmaları	
EFTA Ülkeleri	
Norveç, İzlanda, Lihtenştayn	1973'ten beri devam eden STA'ları 1994 yılında yürürlüğe giren 1992 tarihli Avrupa Ekonomik Alanı Anlaşmasına dönüşmüştür.
İsviçre	1973 yılından beri STA yürürlüktedir.
Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri:	
Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Letonya, Litvanya, Macaristan, Polonya, Romanya, Slovenya, Slovakya	1992-1997 yılları arasında STA öngören Avrupa Anlaşmaları yürürlüğe girmiştir. Bu ülkeler AB ile tam üyelik gerçekleşmiştir.
Makedonya, Bosna-Hersek, Hırvatistan, Arnavutluk	AB önceleri otonom olarak tek taraflı taviz verdiği bu ülkelerle daha sonra tek taraflı taviz içeren işbirliği anlaşmaları yapmıştır. Makedonya ile STA öngören istikrar ve Ortaklık Anlaşması müzakereleri 2000 yılında açılmış ve 24 Kasım 2000 tarihinde söz konusu anlaşma imzalanmıştır. Bosna-Hersek, Hırvatistan ve Arnavutluk ile STA öngören benzer anlaşmalar yapılması planlanmaktadır.
Akdeniz Ülkeleri:	
İsrail	1995 yılından bu yana STA yürürlüktedir. 2000 yılında yine STA biçimindeki Avrupa- Akdeniz Ortaklık Anlaşmasına (AAOA) dönüşmüştür.
Mağrip (Cezayir, Fas, Tunus)	Tek taraflı taviz içeren işbirliği anlaşmaları STA öngören AAOA'lara dönüşmektedir. Tunus ile 1998, Fas ile 2000 yılında AAOA yürürlüğe girmiştir. Cezayir ile AAOA müzakereleri devam etmektedir.
Maşrik (Lübnan, Mısır, Suriye, Ürdün)	Tek taraflı taviz içeren işbirliği anlaşmaları STA öngören AAOA'lara dönüşmektedir. AAOA Ürdün ile 1997 tarihinde imzalanmış olup, Mısır ile imza aşamasındadır. Lübnan ile Suriye ile AAOA müzakereleri devam etmektedir.
Filistin	Geçici AAOA 1997 tarihinde yürürlüğe girmiştir.
Afrika-Karayip-Pasifik Ülkeleri	1974 yılından bu yana devam eden ve tek taraflı taviz içeren Loma Sözleşmeleri 2003 yılında sona ermiş, onun yerini söz konusu sözleşmenin tüm unsurların 2007 yılının sonuna kadar devam ettirecek zayıf bir ortaklık anlaşması almıştır. Bu anlaşma 2008 yılı başında asimetrik indirimlerle serbest ticaret bölgesi kurulmasına öngören Bölgesel Ekonomik Ortaklık Anlaşmaları'na dönüşecektir.
Güney Afrika Cumhuriyeti	2000 yılı başında STA yürürlüğe girmiştir.
Meksika	2000 yılı ortasında STA yürürlüğe girmiştir.
Şili ve Mercosur Ülkeleri (Arjantin, Brezilya, Paraguay, Uruguay)	STA müzakereleri 2000 yılında başlamıştır.

2.2.4. İthalat Rejimi ile İlgili Temel Mevzuat

Ortak Ticaret politikası araçlarının çoğu ithalatta ortaya çıkabilecek ve topluluk üreticileri arasında zarar tehdidi yaratacak sorunların çözümlenmesine ilişkindir. Topluluk tarifelerinin, GATT müzakerelerinin sonucunda iç piyasayı düzenleyici etkisinin büyük ölçüde azalmış olmasından, hassas olarak algılanan sektörlerin ve tam rekabet politikasının sürdürülmek istenmesinden dolayı topluluk bu politikaları geliştirmiştir. Bir diğer sebep de ithalatta serbest dolaşımı en az etkileyecek ve iç pazarı dış ortamın olumsuz yönlerinden koruyacak ortak korunma araçlarına duyulan ihtiyaçtır.

2.2.4.1. İthalatta uygulanan ortak kurallar

İthalatta uygulanacak ortak kurallar 3285/ 94 (EC) sayılı temel yönetmeliğe göre oluşmaktadır. Ortak piyasa düzenine tabi tarım ürünleri ve işlenmiş tarım ürünleri, çok elyaflılar kapsamında (MFA) yer alan tekstil ve konfeksiyon ürünleri; AKÇT'nun ürünleri hariç, diğer tüm ürünler ortak kurallara tabidir. Bu hazırlanan, uygulamaya konan kurallar, ticareti devlet eliyle yürüten ülkeler hariç, tüm üçüncü ülkelere karşı uygulanmaktadır. Bu üçüncü ülkeler ile; ithalat gözetimi, koruma tedbirleri, ulusal veya topluluk düzeyinde uygulanan miktar kotaları, lisans veya otomatik lisans, üçüncü ülkelerle iradi kısıtlama anlaşması yapılarak gerçekleştirilmektedir.

Topluluğun bugünkü ithalat rejimi hukuki dayanağını Konsey'in 5 Şubat 1982 tarihli 288/ 82/ EEC sayılı ithalatta uygulanacak ortak rejimle ilgili yönetmeliğinden alır (Dikmen, 1997:53).

İthalat esas itibariyle serbest olmakla birlikte gerektiğinde gözetim ve korunma önlemlerine konu olabilmektedir. İthalatta uygulanacak gözetim ve korunma önlemleri ortak kurallara bağlanmıştır. Bu amaçla çıkarılan ve Uruguay Round çerçevesinde kabul edilen Korunma Önlemleri Antlaşmasını da dikkate alan 3285/ 94 sayılı Konsey Yönetmeliği, ithalatta gerektiği takdirde, belirli usul ve şartlar dahilinde olmak üzere, başvurabilecek gözetim ve korunma önlemlerine ilişkin esasları düzenlemektedir (www.dtm.gov.tr). Ticareti devlet eliyle yürütülen ülkelere karşı 519/ 94 sayılı Konsey Yönetmeliği çerçevesinde gözetim ve korunma önlemleri daha kısıtlayıcı temellere dayanmaktadır.

Tüzük dahilindeki ürünlerin topluluğa ithalatında korunma tedbirlerine dikkat ederek herhangi bir kısıtlama olmadan ticaret gerçekleştirilecektir. Üçüncü ülkelerle

yapılan ithalatta uygulanacak ortak kurallar ise 519/ 94 (EC) sayılı temel yönetmeliğe göre gerçekleşmektedir. Bunun uygulandığı ülkeler Moğalistan, Vietnam, K. Kore, Arnavutluk, eski SSCB ve Çin'dir. Bu ülkeler için uygulanan araçlar gözetim, lisans ve kotadır.

Bu yönetmelikler tarım ürünleri ve işlenmiş tarım ürünleriyle, tekstil ürünleri dışında kalan ürünler için uygulanmaktadır. Bu kotalar ve kurallar ticareti devlet eliyle yürüten ülkelere karşı uygulanmaktadır.

Daha önceleri bu üçüncü ülkelere karşı 1765/ 82/ EEC, 1766/ 82/ EEC (sadece Çin için) ve 3420/ 83/ EEC sayılı Konsey Yönetmelikleri kapsamında önlem alınmaktaydı. Son zamanlarda Doğu Blokundaki gelişmeler göz önüne alınarak 1765/ 82/ EEC sayılı yönetmelik daraltılmıştır. Avrupa Anlaşmaları ve diğer ikili anlaşmalarla kaydedilen ilerlemeler doğrultusunda Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerinin (MDAÜ) büyük kısmı AB'nin, ticareti devlet eliyle yürütülen ülkeler listesinden çıkarılmıştır (Dikmen, 1997:56). Yapılan düzenlemelerle yönetmelikler 519/ 94/ EC sayılı Konsey Yönetmeliği ile değiştirilmiştir.

İki kısımdan oluşan yönetmeliğin birinci kısmında; ticareti devlet eliyle yürütülen ülkelere yapılan ithalata serbestlik getirmekte, aynı zamanda topluluk üreticilerine zarar tehdidi doğuracak ithalata karşı alınabilecek önlemleri belirtmektedir. Zarar tehdidi doğuracak unsura karşı yapılan başvuruda ön inceleme yapıp, arkasından kurul tarafından soruşturma başlamakta ve son olarak önlem için gerekli koşul ve süre belirlenmektedir.

İkinci kısımda ise; Çin tarafından üretilen ithalatta miktar kısıtlaması ve gözetim uygulanacak ürünlerin listesi verilmektedir. Buna göre listede yer alan ürünler; ayakkabılar, seramik ve porselenden ev ve mutfak eşyaları, oto radyoları ve oyuncaklardan oluşmaktadır. 3420/ 83/ EEC sayılı yönetmelik ekinde ithalatına kısıtlama getirilen ürünlerin bir kısmına serbestlik getirilmektedir (Dotto, 2002:69).

2.2.4.2. Bazı üçüncü ülkelere yapılan ithalatta uygulanacak ortak kurallar ve tekstil ve konfeksiyon ürünlerinde uygulanan gözetim ve korunma tedbirleri ve konsey yönetmeliği

AB, hassas sektörlerde 1957 yılından önce uygulanan önlemlerin sona erdirilmesi amacıyla geçiş döneminin bitimi ile birlikte ulusal kısıtlamaların uygulanmasına geçmiştir. 1994 yılından sonra tüm kısıtlama ve gözetim önlemleri

topluluk bazında uygulanmaya alınmıştır. 1994'e kadar ulaşan kısıtlama sayısı 6318'e ulaşmıştır.

3285/ 94 sayılı yönetmelik, ithalatın serbestliği esasını uygulamakla beraber, üçüncü ülke kaynaklı ürünlerin ithalatının büyük oranda artması, benzer veya doğrudan rakip mallar üreten topluluk üreticilerine ciddi zarar vermesi veya ciddi zarar tehdidinin ortaya çıkması halinde, Komisyon'un soruşturma sonucunda korunma önlemi alınması imkanı tanımaktadır (DTM, 1999:75).

3285/94 sayılı Yönetmelik, ortak piyasa düzenine tabi tarım ürünleri ile işlenmiş tarım ürünleri; tekstil ve konfeksiyon sektöründeki ürünlerle belirli ülkeler menşeli ürünleri uygulanan kısıtlama kapsamı dışında tutmuştur. GATT'a entegre edilen tekstil ve konfeksiyon ürünleri de bu kapsam dahilindedir. Yönetmelik ilgili kriterleri, prosedürleri korunma önlemine ilişkin süre ve şartları belirtmiştir.

519/ 94 (EC) sayılı Konsey Yönetmeliği ile istisnalar dışında kalan mallarda ticareti devlet eliyle yürütülen ülkelere karşı ithalatta uygulanacak kuralları belirtmektedir. Topluluk 3420/ 83 sayılı yönetmelikle bu ürünlerin geniş bir listesini sunmaktadır. Söz konusu ithalatına kısıtlama konulan ürünler, sadece topluluk üreticilerine ciddi zarar tehdidi yaratan ürünlerdir. Normal şartlarda yönetmelikte ticareti devlet eliyle yürütülen ülkelere yapılan ithalatın serbest olduğu vurgulanmaktadır. Bu yönetmelik kapsamında yer alan ülkeler ise şöyle sıralanabilir; Azerbaycan, Arnavutluk, Beyaz Rusya, Ermenistan, Çin Halk Cumhuriyeti, Gürcistan, Kazakistan, Kırgızistan, Kuzey Kore, Moğalistan, Moldova, Özbekistan, Rusya Federasyonu, Tacikistan, Türkmenistan, Ukrayna, Vietnam (DTM, 1999:76).

Uygulanan yüksek vergiler ve yoğun kısıtlamalar nedeniyle tekstil ve konfeksiyon sektörü AB'de hassas olarak kabul edilen sektörlerin başında gelmektedir. Yoğun rekabet ortamı ile iç içe olan AB ve ABD başta olmak üzere gelişmiş ülkeler, gelişmekte olan ülkelere yaptıkları ucuz emek ile üretilen tekstil ve konfeksiyon ithalatını ikili anlaşmalar yoluyla kısıtlama yolunu seçmiştir.

Tekstil ve tarım ithalatı yapılan ülkelerin emek yoğun mal üretmeleri sonucunda, topluluk üreticilerine ciddi zarar ve hasar tehdidi doğurmaktadır. Emek yoğun üretimle düşük maliyetle üretim yapan gelişmekte olan ülkeler, topluluk içindeki ticarete yoğun rekabet ortamına yol açmaktadır. Bu durumdan dolayı üye ülkeler ikili anlaşmalar yoluyla ithalatı gerçekleştirmektedir. Avrupa Topluluğu, çok sayıda ülke ile geçici süreli "Çok Elyaflılar Anlaşması- Multifiber Agreement (MFA)" biçiminde ikili miktar kısıtlaması veya gözetim anlaşması yapmıştır.

Tablo 2.8. Avrupa topluluğu'nun tekstil ürünlerinde kısıtlama veya gözetim uyguladığı ülkeler (Dikmen, 1997:59).

I. MFA Anlaşmaları	II. MFA Tipi Anlaşmalar	III. Tercihli Düzenlemeler Akdeniz Ülkeleri
Asean	Arnavutluk	Mısır
Endonezya	Ermenistan (Gözetim)	Fas
Malezya	Azerbaycan (Gözetim)	Tunus
Filipinler	Beyaz Rusya	
Singapur	Gürcistan (Gözetim)	IV. Tercihler Düzenlemeler Avrupa Anlaşmaları
Tayland	Kazakistan (Gözetim)	Romanya
Güney Asya	Kırgızistan (Gözetim)	Bulgaristan
Hindistan	Moldova (Gözetim)	
Pakistan	Rusya Fed.	V. Otonom Düzenlemeler
Sri Lanka	Tacikistan (Gözetim)	Tayvan
Bangladeş (Gözetim)	Türkmenistan (Gözetim)	Bosna-Hersek
Uzak Doğu	Özbekistan	Hırvatistan
Hong Kong	Ukrayna	Makedonya
Kore Cumhuriyeti	Moğolistan	Kore Halk Cumhuriyeti
Macau	Vietnam	Sırbistan- Karadağ
Çin Halk Cumhuriyeti	B. Arap Emirlikleri	
Latin Amerika		
Arjantin		
Peru		
Brezilya		
Uruguay (Gözetim)		
Kolombiya (Gözetim)		
Guatemala (Gözetim)		
Meksika (Gözetim)		

Kısıtlamaya tabi olan ürünlerin dolaşımı ithalat lisansları ile sağlanmakta ve Lisans Sistemi Tarifesi Yönetimi (SIGL: İntegrated System of Licence Management) adı verilen bir bilgisayar sistemi ile Komisyon tarafından kontrol altına alınmaktadır. 3030/ 93 sayılı GATT yönetmeliği ile kısıtlamaya ve gözetime tabi tutulan ithalatı düzenlemektedir. Yönetmelikte normalde tekstil ürünlerinin ithalatında kısıtlama

veya bir tedbir alınmamışken, anlaşma imzalayan ülkelerden bu kısıtlama kapsamındaki ürünlerin ithalini bu genel kuraldan hariç tutmuştur.

Tekstil ve konfeksiyon ürünlerinde ikili anlaşmalar, protokoller veya diğer düzenlemelere tabi olmayan bazı ülkelere ve bazı ürünlere (ipek gibi) ilişkin olarak alınacak otonom tedbirleri* belirleyen 517/94 sayılı yönetmelik, 3030/93 sayılı yönetmelik kapsamı dışında kalan ürünler ve ülkeler bakımından geçerlidir (DTM, 1999: 77). Bu konu ile ilgili olarak örnek vermek gerekirse; İspanya kömür ithalatını, Avusturya ise linyit ithalatını lisans sistemi altında kısıtlamaya tabi tutmuştur. 10 Ocak 1995'ten itibaren geçerli olan kısıtlamalar ise, Almanya'nın kömür ithalatında uyguladığı kısıtlama ile çelik ürünlerinde Rusya Federasyonunun Ukrayna'ya uyguladığı kısıtlama bulunmaktadır. Otomobile ilgili olarak Japonya ile topluluk arasında imzalanan gönüllü ihracat kısıtlaması 31 Aralık 1999'da sona ermiştir.

Dünya ticaretinde yeni korumacılık yöntemlerinden biri olan ve son yıllarda iki taraflı anlaşmalar bazında artış gösteren bir uygulama, gönüllü ihracat kısıtlamaları olup, tekstil, giyim, çelik, tarım ürünleri ticareti, otomobil, elektronik gibi hassas alanlarda uygulanmakta; engeller üründen ürüne ve ülkeden ülkeye değişmektedir (Sevinç, 2003:9).

Miktar kısıtlaması için uygulanan bir başka yöntem biçimi olan Gönüllü İhraç Kısıtlamaları "Gri Alan Önlemi" olarak da adlandırılmaktadır. GATT ve sonrasında DTÖ tarafından benimsenmeyen bir yöntem olmasına rağmen tekstil ve hazır giyimin yanı sıra çelik, elektronik aletler ve otomotiv sektöründe de yoğun biçimde kullanılmaktadır. AB'nin gönüllü ihraç kısıtlamaları en çok Japonya ve Asya ülkelerine yöneliktir. Bu şekilde belirli ürünlerin belirli miktarlarda AB pazarına girmesi sağlanmaktadır. Üçüncü ülkeler daha büyük çaplı bir korumanın uygulanmasındansa buna razı olmaktadır. Türkiye'ye tekstil ve hazır giyim sektöründe uygulanan kotalar, gönüllü ihraç kısıtlamaları türündedir.

2.2.4.3. Kotaların dağıtımına ilişkin ortak kurallar

Ulusal kısıtlamaların devam ettiği yıllarda Topluluk tarafından uygulanacak ithalat ve ihracat kotalarının üye devletler arasında paylaşılmasına ilişkin esaslar 1994 yılı başına kadar 1023/70/EEC sayılı Konsey Yönetmeliği ile düzenlenmiştir

---

* otonom tedbirler tek taraflı ve karşılıksız ticari düzenlemelerdir. Birlik üyesi ülkeler üçüncü ülkelere karşı tekstil ve konfeksiyon ürünlerinde kendilerine özgü yasalar oluşturmaktadır.

(Dikmen, 1997:62). Ancak 1998’de alınan kararın ortak ticaret ile bağdaşmayacağına karara bağlanması ile vazgeçilmiştir.

Daha önce uygulanan miktar kısıtlamaları tek pazarın kurulması ile topluluk bazında uygulanmaya başlanmıştır. Bu kotaların hangi şartlara ve prosedürlere göre belirleneceği ile ilgili 520/94 (EC) sayılı Konsey Yönetmeliği hazırlanmıştır. Bu yönetmeliğin uygulama esasları da 738/ 94 sayılı Komisyon Yönetmeliği ile belirlenmiştir. Bu mevzuat çerçevesinde uygulanacak kotaların talep sahipleri arasında dağıtımında dikkat edilecek kıstaslar bakımından üç temel yöntem seçilmiştir (Dikmen, 1997:62):

- Geleneksel ticaret akımı,
- Başvuru sırasına göre tahsis,
- Talep edilen miktarların dikkate alınması.

Geleneksel ticaret akımı kıstasına göre kotalar, topluluk üyesi ülkelerin birer temsilcisi ile oluşturulan bir komite ve komisyonun ortaklaşa kararı ile belirlenir. Buna göre belirlenen kotalar, geleneksel ithalatçı veya ihracatçılara tahsis edilecektir. Bu ithalatçıların veya ihracatçının “Geleneksel” olarak tanınabilmesi için, referans dönemi denilen belirli bir süreyle topluluk içinde ticaret yapması gerekmektedir.

Başvuru sırasına göre tahsiste; topluluğun oluşturduğu Komisyona ve Komiteye başvuran ithalatçı veya ihracatçı genel kota düzeyi dolana kadar sabit bir miktar ölçüsünde izin alma hakkına sahiptir. İzin belgesinde belirtilen ihracat veya ithalat miktarını tamamlayan firmalar yeniden izin belgesi için başvuruda bulunabilir. Başvuru sayısında sınır olmamakla beraber mevcut kota sınırına gelince izin verilmemektedir.

Talep edilen miktarların dikkate alınması kriterinde ise; üye ülkelerin yetkili makamları kendilerine ithalat için başvuruda bulunan ülkelerin sayısı ile ithalat miktarlarını topluluğun Komisyona bildirmekte, Komisyon, Komite ile birlikte kotaların nasıl dağıtılacağına karar vermektedir. Talep edilen kota miktarının genel kota miktarını aşması halinde, aralarında dengeli bir biçimde dağıtım yapılarak, genel kota gözetilmektedir.

Bu üç yöntemden hangisinin tercih edileceği konusunda, topluluk piyasasının durumuna, ürünün çeşidine ve ithalatın yapıldığı ülkenin özelliklerine göre belirlenmektedir.

Yeni yönetmeliğe göre, topluluğun herhangi bir üye ülkesinde faaliyet gösteren ithalatçı veya ihracatçı, kota dahilinde yapacağı ticaret için temin edeceği belgeyi topluluğun istediği herhangi bir ülkenin makamından temin edebilir.

520/94 sayılı yönetmelik esas itibariyle hem ithalat hem de ihracatla uygulanacak kotalar için oluşturulmuştur. Ancak ihracat kısıtlamalarının ender gerçekleşmesinden dolayı, düzenleme ithalata yönelik olmaktadır. Buna göre, ihtiyaç olması durumunda ihracat ve ithalata getirilecek kısıtlamalar, öncelikle topluluk bazında belirlenecek ve topluluk ihracatçıları ve ithalatçıları arasında belirli esaslara göre dağıtılacaktır (Taş, 2003:143). Tekstil ve hazır giyim sektöründe uygulanan kotalar 2005 yılına kadar tümüyle kalkmış olacaktır.

2.2.4.4. Anti-damping ve anti-sübvansiyon tedbirleri

Bir malın üretildiği ülkedeki fiyatının altında bir fiyatla ihraç edilmesi olan damping uygulaması ile ihracatı yapılan ürüne, ihracatçı ülkenin devlet yardımı yapması olan sübvansiyon uygulaması ithalatta haksız rekabet olarak belirtilmektedir. İthalatta haksız rekabet durumu AB'nin kurduğu OTP'na göre yasaktır. Damping uygulanarak AB piyasasına giren bir malın ithalatının büyük ölçüde artarak, AB pazarında maddi zarara veya maddi zarar tehdidinde yol açması halinde, söz konusu malın ithalatından anti-damping vergisi alınmaktadır (Ege, 1999:265). Bu vergi; dampingli malın üretildiği ülkedeki normal değeri ile AB'ne ihraç fiyatı arasındaki farka eşit olmaktadır. Topluluk, tüm ülkelere ürün konusunda herhangi bir sınırlama getirmeden damping vergileri ve fark giderici vergi getirmeyi amaçlamaktadır. Topluluğun bu alandaki temel görev ve yetkilerine ilişkin hükümler Konsey'in 11 Temmuz 1988 tarihli, 2423/88/EEC sayılı yönetmeliğiyle belirlenmiştir (Dikmen, 1997:65). Sadece kömür ve demir çelik maddeleri konusunda uygulanan anti damping vergisi 29 Temmuz 1988 tarihli 2424/88 sayılı (AKÇT) yönetmelikte açıklanmıştır.

Topluluğun anti-damping mevzuatı, Uruguay Round sonucunda, kabul edilen VI. Maddenin uygulanmasına ilişkin olarak düzenlenmiştir. Anti-damping mevzuatı, birçok ülke tarafından tarife dışı bir engel haline getirilmesine önlem olarak 1994 yılında 3283/94 sayılı Konsey Yönetmeliği ile yeni tanım ve kavramlarla yenilenmiştir (DTM, 1999:78). Burada amaç anti dampingin tarife dışı bir engel haline gelmesini önlemektir. 384/96 (EC) sayılı Konsey yönetmeliği ile son şeklini

alan mevzuatı diğer mevzuattan ayıran fark sübvansiyon hükümlerinden oluşmasıdır.

Topluluk daha önce anti-damping, anti-sübvansiyon ve telafi edici önlemler anlaşmalarını ayrı ayrı düzenleyerek, sübvansiyon uygulamalarını 2026/97/EC sayılı Konsey Yönetmeliğine dahil etmiştir. Bu yönetmeliğe göre gerçekleşen sübvansiyon neticesinde, rekabet gücü kazanıp topluluk pazarına giren ve topluluk üreticilerine zarar veren ithalatçı ülkeye karşı, zararı ortadan kaldırmak için telafi edici vergi uygulanabilmektedir. Soruşturma sürecine dair 3 olasılık var:

- Soruşturmaya sebep olan damping marjı belirlenmez veya çok düşük oranda çıkarsa soruşturma durdurulmaktadır. Alınan geçici anti damping vergisi ilgili ülkeye geri iade edilmektedir.
- Soruşturma sonucunda damping belirlenirse, Komisyon bu durumu Konseye iletir ve Konsey'in belirleyeceği oranda kesin vergiye dönüşebilmekte veya ek süre istenmektedir.
- Soruşturmaya sebep olan ihracatçılar belirlenecek belli bir fiyatın altına inmeyeceklerini garanti eden bir fiyat taahhüdü imzalarsa, Komisyon bu durumu Konsey'e iletir. Konsey'in yeniden incelemesi sonucunda soruşturmayı dondurup ve belirlenen fiyat taahhüdü içinde ithalatın gerçekleşmesine devam edilir.

GATT kurallarına göre anti-damping veya anti-sübvansiyon önlemleri ithalatın dampingli veya sübvansiyon uygulaması nedeniyle yerli üreticilere zarar verecek koşullarla gerçekleşmesi halinde, ülke çıkarları göz önüne alınarak dampingli ithal mallara anti damping vergileri; sübvansiyonlu ithal mallara ise telafi edici vergiler uygulamaktadır (Yıldırım, 2002:6). Ancak AB, anti-sübvansiyon önlemlerine pek başvurmamakta, sübvansiyonlu mal ithalatında anti-damping vergisi uygulamayı tercih etmektedir. AB üçüncü ülkelerden gelen sübvansiyonlu ithalata karşı 2423/88/EEC sayılı tüzük çerçevesinde korunması sağlanırken 1994 yılında mevzuat 3284/94/EC sayılı tüzük ile değiştirilmiştir. Bu tüzüğe göre bir ürünün sübvansiyondan dava edilebilir duruma gelmesi için sübvansiyondan faydalandığının ispat edilmesi gerekir (DTM, 2002:98-99).

Bir malın sübvansiyonlu olup olmadığı aşağıdaki şartlara göre belirlenmektedir.

- İhracatı yapan ülkede, devlet bu ihracata mali yardımda bulunuyorsa,
- Devlete yapılan bu ticaret için ödenmesi gereken tutar ödenmeyip vazgeçiliyorsa,
- Bir devlet, toplumun ihtiyaçlarını zorunlu ihtiyaçlarını karşılamak için yaptığı çalışmalarının dışında bir mal alım- satımında bulunuyorsa,
- Veya devlet, yukarıda belirtilen eylemleri bir organa yürütmesi için talimat veriyorsa, sübvansiyonun mevcut olduğu kabul edilebilir.

Yönetmelik bu konu ile ilgili tüm kavramları süre ve şartları ayrıntılı bir şekilde ele almaktadır. Topluluk bünyesine giren sübvansiyonlu veya dumpingli malın, topluluğun sanayisi üzerine zarar verici etkilerini soruşturma ile kanıtlaması gerekmektedir.

Alınan anti-dumping vergilerinin veya anti-sübvansiyon vergilerinin topluluk yararına olduğu koşulu AB mevzuatında aranmaktadır. AB bu son mevzuatı ile toplulukta anti-dumping veya anti-sübvansiyon olduğunun tespitinde bile hemen müdahaleye gidilmeyip bu durumun ithalatçı veya tüketicinin karına bakılması gerekir. Eğer topluluğa zararı yararından daha fazla ise soruşturma safhasının başlaması için aşağıdaki aşamalardan geçilmesi gerekir;

- Soruşturmanın açılması için en başta topluluk üreticileri tarafından veya üreticilerin topluluk temsilcileri tarafından bir şikayetin yapılması gerekmektedir.
- Şikayet Komisyon'a yapılabildiği gibi ulusal mercilere de yapılabilir.
- Verilen şikayet dilekçesinde eldeki kanıtların tümüne yer verilir.
- Komisyon eldeki kanıtları inceleyip, yeterliliğine karar verdikten sonra soruşturmayı açar.
- Soruşturma sonuçlanana kadar geçecek sürede topluluğun zarara uğramaması için geçici önlemler alınır. Soruşturma 4 + 2 hafta uzatma ile 6 hafta içinde karara bağlanmalıdır.

Anti-dumping'in tespiti için açılan soruşturma çok uzun yıllar sürebilmekte, bu durumda iç piyasanın dumpingli maldan zarar görmemesi için geçici anti-dumping vergisi uygulanabilmektedir. Soruşturma sonucunda üçüncü ülke malında dumping çıkarsa, geçici anti-dumping vergisi, kesin anti-dumping vergisine dönüşmektedir. İlgili ülke fiyat listesini değiştirirse anti dumping vergisi

kalkmaktadır. Aksi durumda ise; yani dumping çıkmazsa; soruşturma sırasında alınan geçici anti-dumping vergisi ilgili ülkeye geri ödenmektedir (DTM, 1999:78).

Yönetmelik, dumpingli ürünlere karşı alınabilecek önlemleri bir hükme bağlamaktadır. Alınacak önlemler 5 yıl süreyle uygulanabilmektedir. Gözden geçirme soruşturması talep edilmemesi halinde süre bitiminde sona erer. Tedbirlerin belirlenmesinde başvuru “normal değer”, “ihraç fiyatı” ve “dumping marjı” gibi kavramların daha kesin biçimde tanımlanması ve “zarar” olup olmadığının saptanabilmesi için bazı kriterlerin belirlenmesi gereklidir (Dikmen, 1997:66). Normal değer; ihracatçı ülkenin iç piyasasında o ürünün satın alınması için ödenmesi gereken tutar, o ürünün normal değeridir. Eğer söz konusu ürünün ticareti yapılmamaktaysa, benzer ürünlerin üçüncü ülkedeki fiyatına bakılmaktadır. Başka anlatımla üretim maliyetinin üzerine normal bir kar eklenerek elde edilen değerdir. İhraç fiyatı; bir ürünün iadeler, indirimler ve tüm vergiler hariç o topluluğa ihraç edilmek üzere satıldığı anda ödenen tutardır. Bu fiyat belirlenirken tespitinde zorluk çekiliyorsa her türlü makul dayanaklar göz önünde bulundurularak fiyatın belirlenmesidir. Dumping marjı; Normal fiyat ile ihraç fiyatı arasındaki farka dumping marjı denir. Piyasada farklı dumping marjları varsa bunun ağırlıklı ortalaması alınarak hesaplanabilmektedir. Zarar; bir ürünün fiyatlarında dumping olduğu tespit edilirse ve bu durum topluluk içindeki bir sanayi dalında maddi zarar yaratıyorsa veya ciddi bir zarar tehdidi oluşturuyorsa bu ürün için zarar tespiti yapılmaktadır. Zarar tehdidinin belirlenmesi için bazı etkenlere dikkat edilmektedir:

- İthalatta dumping uygulanan ürünün miktarının topluluk iç piyasasında artmış olması,
- Dumpingli ihracat yapan üreticinin ürettiği malın miktarında kısa bir zamanda büyük bir artış olması,
- Yurt içinde üretilen, malın, ithal mala uyum sağlaması için fiyat artışlarını önemli ölçüde azaltması, gelecekte ithalat talebini arttırabilecek fiyatlarla ithalat yapılması durumlarında soruşturmaya konu ürün stoklarının incelenmesi gerekmektedir.

Topluluk içinde oluşturulan oligopoller, tekeller, sektör lobilerinin anti-dumping önlemlerinin alınmasında çok etkili olmuştur. Korunma önlemleri Komitesi'ne yapılan bildirimlerin incelenmesi sonucunda, Korunma önlemleri Anlaşması'nda öngörülen işlem sürecine göre; ABD, Brezilya, Güney Kore ve Arjantin'in DTÖ üyesi ülkelere karşı ilk soruşturma başlatan ve korunma önlemi

yürürlüğe koyan ülkeler olduğu anlaşılmaktadır (Öztürk, 1998:132). AB'nin anti-damping vergisine ilişkin uygulamalarına en fazla maruz kalan ülke Çin Halk Cumhuriyetidir. Japonya, G. Kore, Rusya, Ukrayna ve Tayvan bu ülkeyi izlemektedir. Ayrıca Türkiye de anti-damping vergisine maruz kalmaktadır. Türkiye çıkışlı mallar ise; pamuk ipliği, polyester iplik, demir çelik ürünleri ve ham bez bulunmaktadır. Kimyevi ürünler, tekstil ve hazır giyim, elektronik sanayi ürünleri ve demir çelik gibi mallar sık sık anti-damping soruşturmasına konu olmaktadır (Ege, 1999:266). Topluluk üyesi ülkeler arasındaki ticaret (iç ticarete) anti-damping, anti-sübvansiyon mevzuatı uygulanmaktadır.

Roma Antlaşması, rekabeti bozucu yardım ve destekleri yasaklamıştır. Ancak Antlaşmanın 92. maddesi bu konu ile ilgili bazı istisnalar getirmiştir. Buna göre; az gelişmiş bölgelere yönelik yardımlar, sektörel ve bölgesel yardımlar, Konsey yardımları ve topluluğun çıkarlarına uygun üye ülkelerin ekonomilerinin düzeltilmesine yönelik yardımlar sakıncalı olmayacaktır (Taş, 2003:144).

2.2.4.5. Yeni ticaret politikası araçları

Topluluk üyesi ülkelerdeki gerçek veya tüzel kişiler veya tüzel kişiliğe sahip olmayan dernekler ülkelerin haksız ticari uygulamasından maddi zarar gördüğünü veya görme tehdidi altında olduğunu ispat ederse, topluluk adına Komisyona yazılı olarak başvurabilir. Bu başvuruyu sadece topluluk üreticileri değil aynı zamanda ürünün topluluk tüketicileri veya işleyicileri koruma tedbirlerinin alınması doğrultusunda yapabilir. 2641/84 sayılı yönetmelik uyarınca: OTP kapsamında veya geçici olarak askıya alınması; mevcut gümrük vergilerinin yükseltilmesi veya ithalata telafi edici yeni vergilerin veya eş etkili tedbirlerin konulması; topluluğun ilgili üçüncü ülkeyle ithalat veya ihracat koşullarını değiştiren miktar kısıtlaması gibi tedbirler alınabilecektir (Sevinç, 2003:12).

İlk ticaret politikası aracı olarak bilinen bir yönetmelik Amerikan Ticari Anlaşmalar Yasası'nın 301'inci bölümü temel alınarak ABD'nin AB'ne uyguladığı tek taraflı kısıtlamalara karşılık vermek amacıyla hazırlanmıştır. Bununla gerek topluluk üyesi ülkelerin piyasalarında gerek milletlerarası piyasalarda haksız ticari uygulamalardan kaynaklanacak zararlar için tedbir alınmakta ve OTP alanında da çıkacak sorunlara çözüm aranmaktadır.

Kısacası yeni ticaret politikası aracı ile topluluğu zarar veya zarar tehdidi oluşturacak unsurlara karşı daha önce alınan araçların etkili olmamasından dolayı farklı bir yöntemle “misilleme imkanı” yaratılarak karşı tarafın sorun yaratan unsuru ortadan kaldırması sağlanır. Uruguay Round görüşmelerinin sonunda ticari uyuşmazlıkların çözümüne ilişkin bir prosedür kabul edilmiştir. Bu çerçevede, 2641/84/EEC sayılı yönetmeliği iptal eden 3286/94/EC sayılı yönetmelik ile şekillendirilen yeni topluluk hukuku, topluluk üyesi olmayan ülkelerin yürürlüğe sokacakları ve uluslar arası kurallara aykırı olan engellere karşı ticaret politikası kapsamında alınacak önlemler ve önlemlerin alınması esnasında uygulanacak ilgili usul ve esasları sıralamaktadır (Dikmen, 1997:73). Yeni yönetmelikle; mal, hizmet ve fikri mülkiyet haklarının korunması amaçlanmaktadır. DTÖ üyesi bir ülkeye karşı açılacak soruşturma öncelikle DTÖ organları ve prosedürleri ile sonuçlandırılmaya çalışılır. Bir sonuç elde edilemezse otonom önlemlerin alınması sağlanır. Soruşturma sırasında, soruşturmaya tabi ülkeler vazgeçip, gerekli önlemleri alırsa veya taraflar karşılıklı anlaşır soruşturma kapanır. Alınabilecek önlemler ise şu şekilde belirtilebilir:

- Üçüncü ülkelere ticaret kapsamında tanınan tavizlerin geri alınması veya bir süreliğine bekletilmeye alınması,
- İlgili ülkelerin miktar kısıtlamalarını veya ticaretini etkileyen diğer önlemlerin alınması,
- Ve son olarak gümrük vergilerinin yükseltilmesi ve sorunun giderilmesi için konulan telafi edici yeni vergilerin ithalata konulması.
- Hukuka aykırı ticari uygulamalar hakkında herhangi bir açıklama yapılmamıştır. Ancak, Komisyonun 2641/84/EEC sayılı yönetmelik ile ilgili olarak Konseye sunduğu taslak yönetmelik metnine ilişkin açıklamalarda bu tür uygulamalardan nelerin kaydedildiğine dair şu örnekler verilmiştir (Dikmen, 1997:74-75):
- Hammadde ihracatında GATT’a aykırı olarak yapılan kısıtlamalar,
- GATT’a uygun olmayan ithalat kısıtlamaları veya eş etkili diğer edimler,
- Uluslar arası kurallara aykırı olarak uygulanan idari kısıtlamalar,
- Hammadde ithalatında uygulanan kısıtlamalar,
- İthalatta uygulanan diğer bazı kısıtlamalar,
- Belirli hammaddelere tavizli ithalat uygulaması,

- Topluluk üyesi ülkelerden yapılan ihracata getirilen engeller,
- Fikri mülkiyet haklarının ihlal edilmesi.

2.2.4.6. Ticari markaların korunması ve taklit ürünlerin ithalatının önlenmesi

Bu yönetmelikle, yetkisi olmayan bir markayı kullanan üreticilerin yasalara uyan üreticiler nezdinde haksız bir avantaj sağlamaları, bu tür üreticilerin taklit ürünlerinin tüketiciyi de yanlış yönlendirdiği, dolayısıyla topluluk pazarına girmelerinin mümkün olduğu ölçüde engellenmesi gerektiği gibi hususlar düzenlenmektedir. Gümrük yönetimi taklit olduğundan şüphelendiği malın taklit olup olmadığını anlayana kadar o ürün dolaşımına yasak koyma hakkına sahiptir.

Buradaki mevzuattaki amaç uluslar arası ortamda ticari sorunlara çözüm bulunmasının fiilen mümkün olmadığı bir dönemde, topluluğun karşı ülkenin yaptıklarına karşı korumak için, bir misilleme amacı taşımaktadır. Uruguay Round müzakeresi ile korumacı tedbirlerin yönetim düzenlenmesi gerçekleşmiştir. 2641/84/EEC sayılı yönetmelik iptal edilerek 3286/94/EC sayılı yönetmelik ile yeni topluluk hukuku oluşturulmuştur (Taş, 2003:144). Bu mevzuata göre üçüncü ülkelerin yürürlüğe sokacakları ve uluslar arası kurallara aykırı olan engellere karşı ticaret politikası ile alınacak önlemlerin uygulanmasındaki usul ve esaslar belirtilmiştir. Bu çerçevede, haksız uygulamalara karşı gerektiğinde alınacak otonom önlemler şunlardır:

- Ticari imtiyazların geri çekilmesi,
- Mevcut gümrük vergilerinin yükseltilmesi,
- İlgili ülke/ülkelere yönelik miktar kısıtlamalarının veya ithalat veya ihracat koşullarını değiştiren ya da ticareti etkileyen diğer önlemlerin alınması (DTM, 2002:98).

Ancak mevzuatta “hukuka aykırı ticari uygulamalar” hakkında bilgi verilmemiş, sadece ilgili yönetmeliğin taslağında bu tür uygulamalardan nelerin kastedildiği, aşağıdaki açıklamalar da yer almaktadır :

3286/94 sayılı yönetmelik kapsamında şimdiye kadar herhangi bir önlem alınmamıştır. Hukuka karşı uygulamalara açılan soruşturmalar kısıtlı takip, tüm soruşturmalar karşı tarafın isteği ile askıya alınmış veya ertelenmiştir.

Buradaki mevzuattaki amaç uluslararası ortamda ticari sorunlara çözüm bulunmasının fiilen mümkün olmadığı bir dönemde, topluluğu, karşı ülkenin yaptıklarına karşı korumak için, bir misilleme amacı taşımaktaydı. Uruguay Round

müzakeresi ile korumacı tedbirlerin yeniden düzenlenmesi gerçekleşmiştir. Ayrıca Uruguay Round bazı yatırım konularının uluslar arası ticaret sisteminin bir parçası olarak ele alındığı ilk konferans olmuştur (Karabalık, 1998:74). 2641/84 sayılı yönetmelik ile yeni topluluk hukuku oluşturulmuştur. Bu mevzuata göre üçüncü ülkelerin yürürlüğe sokacakları, ve uluslar arası kurullara aykırı olan engellere karşı ticaret politikası ile alınabilecek önlemlerin uygulanmasında ki usul ve esaslar belirtilmiştir.

2.2.5. ihracat Rejime ile İlgili Temel Mevzuat

Ticaret politikası araçlarının büyük bir kısmını teşkil eden ithalat rejimi, ithalatı kısıtlamaya yöneliktir. Ticaret politikası araçları içinde daha küçük bir yer tutan ihracat politikası araçları ise ticareti düzenlemeye yöneliktir. “Ortak İhracat Rejimi” ticaret politikasının geçiş aşamasının sona ermesiyle birlikte gerçekleşmiştir. İhracat Rejimi Roma Antlaşmasının 111. ve 113. maddelerine dayanır. Bu maddelerde; ihracat rejiminin uygulanış şekline, danışma iletişim ağının kurulmasına, koruma araçlarının uygulanmasına, üye ülkelerin rollerine ve genel prosedüre ilişkin hükümleri yer alır.

OTP'nın ihracata yönelik yapılan uygulamalarda en önemli yönü devlet yardımı ve desteklerinin yasak olmasıdır. Ancak bu yasaklamalar ve sınırlamalar bazı durumlarda değiştirilebilmektedir. Bu kısıtlamaları koyma yetkisi konseyde olup bazı acil durumlarda komisyona da bu yetki verilmiştir.

İhracata ilişkin temel kural, ihracatta devlet yardımının maddi anlamda yani parasal yardım şeklinde yapılmamasıdır. Doğrudan parasal yardım özellikle verilmeyecek olup ihracat sadece ihracat kredisiyle desteklenebilecektir. (Ege, 2000:83). DTÖ de AB de araştırma geliştirmeye ve bir bölgenin kalkınmasına yönelik devlet yardımlarını kabul etmiştir.

2.2.5.1. İhracatta Uygulanan Ortak Kurallar

20 Aralık 1969 tarih, 2603/69/EEC sayılı Konsey Yönetmeliği ile ihracatla ilgili temel kurallar düzenlenmiştir (Dikmen, 1997:79). Bu kurallar OECD çerçevesinde kabul edilen ve topluluk tarafından yapılan anlaşmalarda açık olarak belirtilmiştir. Bu tüzüğe göre aşağıda belirtilen üç istisna dışında ihracatın serbest bir şekilde gerçekleşmesi sağlanmıştır:

- İhracat konusu malın, ihracatçı ülkede yetersizliği durumunda ihracatta kısıtlamaya gidebilir.
- Üye devletler kültür varlıklarının ulusal hazinelerinin devamlılığını sağlamak için tarihi ve arkeolojik değer taşıyan metanın korunması için kısıtlamaya gidebilir.
- Topluluğun ortak bir karar çıkarmadığı ham petrol ve bazı petrol ürünleri kısıtlamaya tabidir.

Topluluğun ihracatı düzenlemeye yönelik aldığı politikalar içinde ihracatı teşvik politikası vardır. Üye devletler, bu teşvik sisteminin, (AB Konseyi bilgisi dahilinde) AB menşeli üretim yapan firmalar tarafından rekabeti bozmayacak bir şekilde aşamalı olarak benimsemesini karar almıştır. Üye ülkeler de ihracata ilişkin karar alabilmekte ancak alınan kararları uygulamadan önce gerekli bildirim sürecinin işletilmesi zorunluluğu vardır. Yönetmelik topluluk üyesi ülkelere topluluk genelinde önlem alma yetkisi verirken, bu yetkinin yetersizliği durumunda yani üye ülkeler arasında yetersizliklerin ortaya çıkması halinde, bu ülkeye bölgesel kısıtlama uygulama yetkisi verilebilmektedir (DTM, 2002:99).

2.2.5.2. Resmi destekli ihracat kredilerine ilişkin konsey kararı (93/112/EEC, 14 22.2.1993)

Resmi destekli ihracat kredileri için oluşturulan Konsey Kararı da ihracat rejimi içinde çok önemli bir yer tutmaktadır. Uluslar arası ticarete haksız rekabeti önlemek amacı ve bu kredileri belli bir çerçeve içinde tutmak ve ülkeler arasında yakın bir işbirliği ve bilgi akışını sağlamak için getirilmiştir. Dünya ticaretinde önemli yer tutan ülkeler tarafından oluşturulan Resmi Destekli İhracat Kredileri ve Kredi Garantileri Usullerine İlişkin OECD Uzlaşması göz önünde tutularak oluşturulmuştur. OECD'nin daha önce uyguladığı usullerin uygulanmasının sebebi, bu ilkelerin daha önceden uygulamaya konulmuş olmasından dolayıdır. Bu tarz kredilerin neden olacağı haksız rekabeti önlemek amacıyla, krediler belirli bir çerçevede ve ülkeler arasında yakın bir işbirliğinin ve bilgi akışının sağlanması hedeflenmiştir. 1978 yılında yürürlüğe giren Resmi Destekli İhracat Kredileri, OECD ile uzlaşma halinde 93/112/EEC sayılı Konsey Kararı ile oluşturulmuştur. Daha önce OECD üyesi olan ülkeler bu uygulamaları daha önceden başlamıştır.

İlgili mevzuat, kamuya ait sigorta ve kredi kurumlarının sağladığı orta ve uzun vadeli ihracat kredilerini ve geri ödeme süresi dolan mal hizmet ihracatı ve

buna eşdeğer kiralama işlemlerine yönelik olup, resmi destekli ihracat kredilerini kurumsal bir yapının içine sokmayı amaçlamaktadır (Taş, 2003:146). İnşa alanları, nükleer enerji tesisleri ve hava taşıtları bu mevzuatın dışındadır. İhracat kredilerinin asgari faiz oranları ve azami geri ödeme süresi gibi konularda OECD tarafından daha önce kabul edilen “İhracat Kredileri ve Kredi Garantileri Hususunda Anlaşma”ya göre davranılmaktadır. Topluluk tarımsal ürünlerin ihracatında da ithalatta uygulanan prevlevman* sistemine benzeyen “restitüsyon” adı verilen bir sübvansiyon rejimi uygulamaktadır. Bu rejimde amaç yüksek topluluk fiyatlarıyla düşük dünya fiyatları arasındaki farkı sübvansiyonla edip, düşük dünya fiyatından ihracatı arttırmaktır.

2.2.5.3. İhracat teşvikleri

Roma Antlaşmasınının 112. maddesinde ihracat teşvik programlarının belirtilmesine rağmen bu konu hala ulusal önlemlerle yürütülmektedir (DTM, 1999:82). Teşvik programlarını uyumlaştırma çabaları sadece bilgi alışverişinde ve danışma düzeyinde kalmış topluluğun oluşturduğu teşvik programları da üye ülke programlarının gerisindedir. İhracatın finansmanı ve sigorta işlemleri de OECD düzenlemesine tabidir.

2.2.5.4. İhracat kontrolleri

Üretici üye ülkelerin, sivil ve askeri amaçlar için kullanılan ürünlerin ihracatına sıkı kontroller yapmasına rağmen diğer üye ülkelerin bu duruma aynı derecede önem vermemesinden dolayı ihracat önemli bir sorun haline gelmiştir. Bundan dolayı topluluk bu ürünlerin ihracatının kontrolü amacıyla oluşturulan mevzuatı 1 Temmuz 1995 tarihinde 3381/94/EC sayılı Konsey Yönetmeliği ile yürürlüğe koymuştur. Ayrıca 94/942/CFSP sayılı Konsey Kararı ile ortak bir rejim oluşturulması öngörülmüştür (Sevinç, 2003:13). Bu mevzuatta ortak ihracat rejimi bir güvenlik politikası ile kontrollere tabi tutulmuştur. İhracat kontrolleri ile ilgili mevzuatta çift kullanımlı malların ihracatı lisansa tabi tutulmuştur. Bu ürünler: kimyasal maddeler, elektronik ekipman, bilgisayarlar ve diğer ileri teknoloji ürünleridir. Bu ürünlerin içinde yer alan askeri amaçlı ürünlerde topluluk için ihracatta lisans uygulamasına gidilmekte ve liste dışı mallarda da kısıtlama yetkisi

---

* Prevlevman; Ortak Tarım Politikası'nın (OTP) bir aracı olup topluluğa ithal edilen tarım ürünlerinin fiyatını eşik fiyatı seviyesine yükseltmek amacıyla uygulanan değişken oranlı bir vergidir. Dünya fiyatlarına göre değişiklik gösteren prevlevman, gerek temel tarım ürünleri gerekse işlenmiş tarım ürünlerine uygulanmaktadır.

verilmektedir. Mevzuat bazı ülkeler için (Avustralya, Kanada, Japonya, Norveç, İsviçre, yeni Zelanda ve ABD) basitleştirilmiş genel bir lisans uygulamasını öngörmektedir (DPT, 1999:83).

2.2.6. Topluluğun Üçüncü Ülkelerle Olan Ticari Anlaşmaları

GATT'ın XXIV'ncü maddesine uygun olarak, Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu Kuran Antlaşma'nın 3(b) maddesi, topluluğun göstereceği faaliyetler arasında "üçüncü ülkelere karşı ortak bir gümrük tarifesinin ve ortak bir ticaret politikasının oluşturulmasını" da saymakta, Antlaşma'nın 110-116'ncı maddeleri hükümleri de OTP alanında üye ülkelerin yükümlülüklerini ve uyacakları ilkeleri belirlemiş bulunmaktadır (www.dtm.gov.tr). Topluluk üyesi ülkeler, üçüncü ülkelerle olan ticari ilişkilerini ikili veya çok taraflı anlaşmalarla sürdürmektedirler.

Tablo 2.9. Avrupa birliği'nin uluslararası anlaşmaları (DTM, 2002:101)

Antlaşmanın Adı	Anlaşma Yapılan ülkeler
Ortaklık Anlaşmaları	Türkiye ve Yunanistan
Gümrük Birliği Anlaşmaları	Malta ve Kıbrıs
Serbest Ticaret Bölgesi Anlaşmaları	EFTA üyesi her ülke ile ayrı ayrı ve AET EFTA Avrupa Ekonomik Alanı Antlaşması
Tercihli Ticaret Anlaşmaları	Avrupa Anlaşmaları:Orta ve Doğu Avrupa ülkeleriyle Lome Anlaşmaları: 68 APIC ülkesiyle yapılan 4 anlaşma Akdeniz ülkeleriyle yapılan anlaşmalar: Fas, Tunus, Cezayir, İsrail, Ürdün, Kıbrıs, Suriye, Lübnan, Malta ve Yugoslavya yapılan tercihli ticaret anlaşmaları
Tekstil Anlaşmaları	Malta, Tunus, Fas ve Türkiye ile Gönüllü İhraç Kısıtlaması
Tavizsiz anlaşmalar	Bazı Uzak Doğu ve Amerika ülkeleriyle yapılan çerçeve anlaşmaları
Eski Doğu Bloku ülkeleriyle Ticaret Anlaşmaları	Eski Doğu Bloku ülkeleriyle yapılan anlaşmalar
Genel Tercihler Sistemi	AB'nin 116 ülke ile yaptığı anlaşma

Uluslar arası ticari anlaşmaları topluluk; EFTA, Akdeniz ülkeleri, Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri, Afrika, Karayip ve Pasifik (ACP) ülkeleri ile yürütmektedir. Topluluğun üçüncü ülkelerle imzaladığı taviz içeren anlaşmalarda karşılıksız taviz içeren tercihli ticaret anlaşmaları olduğu gibi karşılıklı taviz içeren serbest ticaret anlaşmaları ve gümrük birliği anlaşmaları bulunmaktadır. AB, üçüncü ülkelerle ekonomik entegrasyon sürecinin başlangıcında gümrük birliğini amaçlayan anlaşmalar gerçekleştirmesine rağmen son yıllarda serbest ticaret anlaşmaları

gerçekleştirmektedir. Topluluğun gerçekleştirdiği anlaşmaları aşağıdaki gibi gruplandırılmaktadır:

- Serbest Ticaret Bölgesi Anlaşmaları,
- Ortaklık Anlaşmaları,
- İşbirliği Anlaşmaları,
- Tavizsiz Anlaşmalar,
- Eski Doğu Bloku Ülkeleri ile Ticaret Anlaşmaları,
- Genelleştirilmiş Preferanslar Sistemi.

Avrupa Birliği'nin serbest ticaret veya taviz içeren anlaşmalarını yaptığı ülkelerden bazıları zamanla Avrupa Birliği'ne tam üye olmuştur. Karşılıksız taviz içeren anlaşmalarla çok düşük veya sıfır vergi uyguladığı ülkelere örnek olarak Mağrip ülkeleri (Fas, Tunus, Cezayir) ve Maşrik ülkeleri (Mısır, Suriye, Lübnan, Ürdün) verilebilir (DTM, 2002:102).

2.2.6.1. Serbest Ticaret Bölgesi Anlaşmaları (STA)

Serbest Ticaret Bölgesi Anlaşması: Birbirlerine komşu olan ülkelerin kendi aralarında gerçekleştirdiği ticarete gümrük vergilerinin kaldırılmasını öngören bir anlaşmadır. Bu tür anlaşmaların sayesinde dünya ticaret hacminin payı artmaktadır.

AB ilk kurulduğu yıllarda buna karşı olan Avrupa Ülkeleri (Avusturya, Danimarka, Norveç, Portekiz, İsveç ve İsviçre) İngiltere'nin öncülüğünde aralarında EFTA'yı kurmuştur (1960). Ancak zamanla EFTA üyelerinin tek tek Avrupa Topluluğuna üye olmasıyla Norveç, İsviçre, İzlanda ve Lihtenstein'i kapsayan 4 üyeli bir örgüt olarak kalmıştır. Ayrılan ülkeler AET ile 1972'de ayrı ayrı serbest ticaret anlaşması yapmıştır. Topluluk İsrail, Faroe Adaları, Litvanya, Letonya, Estonya (imzalanan Avrupa Anlaşmaları mevcut STA'nın yerini almıştır) ile STA imzalamıştır (dtm.gov.tr).

STA ile sanayi ürünlerinde belli bir takvim çerçevesinde serbest ticaret bölgesini oluşturma amaçlanmakta ve ayrıca tarımsal ürünlerde bazı düzenlemelerle bazı serbestleştirme sağlanmaktadır. 1984 yılının başına kadar bu amaç doğrultusunda Batı Avrupa'da Serbest Ticaret Bölgesi oluşturulmuştur. Bu tarihten itibaren 1990'lı yıllarda Topluluk EFTA ile olan ticari ilişkilerin genişletip yüksek bir Pazar kurmak için "Avrupa Ekonomik Alanı"nı (AEA) kurmuştur. 1 Ocak 1994 tarihinden itibaren malların, hizmetin, sermayenin ve iş gücünün serbest dolaşımı sağlanmıştır. 1995'te Finlandiya, İsveç ve Avusturya, 1996'da Lihtenştayın AEA'na

üye olmuştur. AEA Anlaşması 129 madde, 22 ek ve 47 protokolden oluşmaktadır. Buna göre 25 ülke arasında serbest ticaret tesis edilmiştir (Karluk, 1998A:138). Ancak anlaşmada üçüncü ülkelere karşı ticaret yer almamaktadır. EFTA ülkeleri AEA'nın politikalarına dahil edilmemiştir.

Avrupa Ekonomik Alanı Antlaşması

Birlik ve EFTA farklı modeller benimsemelerine rağmen, 1972 yılında STA'nın imzalanmasından sonra iki topluluk arasındaki ticari ilişkilerin gelişmesiyle, anlaşmadan önce uygulanan bütün gümrük vergileri 5 yıl içinde kaldırılmıştır. Bu anlaşma sanayi mamüllerini ve bazı işlenmiş tarım ürünlerini kapsamaktadır. EFTA, AB ile AB kuralları çerçevesinde ticari ilişkilerini sürdürmektedir. Ticari ilişkilerin serbest ticaret düzenlemesine geçmesiyle AEA ortaya çıkmıştır. Uzun süren müzakerelerin sonunda Mayıs 1992'de anlaşma imzalanmış, 1 Ocak 1994'de anlaşma yürürlüğe girmiştir. Bu antlaşma AB'nin üçüncü ülkelerle imzaladığı en derin entegrasyon antlaşmasıdır.

Daha önce müzakerelerde bulunan İsviçre referandum sonucunda anlaşmadan ayrılmıştır. Bunun üzerine Liechtenstein ile İsviçre arasındaki gümrük anlaşması tadil edilmiş ve Liechtenstein AEA anlaşması'na 1 Mayıs 1995 tarihinde katılmıştır (Güran, 2000:131).

Avrupa Ekonomik Alanı Anlaşmasının amacı: Topluluk ile EFTA arasında tek pazar oluşumunun koşullarını oluşturmaktır. Avrupa Topluluğu ile EFTA arasında kişilerin, sermayenin, malların ve hizmetlerin serbest dolaşımı amaçlanmaktadır.

Avrupa Birliği ve EFTA ülkeleri;

- Dört temel özgürlük (iş gücünün, malların, sermayenin ve hizmetlerin 19 ülke arasında serbest dolaşımı),
- “yan ve yatay politikalar” (teknolojinin dışındaki bazı alanlarda işbirliğini yansıtan, örneğin, araştırma-geliştirme, eğitim, tüketici politikası, çevre sosyal politika gibi alanlar),
- taraflar arasında kabul edilebilir, ortak kurallar ve düzenlemelerin yürütülmesini denetleyecek ve gelecek AEA mevzuatı üzerinde EFTA'nın etkisini garanti edecek bir “hukuk sistemi” oluşturmayı içeren kapsamlı bir anlaşma hedeflemişlerdir (DTM, 2002:101). Şunu da belirtmek gerekir ki;

AEA, topluluğun oluşturduğu diğer mevzuatlardan ayrı olduğundan EFTA ülkeleri, topluluğun ortak ekonomik politikalarına bağlı değildir.

1 Ocak 1994 tarihinde AEA Anlaşmasını imzalayan (Avusturya, Finlandiya, İrlanda, Norveç ve İsveç) EFTA ülkelerinden Avusturya, Finlandiya ve İsveç'in Avrupa Topluluğuna 1995 yılında üye olmasıyla Avrupa Ekonomik Alanı'nın etkisi ciddi anlamda azalmıştır. Halen kalan ülkelerle devam etmekte olan AEA, geliştirilmiş bir 'serbest ticaret anlaşması' görünümündedir.

2.2.6.2. Ortaklık anlaşmaları

2.2.6.2.1. Gümrük birlikleri

Avrupa Topluluğu ekonomik açıdan hazır olmayan siyasal açıdan tam üye olabilecek durumda olan ülkelerle ortaklık anlaşmaları yapmıştır. Bu anlaşmalar söz konusu ülkelerle topluluk arasında "Serbest Ticaret Bölgesi" veya "Gümrük Birliği" şeklinde bir entegrasyonu öngörmekte, ayrıca mali protokoller, iş gücü ve sermayenin dolaşımı, ekonomi politikalarının yakınlaştırılması gibi hususları da kapsayabilmektedir (Güran, 2000:130).

Topluluk Yunanistan ile 1962'de, Türkiye ile 1963'te, Malta ile 1970'te ve Kıbrıs ile 1972'de gümrük birliğine dayanan ortaklık anlaşmaları yapmıştır. Bunların içerisinde Kıbrıs ve Malta ile yapılan ortaklık anlaşmaları daha dar kapsamlıdır.

AB'de bu zamana kadar sadece Yunanistan ve Türkiye ile yaptığı ortaklık anlaşmalarında malların, sermayenin ve emeğin serbest dolaşımı sağlanması yönünden somut adımlar atılması kararı alınmıştır. Ancak son dönemde bunun için bir süre saptanamamış, bu karar taraflara bırakılmıştır. Emek ve sermayenin serbest dolaşımı kararı kağıt üzerinde kalmıştır. Ortaklık anlaşması, bu özellikleriyle dünya ekonomisinin daha liberalleşmesini ve dünya ticaret hacminin daha da artmasını sağlamaktadır (Dotto, 2002:12). Ortaklık Anlaşmasının ilk başladığı yıllarda Birlik bu anlaşma ile iki aday ülkenin tam katılmasını öngörmektedir. 1 Ocak 1981'de Yunanistan Roma Antlaşmasınının 237. maddesinde topluluğa tam katılmasını öngören süreyi erken tamamlayarak tam üye olmuştur.

Kıbrıs ve Malta ile yapılan Ortaklık Anlaşması daha dar kapsamlı olup, belirtilen şartların yerine getirilmesi sonucunda tam üyeliği öngörmektedir. Güney Kıbrıs genişleme stratejisine dahil edilmiş ve Mart 1998'den itibaren tam üyelik müzakereleri başlamıştır ve 1 Mayıs 2004'te tam üye olmuştur. Malta ise Ekim 1996'da tam üyelik başvurusunun askıya alınmasını talep etmiştir. Daha sonra Eylül

1998'te tam üyelik başvurusu ile genişleme sürecine girmiştir. Topluluk Andora ve San Marino ile Gümrük Birliğini kuran anlaşmalar yapmıştır (DTM, 1999: 85).

2.2.6.2.2. Merkezi Ve Doğu Avrupa Ülkeleri (MDAÜ) ile yapılan anlaşmalar

Merkezi ve Doğu Bloku (MDAÜ) ülkelerinde 1980'li yılların sonunda görülen demokratikleşme ve piyasa ekonomisine geçiş eğilimi, Avrupa Topluluğu'nun bu ülkelerle ilişkilerini yeni ticaret işbirlikleri ile yenileme ihtiyacı doğurmuştur. Bundan dolayı bu ülkelerle ortaklık anlaşmalarına gidilmiştir. Avrupa Birliği, MDAÜ ile Serbest Ticaret Alanı oluşturulmasını öngören Avrupa Anlaşmalarını; Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya, Romanya ve Slovak Cumhuriyeti ile 1991-1993 yılları arasında imzalamıştır. Daha sonra Mayıs 2004'te Estonya, Letonya, Litvanya, Slovenya ile benzer Ortaklık Anlaşmaları yapılmıştır. Taraflar arasındaki ticari ilişkiyi karşılıklı prensibi ile şekillendirmeyi amaçlayan Cotonov Anlaşması Haziran 2000'de imzalanmıştır.

Avrupa Topluluğu ile Macaristan, Çek Cumhuriyeti ve Slovakya arasında üçüncü kuşak "Avrupa Anlaşmaları" olarak tanımlanan ortaklık anlaşmaları 16 Aralık 1991 tarihinde imzalanmıştır (Sevinç, 2003:15). Yapılan ortaklık anlaşması, topluluğun sanayi ürünlerinin çoğunda gümrük vergilerinin ve miktar kısıtlamalarının hemen kaldırılmasını ve MDAÜ ile bu belirtilen yükümlülüklerin yerine getirilmesi için 10 yıllık bir geçiş dönemini öngörmektedir.

Gerekli prosedürlerin tamamlanmasının ardından Macaristan ve Polonya ile yapılan Avrupa Anlaşmaları 1 Şubat 1994; Bulgaristan, Romanya ve Slovakya ile yapılanlar ise 1 Şubat 1995 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Gerçekleştirilen Avrupa Anlaşmaları, MDAÜ'lerini siyasi diyalog, ekonomik, parasal ve sinai işbirliği, eğitim ve öğretim konularında geliştirerek tam üyeliğe hazırlamaktır. Estonya, Litvanya ve Letonya ile 1994 yılında yapılan serbest ticaret anlaşmaları yerine 1995'te Avrupa Anlaşmaları imzalanmıştır (Bolat, 2003: 15).

Avrupa Birliği bu anlaşmalarla AKÇT ve tekstil ürünleri dışındaki sanayi ürünleri ticaretinde önemli bir serbestleşme sağlamıştır. Söz konusu ülkelerle yapılan ithalatta 1995 yılından itibaren vergilerin ve kısıtlamaların kaldırılmasını öngörmektedir. Estonya bu düzenlemeleri hemen yürürlüğe sokmuş, Letonya 4 yıl sonra, Litvanya 6 yıllık geçiş döneminin sonunda tamamlamıştır. Estonya, Macaristan, Polonya, Çek Cumhuriyeti ve Slovenya ile 31 Mart 1998 tarihinde AB tam üyelik müzakerelerine başlamış, 10-11 Aralık 1999 tarihinde toplanan Helsinki

Zirvesinde Bulgaristan, Letonya, Litvanya, Romanya ve Slovakya ile tam üyelik müzakerelerinin başlaması kararlaştırılmış, müzakereler 15 Şubat 2000 tarihinde başlamıştır. Mayıs 2004'te Çek Cumhuriyeti, Polonya, Slovakya, Estonya, Letonya, Litvanya, Slovenya topluluğa tam üye olmuşlardır. Tam üyelik ile bu anlaşmalar kendiliğinden ortadan kalkmıştır.

Tablo 2.10. Ortaklık anlaşmaları (Dotto. 2002: 34).

Ülke	Ortaklık Anlaşmasının Tarihi
Bulgaristan	01.03.1993
Estonya	12.06.1995
Çek Cumhuriyeti	06.10.1993
Macaristan	16.12.1991
Letonya	12.06.1995
Litvanya	12.06.1995
Romanya	08.02.1993
Polonya	16.12.1991
Slovakya	06.10.1993
Slovenya	10.06.1996

2.2.6.3. İşbirliği anlaşmaları

1989 yılında Sovyetler Birliği ile imzalanan Ticaret ve İşbirliği Anlaşması yerini Sovyetler Birliğinden ayrılan ülkelerle yapılmıştır. Bu bağlamda topluluk; Rusya Federasyonu, Ukrayna, Moldova, Kazakistan, Kırgızistan, Beyaz Rusya, Azerbaycan, Ermenistan, Gürcistan ve Özbekistan ile tercihli olmayan Ortaklık ve İşbirliği Anlaşmaları yapmıştır (DTM, 1999:86). AB tarafından Rusya'ya Dünya Ticaret Örgütü'ne üye olmadığı halde En Çok Kayrılan Ülke* statüsü tanınmıştır.

2.2.6.3.1. Akdeniz ülkeleriyle yapılan anlaşmalar

AB, Akdeniz kıyısındaki ülkelerle (Fas, Cezayir, Tunus (Mağrep Ülkeleri), Mısır, Ürdün, Lübnan, Suriye (Maşrek Ülkeleri) ve Yeni Yugoslavya ile yaptığı anlaşmalarla 1970'li yıllarda Global Akdeniz Politikası benimsenmiştir. Bu politikalar sadece ticari değil aynı zamanda mali ve teknik konuları da içermektedir. 1992'de imzalanan yenilenmiş Akdeniz Politikası ile bölgesel konulara ağırlık verilmiştir. 1995'de yenilenen politika ile 15 AB ülkesiyle 12 Akdeniz ülkesi arasında; siyasi, güvenlik, sosyal, iktisadi ve finansal amaçlarla işbirliği

* Bu tür anlaşmalarla ülkeler sınırlı mallarda gümrük indirimi ve benzer avantajlarla tercihli ticaret olanağı yaratılmaktadır. Bu sınırlı malların ülkeden ülkeye geçişinde giriş kolaylığı, diğer ülkelerin aynı tür mallarına kota uygulaması gibi avantajlar sağlanmaktadır. Akdeniz ülkeleri ile yapılan Lome Anlaşmaları, çeşitli ülkelerle yapılan "Tekstil Anlaşmaları" buna örnek olarak gösterilebilir.

oluşturulmuştur. İktisadi işbirliği 2010 yılına kadar aşamalı olarak kurulması öngörülen ve sanayi ürünlerinde serbest dolaşımı, tarım ve hizmetler ticareti ile sermaye akımlarında ise liberalizasyonu kapsayan bir serbest mallar ticaret alanını da içermektedir (DTM, 2002:102).

AB, Akdeniz bölgesinde ilk serbest ticaret anlaşmasını İsrail ile yapmıştır. AB'nin Malta (1996), Tunus (1995), İsrail (1995) ve Filistin (1997) ile olan yürürlükteki anlaşmaları dışında Ürdün (1997) ve Mısır'la (1999) olan anlaşması onay sürecinde olup, Lübnan-AB (2002) ve Cezayir-AB (2001) anlaşmaları da parafe edilmiştir (DTM, 2002:102). 2010 yılına kadar AB, bütün Akdeniz ülkeleriyle serbest ticaret anlaşmalarını tamamlamayı hedeflemektedir. Suriye dışındaki ülkelerle Haziran 2003 itibariyle AB ortaklık anlaşması imzalamıştır. Bu anlaşmalar işlenmiş ürünlerin ticaretinde tarife ve tarife dışı engellerin aşamalı olarak kaldırılmasına olanak vermektedir (Dotto, 2004:17). İmzalanan bu ikili anlaşmaların ortak özellikleri; demokrasi, insan haklarına saygı, siyasi özgürlük, temelde DTÖ kuralları baz alınarak kurulan serbest ticaretin 12 yıllık geçiş dönemi içinde kurmak, tam rekabet kuralları, devlet yardımı ve tekellere ilişkin ortak kararları, ekonomik ve kültürel işbirliği gibi hususlar olarak sıralanabilir.

Bu çerçevede imzalanan Türkiye-İsrail Serbest Ticaret Anlaşması ve Arap Mağrip Birliği anlaşması yürürlüğe girmiş ve 2001 yılında Fas, Tunus, Mısır ve Ürdün ile Avrupa Birliği arasında imzalanan Agadir Anlaşması ile taraflar arasında serbest ticaret alanı oluşturulmuştur. Akdeniz ülkelerinden olan Türkiye ile Gümrük Birliği kurulmuş, Kıbrıs ve Malta ile o dönemde tam üyelik müzakerelerine başlanmıştır. Fas ve Tunus ile ortaklık anlaşmaları parafe edilmiş olup, onay süreçlerinin tamamlanması beklenmektedir. Mısır ile müzakereler sürdürülmektedir.

2.2.6.3.2. Lome anlaşması

AET oluşturulduğu yıllarda Fransa, Belçika, İtalya, Hollanda gibi ülkeler dünyanın çeşitli yerlerinde sömürgeleri vardı. Topluluk üyesi ülkeler bu ülkelerden sağladıkları kazancı kaybetmemek için topluluk oluşturulduktan sonra bu ülkelerden topluluğa ihraç edilen mallarda gümrük tarifelerini kaldırarak ve ayrıca bu ülkelere mali ve teknik yardım yaparak ticareti serbestleştirmeyi amaçlamıştır. Bunun için Roma Antlaşması'nda bu ülkelere "ortak üyelik" statüsü verilmiştir. Ortak üyeliği sürdüren çeşitli anlaşmalar da yapılmıştır. Bunlar Yaounde Sözleşmesi, Arasha Sözleşmesi ve Lome Sözleşmesidir (Şen, 2002:83).

1973 yılında İngiltere'nin topluluğa katılması sonrası, İngiliz Uluslar Topluluğu ile topluluk arasında ayrıcalıklı ticaret ilişkileri için yeni bir anlaşma yapma gereği doğmuştur. Bunun üzerine, bir yanda topluluk üyesi ülkeler, diğer yanda Afrika, Karayipler ve Pasifik'te yer alan 46 İngiliz Uluslar Topluluğu üyesi ülke arasında 28 Şubat 1975 tarihinde Lome Anlaşması imzalanmıştır (www.dpt.gov.tr). Ardından II., III. Ve IV. Lome anlaşmaları imzalanmıştır. Afrika'da sömürge oluşturan çoğu Avrupa ülkesi (Belçika, İtalya, Hollanda, Fransa vs) bu ülkelerin bağımsızlıklarını kazanmalarından sonra ikili ilişkilerini sürdürebilmek için yeni anlaşmalar yapmışlardır. 1964-1975 yılları arasında Yaunde Konvansiyonu olarak imzalanan bu işbirliği anlaşması AB'nin üçüncü dünyanın az gelişmiş ülkelerine tanıdığı gümrük muafiyetleri sistemidir. İngiltere'nin AB üyesi olması ile birlikte Lome kentinde zirvelere dönüşmüş ve 1990 yılına kadar üç anlaşma imzalanmıştır.

Tablo 2.11 APK ülkeleri ile yapılan mali paket sözleşmeleri (Karluk, 1998:148).

Sözleşmenin Adı	Süre	Toplam Mali Destek (1)	Krediler Toplamı	
			AYB Özkaynaklı	Bütçe Kaynaklı
YAOUNDE I (20 Afrika Ülkesi)	1964-1989	800.0	51.1	48.8
YAOUNDE II (20 Afrika Ülkesi)	1970-1975	1,000.0	95.0	93.2
LOME I (46APK+13sonradan katılan)	1976-1980	3,559,5	397.0	101.5
LOME II (63 APK ülkesi)	1981-1985	5,716.0	612.5	285.4
LOME III (1) (66 APK ülkesi)	1986-1990	8,500.0	1,000.0	1,200(2)
LOME IV (1) (68 APK ülkesi)	1990-1995	12,000.0	1,200.0	825.0(3)
Toplam		31,575.5	3,455.6	2,555.9

IV. Lome Anlaşması, 15 Aralık 1989 tarihinde III. Lome Anlaşmasını imzalayan 66 APK (Afrika, Pasifik, Karayip) ülkesine ilaveten Haiti ve Dominik Cumhuriyeti'nin de katılımıyla, 68 ülke ile imzalanmış, Namibya'nın bağımsızlığını takiben bu ülkenin de katılımı öngörülmüş ve sözleşme 1 Ekim 1991'te yürürlüğe girmiştir (Dikmen, 1997:89).

Uzun yıllar sömürge olmalarından dolayı, bu az gelişmiş ülkelerle, topluluk ticari ilişkilerini, topluluk için gerekli olan hammadde ve temel ürünlerin sağlanması

amacıyla ile geliştirmiştir. Bu şekilde 69 APK ülkesi, tüm ürünlerin gümrüksüz ve miktar kısıtlamasına bağlı olmadan topluluk pazarına giriş yapabilmektedir.

IV. Lome Anlaşması üç bölümden oluşmaktadır;

1. Ticari Rejim: APK ülkelerinin ürettikleri tarım dışı ürünler, topluluk pazarında serbestçe dolaşmakta, buna karşılık topluluk ürünleri sadece “en fazla müsaadeye mahzar ülke” sıfatıyla dolaşabilmektedir. Bu muafiyetlerden karşılıklı yararlanılamamaktadır.

2. İhracat Gelirleri: Kurulan özel bir fonla APK ülkelerinde topluluğa gelen malların piyasadaki fiyat ve üretim dalgalanmalarından uzak kalarak ihracatın gerçekleşmesi sağlanmaktadır. 1975 yılında kurulan STABEX fonu (Stabilization of Export Earnings) çerçevesinde APK ülkeleri, tarımsal ürün ihracat gelirlerinde üretim şartları ve dünya piyasasındaki ihracat gelirlerinde meydana gelen düşmelerden korunmaktadır. STABEX: kakao ve pamuk gibi tek üretime bağlı olan ülkelerin ekonomileri için uygulanır. Diğer bir sistemde SYSMIN (System for Mineral Products) maden ürünlerinin ihracatına istikrar kazandırmaya çalışmaktadır.

3. Teknik ve Finansal İşbirliği: AB’den APK ülkelerinin sosyal ve ekonomik yatırımlarını desteklemek amacıyla Avrupa Kalkınma Fonu (EDF) aracılığıyla 5 yıl için 12 milyar ECU alınmalıdır.

Tek taraflı taviz içeren bu tercihli ticaret anlaşması olan Lome Konvansiyonu 2000 yılında zayıf bir anlaşma olarak kalmış 2007 yılının sonuna kadar topluluk Lome Sözleşmesinin tüm unsurları içermesini ve 2008 yılında serbest ticaret bölgesini oluşturarak bir bölgesel entegrasyon ortaklığı anlaşmasına dönüşmesini planlamaktadır. 2008 itibariyle gerçekleşmesi planlanan bu düzenlemeyi takiben 2020 yılına kadar bir geçiş dönemi ve ticaretin serbestleştirilmesi öngörülmektedir (Uyanusta, 2004:18).

2.2.6.3.3. Tekstil anlaşmaları

AB üyesi ülkeler uyumlaşma çabaları içine girerken dünya, tekstil ve konfeksiyon ticareti yeniden yapılanma sürecine girmiştir. Bu alanda meydana gelen önemli değişimler sektörün gelişmesini sağlamıştır. AB bu duruma uyum sağlamak için emek yoğun ticaretten sermaye ve teknoloji yoğun ticarete dönmüştür. Tekstil ve konfeksiyon sektöründeki bu yeniden yapılanmanın üç temel nedeni vardır:

- Gelişme yolundaki ülkelerin ihracatında görülen patlama,
- Sanayileşmiş ülkelerin tüketimindeki yavaşlama,

- Avrupa pazarındaki entegrasyonun artan etkisi (Balaban, 1990:29).

Bütün bu gelişmeler sonucunda AB ticaretinde önemli gelişmeler yaşanmıştır. Topluluk üyesi ülkeler içinde Almanya tekstilde, İngiltere sentetik elyaf sektöründe lider ülke olmuştur. AB, 1974 yılında GATT 'ın Çok Elyafıllar Düzenlemesini kabul etmiş ve 1986 yılına kadar uzatmıştır. AB önemli bir kısmını Asya ve Latin Amerika daki çok sayıda ülke ile ikili miktar kısıtlaması ve gözetim anlaşması yapmıştır. DTÖ'nün kuruluş anlaşmasında aldığı karara göre 1 Ocak 1995 tarihinden başlayarak 10 yıl içinde aşamalı olarak (1 Ocak 2005) kısıtlamaların kaldırılmasını öngörmektedir. Avrupa Topluluğu tekstil konusunda ithalatında meydana gelen artışı önlemek amacıyla, ülkeye tekstil ihraç eden ülkelerle müzakereler yaparak ihraç ürünün fiyatını yükselterek, ihracat miktarını düşürmeyi amaçlamıştır.

Topluluk dört Akdeniz ülkesi (Malta, Tunus, Türkiye ve Fas) ve 27 imalatçı ülke ile tekstil sektörünü korumak amacıyla "Gönüllü İhraç Kısıtlaması Anlaşması" yapmıştır. Topluluğun yaptığı bu anlaşmalar ihracatın ve aynı şekilde ithalatın da düzenli bir şekilde yürütülmesini sağlamıştır. Anlaşma, alınan kararlara aykırı hareket edildiğinde koruma mekanizmalarını devreye sokarak tekrar eşik sisteme* dönülmesini sağlamaktadır. Gönüllü İhracat Kısıtlamaları İhracat yapılan ülkelere karşı belirli düzenlemelerde ve oranlarda uygulanan kotaların sonraki yıla devri gibi unsurları kapsamaktadır. Ayrıca uygulanan kotaların ise belli kategorilerle takip edilmektedir. Tekstil sektöründe göstermiş olduğu bu başarı AB'nin emek yoğun üretimden sermaye yoğun üretime yöneltmiştir.

Topluluk kendi çıkarların koruyan kararlar aldığı gibi az gelişmiş bölgelerin kalkındırılması için geri kalmış tarım bölgelerine yardım yapılmasını öngörmüştür. Bunun için bu bölgelerde küçük ve orta ölçekli işletmelerin modernizasyonunu hedeflemiştir. Topluluk esasen Retex* programı ile küçük ve orta ölçekli işletmelerin sayısını ve modernizasyonunu arttırarak gelişmesini amaçlamaktadır. Bölgesel bazda ilerleyen bir programdır (Karluk, 1998:288).

---

* Ortak Tarım Politikası'nın bir unsuru olan eşit fiyat (threshold price), tarım ürünlerinin AB'ye ithalatında kabul edilen asgari fiyatlardır. Bu fiyatın amacı AB ülkelerindeki çiftçileri yabancı rekabete karşı korumaktır.

* Retex programında az gelişmiş topluluk bölgeleri veya çeşitli sebeplerle ekonomik faaliyetlerini çeşitlendiremeyen bölgelere tekstil sanayisine dayalı yardım yapılmasını öngörmektedir. Program bölgesel bir kalkınma programıdır.

2.2.6.4. Tavizsiz anlaşmalar

Topluluk Uzak doğu ülkeleri ile ticaret ve iş hacminin gelişmesi, siyasi ve ekonomik çevrenin korunması için çeşitli anlaşmalar yapmıştır. 1994'te Sri Lanka ve Hindistan ile işbirliği anlaşması yapmıştır. ABD ile olan ilişkiler ilk başlarda sıcak iken daha sonra ABD'nin tepkileri yüzünden gerginleşmiş (ABD'den o dönemde yapılan Marshall yardımları arayışta sıcak tutmuş ancak ABD'nin ihracat gücü OGT ve tercihli ticaret anlaşması ile olumsuz etkilenmesiyle ilişki bozulmuştur) Kennedy görüşmeleri ile yeniden düzelmiştir. 1990 yılında Madrid'de "Yeni Atlantik Ötesi Gündem" ve "Eylem Planı" ile AB-ABD ilişkilerinde yeni bir dönem başlamıştır (Şen, 2002:82).

ABD ile AB arasındaki ikili diyalog ticaret, yatırımlar, standartlar, teknik düzenlemeler, hizmet ticareti, biyoteknoloji, tarım, gıda güvenliği, çevre, fikri mülkiyet ve kamu alımları gibi alanları kapsamaktadır. Gerçekleştirilen ortaklığın en önemli hedefi mal ve hizmet ticaretinde tüm idari engellerin kaldırılarak yakın işbirliğinin oluşturulmasıdır.

1998 yılında tarife dışı engellerin kaldırılması yönünde anlaşma imzalanmıştır. 1999 yılında taraflar arasındaki uyuşmazlıkların çözümü için, ticaret alanında potansiyel uyuşmazlıkların tanımlanması ve önlenmesi için erken uyarı sistemi oluşturulması konusunda anlaşma yapılmıştır

Tablo 2.12. AB-ABD ticareti (ticaret dengesi) (Dotto, 2002:40)

Ülke	1980	1990	2000
İthalat (mil.Euro)	50.733	88.957	197.992
AB'nin toplam payı %	18.1	20.0	19.3
İhracat (mil.Euro)	29.543	82.004	232.037
AB'nin toplam payı	14.0	20.6	24.7
Ticaret Dengesi (mil.Euro)	-21.190	-6.953	34.044

2.2.6.5. Doğu bloku ülkeleriyle yapılan ticari anlaşmalar

Doğu Bloku ülkeleriyle topluluk 1970'li yılların ortalarına kadar bir anlaşma sağlayamamıştır. Doğu Blokunun Ekonomik Yardım Konseyi (COMECON) Avrupa Topluluğu'nu resmi olarak tanımamıştır. Topluluk da Doğu Avrupa ülkeleri ile ikili anlaşmalar yapmıştır. 1988 yılında imzalanan "Ortak Deklarasyon" ile Avrupa Topluluğu ile COMECON arasında resmi ilişkiler başlamıştır. Esasen içeriği oldukça dar olan bu deklarasyonda, iki kuruluş arasında, resmi ilişki kurulduğu ve ileride müzakerelerle belirlenecek bir şekilde, iki kuruluşun kendi yetki alanlarına giren

konularda işbirliği yapacakları ifade edilmektedir (Güran,2000:135). İkili anlaşmaların 1975 yılında sona ermesiyle topluluk bu ülkelerle olan ticari ilişkileri tek taraflı olarak yürütmüştür. Çıkarılan tüzüklerle miktar kısıtlamasına tabi olan veya olmayan ürünler belirlenmiştir. 1980'li yıllarda ticaret ve ekonomik işbirliği anlaşması yapılmıştır. Macaristan, Polonya ve Çekoslovakya ile 10 yıllık geçiş dönemi sonunda vergiler ve diğer kısıtlayıcı tedbirler kalkmaktadır.

Birlik, 1994 ve 1995 yıllarında Ukrayna, Beyaz Rusya, Moldova, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan, Kazakistan, Ermenistan, Gürcistan ve Azerbeycanla “Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması” imzalamıştır. Beyaz Rusya ve Türkmenistan ile imzalanan anlaşmalar henüz yürürlüğe girmemiştir. Bu anlaşma ile “En Çok Kayırılan Ülke Kuralı” ve “Miktar Kısıtlaması” kaldırılmasını içermektedir.

2.2.6.6. Genelleştirilmiş Preferanslar Tercihler Sistemi (GTS)

Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi (GTS), 1968 yılında toplanan II. Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı'nda (UNCTAD) alınan karar doğrultusunda şekillenmiştir (İKV,2004:13). Eşitlik ve tek taraflılık temel prensipleri üzerine oturtulmuş olan GTS resmen 1968 yılında Yeni Delhi'de yapılan ikinci UNCTAD Konferansı sonrasında kabul edilmiştir (Sevinç,2003:13). GSP ile gelişmiş ülkelerin, geliştirmekte olan ülkelere tek taraflı tavizlerle dünya ticaretindeki payını arttırmayı amaçlamaktadır. Bunun için GSP 1 Temmuz 1971 tarihinde uygulamaya konulmuştur. GSP 3 ana hedefe sahiptir:

- Gelişme yolundaki ülkelerin ihracat gelirlerini artırmak,
- Gelişmekte olan ülkenin sanayileşme sürecini hızlandırmak,
- Söz konusu ülkelerin hızlı bir kalkınma sürecine girmesini sağlamak.

GTS, 1971 yılında imzalanan GATT'ın temel ilkelerinden olan “En Çok Kayırılan Ülke” kuralından bir sapma olarak gelişmiştir. Birlik, GTS 10 yıllık bir dönem için düşünmüş, daha sonra 1981 yılında ikinci 10 yıllık dönemi başlatmıştır. 1995 yılında DTÖ'nün kurulması ile GTS 2004 yılına kadar sürmesi planlanan üçüncü 10 yıllık dönem kararlaştırılmıştır. Üçüncü 10 yıllık dönemde GTS'ne ilişkin tüm unsurlar tek bir mevzuatta toplanması kararlaştırılmıştır. Bu on yıllık dönem, aralarında uygulama farklılıkları bulunan 3 alt döneme ayrılmıştır (Dotto, 2004: 14):

I. Dönem: 1 Ocak 1995- 1 Temmuz 1999

II. Dönem: 1 Temmuz 1999- 31 Aralık 2001

III. Dönem: 1 Ocak 2002- 31 Aralık 2004.

Birlik üyesi ülkeler ithalatta sıfır vergi oranı veya vergi oranlarının önemli ölçüde düşürülmesini öngörmektedir. Farklı ürün gruplarına göre değişen gümrük vergi indirimleri bulunmaktadır. İndirimler 4 ayrı kategoriye ayrılmıştır. AB bu tavizleri ülkelerin gelişmişlik düzeyine göre değiştirebilmektedir. Daha az gelişmiş bir ülkenin kalkınması için daha çok taviz verebilmektedir. Gelişmiş ülkenin, geliştirmekte olan ülkelere ithal ettiği ürünlerden vergi oranlarını tek taraflı sıfırlayarak veya bir kısım ürünlere kota veya önlemler olarak sıfırlamıştır.

Bugün, AB, ABD, Japonya, Kanada, Avustralya, Yeni Zelanda, Norveç, İsviçre, Rusya Federasyonu, Çek Cumhuriyeti, Slovak Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya ve Bulgaristan tarafından uygulanmakta olan 14 otonom GSP düzenlemesi bulunmaktadır (www.dtm.gov.tr)

Birlik, 1971 yılından beri GTS uygulamaktadır. Sistem, Asya ve Latin Amerika'da bulunan 130'a yakın az gelişmiş ülkenin sanayi ürünlerinde ve tarım ürünlerinde uygulanmaktadır. Daha önce de belirtildiği gibi uygulanan tarifeler ve oranlar zamana bağlı olarak iptal edilebilir veya değiştirilebilir. 1994 yılından itibaren yürürlüğe giren üçüncü on yıllık GTS rejimine 2820/98 sayılı Konsey Yönetmeliği ile 1.7.1999- 31.12.2001 dönemi için GTS uygulaması, önceki dönem uygulamalarından oldukça farklı olarak yeniden ele alınmıştır (DTM, 2002:105). Aralık 2001 tarihli tüzük on yıllık dönemin son iki yılına ilişkin yeni düzenlemeler getirmiştir. Ürünler hassas ve hassas olmayan ürünler olmak üzere iki kategoriye ayrılmıştır.

1995'ten itibaren uygulamaya başlayan sistemin üç önemli unsuru vardır.

Tarife Modülasyonu; bir tür derecelendirme ve teşvik sistemidir. Ürünler hassasiyetine göre dört gruba (çok hassas, hassas, yarı hassas ve hassas olmayan) ayrılmıştır. Hassas olmayan mallarda vergi oranı sıfır olmakta, yarı hassas mallarda OGT %35'ine, hassas mallarda %70'ine, çok hassas mallarda %85'ine eşit olan vergi oranları uygulanmaktadır (Ege, 1999:257). Tarife Modülasyonu ile hassas ürünler grubundaki ürünlerin tabi olduğu tavan ve kota uygulamalarına tarife eşdeğerleri ile değiştirmektedir. 2002-2004 dönemi için grup sayısı ikiye indirilmiş (hassas ve hassas olmayan) ve indirimler sabit olarak belirlenmeye başlamıştır (Dotto, 2004:14). Hassas olmayan ürünlerde gümrük vergisi sıfırlanmıştır.

Derecelendirme Sistemi; gelişimini tamamlamış, belli sektörlerde uzmanlaşmış, uluslararası rekabete hazır olan ülkeleri GTS kapsamı dışına alınmasını amaçlamaktadır. Bu ülkeler dış piyasada artık bir destek olmadan kendi

güçleri ile ayakta durabilmektedirler. 2002-2004 döneminde, yapılan yıllık bazda değerlendirme ile yapılan hesaplamalara göre, üç yıl üst üste bir sektördeki ihracat düzeyleri belli seviyelere ulaşan ülkeler, derecelendirme mekanizması çerçevesinde, rejim kapsamında çıkarılmaktadır (Uyanusta, 2004:14). Ülkenin bu sistemden kaç yıl sonra çıkacağı kişi başına milli gelir kriterine (8210 \$) göre belirlenmekte veya GSP kapsamındaki ülkelerin AB'ne yaptığı ihracat, toplam ihracatın %25 'ini geçerse bu mekanizma gelişmişlik düzeyine bakılmaksızın uygulamaktadır.

Özel Teşvik Sistemi ile; 2501/2001 sayılı ve 31 Aralık 2001 tarihinde yayınlanan Tüzük ile Uluslar arası Çalışma Örgütü (İLO) konvansiyonu ve uluslar arası çevre standartlarına uyum gösteren ülkelere ek taviz tanınmıştır. Ayrıca gelişmekte olan ülkelerin en kısa zamanda çevrenin korunması, sosyal haklar, fikri ve sinai mülkiyet haklarının uyumu sağlanmaya çalışılmaktadır (Dotto, 2002:33).

3281/94/EC sayılı yönetmelik, topluluk üreticilerine yönelik bir zararın veya zarar tehdidinin ortaya çıkması halinde, tercihli rejim uygulamasının zarara yol açan ülkeler için askıya alınması imkanını da hükme bağlamıştır (Dikmen, 1997:98).

Ayrıca gelişmekte olan ülke, Uruguay Round görüşmesinde alınan kararları yerine getirmemek, mahkumların yaptığı ürünlerin ihraç edilmesi, haksız ticari uygulamalara girişmek, İLO Konvansiyonuna uymayarak, ucuz iş gücü ile çalışması, topluluk ile idari işbirliğine yanaşmamak gibi nedenlerle GTS kapsamında geçici veya sürekli olarak çıkarılabilmektedir.

AB bu sistem ile “en az gelişmiş ülkelere” (silah, şeker, muz, prinç hariç) tüm ürünler için gümrük vergisi ve kotaların kaldırıldığı özel bir düzenleme hazırlamıştır. Bu uygulama EBA (Everything But Arms- Silah Dışında Her Şey) olarak adlandırılmıştır (Dotto, 2004:14).

GTS, Türkiye'nin Gümrük Birliği çerçevesinde üstlenmesi gereken, tek taraflı tavizlerin verildiği, otonom rejimler arasındadır.

Tablo 2.13. GTS rejiminden yararlanan ülkeler (TOBB, 2002:109)

Rusya Federasyonu	Beyaz Rusya	Lesotho	Maldiv Adaları
Ukrayna	Gabon	Namibya	Bolivya
Çin Halk Cumhur.	Gana	Gambiya	Gine
Suudi Arabistan	Kamerun	Benin	Togo
Cezayir	Makedonya	Afganistan	Seyşel Adaları
İran	Vietnam	Mauritius	St. Lucia
Brezilya	Sudan	El Salvador	Kamboçya
Mısır	Moldovya	Antigua-Bermuda	Ermenistan
Libya	Uruguay	Guyana	Mali
Suriye	Kolombiya	Moğolistan	Burkina Faso
Malezya	Tacikistan	Paraguay	Çad
Hindistan	Urdun	Merkez Afrika Cum.	Gine-Bissau
Kazakistan	Kostarika	Barbados	Sierra Leone
Endonezya	Kırgızistan	Surinam	Komor Adaları
Arjantin	Sri Lanka	Somali	Irak
Tayland	Bosnahersek	Belize	Ekvator Ginesi
Özbekistan	Zimbabve	Yemen	Ruanda
Gürcistan	Liberya	Nijer	Angola H. Cumhu.
Kuveyt	Arnavutluk	Papua (Yeni Gine)	Botsvana
Katar	Nijerya	Madagaskar	St. Christ. Nevis
Tunus	Venezuela	Kuba	Dominika
Meksika	Kongo	Heqay	St. Vincent
Pakistan	Jamaika	Cape Verde	Grenada
Azerbeycan	Trinidad Ve Tobago	Svaziland	G. K. Rum Kes.
Fas.	Malavi	Guatemala	Buhutan
Türkmenistan	Cibuti	Honduras	Nauru
Bayreyn	Vanuatu	Zambiya	Solomon Adaları
Panama	Bahama	Dominik Cumhur.	Tuvalu
Filipinler	Mozambik	Umman	Kiribati
Ekvator	Burma (Birmanya)	Sao Tome Ve Prin.	Fiji
Bir. Arap Emirlik.	Laos	Brunei	Tonga
Lubnan	Tanzanya	Brundi	Bati Samoa
Şili	Uganda	Senegal	
Bangladeş	Moritanya	Nikaragua	
Peru	Etiyopya	Haiti	

Tablo 2.14 Avrupa birliği'nin en çok dış ticaret açığı ve fazlası verdiği ülkeler
(www.eurostat.eu.int) (milyon ecu)

2002- DİŐ TİCARET AÇIĞI			DİŐ TİCARET FAZLASI		
lke	(Milyon €)	Sıra	lke	(Milyon €)	Sıra
Çin	47.531	1	ABD	65.004	1
Japonya	26.127	2	İsviçre	11.902	2
Norveç	18.286	3	B.A.E	11.327	3
Rusya	17.200	4	Hong Kong	10.177	4
Tayvan	9.486	5	Polonya	9.190	5
Cezayir	6.285	6	Meksika	8.750	6
Libya	6.243	7	Avustralya	7.705	7
Malezya	6.159	8	Kanada	6.317	8
Endonezya	5.785	9	İsrail	4.891	9
G.Kore	4.913	10	Hırvatistan	4.019	10
Tayland	4.410	11	Mısır	3.092	11
Filipinler	4.118	12	Lübnan	2.781	12
Arjantin	3.901	13	İran	2.451	13
G.Afrika	3168	14	Suudi Arabistan	2335	14
Vietnam	2.594	15	Türkiye	2.241	15
2003- DİŐ TİCARET AÇIĞI			DİŐ TİCARET FAZLASI		
lke	(Milyon €)	Sıra	lke	(Milyon €)	Sıra
Çin	55.358	1	ABD	69.501	1
Japonya	20.385	2	İsviçre	12.404	2
Norveç	22.946	3	B.A.E	11.895	3
Rusya	18.752	4	Hong Kong	8.618	4
Tayvan	9.481	5	Avustralya	8.538	5
Libya	7.814	6	Meksika	7.929	6
G.Kore	7.048	7	Polonya	7.011	7
Cezayir	6.883	8	Kanada	5.726	8
Brezilya	5.758	9	Hırvatistan	4.310	9
Malezya	5.754	10	Türkiye	4.203	10
Endonezya	5.618	11	İsrail	3.921	11
Tayland	4.620	12	Lübnan	3.121	12
Arjantin	3.292	13	İran	2.930	13
Filipinler	3140	14	Ukrayna	2765	14
Bangladeş	2.901	15	Mısır	2.597	15

Tablo 2.14'ün devamı...

2004*					
2004 DIŞ TİCARET AÇIĞI			DIŞ TİCARET FAZLASI		
Ülke	(Milyon €)	Sıra	Ülke	(Milyon €)	Sıra
Çin	78.741	1	ABD	76.471	1
Rusya	34.833	2	İsviçre	13.555	2
Japonya	30.581	3	B.A.E	13.327	3
Norveç	25.320	4	Avustralya	11.157	4
G.Kore	12.432	5	Hong Kong	9.242	5
Tayvan	10.798	6	Meksika	7.836	6
Libya	10.047	7	Türkiye	7.058	7
Malezya	7.039	8	Hırvatistan	5.849	8
Brezilya	6.988	9	Kanada	5.680	9
Tayland	5.859	10	İsrail	4.162	10
Cezayir	5.754	11	Romanya	3.942	11
Endonezya	5.502	12	İran	3.664	12
Şili	4.050	13	Mısır	3.206	13
Suudi Arabistan	3538	14	Sırbistan-Karadağ	3188	14
Bangladeş	3.365	15	Ukrayna	3.159	15

*25 Üyeli AB

2.2.7. Topluluğun Üçüncü Ülkelerle Ticaretindeki Koruma Araçları

Günümüzde 25 üyeyi tamamlayarak genişleyen Avrupa Birliği: topluluk üye ülkeler arasındaki ticareti korumak için bazı araçlar geliştirmiştir. Temel ve dolaylı mevzuattan kaynaklanan başlıca koruma araçları şöyle sıralanabilir:

- Gümrük vergileri, fark giderici vergiler ve prelevmanlar,
- İthalatın gözetimi,
- Miktar kısıtlamaları (kotalar),
- GATT'ın XIX'uncu maddesi uyarınca koruma tedbirleri,
- İradi Kısıtlama Anlaşmaları,
- Tarife Kontenjanları ve Tavan Uygulaması,
- Anti Damping ve Anti-Sübvansiyon Önlemleri,
- İthalat Kontrolleri ve Yasaklamalar,
- Standart ve Teknik Engeller ,
- Yeni Ticaret Politikası Aracı,
- Menş Kuralları.

2.2.7.1. Gümrük vergileri, fark giderici vergiler ve prelevmanlar

OGT’nden gelen şarap ve alkollü içkiler gibi bazı işlenmiş tarım ürünleri üzerine spesifik gümrük vergisi, bunların dışında kalan ürünlere ise ad valorem vergi uygulanmaktadır. Ad valorem vergiler dışında bazı işlenmiş tarım ürünleri ithalatında prelevman, fark giderici vergi ve değişken vergi uygulaması vardır.

Prelevman; Ortak Tarım Politikası’nın (OTP) bir aracı olup Birliğe ithal edilen tarım ürünlerinin fiyatını iç piyasa fiyatına yükseltmek amacıyla uygulanan değişken oranlı bir vergidir. Dünya fiyatlarına göre değişiklik gösteren prelevman, temel tarım ürünlerine ve işlenmiş tarım ürünlerine göre Komisyon tarafından belirlenmektedir. İşlenmiş tarım ürünleri ithalatında uygulanan prelevman, değişken ve sabit olmak üzere iki şekilde alınmaktadır. Normalde alınan prelevman sabit olarak alınmakta ancak değişen dünya fiyatları karşısında her gün yeniden belirlenir (Karluk, 1998:195).

Fark Giderici Vergi Uygulaması ise; döviz kurundaki dalgalanmalardan doğan fiyat farklılıklarını ortadan kaldırmak ve bu şekilde oluşan ortak fiyatların (referans fiyatların) istikrarını korumak için bazı tarım ürünlerinin ithalatı sırasında alınan vergilerdir. Ortak Tarım Politikası çerçevesinde, dünya fiyatlarının topluluk içindeki fiyatın altında olması durumunda alınan ve tarım ürünlerindeki fiyat dalgalanmalarına göre günlük olarak belirlenen bu vergiler vasıtasıyla, AB’nin tarım üreticileri korunmaktadır. Topluluğun önceden belirli kriterleri esas alarak tesbit ettiği referans fiyatların altında pazara girişinin önlenmesi amacına dayanır. Değişken vergiler ise işlenmiş tarım ürünleri ithalatında üçer aylık dönemler itibariyle uygulanmaktadır. Uruguay Round sonucunda, imzalanan nihai senette yer alan Tarım Anlaşmasında tarife dışı engellerin tarifeye dönüştürülerek vurgulandığından, mevcut eğilim değişken vergiler gibi eş etkili vergi ve rejimlerin kaldırılması yönündedir (www.dtm.gov.tr).

2.2.7.2. İthalatın gözetimi

Üye ülkelerin yapılan ithalattan zarar görmemesi için gerekli önlemlerin tam ve zamanında alınabilmesi için, topluluk ithalatı gerektiğinde takibe alan bir “gözetim mekanizması” oluşturmuştur.

3285/94/EC sayılı ithalatta uygulanan ortak kurallara ilişkin yönetmelik, Birlik gözetiminin uygulanması şeklini de düzenlemektedir (Dikmen, 1997:100). Bu

yönetmeliğe göre ithalatın üye ülkelere zarar verecek veya zarar tehdidi oluşturacak ölçüde olması durumunda iki tür gözetim uygulanabilmektedir:

- Geriye dönük gözetim,
- Ön gözetim.

Gözetim mekanizmasında, ithalatı gözetime tabi olan ürünlerin ithalatını yapan ithalatçının gerekli formları doldurarak yetkili organlara vermesi gerekmektedir. Yetkili birimler de bu formları yönetmelikte belirtilen süre için onaylamakla yükümlüdür. 3285/94/EC sayılı tüzük uyarınca, alınan korunma önlemleri belirli bir süre uygulanabilmektedir. Geçici önlemler de dahil olmak üzere korunma önlemlerinin toplam uygulanma süresi 8 yılı geçemeyecektir.

Topluluk tarafından gündeme getirilen uygulamaların sayısı 1994 yılı itibariyle 6318'e ulaşmıştır. İthalatta gözetim ve korunma önlemleri ile ilgili olarak ikisi tekstil sektörüne olmak üzere dört tane tüzük gündeme gelmiştir. Genel Koruma ve Gözetim uygulamaları 3285/94 sayılı Konsey Tüzüğü ile, 519/94/EC sayılı Konsey Tüzüğü ile tarım ve tekstil ürünleri dışında ticareti devlet eliyle yürüten ülkelere karşı ithalatta uygulanacak kuralları belirtmektedir. Bu kapsama dahil edilen ülkeler; Arnavutluk, Ermenistan, Azerbaycan, Beyaz Rusya, Gürcistan, Kazakistan, Kırgızistan, Moldavya, Moğalistan, Rusya Federasyonu, Ukrayna, Özbekistan, Tacikistan, Türkmenistan'dır. MDAÜ, adaylıklarının kabul edilmesi ile kapsamdan çıkarılmıştır (Uyanusta, 2004:18).

2.2.7.3. Miktar kısıtlamaları (kotalar)

Üçüncü ülke menşeli bir ürünün ithalat miktarının önemli ölçüde artması ve benzer ya da dolaysız rakip malları üreten AB üreticilerine ciddi zarar tehdidi oluşturması durumunda Avrupa Topluluğu düzeyinde veya ulusal düzeyde "ithalatın gözetimi tedbiri" bu ithalatın Avrupa Birliği üreticilerine önemli ölçüde zarar vermesi durumunda ise yine Avrupa Birliği düzeyinde veya milli düzeyde "miktar kısıtlaması (kota) tedbiri" alınması Avrupa Birliği tarafından kararlaştırılabilir (İKV, 1994:9).

Roma Antlaşması 115. maddesinde üye ülkelerin tanınan kota miktarını diğer üye ülkelere yapılacak ithalat yoluyla aşılmasını önlemek amacıyla, topluluk 1993 yılında oluşturduğu tek pazar programı ile iç gümrük sınırlarını kaldırarak, yeni bir sistem oluşturmaktadır.

AB’de İthalatta miktar kısıtlaması iki ayrı mevzuatla uygulanmaktadır. Bunlardan birincisi, 3285/EC sayılı Konsey Tüzüğü ile üye ülkelerin genel olarak uyguladıkları miktar kısıtlamasıdır (tekstil/ hazır giyim sektöründe bu mevzuattan ayrı bir kota tedbiri uygulanmaktadır). İkincisi ise 1765/82/EEC ve 3420/83/EEC sayılı Konsey Tüzükleri uyarınca ticareti devlet eliyle yürüten ülkelere karşı ithalatta uygulanacak kuralları belirlemektedir.

Ticareti devlet eliyle yürüten ülkelerden yapılan libere edilmiş ürünlerin ithalatında uygulanan ortak kurallara ilişkin 1765/82, Çin Halk Cumhuriyeti’nden yapılan ithalatta uygulanan ortak kurallara ilişkin 1766/82 ve Ticareti devlet eliyle yürüten ülkelerden Toplulukça libere edilmemiş ürünlerin ithalatına ilişkin düzenlemeleri içeren 3420/83 sayılı Yönetmelikler iptal edilerek, 519/94 sayılı Yönetmelikle (10.3.1994 tarih ve L 67 sayılı ATRG) konu yeniden düzenlenmiştir (Sevinç:2003:5).

Bunun yanında Bulgaristan (1978 yılında) ve eski SSCB (1979) ile de MFA tipi ikili düzeyde Miktar Sınırlaması anlaşmaları, Yugoslavya ile MFA tipi bir protokol ve Akdeniz ülkelerinden Türkiye, Mısır, Fas, Tunus ve Malta ile de ikili ihracatı sınırlama anlaşmaları imzalanmıştır (Güran, 2000: 132).

Kotaların idaresinde ortak prosedüre ilişkin 1023/70 sayılı yönetmelik iptal edilerek, 520/94 sayılı yönetmelikle (10.3.1994 tarih ve L 66 sayılı ATRG) konu yeniden düzenlenmiştir (Dotto, 2002:74).

2.2.7.4. GATT’ın xix’uncu maddesi uyarınca koruma tedbirleri

GATT’ın XIX. Maddesi hükmüne göre herhangi bir maddenin ithalatçı ülkede benzer veya rakip maddeleri üreten yerli üreticilere ciddi zarar tehdidi doğurması halinde yapılan ithalatta bazı önlemler alınması gerekmektedir. Alınacak önlem bakımından sadece mal ithalatının neden olduğu zarar önlemek veya telafi etmek için gerekli olan oran ve süre sınırlı olmaktadır. Yani bu önlemler zarara neden olan madde hakkında olmalıdır. İthalatın durdurulması veya verilen tavizlerin geri çekilmesi ayrımcı olmayan “en fazla ayrıcalıktan yararlanan ülke” bazında olmalıdır.

2.2.7.5. İradî kısıtlama anlaşmaları

Dünya ticaretinde önemli bir korumacılık yöntem olan Gönüllü İhraç Kısıtlamaları (GİK) tekstil giyim, çelik, tarım ürünleri ticareti, otomobil, elektronik gibi hassas alanlarda uygulanmaktadır.

GİK yanında, sanayiden sanayiye düzenleme veya tek taraflı olarak ihracat artışını yavaşlatma veya ihracat tahmininde bulunma gibi tedbirler de bulunmaktadır.

AB tekstil sektöründeki üreticilerle imzaladığı 22 kategori üründe (9 tekstilde, 13 konfeksiyonda) imzaladığı GİK düzenlemesi ile Türkiye'yi de sınırlamaktadır. 1991 yılında Japon otomotiv sektörünü de 1999 yılına kadar kotalara tabi tutacak bir anlaşma yapmıştır.

GİK'in kaldırılmasının, tarife ve tarife-dışı engellerin kullanımının uzatılmasının ve DTÖ kurallarına uyum sağlanmasının sonucu olarak AB pazarı büyük ölçüde dış rekabete açılmış ve serbestleştirilmiştir (Erdenir, 1998:118).

“Gri alan önlemi” olarak bilinen GİK GATT'ta kesinlikle yasaktır. Çünkü bunun tespiti çok zordur. Ülkelerin ihraç yapacakları ürünlere kendiliğinden kota uygulaması, ticaret hacmini daraltır. Ancak bunu yapmadıkları takdirde topluluktan daha sert tepkiler alacaklarını düşünüp Gönüllü ihraç kısıtlamasına giderler.

2.2.7.6. Tarife kontenjanları ve tavan uygulaması

Tarife Kontenjanları; bir mal veya mal grubunun ithalatında uygulanmakta olan gümrük vergisi oranlarında, belli bir miktar veya değer için indirim yapılması veya muafiyet sağlanmasıdır (İKV, 2003: 194). Bu tedbirler AB'nin üçüncü ülkelerle imzaladığı tercihli ticaret anlaşmaları kapsamında uygulanan kısıtlama tedbirlerindedir. Karşılıklı görüşmelerle belirlenen tercihli ticaret anlaşmaları yanı sıra GTS kapsamında verilen tavizlerin bir kısmında tarife kontenjanı ve tavan uygulamasına tabi olmaktadır.

Türkiye'de, Gümrük Birliği sonrasında Doğu Avrupa Ülkeleri ile yapılan serbest ticaret anlaşmaları çerçevesinde, işlenmiş tarım ürünleri ile ilgili tarife kontenjanı gündeme gelmiştir.

2.2.7.7. İthalat lisansı

Üye devletler ithalatın gözetim tedbirlerini yerine getirmekle yükümlüdür. Gözetim prosedürleri, ithalat belgesinin geçerliliğini sınırlamak ya da ithalat kurallarını değiştirmek suretiyle ticareti sınırlama tedbirlerine dönüştürebilirler. Bu

durumda yapılacak ithalat üye devletlerin yetkilerinin verecekleri ön ithalat iznine tabidir.

2.2.7.8. Anti dumping- anti sübvansiyon önlemleri

Bir malın normal değerinin altındaki bir fiyattan ihraç edilmesi yani dumping veya bir malın ihracatında ihracatçı ülkenin devlet yardımı ile gerçekleştirmesi yani sübvansiyon uygulaması AB ve DTÖ ilkelerince haksız bir rekabet olarak tanımlanmakta ve yasaklanmaktadır.

Anti dumping ve anti sübvansiyon mevzuatı ortak ticaret politikası araçlarının içinde en önemlisi olup, son zamanlarda artan korumacılık tedbirleri ile daha önemli hale gelmiştir. AB, GATT hükümlerinde belirtilen anti dumping ve anti sübvansiyon mevzuatını daha da geliştirerek, anti dumping mevzuatını 3283/94/EC sayılı yönetmelikle, anti sübvansiyon mevzuatını ise 3284/94/EC sayılı Konsey yönetmeliğiyle yenilemiştir.

Bu mevzuata göre daha öncede belirtildiği gibi üç yol izlenmektedir. (www.foreigntrade.gov.tr) Birlik geçmişe nazaran anti dumping soruşturmalarını çeşitli sebeplerle arttırmaktadır. Anti dumping mevzuatına en çok maruz kalan ülke; Çin Halk Cumhuriyeti olmakla beraber, Japonya, Güney Kore, Rusya, Ukrayna ve Taiwan onu izlemektedir.

Kimyevi ürünler, tekstil ve hazır giyim, elektronik sanayi ürünleri ve demir çelik gibi mallar sık sık anti dumping soruşturmasına konu olmaktadır (Ege, 1999: 266). Birlik anti sübvansiyon önlemlerine pek sık başvurmamakta, böyle bir durumla karşılaştığında da anti dumping soruşturması açmayı ve anti dumping vergisi uygulamayı tercih etmektedir.

2003 yılında 211 anti dumping soruşturması açılmıştır (www.dtm.gov.tr). Son üç yıllık dönemde anti dumping soruşturmasını en fazla kullanan ülkeler: Hindistan (205), ABD (151), Çin (63), AB (56), Avustralya (46), Arjantin (42), Kanada (40), Türkiye (33). AB 2003 yılında 8 soruşturma açmıştır. Son dört yıl içinde Çin ve AB anti dumping soruşturmasına en fazla maruz kalan ülke olmuştur. 1995-2003 yılları arasında ortalama 17 anti sübvansiyon soruşturması açılmıştır.

1968 yılından 1998 yılına kadar anti dumping ve anti sübvansiyon soruşturmalarının hukuki temellerinde değişiklikler olmuştur. Birliğin anti dumping, anti sübvansiyon soruşturmalarındaki değişikliklerin hukuki temelleri şu şekildedir:

I. AB üyesi olmayan ülkelerden kaynaklanan dumpingli ithalata karşı korunmaya ilişkin 22 Aralık 1995 tarih ve 384/96 sayılı Konsey Yönetmeliği,

II. AB üyesi olmayan ülkelerden kaynaklanan sübvansiyonlu ithalata karşı korunmaya ilişkin 6 Ekim 1997 tarih ve 2026/97 sayılı Konsey Yönetmeliği,

III. Avrupa Kömür Çelik Topluluğu üyesi olmayan ülkelerden kaynaklanan dumpingli ithalata karşı korunmaya ilişkin 28 Kasım 1996 tarih ve 2277/96/ESCS Sayılı Komisyon Kararı,

IV. Avrupa Kömür Çelik Topluluğu üyesi olmayan ülkelerden kaynaklanan sübvansiyonlu ithalata karşı korunmaya ilişkin 3 Eylül 1998 tarih ve 1889/98/ESCS sayılı Komisyon Kararı (www.dtm.gov.tr.).

2001 yılı itibariyle Topluluk 175 anti dumping önlemi, 16 telafi edici önlemi bulunmaktadır. Yürürlükteki önlemlerin 34'ü Çin, 20'si Hindistan, 11'i Kore Cumhuriyetine, 11'i Rusya'ya, 9'u Endonezya'ya, 8'i Japonya'ya ilişkindir.

Türkiye dumpinge karşı önlemler mekanizmasını en etkin şekilde uygulayan ülkelerden biridir. Buna göre 1989 yılından itibaren toplam 115 soruşturma başlatılmıştır. Bunlardan 51'i önlem ile sonuçlanmıştır. Bugün için 14 adet dumpinge karşı vergi yürürlüktedir. Halen 10 soruşturma devam etmektedir (Dotto, 2002: 95).

2.2.7.9. İthalat kontrolleri ve yasaklamalar

3842/88/EEC sayılı yönetmelikle, Birlik içinde ticari markaları korumayı ve taklit ürünlerinde ithalatı korumak için yasaklamalar gelmiştir. Bununla birlikte belirli hayvan ve bitki türlerinin neslini korumak için ithalatı ozon tabakasına zarar verecek ürünlerin tüketimine yönelik tarım ürünlerinden maksimum radyoaktivite tolerans düzeylerine sınır getirilmiş, bulaşıcı hastalıklarda Birlik ülkelerini korumak için çeşitli yasaklamalar getirilmiştir.

Taklit ve korsan olan malların serbest dolaşımını ihracatını, re-exportunu ve tercihli rejimlerden yararlanmasını yasaklayan 3295/94/EC sayılı Konsey Yönetmeliği çerçevesinde, bu tür ürünlerin serbest dolaşımda bulunmaları yasaklanmakta, taklit ve korsan üretim olduğu belirlenen ürünler imha edilebilmektedir (DTM, 2002:114).

Çeşitli nedenlerle ticaretin yasaklandığı ülkelere karşı uygulanan genel tedbirlerden birisi olan ekonomik bu müeyyideler eski Yugoslavya ve Irak'a karşı uygulanmaktadır.

2.2.7.10. Standart ve teknik engeller

Birlik üyesi ülkelerin, gelişmekte olan ülkelere yaptıkları ithalatta yüksek teknolojiye dayalı üretim yapan üreticileri korumak için dış ticarete bazı standartlar geliştirilmiştir. Koruma amacına yönelik en etkili yöntemlerden biri olan standart uygulaması; ithalatı yapılacak ürünün sevk öncesi inceleme, uygunluk testleri ve insan, bitki ve hayvan sağlığı kontrollerinden geçerek, ithalatının gerçekleşmesini esas alır.

Sevk öncesi inceleme; ithalat öncesinde ithalat konusu malın ihracatçı ülke topraklarında kalite, miktar ve değer olarak uygunluğunun araştırılmasıdır. Bu uygulama, hem maliyetli olması, hem de zaman kaybına yol açarak ekonomik zarara sokmasından dolayı uygulanabilir olmaktan çıkmaktadır. GATT kuralları çerçevesinde sevk incelemesinin olabilmesi için;

- Zamanı iyi ayarlayarak, yapılacak kontrollerin ekonomik kayba yol açmamasına dikkat etmek,
- Gerekli araştırmanın ihracatçı ülke topraklarında yürütmek,
- Araştırmayı yapacak kuruluşların ithalatçı ülke tarafından yetkilendirilen kuruluşlar veya bağımsız kuruluşlar tarafından seçilmesi,
- Sözleşmede esas alınan standartları uluslar arası standartlar olması veya tarafların ortak kararından çıkan standartlar olmasına dikkat edilmesi,
- İncelemenin herkese açık bir ortamda yapılması yani şeffaf olması,
- Araştırma sırasında, bulunan işletme sınırlarının gizliliğinin devamlılığının sağlanması gibi şartların yerine getirilmesi gerekir.

Ayrıca koruma araçlarından biri olan ihtisas gümrüklerinin oluşturulması ile belirli maddelerin uygunluk testlerinin ve standart kontrollerinin bu gümrüklerde yapılması zorunluluğu getirilebilir. Bu uygulama ile ithal malının pazara giriş maliyetinin önemli ölçüde yükseltilerek, ithalatçının pazara girişinde caydırıcı etki oluşturması hedeflenmektedir.

Ancak ulusal mevzuatların uyumlaştırılması kapsamında topluluk bazında belirlenen standartlara tabi ürünlerde de, yüksek standartlar nedeniyle ihracat sorunları yasaklanmaktadır (TOBB, 2002:114).

2.2.7.11. Yeni ticaret politikası aracı

Birlik üyesi ülkeler, dernekler, gerçek veya tüzel kişilerce yapılan ithalattan üçüncü kişilerin haksız ticari uygulamalarından dolayı zarar gördüğünü Komisyona

yazılı olarak bildirebilir. Bu başvuruyu Birlik üreticileri yapabildiği gibi Birlik tüketicileri de yazılı başvuruda bulunabilir.

3286/94/EC sayılı yönetmelik uyarınca; Ticaret politikası kapsamında, üçüncü ülkelere tanınmış tavizlerin geri çekilmesi veya geçici olarak askıya alınması, mevcut gümrük vergilerinin yükseltilmesi, ithalata telafi edici yeni vergilerin veya eş etkili tedbirlerin konulması, topluluğun ilgili üçüncü ülkelerle ithalat ve ihracat koşullarını değiştiren miktar kısıtlaması veya diğer tedbirlerin uygulanması ile ilgili kararlar alınabilecektir (Dikmen, 1997:110).

Yeni Ticaret Politikası aracına ilişkin 2641/84 sayılı yönetmelik, 522/94 sayılı yönetmelikle (10.03.1994 tarih ve L 66 sayılı ATRG) değiştirilmiştir (Sevinç, 2003:5).

2.2.7.12. Menşe kuralları

Menşe Kuralları ticaret politikası tedbirlerinden olmayıp sadece ticaret politikası tedbirlerini işleyişini etkilemektedir. “Menşe Kuralı” olarak tanımlanan bu ilkeler ulusal mevzuatta ya da uluslar arası anlaşmalarla belirlenmiş ilkelerden hareketle geliştirilen ve ticarete konu olan eşyanın ekonomik kimliğini tespit etmek amacıyla kullanılır.

Topluluk menşe kuralları iki farklı sistemle uygulanmaktadır. Tercihli olmayan ticarete yani otonom rejimle ve tercihli ticaret anlaşmaları ile uygulanmaktadır. Otonom ticaretle geçerli olan kurallar, ticaret politikasının genel kuralları çerçevesinde “bir ürünün tamamen elde edildiği veya ekonomik yönden haklı görülebilecek en önemli çalışma veya işlemin yapıldığı ülke menşeli sayılacağı” hükmüne dayanır.

Tercihli ticaret anlaşmalarında geçerli olan menşe kuralı ise bir ürünün yeterli dönüşümü kıstasına dayanır. Bu kurallar ticaretin hacmi ve yönü üzerinde etkili olmaktadır. Menşe Kuralları, AB'nin MDAÜ ile yaptığı işbirliği anlaşmaları ile karmaşık bir hale gelmiştir. Yapılan anlaşmaların çok olması ve her anlaşmada oluşturulan farklı menşei kurallarının olması Avrupa Menşe bloklarının bölünmesine yol açmıştır. Bundan dolayı, 1994 yılında AB, tüm Avrupa'yı kapsayacak, bu ülkeler kaynaklı ürünlerin kümülasyonunu sağlayacak Pan-Avrupa Menşe Kümülyasyonu Sistemini oluşturmuştur (İKV, 2003:168).

Pan-Avrupa Menşe Kümülyasyonu Sistemi olarak adlandırılan bu sisteme taraf ülkelerin menşei taşıyan maddeler, diğer taraf ülkelerden birinde üretilen

ürünlerde girdi olarak kullanıldığında o ülke menşeli kabul edilir. Bu sisteme AB, Macaristan, Polonya, Çek Cumhuriyet, Slovakya, Bulgaristan, Romanya, Litvanya, Letonya, Estonya, Slovenya, İzlanda, Norveç ve İsviçre dahildir. Türkiye de bu sisteme 25 Ocak 1999 tarihli Konsey Toplantısı ile katılmıştır.

2.2.8. Diğer Uygulamalar

Birlik içindeki ticaret hacmini artırmak için ticaret politikası araçları dışında topluluk Birlik gelişen çeşitli uygulamalar vardır.

2.2.8.1. Standartlar

Topluluk için pazarda satılacak ürünlere, topluluk teknik standartlar getirmiştir. Bazı mallarda zorunlu istenen standartlar vardır. Topluluk bu standartları direktif olarak tabir etmektedir. Direktiflerden bazılarını şöyle sıralayabiliriz;

Makinaların güvenli olması konusunda Direktif (89/689/EEC, ATRG L 183 29.06.1989).

Kişileri Korumaya Yönelik Donanımla İlgili Direktif (89/689/EEC, ATRG L 399 31.12.1989).

Teknik Uyumlaştırma Yönergeleri Konusunda Uyum Sağlamaya Yönelik Çeşitli Süreçler için Ortak Modüller Saptayan Direktif (90/683/EEC, L 380, 1990).

Standartlar ve Teknik Şartlar Konusunda Bilgilendirme Alanlarının genişletilmesi konusundaki Direktif (88/182/EEC, ATRG L 081, 26.03.1988).

Üye ülkelerin ileri teknoloji ile üretim yapan sektörlerini ucuz işgücü çalıştırarak ithalat yapan firmalardan korumakla için dış ticarete iç piyasadaki standartları getirmesiyle gelişmekte olan ülkelere yapılan ithalatın yavaşladığı görülmüştür.

Diğer taraftan, kalite kontrolü, sağlık ve bazı gerekçelerle getirilen belgelendirme ve test zorunlulukları da dış ticarete gelişmekte olan ülkeler için bir engel teşkil etmiştir.

Topluluk kendi iç yapısında bu teknik engelleri en aza indirme gayreti içerisinde. Tek Pazar Programının bir hedefi de bu standartları topluluk içinde en aza indirmedir (DTM, 1999:90).

2.2.8.2. Çevre politikası konusunda mevzuat

Dünya genelinde gittikçe önem kazanan çevre politikası da Birlik içinde önemli bir yere gelmiştir. İhracatı ve ithalatı çevre politikası çerçevesinde düzenleyen yönetmelikler çıkarmaktadır. Bunlardan bazıları;

1. Üretimde Nihai Kullanımına Kadar Olan Dönemde Çevreye Olan Olumsuz Etkisi Azaltılmış Ürünlerin Tasarımını, Pazarlanmasını, Üretimini ve Kullanımını Teşvik Etmek Amacıyla Bu Tip Ürünlere Çevre Etiketinin (ECO-LABEL) verilmesine ilişkin Konsey Yönetmeliği (880/92, L 99, 11.04.1992). Topluluğa İhraç edilen ürünlerin üzerinde bu etiket zorunlu olmamakla birlikte tüketici tercihi açısından ürünün üzerinde bu etiketin olması önem arz etmektedir.
2. Bazı Tehlikeli Kimyasal Maddelerin İthalatı ve İhracatına İlişkin Konsey Yönetmeliği (2455/92, L 251, 29.08.1992). Söz konusu yönetmelik çevre ve insan sağlığı üzerindeki etkilerinden dolayı Topluluk' ta kullanımı kesinlikle yasaklanmış bazı kimyevi maddelerin üçüncü ülkelerden/ülkelere ithalatına/ihracatına ilişkin genel bir bildirim sisteminin kurulması ve Birleşmiş Milletler Çevre Örgütü (UNEP) ve Gıda Tarım Örgütü (FAO) tarafından kurulan önceden haber verme prosedürüne katılmak amacıyla çıkarılmıştır (Dikmen, 1997:114).
3. Nükleer Kazaya ve Radyoaktiviteye Maruz Kalmış İnsan Gıdalarının ve Hayvan Yemlerinin İhracatına İlişkin Özel Şartları Ortaya Koyan Konsey Yönetmeliği (2219/89, L 211, 22.07.1989).

2.2.8.3. Anlaşma hükümleri

CITES Sözleşmesi, Nesli Tehlikede Olan Hayvan ve Bitki Türlerin Uluslar arası Ticaretine İlişkin olan anlaşma, gümrüklerde bu türlerin geçişinde bir takım prosedürler getirmiştir. Üçüncü ülkelerle yapılan ikili ve Tercihli Ticaret Anlaşmaları da dış ticarete gerekli olan standartları gümrük indirimi gibi çeşitli avantajlarla tercihli ticaret olanağı yaratmıştır. Topluluğun imzaladığı tercihli ticaret anlaşmalarında farklı menşe kurallarının uygulanması ticaret hacmi üzerinde değişikliklere sebep olmaktadır (TOBB, 2002:116).

Tablo 2.15:Avrupa topluluğu ortak ticaret politikasında yer alan korumacı önlemler (Karlık, 1998:289).

Önem	Hukuki Dayanağı	Uygulayıcı Birim	Önlemin Gereçesi ve Uygulama Yöntemi
Anti-Damping	2423/88(EEC) Yönetmeliği 2424/88(ECSC) Kararı	DG 1-DIREC.C DIVISION I	Haksız rekabet yaratacak şekilde indirilmiş fiyatlarla yapılan ithalata karşıdır. Söz konusu malın ithal fiyatını yükseltmeye yöneliktir.
Koruma önlemleri (Safeguard Measures)	2423/88(EEC) Yönetmeliği 2424/88 (EEC) Kararı	DG 1-DIREC.C DIVISION I	Haksız rekabet yaratacak şekilde teşvike konu olmuş ürünlerin ithaline karşıdır. Söz konusu malın ithal fiyatını yükseltmeye yöneliktir.
Koruma önlemleri (Safeguard Measures)	288/82 (EEC) 1765/82 (EEC) 1766/82 (EEC) Yönetmelikleri	DG 1-DIREC.C DIVISION I	Topluluk iç sanayini zarara uğratabilecek miktarlara ulaşmış ithalata karşıdır. Söz konusu malın ithalat miktarını sınırlamaya yöneliktir.
Yeni ticari politika aracı (New Commercial Policy Instrument)	2641/84 (EEC) Yönetmeliği	DG 1-DIREC.C DIVISION I	Üçüncü ülkelerin kurallara aykırı ticari uygulamalarına karşıdır (1984'te uygulanmaya başladı). Avrupa'nın ticari çıkarlarının üçüncü ülke pazarlarında korunmasına yöneliktir (ABD Ticaret Yasası Bölüm 301 örnek alınarak düzenlenmiş). Zararı giderecek ölçüde: -Aykırı uygulamalar karşılık verilebilir Topluluğun kanunlardan veya ticari teamüllerden kaynaklanan hakları sonuna kadar zorlanır.
Taklit mallara ilişkin önlemler	3842/86 (EEC) 3077/87 Yönetmelikleri	DG 1-DIREC.C DIVISION I	Gümrük otoritelerinin de yardımı ile taklit malların, Topluluk sınırlarından girmesinin ve Topluluk içinde serbest dolaşımının engellenmesine yöneliktir. Topluluk sanayini zarar şartı aranmaz, malın taklit olması yeterlidir.Büyük ölçüde milli mevzuatlara başvurulur.
Deniz taşımacılığındaki haksız fiyatlandırma uygulamalarına ilişkin önlemler	4057/86 (EEC) Yönetmeliği	DG VII	Üçüncü ülke denizyolu nakliyecilerinin uyguladığı düşük fiyatların yarattığı zarara karşıdır. Haksız fiyatlandırma ile taşınan malın ithalatına düzeltme (REDRESS) vergisi uygulayıp fiyatı yükseltir veya nakliyecisi ile fiyat taahhüdü anlaşması yapılır.

2.2.8.4. Avrupa topluluğu gümrük kodu (2913/92 I 302, 19.10.1992)

Avrupa Topluluğu oluşturduğu Gümrük Kodu ile Birlik yönetmelikleri içinde dağınık halde bulunan gümrük mevzuatı, hükümlerin tek bir kod altında toplayarak, bir sistem oluşturmuştur. 11.10.1993 tarihinde Gümrük Kodu uygulama yönetmeliği

yayımlanmıştır. Gümrük Kodu kapsamı altında ekonomik etkisi olan Aktif İşleme Rejimleri ticaret hacmi üzerinde büyük etkiler yaratmaktadır. Aktif İşleme Rejiminin iki farklı uygulaması vardır. Bunlardan birisi olan Muafiyet Sistemi ile; topluluğa bir ürünün imalatı için giren ara malların ithalatında vergiden muaf tutularak topluluğa ithal edilmesi gerekmektedir. Bir diğeri ise, Geri Ödeme Sistemidir. Topluluğu Ara mal olarak getirilen ürünlerden alınan ithal vergilerinin, ürün işlendikten sonra ihracatının yapılması noktasına geldiğinde alınan vergilerin geri iade edilmesi anlamına gelmektedir. Aktif İşleme Rejimi topluluk ihracatçıların çok olumlu yönde etkilemektedir. Pasif işleme rejimi de, Aktif işleme rejiminin tam tersi uygulamalar içermektedir. Bunda da topluluk ihracatçısı, ihraç ettiği ürünün işlenerek tekrar ithal edilmesinde gümrük vergisinden tamamen veya kısmen muaf tutulmaktadır.

Gönüllü ihracat Kısıtlamalarının kaldırılmasının, tarife ve tarife dışı engellerin kullanımının azaltılmasının ve DTÖ kurallarına uyum sağlanmasının sonucu olarak AB pazarı büyük ölçüde dış rekabete açılmış ve serbestleştirilmiştir (Erdenir, 1998:118).

2.2.9. Avrupa Birliği Anayasası ve Ortak Ticaret Politikasının Uyumu

1946 yılından beri faaliyet gösteren AB, istikrarlı bir büyüme hedefi ile çok geniş bir coğrafyaya sahip olmuştur. Son genişlemesini 1 Mayıs 2004 tarihinde yaparak, birliğe 10 ülkeyi daha almış, toplam üye sayısı 25'e çıkmıştır.

AB, yaşadığı bu büyümelerle daha önce yürürlüğe koyduğu anlaşmalarda tıkanıklık yaşamış, reform yapma ihtiyacı duymuştur. 2000 Yılında Nice'deki Hükümetlerarası Konferansta "AB'nin Geleceği Üzerine" tartışma forumu açılmış, buna göre, AB'ni kuran anlaşmaların yenilenmesi ve birliğin geleceğinin daha net hale getirilmesi kararı alınmıştır. Belirtilen amaçlara birlik üç aşamada geçmeyi planlamıştır. İlk aşama, birliğin geleceği üzerine konulu çok geniş bir tartışma forumu açılıp, bir karar varılacaktır. İkinci aşama, anlaşmadan çıkan sonuçların uygulanması Laeken zirvesinde gerçekleştirilmesi kararı alınır. Ve son olarak üçüncü aşamada kurucu anlaşmalarda değişiklikler yapılmak istenirse bu hükümetler arası konferansta gerçekleştirilecektir

2.2.9.1. Avrupa birliği alanında getirilen değişiklikler

Laeken Zirvesi 14-15 Aralık 2001 tarihinde 105 üye ile gerçekleştirilmiştir. Laeken Zirvesinde 2004 yılında gerçekleştirilmesi planlanan "AB'nin Geleceğine

İlişkin” konferansın şeffaf ve geniş olarak gerçekleştirilmesi amacıyla bir konvansiyon oluşturulması kararı alınmıştır.

Oluşturulan bir komisyonla 15 ay boyunca gerçekleştirilen çalışmaların sonucunda “Anayasa Taslağı” hazırlanıp 20.06.2003 tarihinde konseyi sunulmuştur. Anayasanın kabulü bütün AB üyesi ülkeler ile Avrupa Parlamentosunun onayı ile gerçekleşmiştir. Alınan kararlarla 20 Haziran 2003 tarihinde Konseye Sunulan taslak, 17-18 Haziran 2004 tarihinde Brükselde gerçekleştirilen zirve ile uzlaşmaya varılmış, 29 Ekim 2004 tarihinde imzalanmıştır. Anlaşmada üye ülkeler tarafından iki yıl içinde resmen kabul edilmesi kararı alınır. Bu karar için bazı ülkeler referanduma gitmiştir (Danimarka, İrlanda, İngiltere ve Lüksemburg gibi.)

Nihai metin AB politikalarını ve kurumlarının yapısını değiştiren toplam 338 maddeden oluşmaktadır (www.european-conventional.eu.int). Alınan kararlar, birlik üyesi ülkelerin kendi hukukundan üstün olmaktadır. Burada tek amaç; malların, hizmetin, kişinin ve sermayenin serbest dolaşıma sahip olacağı tek pazar’ı oluşturmaktır. Dış politikalar ve güvenlik konusunda birlik üyesi ülkeler oybirliği, sosyal, siyasi, güvenlik ve birlik politikaları konusunda nitelikli çoğunluk ile karar alınacaktır. Oylamada ağırlık, AB nüfusunun en az (%65)’i veya toplam üye sayısının (%55)’i olarak tanımlanmıştır (www.abgm.adalet.gov.tr). Alınan kararlar ise birlik üyesi ülkenin kararı ile bloke edilebilecektir.

Bu anayasa ile üye devletler ulusal menfaatlerini tehlikeye sokan durumlarda Konsey’e başvuruda bulunma hakkı olmaktadır. Ayrıca birlik üyesi ülkelerin tamamı anlaşırca söz konusu anayasa değiştirilebilir. Bu şekilde herhangi bir Avrupa Devleti birliğe üye olabilir veya birlikten çıkarılabilir.

Oylama Sistemi 1 Kasım 2009 tarihinden itibaren yürürlüğe girecektir (www.dpt.gov.tr). Ayrıca 2009 yılından itibaren her üye devlet Avrupa Parlamentosunda en az 6 en fazla 96 üyeye sahip olacaktır. Her üye devletin kesin üye sayısı 2009 yılında belirlenecektir.

Anayasa metnini genel olarak incelersek en çok tartışılan konulardan birisi Hristiyanlık kavramı olmuştur. Anayasa metninde yer alan “Birlik, kiliseler ile birlikte üye ülkelerdeki dini kurumlar ya da toplulukların ulusal hukuk altındaki statülerine saygı duyar ve önyargı göstermez” ibaresi bulunmaktadır (www.ekutup.dpt.gov.tr). Üye olma yolunda ilerleyen Türkiye’yi alan bu karar beklentilerini karşılar niteliktedir.

2.2.9.2. Türkiye açısından getirilen değişiklikler

Türkiye, 1 Ocak 1996 tarihinde Gümrük Birliğine girmekle AB'ye karşı tüm sanayi mallarındaki gümrük vergilerini, kotaları ve eş etkili önlemleri sıfırlamaya başladı. Teknik mevzuatın uyumu konusunda da 2/97 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı kabul edilmiştir. Malların serbest dolaşımı ile ilgili teknik mevzuat 591 kadar olmakla birlikte Türkiye'nin uyum sağladığı teknik mevzuat sayısı 200'dür (www.abgm.adalet.gov.tr).

Gümrük Birliği'nin bir gereği olarak Türkiye'nin de en kısa zamanda OTP'ye uyum sağlaması bildirilmiştir. 2003 yılı Kasım ayında açıklanan İlerleme Raporu'nda Türkiye'nin AB'nin Gümrük Birliği ve dış ilişkiler politikalarına uyum sağlaması için yapması gerekenler belirtilmiştir. Genel olarak, aday ülkeler içinde kısa zamanda en iyi uyumu Türkiye gerçekleştirmiştir. Ancak daha kastedilmesi gereken çok yol olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca Türkiye, ürünler üzerindeki piyasa kontrolünü tam olarak sağlamak ve bunu gerçekleştirmek için uygun kurumlar oluşturmak durumundadır.

2004 yılında ilan edilen İlerleme Raporunda; Türkiye'nin AB'ye ait malların serbest dolaşımı, Gümrük Birliği ve Dış İlişkiler Politikalarına uyum sağlaması için yapması gerekenlere değinilmiştir. İlerleme Raporunda önemle üzerinde durulan konu Türkiye'nin şeffaf olmayan ayrımcılık taşıyan unsurlardan uzak durmasıdır. Genel olarak Rapor, Türkiye'ye dış ilişkiler konusunda iyi durumda olduğunu belirtmektedir.

Gümrük Birliği ile ilgili olarak bazı kararlar alınmıştır. Topluluğun Gümrük Kodu ve 2001 ile 2002 yıllarında kabul edilen Gümrük Kodunu uygulama hükümleri ile serbest bölgelere uygulanan gümrük dışı mevzuata uyum hala endişe konusudur (www.european-conventional.eu.int).

Türkiye, Temmuz 2003 tarihinden beri malların serbest dolaşımı, Gümrük Birliği ve Dış İlişkiler alanında eksikliklerini gidermeye devam etmektedir. Malların serbest dolaşımına istinaden gerçekleştirilen yeni yaklaşım direktifleri ile uyum sağlamaya çalışmaktadır. Gümrük Birliği alanında; Gümrük Kanununun uygulanması, tarife, gümrük idaresinin kaçakçılıkla mücadelesinin arttırılmasına, dış ilişkiler konusunda ise; GTS, Serbest Ticaret Anlaşması konusunda çalışmalar sürdürülmektedir.

2.2.10. Avrupa Birliği Ticaretinin Dünya Ticaretindeki Yeri

2004 yılına kadar 15 üyeli olan AB, o dönemde Dünya nüfusunu hemen hemen % 6'sını oluşturmaktadır (www.europea.eu.int). Ancak ihracat ve ithalat payı olarak %50'sini karşılamaktadır. Dünyanın en büyük ticari güçlerinden biri haline gelmiştir. 2007 yılında 2'den fazla ülkenin AB'ye katılmasıyla, AB nüfusu yarım milyarlık düzeye ulaşacaktır (www.europa.eu.int).

AB, Dünya ticaretinde çok yanlı bir ticaret sistemini desteklemektedir. Bu alanda yaptığı çalışmalarla Dünya ticaretinde gelişimi en iyi sağlayacak olanın kendisi olduğunu ispatlamıştır. 2000 yılında gerçekleştirdiği dış yatırım kaynaklarınının 362 milyar Euro ile AB birinci, ikinci sırada 176.2 milyar Euro ile ABD olmaktadır. Dünyanın önde olan ihracat mallarının yaklaşık 973 milyar Euro'su 2001 yılında AB'ye aittir. Bu da toplam ihracatın hemen hemen %50 'si kadardır.

AB, mal, hizmet ve sermayenin dolaşımında dünya ticaretinde belirli yerlere gelmiştir. Mal dolaşımında ikinci sırada yer alarak (%18.8)'lik bir paya sahiptir. Birinci sırada ABD yer almıştır (%20.8). Japonya (%8.8), Asya (%11.2)'lik bir kısmı karşılaşmıştır. Hizmet sektöründe ise (%23.8) ile birinci sırada yer almıştır. ABD (%21.2), Japonya (%8.2), Asya (%11.2)'lik bir kısmı oluşturmuştur (www.eurostat.eu.int)

Tablo 2.16.Ticaret bilançosu (ihracat-ithalat) (ww.eurostat.eu.int)(milyar Euro)

ÜLKELER	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
AB(25 üye)										-56.34	-137.78	-87.99	-38.71	-55.90
AB(15 üye)	-46.60	-68.19	-50.09	3.41	9.44	28.02	45.28	48.56	22.89	-19.63	-91.39	-42.65	7.99	-12.18
ABD	-8.87	-20.15	-13.45	0.79	3.54	-0.36	1.74	3.53	9.53	22.43	33.45	44.14	66.68	69.31
Çin	-5.59	-9.73	-10.39	-8.77	-10.63	-11.65	-15.29	-21.01	-24.56	-30.30	-44.78	-45.81	-47.64	-55.09
Japonya	-26.93	-33.01	-34.14	-27.54	-24.78	-21.40	-16.79	-23.78	-34.47	-36.54	-42.20	-31.36	-25.85	-26.72
Türkiye	4.41	4.00	3.75	7.53	3.21	5.78	9.47	10.69	7.53	2.96	7.91	-4.56	-0.92	2.11
ASYA	-5.69	7.96	-5.72	0.92	6.33	11.20	12.27	9.54	-17.85	-23.25	-27.86	-16.20	-13.70	-17.75

Tablo 2.17.Ticaret bilançosu (ihracat) (www.europa.eu.int)(milyar Euro)

ÜLKELER	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
AB(25 üye)										689.22	857.43	895.50	903.31	880.41
AB(15 üye)	395.91	403.43	415.30	468.12	523.77	573.28	626.29	721.13	733.43	760.19	941.27	985.75	997.24	976.73
ABD	82.66	76.82	79.34	91.40	103.40	103.32	114.88	141.37	161.55	183.02	232.47	239.94	242.14	220.48
Çin	5.79	6.26	7.57	12.36	13.99	14.69	14.75	16.48	17.41	19.35	25.50	30.09	34.23	40.13
Japonya	24.50	23.92	22.20	24.66	29.00	32.90	35.77	36.10	31.57	35.37	44.94	44.92	42.69	40.06
Türkiye	8.16	8.61	8.75	12.41	9.27	13.39	18.32	22.38	22.19	20.58	29.95	20.26	24.34	28.13

Tablo 2.18.Ticaret bilançosu (ithalat) (www.europa.eu.int)(milyar Euro)

ÜLKELER	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
AB(25 üye)										745.56	995.21	983.48	942.02	936.31
AB(15 üye)	442.51	471.62	465.39	464.71	514.33	545.25	581.01	672.57	710.54	779.82	1033.34	1028.40	989.24	988.91
ABD	91.53	96.98	92.79	90.60	99.87	103.67	113.14	137.85	152.02	160.59	199.02	195.80	175.46	151.17
Çin	11.38	15.99	17.96	21.13	24.62	26.34	30.04	37.49	41.97	49.65	70.27	75.90	81.87	95.22
Japonya	51.43	56.93	56.34	52.20	53.78	54.30	52.56	59.88	66.04	71.91	87.13	76.28	68.54	66.78
Türkiye	6.22	6.51	6.88	6.85	7.90	9.24	10.18	11.87	13.62	15.07	17.55	20.23	22.05	23.98

Tablo 2.16’da Dünya ticaretinde ihracat–ithalat farkına bakıldığında AB, 25 üyeye çıkarak bu farkını yükseltmiştir. 15 üyeye sahipken, ihracat payı daha fazla görünmektedir. Burada Ekim 2000 tarihinde Euro’nun uluslar arası para piyasalarında ABD Doları karşısında en düşük değeri olan 0.823 Cente kadar gerilemesi sebep olarak görülebilir (Bolat, 2003: 25). Resmi anlamda Euro’nun para piyasasına girişi 1 Ocak 2002 tarihinde gerçekleştiğinden o dönemde tam anlamıyla piyasada kabul görmemiştir. 2002 dönemine bakıldığında ihracat ithalat farkı -38.71 milyar euro’ya düşmüştür.

Dünya piyasasında bu dönemde en iyi payı ABD almıştır. 2003 yılında 1990 yılından itibaren en büyük farkı alarak 69.31 milyar Euro olmuştur. Japonya ve Çin 1990 yılından 2003 yılına kadar dış ticaret açığı yaşamıştır. Tablo 2.16’da görüldüğü gibi Türkiye çok büyük farklar yaşamasa da 2001 ve 2002 yıllarında dış ticaret açığı yaşamış, diğer dönemlerde ise en büyük 1997 yılında 10.69 milyar Euro ile ihracatı daha fazla göstermiştir.

Tablo 2.17’de Dünya İhracatındaki değerlere bakıldığında AB’nin 25 üye olmasıyla ihracat gelirinin düştüğünü görmekteyiz. 2003 yılında 15 üye olarak 976.73 milyar Euro ihracat geliri elde ederken, 25 üye olarak 880.41 milyar Euro gelir elde etmiştir. Burada 10 ülkenin Mayıs 2004 tarihinde resmi anlamda üye olduğunu düşünürsek, ihracat gelirindeki düşmenin geçici bir durum olduğunu görebiliriz. Ayrıca Euro 1999 yılından itibaren dünya piyasasına girmeye başlamıştır. Yapılan ihracat Euro üzerinden yapıldığından farklılaşmanın bir sebebi olarak görülebilir. Tablo 2.19’da 2004 yılındaki pay, 15 üye olarak elde edeceği ihracat gelirinden daha fazladır. 25 üye olarak Dünya ihracatının (%52.6) sını karşılamaktadır (www.foreigntrade.gov.tr). Diğer ülkelere bakıldığında ise ihracat – ithalat farkında da görüldüğü gibi ABD büyük bir ihracat geliri elde etmiştir. 2002 yılında en büyük ihracatını gerçekleştirmiştir.(242.14 milyar Euro) Tablo 2.19’da ki Dünya ihracatındaki paylaşımına bakıldığında %11.8’lik bir pay elde ettiğini görmekteyiz. Türkiye 1990 yılından 2003 yılına kadar düzenli bir artış göstermiştir. Sadece 1994 krizinden dolayı bu dönem 12.41 milyar euro’dan 9.21 milyar euro’ya düşmüştür. 2004 yılında Dünya ihracatının %3.9’unu gerçekleştirmiştir.

Tablo 2.18’de görüldüğü gibi dünya ithalatının dağılımında AB 25 üye şekliyle ithalat payı yükselme göstermiş, 2003 yılında 936.31 milyar euro olarak belirlenmiştir. Tablo 2.20’ye bakıldığında 2004 yılındaki Dünya ithalat payına bakıldığında %48.8’lik bir pay almıştır. Diğer ülkelere bakılacak olursa, ABD 2000

yılından itibaren ithalatını düşürmeye başlamıştır. 2001 yılında 195.80 milyar euro iken 2003 yılında 151.17 milyar euro olmuştur. Türkiye bu dönemde ithalatını artırmış ancak ihracatı daha yüksek olduğundan dış ticaret açığı oluşturmamıştır. 2003 yılında ithalatı 23.98 milyar euro iken, ihracatı 28.3 milyar euro olmuştur. 2004 yılında Dünya ithalatının (%0.9)'unu gerçekleştirmiştir. Tablo 2.19'a bakıldığında dünya ihracatındaki en büyük pay (%52.6) ile AB, (%43.5) diğer ülkeler oluşturmaktadır. Türkiye bu dönemde (% 3.9)'luk bir pay elde etmiştir.

Tablo 2.19. Ülke gruplarına göre ihracat (www.dpt.gov.tr) milyon Dolar

ÜLKELER	Mayıs					Ocak- Mayıs				
	2004	% Değ.	2005	% Değ.	% Değ.	2004	% Değ.	2005	% Değ.	% Değ.
A- AB(25)	2.720	52.6	2.867	50.5	5.4	12.996	54.7	15.512	53.5	19.4
1- AB(15)	2.543	49.2	2.691	47.4	5.8	12.264	51.7	14.555	50.2	18.7
2- AB (10)	177	3.4	176	3.1	-0.4	732	3.1	958	3.3	30.8
B- TÜRKİYE SERBEST BÖLGELERİ	199	3.9	215	3.8	7.7	994	4.2	1.174	4.1	18.1
C- DİĞER ÜLKELER	2.247	43.5	2.599	45.7	15.6	9.748	41.1	12.286	42.4	26.0
1- DİĞER AVRUPA ÜLKELERİ	494	9.6	682	12.0	38.1	2.418	10.2	3.217	11.1	33.0
2-ASYA ÜLKELERİ	896	17.3	1.116	19.6	24.6	3.980	16.8	5.091	17.6	27.9
3-AMERİKA ÜLKELERİ	610	11.8	462	8.1	- 24.2	2.166	9.1	2.315	8.0	6.9
GENEL İHRACAT TOPLAMI	5.167	100.0	5.681	100.0	9.9	23.738	100.0	28.973	100.0	22.1

Tablo 2.20. Ülke Gruplarına Göre İthalat (www.dpt.gov.tr) Milyon Dolar

ÜLKELER	Mayıs					Ocak- Mayıs				
	2004	% Değ.	2005	% Değ.	% Değ.	2004	% Değ.	2005	% Değ.	% Değ.
A- AB(25)	3.899	48.8	4.309	44.2	10.5	17.779	48.3	19.103	42.4	7.4
1- AB(15)	3.616	45.3	4.013	41.1	11.0	16.632	45.1	17.686	39.3	6.3
2- AB (10)	283	3.5	296	3.0	4.8	1.147	3.1	1.417	3.1	23.5
B- Türkiye Serbest Bölgeleri	74	0.9	64	0.7	-13.7	339	0.9	287	0.6	-15.2
C- Diğer Ülkeler	4.017	50.3	5.382	55.2	34.0	18.727	50.8	25.670	57.0	37.1
1- Diğer Avrupa Ülkeleri	1.267	15.9	2.060	21.1	62.6	6.564	17.8	9.841	21.8	49.9
2-ASYA Ülkeleri	1.806	22.6	2.223	22.8	23.1	7.680	20.8	10.439	23.2	35.9
3-Amerika Ülkeleri	578	7.2	638	6.5	10.2	2.512	6.8	2.950	6.5	17.4
Genel İthalat Toplamı	7.991	100.0	9.756	100.0	22.1	36.844	100.0	45.060	100.0	22.3

2.3.TÜRKİYE’NİN DIŞ TİCARET POLİTİKASI VE ORTAK TİCARET POLİTİKASINA UYUMU

Türkiye’nin AB ile ilişkisi, Ankara Antlaşmasının ve Katma Protokolün çeşitli hükümlerinde de anlaşıldığı gibi kapsamlı bir uyumlaştırma faaliyetinin güçlenmesi amacına yöneliktir.

Türkiye, 31 Temmuz 1959 tarihinde ortaklık başvurusu yapmış ve bu başvurunun AET’nca kabul edilmesinin ardından kesintilerle dolu bir müzakere süreci başlamıştır. 12 Eylül 1963 tarihinde imzalanan Ankara Anlaşması, Türkiye ile AET’nu Gümrük Birliğine götürecek olan ikinci dönem (geçiş dönemi) Katma Protokol ve 1/95 Sayılı Ortaklık Konseyi Kararı ile devam etmiştir. Geçiş dönemi Türkiye’nin Topluluğun oluşturduğu politikalara uyum sağlaması ile oluşturulmuştur.

2.3.1. Türkiye’nin AT Entegrasyonunu Oluşturan Anlaşmaları

Türkiye ve AB ilişkileri Roma Antlaşmasının yürürlüğe girmesiyle başlamış, 31 Temmuz 1959 tarihinde Türkiye resmen başvurmuştur. Aynı dönemde, 15 Temmuz 1959 tarihinde Yunanistan da başvuruda bulunmuş, her iki ülkenin de ortaklık başvurusu 11 Eylül 1959 tarihinde AET Bakanlar Konseyi tarafından kabul edilmiştir.

Türkiye'nin o dönemde AET üyelik başvurusunun çeşitli sebepleri olduğu söylenebilir:

- Türkiye NATO'ya, OECD'ye üye olarak batılılaşma yolunda önemli adımlar atmıştır. Batıda oluşturulan bu topluluğun içinde olmak ve Avrupa'da oluşturulmak istenen ekonomik ve siyasi birliğin bir parçası olmak bunun bir parçasıdır.
- Türkiye'nin, topluluk tarafından oluşturulan Gümrük Birliği indirimlerinden yararlanmak istemesi,
- AET dan sağlanacak mali yardımın Türk ekonomisine yapacağı olumlu katkı önemli bir etkidir. Elde edilecek mali yardımlarla sanayileşmenin hızlandırılması düşüncesinin ön plana çıkmaktadır.
- Türkiye için rakip görülen Yunanistan'ın tam üyelik başvurusunda bulunması, Türkiye'nin topluluk dışında kalmasının onu daha az avantajlı duruma getireceği korkusu (www.foreigntrade.gov.tr).
- Yeni bir ekonomik düzen kurmaya çalışan Türkiye'nin gerek siyasi, gerekse askeri yönden güçlü olan bir partnere ihtiyaç duyması.
- En önemli nedeni; Altılılara* yönelik Türk ihracatının Yunanistan'a tanınacak sürüm kolaylıkları nedeniyle daralması ihtimalinin ortadan kaldırılmak istenmesi. Böylece sağlanacak ticari kolaylıklarla ihracatın arttırılmasını sağlamak.

2.3.1.1. Ankara antlaşması

31 Temmuz 1959 da başlayan üç buçuk yıldan fazla süren toplantı ve müzakerelerin sonucunda 12 Eylül 1963'de Ankara Anlaşması imzalanmış ve 1 Aralık 1964'te yürürlüğe girmiştir. Ankara Antlaşması, Roma Antlaşması'nın 238. maddesine** dayanan ve Türkiye-AB ortaklığının temel ilkelerini belirleyen bir "Çerçeve Antlaşması"dır (Paksoy, 2003:103). 33 maddeden oluşan anlaşma, buna ek olarak 11 geçici protokol, 9 mali protokol ve son senet denilen belge ile tamamlanmıştır.

Anlaşmaya yukarıda belirtilenlerden başka bir adet Niyet Bildirisi, iki adet Yorum Bildirisi, ve Federal Almanya Hükümetine ait iki Bildiri eklenmiştir (Karluk,1998:382). Esas Anlaşma'da; ortaklık ilişkilerinin ilkeleri, amaçları, gümrük

* 25 Mart 1957 tarihinde AKÇT üyesi altı ülke; Federal Almanya, Fransa, İtalya, Hollanda, Belçika ve Lüksemburg Roma'da AET ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (EURATOM) nu kurdular. Altı ülke Birlik içerisinde "Altılılar" olarak sembolize edilmiştir.

**1 Ocak 1958 tarihinde yürürlüğe giren Roma Antlaşmasının 238.maddesi, AB'ne girmek isteyen ülkelerin, birliğe girme şartları belirtilmektedir. Birliğe girmek isteyen ülkenin sağlaması gereken usul ve şartları belirtmektedir.

birliğinin esasları, malların, sermayenin, hizmetin, kişilerin ve tarımın serbest dolaşımı, ulaştırma, rekabet, mevzuat ve ekonomik politikalarının uyumlaştırılmasının yanı sıra Türkiye'nin tam üyelik imkanları, uyuşmazlıkların çözümleri yolları hükmüne bağlanmıştır. Geçici Protokol, Anlaşmanın yürürlüğe geçirmesi durumunda, ticari hükümlerin aksamadan uygulanması amacıyla hazırlanmıştır. Mali protokol ise; Türkiye'ye 9 Mayıs 1963'te verilmesi kararlaştırılan 175 milyon ECU kredinin uygulanma esaslarını belirlemektedir.

Antlaşmada taraflara bir fesih hakkı tanınmamış, yürürlük süresi de öngörülmemiştir. Dolayısıyla anlaşmanın amaçları gerçekteye kadar yürürlükte olacaktır (Paksoy, 2003:103-104). Türkiye'nin ve AB ilişkilerinin yasal dayanağı olan Ankara Anlaşması Topluluk ile Türkiye arasında gittikçe gelişen bir gümrük birliği kurulmasını öngörmektedir. Anlaşmanın amacı: Türkiye Ekonomisinin gelişiminin hızlandırılması, kalkınmasını ve Türk halkının çalışma koşullarının ve hayat seviyesinin yükseltilmesini sağlama gereğini tümü ile göz önünde bulundurarak, taraflar arasında ticari ve ekonomik ilişkileri aralıksız ve dengeli olarak güçlendirmeyi teşvik etmek" olarak belirlenmiştir (md 211) (Güran, 2000: 170).

Ankara Antlaşmasının ilkeleri şunlardır:

- Antlaşmada belirtilen amaçlara ulaşmak için Topluluk ile bir GB oluşturmak.
- AB ile Türk Ekonomisi arasında bulunan gelişme farkını kısa zamanda ortadan kaldırarak, tarafları eşit duruma getirmek.
- AB ile Türkiye arasındaki ikili ilişkilerin daha da güçlenmesini sağlamak.
- Topluluk tarafından, Türk ekonomisine katkıda bulunmak amacıyla ekonomik yardımları gerçekteştirmek.
- Türkiye'nin gelecekte Avrupa Birliğine tam üye olmasını sağlamak
- Roma Antlaşması'nda belirtilen sorumlulukları paylaşmak, barış ve özgürlüğü garanti altına almak.

Bu amaçlara ulaşmak için taraflar arasında GB'nin oluşturulması kararı alınır. Ankara Antlaşmasının 10. maddesi GB'nin içeriğini ve kapsamını tanımlamaktadır. Buna göre GB:

- Topluluk üyesi devletlerle Türkiye arasında, ithalatta olduğu gibi ihracatta da gümrük vergileri, eşit etkili resimler, miktar kısıtlamaları ve Anlaşmanın hedeflerine aykırı her türlü tedbirlerin yasaklanmasını kapsar.

- Türkiye'nin üçüncü ülkelerle ilişkilerinde, Topluluğun Ortak Gümrük Tarifesini kabulünü ve toplulukça dış ticaret konusunda uygulanan sair mevzuata yaklaşmasını kapsar.

OTP, mevzuatına uyum konusunda oluşturulan GB temel yükümlülüklerin başını almıştır. Antlaşmanın 21. maddesinde, üçüncü ülkelerin daha sonra topluluğa katılma durumlarını da göz önünde tutarak, üçüncü ülkelere karşı uygulanacak politikaların koordinasyonunu ve bu alanda karşılıklı çıkarların korunmasını sağlamaya yönelik danışma usulünü hazırlama konusunda kararlar alınmıştır (Dikmen,1997:120). Ancak bu madde danışma usul ve mekanizmalarının oluşturulamamasından dolayı uygulamaya geçirilememiştir.

Ankara Antlaşması; Türkiye'nin topluluğa tam üyeliğini sağlamak amacıyla 3 dönemden oluşmuştur: Hazırlık Dönemi, Geçiş Dönemi ve Son Dönem.

Hazırlık Döneminde; Türkiye Ekonomisinin güçlendirilmesi kararı alınmıştır. Bu amaçla, topluluk Türkiye'ye I. Mali Protokol ile 174 milyon Dolar tutarında da kaynak sağlamış ve bazı tarım ürünleri için tarife kontenjanları belirlenmiştir (Kaya, 2005:14). 1967'den itibaren bazı deniz ürünleri, kaliteli şaraplar, sofralık üzüm ve narenciye gibi tarımsal ürünler ile bir kısım sanayi mallarına tarife kontenjanları içinde gümrüksüz veya düşük tarifeli ithalat kolaylıkları tanınmıştır.

Ankara Antlaşmasıyla, AB 1964 Aralık ayından itibaren, Türkiye'nin o dönemde geleneksel ihrac mallarından olan fındık, tütün, kuru üzüm ve kuru incire tarife kontenjanları tanımıştır (Diğer önemli bir ihrac ürünümüz olan pamuk ise, topluluğa gümrüksüz ithal edilmektedir). Tercihli tarifelerden yararlanarak, 1967 yılında turunçgiller, bazı su ürünlerinde, sofralık taze üzüm, bazı şaraplar, bazı halılar, bazı tekstil ürünleri alınmıştır. Hazırlık Dönemi tek taraflı topluluk tavizlerine dayalı olarak Türkiye-AB ortaklığının tamamen sorunsuz bir dönemini oluşturmuştur.

Hazırlık dönemi boyunca Türkiye'de Dış Ticaret Hacmi ithalat payı, ihracat payından daha fazla yükselmiş (1963'te %29, 1972'te %42) bu da Türkiye'nin topluluğun ticaret hacminde olumlu etki yapmıştır (Karlık, 1998:386). Aralık 1964'te başlayan 5 yıl sürmesi öngörülen hazırlık dönemi 7 yıl sürmüş, akabinde gerçekleşmesi gereken geçiş dönemi için 16 Mayıs 1967 tarihinde Türkiye'nin isteği üzerine geçiş sürecinin koşullarının belirlenmesi için toplulukla yeni müzakerelere başlanmış ve 23 Kasım 1970'de Brüksel'de Katma Protokol imzalanmış ve 1 Ocak 1973'te yürürlüğe girmiştir. Katma Protokol'de sanayi malları için gümrük birliği,

tarım ürünleri için ise tercihli bir rejim öngörülmüştür. Katma Protokol'de ayrıca; iş gücünün serbest dolaşımı, sermaye hareketleri, ekonomi politikalarının yakınlaştırılması, rekabet, devlet yardımları, ticaret politikası, mali yardımlar gibi temel konuları Türk Ekonomisini yakından ilgilendiren hükümler de yer almaktadır.

Geçiş Döneminde amaç; Topluluk ile Türkiye arasında sanayi ürünlerinde 1995 yılına kadar Gümrük Birliği'nin kademeli olarak tamamlanmasıdır. Başlangıçta 12 yıl olarak belirlenen bu süreç, Katma Protokol ile belirli alanlarda gerekli dengelerin tamamlanması için 22 yıla çıkarılmıştır. Ocak 1973'te Katma Protokolün de yürürlüğe girmesiyle başlayan bu dönem, Gümrük Birliği'ne erişilmesi ile sona ermiştir.

Katma Protokol, tarafları dış ticarete gümrük vergileri ile eş etkili vergi ve resim koymaktan ve protokolün yürürlüğe girişinde uyguladıkları gümrük vergileri ile eş etkili vergi ve resimleri arttırmaktan alıkoymayı (standstill) öngörmüştür (Karluk, 1998:387).

Topluluk, pamuk ipliği, rafine petrol ürünleri, pamuklu dokuma ürünleri hariç tüm ürünlerde kısıtlamaları kaldırmış, bazı tarım ürünlerinde de kolaylıklar sağlamıştır. Türkiye ise, topluluktan ithal ettiği sanayi ürünlerine uyguladığı gümrükleri 12 yıllık (listede yer alan ürünlere %10) ve 22 yıllık (listede yer alan ürünler %5) süreler içinde kaldırmayı öngörmüştür (Paksoy, 2003:104). Bu dönemde Türkiye, OGT'ne uyum yönünde hiçbir faaliyette bulunmamıştır.

OGT'ne uyumun 12 yılda gerçekleşeceği mallar için, Katma Protokolün imza tarihinde Türkiye'nin üçüncü ülkelere fiilen uyguladığı gümrüklerden hareketle, geçiş dönemi içinde şu şekilde öngörülmüştür:

- Türkiye'nin fiili gümrük oranları, Katma Protokol'ün imza tarihinde OGT'nin %15 alt veya üstünde bulunmayan maddelerde uygulanacaktır.

- Katma Protokol'ün imza tarihinde fiilen uygulanan gümrükler ile OGT arasındaki farkı (%20) oranında azaltan ilk uyum, 1977 yılında yürürlüğe girecektir.

- Farkın geriye kalan kısmı, (%20)'lik indirimler ile 1985'de ortadan kaldırılacaktır (Karluk, 1998:391).

1 Ocak 1973'de Topluluk üye sayısının artmasıyla Türkiye ile 30 Haziran 1973'te Tamamlayıcı Protokol imzalanmıştır. Tamamlayıcı Protokol genel olarak; sanayi mamülleri konusunda başlangıçta 6 üye ülkeye verilen tavizlerin 9 üye ülkeye yayılmasıdır. Dolayısıyla Türkiye, Katma Protokol'de kendi lehine bazı değişiklikler talep etmiştir. Tamamlayıcı Protokol, uzun bir gecikmeden sonra 11.8.1982 tarih ve

2700 sayılı Kanun ve 21.9.1982 tarih ve 8/5363 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Türkiye tarafından onaylanmıştır (Güran, 2000:173). Protokol 1 Mart 1986 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 1981 yılında 10. üye olan Yunanistan ile uyum protokolünün imzalanması uzun bir süre almıştır. Söz konusu protokol 20.4.1988 tarihinde imzalanmış ve 1.1.1989 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 1986 yılında İspanya ve Portekiz'in tam üyeliği ile uyum protokolü 23.7.1987 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

1973 yılında Topluluk ile Türkiye arasında bazı sorunlar doğmaya başlamış, Türk yetkilileri, 25 Aralık 1976 tarihinde tüm yükümlülükleri dondurma kararı alınmıştır. Türkiye'nin talebi üzerine Konsey 21 Mayıs 1979'da yükümlülüklerin 5 yıl süreyle dondurulmasını kabul etmiş, yardım talebi kabul edilmemiştir. Aradan geçen süre içinde ilişkiler tekrar kurulmaya çalışılmış ve nihayetinde 14 Nisan 1987 tarihinde Topluluğa tam üyelik başvurusunda bulunulması ile Türkiye, AB ilişkisinde yeni bir dönemin eşiğine gelinmiştir.

Türkiye-AB ilişkilerinin gelişiminde Ortaklık Konseyi ve Avrupa Parlamentosu düzeyinde güçlüklerle karşılaşmış ve bu güçlükler büyük ölçüde Yunanistan'ın çabalarından kaynaklanmıştır. Türkiye, Birlikle olan ilişkilerinde ortaklık organlarının sistemli çalışmadığı durumlarda Topluluk Komisyonu ile bazı konularda ilişki ve işbirliği girişimlerinde bulunmuştur. Örneğin, özellikle dış ticaret alanındaki yükümlülükler konusunda 7 Kasım 1988 ve 20-21 Aralık 1988 tarihlerinde Brüksel'de, Türkiye'den bir heyet AT Komisyonu ile iki toplantı (Ad Hoc Komite Toplantıları) yapmıştır (Güran, 2000:177). Türkiye bu dönemde, geçmişte AB ile ilişkilerinin ertelemelerinin telafisini kısa sürede tamamlama kararlılığında olduğunu Komisyona bildirmiştir.

1992 yılı Türkiye için olumlu geçmiştir, 21 Ocak 1992 tarihinde Türkiye – AB arasında bir “Teknik İşbirliği Programı” imzalanmıştır. Haziran ayında İngiltere, Türkiye hakkında bir rapor hazırlamıştır. Bu raporda, AB ve üye ülkelerin, Türkiye'nin durumunu özel bir ilişkiye hak kazandıran “bölgesel bir güç” olarak yansıtan bir strateji gelişmelerinde yarar bulunduğu belirtilmiştir. 3 Aralık 1992'de Türkiye AB ilişkilerinin yürütülmesinde ortaya çıkan ticaret ve gümrüklerle ilgili teknik sorunların çözümü için kurulmuş olan ve 12.11.1982'den bu yana toplanamayan Gümrük İşbirliği Komitesi, 10'uncu dönem toplantısını gerçekleştirmiştir (Karluk, 1998:374).

18 Mart 1993 tarihinde, GB'nin taraflar arasında, 1995 yılından itibaren kurulması amacıyla Türkiye- AB Gümrük Birliği Yönlendirme Komitesi

kurulmuştur. 24-25 Haziran 1994 tarihleri arasında Korfu’da yapılan AB Zirve Toplantısında Türkiye, 1964 Ortaklık Antlaşmasında öngörülen Gümrük Birliğinin gerçekleştirilmesi konusunda toplantıya çağırılmıştır. 28-29 Kasım 1994 tarihinde gerçekleştirilen Konsey Toplantısında Yunanistan’ın tutumu sebebiyle bir karar alınamamıştır. 9-10 Aralık 1994 tarihinde düzenlenen Essen Zirvesinde de bir karar alınamamıştır.

1994-1995 yıllarında gerçekleştirilen toplantılarda ortak bir karar alınamamış, sadece o dönemde gerçekleşen ortak çalışmaları konu olan bir Çalışma Programı taslağı hazırlanmış, 8 Kasım 1993 tarihinde program Ortaklık Konseyi’nce kabul edilmiştir. Görüşmelerin bir süre Yunanistan’ında etkisiyle askıya alınmasından sonra 6 Mart 1995 tarihinde, kamuoyunda GB Antlaşması olarak da bilinen Türkiye – AT Ortaklık Konseyi kararı niteliğinde belge imzalanmış ve 1996 yılından itibaren Türkiye –AB arasında gümrük birliğine dayalı “Son Dönem”e geçilmiştir.

Son dönemde amaç; Topluluk ile Türkiye arasında ekonomik politikaları arasındaki koordinasyonu güçlendirilmesidir. Bu dönem 6 Mart 1995 tarihinde imzalanan Ortaklık Konseyi Kararı’nın 1 Ocak 1996’da yürürlüğe girmesiyle başlamış ancak tamamlanması için bir süre belirlenmemiştir. Gümrük Birliği uygulamaları ve Türkiye’nin Tam Üyelik konusunda yeniden “aday ülke” konumuna geldiği 1999 Helsinki Zirvesi, 2000 yılında Katılım Ortaklığı Belgesi (KOB:2000), Ulusal Program (2001) ve İlerleme Raporlarının hazırlandığı dönemdir. Son dönemin gümrük birliğine dayanacağı ve akit tarafların ekonomi politikaları arasındaki koordinasyonun güçlendirilmesini gerektireceği hükme bağlanmıştır (md 5) (Güran, 2000:171).

Son dönemde gerçekleşen önemli zirvelerden birisi olan Cardiff zirvesinde diğer aday ülkelere de tanınan bir hak Türkiye’ye de tanınması kararı alınmıştır. Buna göre aday ülke konumunda olan Türkiye’nin, AB’nin uyguladığı politikalara ne derece uyduğu, eksiğinin ne olduğunu görmek amacıyla ilerleme raporları hazırlanması kararı alınmıştır. Her aday ülkenin üyelik şartlarını ne kadar gerçekleştirdiğini gösteren bir rapordur. Oluşturulan raporlarda ticaret politikası ile ilgili alınan kararlar şöyledir;

İlk defa 1998 yılında yayımlanan ilerleme raporunda; Türkiye'nin üyelik durumu, Ankara Antlaşmasının 28. maddesine* gönderme yaparak Kopenhag Kriterleri (demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları, azınlıkların korunması) açısından durum analizi yapılmıştır. Ankara Antlaşmasının nihai hedefi Türkiye-AB ortaklık ilişkisinin Birliğe tam katılımını sağlamak üzere ilerlemesi. Ankara Antlaşmasının hazırlık dönemi sonunda 13 Kasım 1970 tarihinde imzalanan Katma Protokol ile geçiş döneminin hükümlerini ve tarafların üstleneceği yükümlülükler belirlenmiştir. 1970 yılında yaşanan ekonomik kriz, bazı siyasi tercihlerle Katma Protokol'den kaynaklanan yükümlülüklerini yerine getirmemiştir. O dönemde ki siyasal düşünce, AB ile ilişkinin bir çeşit sömürü düzeni kurmakta olduğu, pazarımızı birlik üyelerine açmanın sanayileşmemizi olumsuz yapacağı düşüncesi hakimdi.

1999 Düzce depremi felaketinden sonra AB ülkelerinin Türkiye'ye yaptığı maddi ve manevi yardımlar, AB ülkeleriyle olan ilişkileri olumlu yönde etkilemiştir. Bu durum, ikinci ilerleme raporuna yansımıştır. Birinci rapordan farklı olarak, Kopenhag kriterlerine uyumlaştırma yönünden daha ayrıntılı bir şekilde kararlar alınmıştır. Ticaret Politikası konusunda, Türkiye'nin durumunun tatmin edici bir düzeyde olduğu, GB'nin başarılı bir şekilde gerçekleştirilmesi halinde birliğin ticaret pozisyonuna yaklaşacağı belirtilmiştir. İkinci ilerleme raporu ile Türkiye'ye resmi olarak aday ülke statüsü tanınmış, taraflar arasındaki ilişkiler tam üyelik hedefine odaklanması kararı alınmıştır.

İkinci ilerleme raporuna müteakip birlik, katılım hazırlıklarının yoğunlaşması, gerekli öncelikleri içerecek ulusal bir program hazırlamıştır. Oluşturulan Katılım Ortaklığı ile Türkiye'ye AB tarafından yapılacak yardımları koordineli bir şekilde yürütmesi için Konsey Yönetmeliği oluşturulmuştur. Konsey Yönetmeliği, ilk olarak 2000 yılında yayımlanan ilerleme raporunu değerlendirmeye almıştır. Yönetmelik 2000 ilerleme raporunda Türkiye'nin geleceğine yönelik gerçekleştireceği çalışmalar için gerekli olan mali imkanları tek bir çerçevede toplamıştır.

Katılım Ortaklığı belgesinde belirtilen öncelikler dikkate alınarak, Türkiye'nin uyum için gerekli gördüğü kriterlerden oluşan bir takvim programı

---

* Ankara Antlaşması 28. madde: Anlaşmanın işleyişi, Topluluğu kuran Antlaşmadan doğan yükümlülüklerin tümünün Türkiye tarafından üstlenebileceğini gösterdiğinde, Akit Taraflar, Türkiye'nin Topluluğa katılımı olanağını inceler.

hazırlanmıştır. Kısa ve orta vadeli önceliklerin yer aldığı takvim, “Türkiye Ulusal Programı” adı altında DPT tarafından hazırlanarak, 28.11.2000 tarihinde Avrupa Birliği Genel Sekreterliğine (ABGS) sunulmuştur. ABGS tarafından nihai hale gelen program olarak 2001 yılında kabul edilip, ilan edilmiştir. Genel olarak Katılım Ortaklığı; aday ülkelerin üyelik başvurusuna cevaben Komisyon tarafından verilen hususlar göz önüne alınarak başta demokrasi, makro ekonomik istikrar, sinai yapılanma, topluluk müktesebatının üstlenilmesi olmak üzere birçok alanda öncelikleri belirlemiştir. Kısa vadede bir dönemde tamamlanması gereken hususlar, orta vadede bir yıldan uzun vadeye sahip hususlar belirlenmektedir.

2001 yılında yayımlanan dördüncü ilerleme raporu, diğer raporlardan farklı olarak, politik kriterler, ekonomik kriterler ve AB müktesebatının üstlenme yeterliliği konusunda değerlendirmede bulunmuştur. Türk mevzuatının değerlendirilmesinde, GB alanında ilerleme kaydettiği ancak uyumun tamamlanmadığı belirtilmiştir. 2001 yılına kadar Türkiye, otomobil, ayakkabı, deriden mamüller ve mobilya alanında OGT’den daha yüksek bir tarife uygulamıştır. 2001 yılında ithalat rejiminin yürürlüğe girmesiyle OGT uygulanmaya başlanmıştır. Bu yıldan itibaren AB ve EFTA’ya karşı sıfır gümrük vergisi diğer üçüncü ülkeler karşı %4.6 seviyesinde gümrük vergisi uygulanmıştır. Türkiye, GB girmekle daha önce aldığı gümrük gelirinden daha düşük bir kazanç elde etmeye başlamıştır. Böylece Türkiye, GB’ne girmekle sorunlarını hafifletmemiş, yeni sorumluluklar üstlenmiştir. Türkiye’nin GB girmesi ticaretini olumsuz yönde etkilemiştir. GB ile Türkiye’nin dış ticaret açığı artmış, ihracatın ithalatı karşılama oranı düşmüştür.

14 Ekim 2002 tarihinde yayımlanan AB Komisyonu’nun Türkiye ilerleme raporunda, markalar konusunda Avrupa standartlarına uyumun hızlandırılması, pazar denetim ve uygunluk değerlendirme yapılarının güçlendirilmesi gibi konulara yer verilmiştir. Bu alanda TSE, CEN ve CENELEC standartlarına uyumu sağlanmış, uyum sürecinin devamlılığı kararı alınmıştır. Malların serbest dolaşımı konusunda AB müktesebatına kısmen uyum sağlanmıştır.

2003 Kasım ayında Türkiye için hazırlanan İlerleme Raporu’na göre, son ilerleme raporuna kıyasla Türk gümrük mevzuatının müktesebatla uyumlaştırılması konusunda çok sınırlı bir ilerleme kaydedildi.

Altıncı ilerleme raporu ile Türkiye malların serbest dolaşımı konusunda özellikle sanayi ve işlenmiş gıda ürünlerinde gıda güvenliği dahil olmak üzere ürün güvenliği ve ürünün teknik özellikleri konusunda yeni yasalar benimseyerek ilerleme

kaydetmiştir. 2004 yılında yayımlanan ilerleme raporunda, ticaret ile ilgili sınırlamalar kaldırılmış, ihrac ürünlerini çeşitliliğinin artması konusunda çalışmalar yapılmıştır (Tekstil ihracatının sabit kalması, gelişmemesi öngörülmüştür). Türkiye üçüncü ülkeler gerçekleştirilecek ikili veya çok taraflı ticaret müzakerelerini de tam olarak bitirmemiştir. Diğer alanlarda dahil olmak üzere Türkiye, bu eksikliklerin 2003 tarihinde ilan edilen Ulusal Programla beraber yürütmektedir.

Bu döneme girildiğinde sanayi malları üzerinde gümrük birliği gerçekleştirilmiş olduğundan, bu dönemde tarım ürünlerinin serbest dolaşımının sağlanması, Türkiye’de yasal mevzuatın ve genel ekonomi politikalarının toplulukla uyumlaştırılması gibi düzenlemelerin yapılması öngörülür. Ankara Antlaşması ortaklık rejiminin gelişmesi için bazı organlar oluşturulmuştur. Bunlar, Ortaklık Konseyi, Ortaklık Komitesi ve Türkiye- AT Karma Parlamento Komisyonu’dur.

2.3.1.2. Katma protokol

Tarafların Ankara Antlaşmasının öngördüğü hazırlık döneminin tamamlandığını kabul etmeleri ile beraberinde gelen geçiş döneminin koşullarını gerçekleştirmek için 23 Kasım 1970 tarihinde Katma Protokol imzalanmıştır. Katma Protokol 1 Ocak 1973’te TBMM, GATT ve üye ülkeler parlamentolarında da kabul edilerek yürürlüğe girmiştir. Katma Protokol, bu dönemin gerçekleşme koşulları, usuller, sıra ve sürelerini düzenleyen bir anlaşma niteliğindedir. Sanayi ürünleri için gümrük birliği, tarım ürünleri içinse tercihli bir tarife rejimi öngörmektedir. Bunların dışında, işgücünün serbest dolaşımı, sermaye hareketlerinin serbestleşmesi, yerleşme serbestisi ve hizmet edimi, ekonomi politikalarının uyumlaştırılması, rekabet, devlet yardımları gibi hususları kapsamaktadır.

Geçiş döneminde taraflar arasında sanayi ürünlerine konu olan bir Gümrük Birliğinin tedricen gerçekleştirilmesi, işçilerin karşılıklı olarak serbest dolaşımının sağlanması, tarım ürünlerinde giderek genişleyecek bir tercihli ticaret rejiminin uygulanması, Katma Protokolün belirlediği alanlarda Türkiye ile Avrupa Topluluğu arasında mevzuat ve politikaların yaklaştırılması ve hizmetlerin serbest dolaşımını süreçlerinin başlatılması öngörülmüştür (DPT, 2003:9).

Katma Protokolde, Türkiye ile Topluluk arasında sanayi mallarında belirli süre ve koşullar içinde bir gümrük birliğinin oluşturulması öngörülmektedir. Bu tarihte topluluk, tekstil, bazı petrol ürünleri ve tarıma dayalı gıda maddeleri dışında Türkiye’den ithal ettiği sanayi malları üzerindeki gümrük tarifelerini ve öteki

kısıtlamaları kaldırmıştır. Türkiye, üzerine düşen yükümlülüğü o dönemde yürürlüğe giren Geçici Antlaşma ile ilk tarife indirimini gerçekleştirmiştir. Ayrıca o dönemde kotaya bağlı ithalat sınırını genişleterek, AET lehine gerçekleşen “Konsolide Liberasyon Listesi” hazırlanmıştır.

Katma Protokolle birlikte 1973-1977 yıllarında ikili ilişkiler daha önce de bahsedildiği gibi donma noktasına gelmiştir. Anlaşmazlık konularından birisi, diğer ülkelere tanınan ödünlere, Türkiye ye tanınmamasıdır. Bir diğer sebep, 1986 yılında, Türk işçilerin serbest dolaşım hakkı olduğu halde, topluluk içindeki işsizlik sorunları öne sürülerek bu hakkın kullandırılmamasıdır.

Topluluk, Türkiye çıkışlı tarım ürünlerinden gümrük vergilerini kaldırmasına karşılık, prelevman, referans fiyatı, asgari ithal fiyatı, ithalat takvimleri gibi yollarla korumacılığı sürdürmektedir. Ayrıca verilmesi öngörülen 600 milyon ECU tutarındaki mali yardım, Yunanistan’ın baskısı sonucu yürürlüğe konulamamıştır (Seyidoğlu, 1999:272).

Türkiye açısından, Topluluğa her yeni giren ülke, ödün vereceği yeni bir ülke olacağından, ve Birliğe katılmak için yeni şartlar olarak karşısına çıkacağından olumlu karşılanmıyordu. Türkiye, Nisan 1987 de Roma Antlaşmasınının 237. maddesine dayanarak, tam üyelik başvurusunda bulunmuş, Topluluk, Bakanlar Konseyi 5 Şubat 1990 tarihinde başvuruyu red etmiştir. Başvurunun reddinden sonra 1996 Ocak ayında Avrupa Birliği- Türkiye Gümrük Birliği uygulanmaya konulmuştur.

Avrupa Birliği, Aralık 1997 yılında, “Gündem 2000” raporunu kabul ederek tarihinin en büyük genişleme sürecini kabul etmiştir. Buna göre, Kıbrıs Rum Kesimi ile eski Doğu Bloku’nda yer alan 10 Orta ve Doğu Avrupa ülkesinden (Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Malta, Slovenya, Estonya, Litvanya, Letonya) oluşmak üzere 10 yeni üye ülke ile genişlemelerin başlamasına karar verilmiştir. Bu genişleme sürecinde Türkiye’nin olmaması ilişkileri kopma noktasına getirmiştir. Haziran 1998 de toplanan Cardiff Zirvesi’nde Türkiye’nin adaylığı konusunda bazı önemli kararlar alınmışsa da tatmin etmemiştir.

Cardiff’de, 15-16 Haziran 1998 tarihlerinde gerçekleştirilen AB zirvesinin ardından yayımlanan Zirve Sonuçları belgesinin Türkiye ile ilgili kısımları, “Genişleme” başlığı altında yer almıştır (DPT, 2003:11). Cardiff Zirvesinde, Avrupa Komisyonu, Türkiye’den AB’ne üyelik yönünde gerçekleştirilen çalışmaları incelemek, sonuçlar hakkında topluluğa rapor vermekle görevlendirilmiştir. Cardiff

Zirvesinden çıkan sonuçlar, AB'nin Lüksemburg Zirvesinde diğer aday ülkelerde olduğu gibi Türkiye'nin periyodik rapor sistemine dahil edilmiştir ve ilk İlerleme Raporu olarak 1998 yılında yayımlanmıştır. İkinci İlerleme Raporu 13 Ekim 1999 tarihinde yayımlanmıştır.

10-11 Aralık 1999 Helsinki Zirvesinde, Türkiye'de diğer aday ülkelerle eşit şartlara sahip olduğu kabul edilmiştir. Bu durum Türkiye-AB ilişkilerinin gelişmesi için çok büyük öneme sahiptir. Türkiye için bir "Katılım Öncesi Strateji" geliştirileceği belirtilmiştir.

Taraflar arasındaki bu olumlu gelişmeleri müteakip 11 Nisan 2000 tarihinde Lüksemburg'da Türkiye- Avrupa Topluluğu Ortaklık Konseyinin 39'uncu toplantısı yapılmıştır. Alınan kararlardan ilki; Gümrük Birliğinin gerçekleştirilmesinden hizmet ve kamu ihaleleri konusunda müzakereleri başlatma yönünde olmuştur. Bir diğer önemli karar da; AB müktesebatına uyum açısından önem taşıyan tarama sürecine bir ön hazırlık taşıyan analitik inceleme için 8 alt komitenin kurulmuş olmasıdır. Lüksemburg 'da gerçekleştirilen Ortaklık Konseyi Kararına göre Türkiye-AB "hizmet ticaretinin serbestleştirilmesi" ve "kamu ihalesi pazarlarının karşılıklı açılabilmesi" için müzakereler başlatılmıştır.

AB'de alınan kararlara Türk tarafının, kanun ve kuralları bakımından uyum sağlamasını gerçekleştirmek için Türkiye Ulusal Programı, Devlet Planlama Teşkilatı tarafından 28 Kasım 2000 tarihinde hazırlanarak Avrupa Birliği Genel Sekreterliğine bildirilmiştir. Sonuçta Ulusal Program 19 Mart 2001'de kabul edilerek, 24 Mart 2001 de 24325 sayılı Resmi gazetede yayımlanmıştır (DPT, 2003:13). 12-13 Aralık 2002 tarihinde gerçekleştirilen Kopenhag Zirvesinde 2002 yılı içinde kaydedilen ilerleme olumlu karşılanmış ancak siyasi kriter açısından da aynı uygulamanın önem taşıyacağı vurgulanmıştır.

Türkiye'nin de AB'ne katılım ve kriterlere uyum bakımından istikrarlı davranmadığını belirtmek gerekir. Katma Protokolün imzalanmasından bir süre geçtikten sonra şartların ağır olduğunu belirterek değişiklik talebinde bulunmuştur. 1979'da ilişkinin dondurulması talebi, Türkiye'yi yeniden tam üyelik çabasına sokmuştur. Yunanistan 1981'de tam üye olmuştur.

Katma Protokolün ortak ticaret politikası konusunda içerdiği maddeler şunlardır:

17. madde, Türkiye tarafından oluşturulacak Ortak Gümrük Tarifesinin hangi süre ve oranda yapılacağını belirtmektedir. Uyum 12 veya 22 yıllık listelere göre, topluluğa karşı vergi indirimi ile uyumlu olacaktır.

18. madde 22 yıllık listede belirtilen mallar için OGT'nin uyum takvimini belirler, 22 yılın sonunda OGT'nin tam olarak uygulanacağını hükme bağlar.

19. madde; Türkiye'nin 1967 yılındaki toplam ithalatının (%10)'ununu aşmayacak şekilde, üçüncü ülkelere karşı uygulanacak OGT'nde Gümrük Vergi İndirimi, Ortaklık Konseyi'nde danışmalarda bulunduktan sonra, 22'inci yılın sonuna erteleyebileceğini belirtmektedir.

Tablo 2.21. Türkiye'nin katma protokol'de öngörülen ve fiilen gerçekleştirdiği gümrük vergisi indirimleri (%) (Dikmen,1997:123).

12 Yıllık Listede Yer Alan Sanayi Ürünleri				22 Yıllık Listede Yer Alan Sanayi Ürünleri		
Yıllar	Öngörülen Yıllık İndirim(%)	Kümülatif Toplam (%)	Gerçekleştirilen İndirim Toplamı (%)	Öngörülen Yıllık İndirim (%)	Kümülatif Toplam(%)	Gerçekleşen İndirim Toplamı (%)
1.1.1973	10	10	10	5	5	5
1.1.1976	10	20	20	5	10	10
1.1.1978	10	30	-	-	-	-
1.1.1979	10	40	-	5	15	-
1.1.1980	10	50	-	-	-	-
1.1.1981	10	60	-	-	-	-
1.1.1982	10	70	-	-	-	-
1.1.1983	10	80	-	5	20	-
1.1.1984	-	90	-	-	-	-
1.1.1985	-	100	-	10	30	-
1.1.1986	-	-	-	10	40	-
1.1.1988	-	-	30	10	50	20
1.1.1990	-	-	50	10	60	40
1.1.1991	-	-	60	10	70	50
1.1.1992	-	-	70	-	-	60
1.1.1993	-	-	80	10	80	-
1.1.1994	-	-	-	10	90	-
1.1.1995	-	-	-	10	100	-

Katma Protokol ile topluluk sanayi ürünlerine uyguladığı gümrük vergileri ve eş etkili vergileri kaldırmayı kabul etmiş, ancak Türkiye çıkışlı pamuk ipliği, pamuklu dokuma ve makine halılarında gümrük vergilerini dört indirimle 12 yılda kaldırmayı öngörmüştür. Petrol ürünlerinde ise belli bir kota sınırının uygulanmasını karara bağlamıştır.

Topluluk ayrıca, Katma Protokolün yürürlüğe girmesiyle beraber petrol ürünleri, ham ipek hariç bütün sanayi ürünlerindeki miktar kısıtlamalarını kaldırmayı ve bunu Türkiye'ye konsolide etmeyi kabul etmiştir. AB üyesi ülkeler Geçici Antlaşmanın yürürlüğe girmesiyle sorumluluklarını yerine getirmiş olmakta, ancak dokuma ve giyim sektöründe izledikleri korumacı politikalar ilişkide önemli bir sorun olmuş ve bunu düzeltmek için 1978 yılında Türkiye ile Gönüllü İhracat Kısıtlamalarına (GİK) yönelik bir anlaşma yapmak istemişlerdir. Türkiye ise diğer aday ülkelerden farklı olduğunu, GB'ne yönelik bir anlaşmayı imzaladığını belirterek GİK'den 1980'li yılların başlarında, Katma Protokolün 60. maddesine dayanarak getirilen miktar kısıtlamalarının Türk Tekstil ürünleri ihracatı üzerindeki olumsuz etkiyi giderebilmek için Tüm "özel kesim" temsilcileri ile topluluk arasında bazı miktar kısıtlamaları antlaşması yapılmıştır. Topluluk, ayrıca Türkiye'nin tekstil ve demir-çelik gibi bazı ürünleri ihracatına damping mevzuatı çerçevesinde kısıtlamalar getirmiştir.

Katma Protokolün içeriğinde yer alan dış ticaret politikası ile ilgili yer alan maddeleri tek tek incelemek istersek; 20. madde, Protokol hükümleri ve uygulamaya ilişkin tedbirler nedeniyle Türkiye ile yapılan ikili ticaret anlaşmalarında aksaklıklara çözüm getirmek için hazırlanmıştır. Ortaklık Konseyi'nin ön müsaadesi ile söz konusu anlaşmaların yapıldığı ülke çıkışlı malların Türkiye'ye ithalini kolaylaştırmak için sıfır veya indirimli gümrük vergisiyle tarife kontenjanı açma yetkisi vermektedir (www.dpt.gov.tr).

Katma Protokolün Ticaret Politikası başlığını taşıyan 53-56'ncı maddeler arasındaki bölümde şu hususlar vardır; 53.madde, Roma Antlaşmasınının 113. maddesinde de belirtildiği gibi ticaret politikasının belirtilen alanlarda koordinasyonunu sağlamak için Ortaklık Konseyi'nde danışmalarda bulunacaklarını ifade etmektedir. Bu şekilde; taraflar, diğer tarafın isteği üzerine tarife ve ticaret hükümlerini içeren anlaşmalarla, dış ticaret rejiminde yaptığı değişiklikler hakkında bilgi vermeyi taahhüt etmektedir. Gerçekleştirilen anlaşmaların ve değişikliklerin

ortaklık ilişkileri üzerinde çıkarların gözetilmesi amacıyla Ortaklık Konseyi'nde görüşmeler yapılacaktır. Ayrıca 53. madde ticaret politikasına uyumu sağlamak amacıyla taraflar en kısa zamanda ticaret politikalarının uyumunu güçlendireceğini belirtir.

54.maddeye göre; topluluğun gerçekleştirdiği tavizli ticaret anlaşmalarının gerçekleştirilmesi hakkında, karşılıklı çıkarların korunarak toplulukça danışma görüşmeleri yapılacaktır. Toplulukla tercihli ticaret anlaşmaları olan ülkelerin Türkiye ile olan alışverişlerinde karşılaşılan engellerin kaldırılması için gerekli tedbirleri almaları sağlanacaktır. Bu tedbirlerin alınmaması halinde, Ortaklık Konseyi ortaklığın gelişmesini sağlayacak hükümleri alabilecektir.

Katma Protokol'den sonra, birliğe yeni katılan üç yeni ülke ile (İngiltere, İrlanda, Danimarka) ile Türkiye arasında Ankara Antlaşmasına taraf olmaları amacıyla ve Türkiye'de yeni kurulacak Sanayi Dalları Birliğini rekabetten korumak için Tamamlayıcı Protokol imzalanmıştır. Tamamlayıcı Antlaşmanın yürürlüğe giriş tarihinin uzayabileceği düşüncesiyle Geçici Anlaşma yapılmış ve Protokolün ticari hükümleri 1 Ocak 1974 te yürürlüğe girmiştir. Tamamlayıcı Protokol uzun bir gecikmeden sonra 11.8.1982 tarih ve 2700 sayılı Kanun ve 21.9.1982 tarih ve 8/5363 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Türkiye tarafından onaylanmıştır (Paksoy, 2003:107).

2.3.1.3. 1/95 Sayılı ortaklık konseyi kararı

6 Mart 1995 tarihinde imzalanan I/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı, Ankara Antlaşması ve Katma Protokolle başlayan Türkiye ile Avrupa Topluluğu arasında kurulması öngörülen sinai ürünlere ilişkin Gümrük Birliği 31 Aralık 1995 tarihi ile itibariyle işlemeye başlamasını hükme bağlamaktadır.

Ortaklık Konseyinin I/95 sayılı bu kararı, beraberindeki iki metinle (Ortaklık İlişkilerinin Gelişmesine İlişkin İlke Kararı ve Mali İşbirliğine İlişkin Topluluk Bildirisi) Türkiye ile Avrupa Topluluğu arasındaki ortaklık ilişkisinin 1 Ocak 1996'da başlayan son döneminin gelişme doğrultusunu belirlemektedir (DPT, 2003:10).

31 Aralık 1995 tarihinde yürürlüğe giren belgeler şunlardır;

- Malların Serbest Dolaşımı ile ilgili Türkiye- Avrupa Topluluğu Ortaklık Konseyi Kararı

- Çeşitli alanlarda işbirliğinin geliştirilmesine ilişkin Türkiye- Avrupa Topluluğu Ortaklık Konseyi Tavsiye Kararı,
- Mali İşbirliğinin yeniden tesisine ilişkin Topluluk Deklarasyonu.

Gümrük Birliğinin belirtilen tarihte uygulamaya geçebilmesi için Türkiye'nin gümrük ve dış ticaret mevzuatını Avrupa Birliği uyum konusunda gerekli çalışma ve gayreti göstermesi, fikri ve sinai haklar, rekabet hukuku, sinai mevzuat alanlarında mevzuatını Avrupa Topluluğu hukuk düzenine yaklaştırması için göz önünde tutması gerekli hususlar Avrupa Topluluğu mevzuatında belirtilmektedir.

I/95 Sayılı Kararda, Türkiye'nin uyum sağlayacağı OTP araçları ele alınmakta ve bu araçların Gümrük Birliği'nin yürürlüğe girmesiyle birlikte uygulamaya geçmesi istenmektedir (www.deltur.cec.eu.int). I/95 Sayılı Ortaklık Konseyi Kararı aşağıda sıralanan 6 kısımdan oluşmaktadır.

2.3.1.3.1. Malların serbest dolaşımı ve ticaret politikası

Ankara Antlaşmasının 11. maddesinde yer alan tarım ürünleri dışındaki ürünlerle ilgili malların serbest dolaşımının sağlanması ve Topluluğun OTP'nin, OGT'nin ve Tercihli Tarife Politikalarının Türkiye tarafından yürürlüğe konulmasına ilişkin hükümler yer almaktadır (www.abofisi.metu.edu.tr). Ortaklık Konseyince kararlaştırılan ürünler için Türkiye'nin 2001 yılı başına kadar Ortak Gümrük Tarifesi'nden yüksek tarifelerini koruyabileceği belirtilen kararda, Türkiye'nin topluluğun daha otonom gerekse anlaşmaya dayalı olarak uyguladığı Tercihli Gümrük Rejimine de 5 yıl içinde aşamalı olarak uyum sağlayacağı ifade edilmiştir.

2.3.1.3.2. Tarım ürünleri

Tarım ürünlerinin serbest dolaşımının gerçekleşmesi amacıyla, ek bir süre gerektiği karara bağlanmış ayrıca Türkiye'nin Tarım Politikasına uyum için göstereceği çaba ve tarafların birbirlerine tanıdıkları tercihli rejimleri aşamalı ve karşılıklı avantajlar oluşturacak biçimde geliştirmesi hükme bağlanmıştır.

2.3.1.3.3. Gümrük hükümleri

Bu kısımda yer alan hükümlere göre, Türkiye menşee, gümrük değeri, gümrük beyanları, malların dolaşımı, taklit malların serbest dolaşımı v.b. konulardaki Konsey ve Komisyon Yönetmeliklerini benimseyecek, Gümrük İşbirliği Komitesi bu amaca yönelik gerekli tedbirleri alacak ve gümrük konularında taraflar arasında işbirliği ve karşılıklı yardım mekanizmaları sürdürülecektir (Güran, 2000:192).

2.3.1.3.4. Yasaların kaldırılması

Gümrük Birliğinin düzgün bir şekilde işleyebilmesi için fikri, sinai ve ticari mülkiyetin korunması, rekabetin sağlanması, doğrudan ve dolaylı vergilendirme konularında tarafların uyması gereken kuralların belirlenmesi, ticari koruma araçlarının sağlanması ile ilgili kurallar ve mekanizmalar belirlenmekte ve bunların topluluk mevzuatına uyumu ile ilgili düzenlemelere yer verilmektedir.

2.3.1.3.5. Kurumsal hükümler

Danışma ve karar usullerinde, uyuşmazlıkların çözümünde önemli görevler üstlenen “Avrupa Topluluğu- Türkiye Gümrük Birliği Ortaklık Komitesi” nin kurulmasına ilişkin hükümler yer almaktadır.

2.3.1.3.6. Genel ve nihai hükümler

Bu kısımda alınan kararların 31 Aralık 1995'te yürürlüğe gireceği, gelişmelerin Ortaklık Konseyince rapor edilmesi ve son olarak bir uyuşmazlık çıkması halinde yürürlük tarihinin 1 Temmuz 1996'ya ertelenebileceği belirtilmektedir.

Ticaret Politikası başlığı altında belirtilen 12 madde, kararın yürürlüğe girmesi ile birlikte Türkiye'nin topluluk üyesi ülkelere karşı, topluluğun aynı maddede belirtilen yönetmelik ve kararlarla belirlediği ticaret politikasına benzeyen mevzuatı kabul etmiş olacağını ve alınacak tedbirleri hükme bağlamaktadır.

Ayrıca aynı maddede; Birlik ile Türkiye arasında büyük bir öneme sahip olan tekstil ve konfeksiyon ürünlerinde Türkiye'nin GATT'ın XXIV'üncü maddesi* hükümleri uyarınca, kararın yürürlüğe girmesiyle birlikte, tekstil ve konfeksiyon ticaretiyle ilgili anlaşmalar ve düzenlemelerle ilgili, sektördeki topluluk ticaret politikası ile uyumlu politikalar uygulayacağı ifade olunmaktadır.

Korunma Önlemleri Anlaşmalarında yer alan Japon otomobillerine karşı uygulanan kısıtlamalar bakımından, kararın topluluk uygulamalarına engel teşkil etmeyeceği açıklanmaktadır.

13. maddede; Türkiye'nin topluluk üyesi olmayan ülkeler bakımından OGT ile uyum sağlayacağı belirtilmektedir.

14. madde; Türkiye'nin OGT uyumunun sağlanması için OGT'ni etkileyen her türlü karardan makul bir süre önce haberdar olacak, Gümrük Birliği Ortak

---

* GATT'ın XXIV'ncü maddesi GB ve Serbest Ticaret Anlaşmalarına taraf ülkeler arasında ticarete yönelik engelleri kaldırılarak, ticaretin şeffaflaşmasını ele almaktadır.

Komitesinin ön danışmalarda bulunacağını karara bağlamaktadır. Bunun dışında Türkiye'ye, OGT'ndeki değişikliklerden zamanında haberdar olamazsa gecikmeli olarak uygulayabilme yetkisi getirilmiştir. Ayrıca Türkiye'nin ihtiyaç doğrultusunda vergileri askıya alması veya yeniden uygulayacağı durumlarda topluluğu bilgilendirmesi gerekmektedir.

15. madde Türkiye'nin OGT haddi üzerinden üçüncü ülkelere uyguladığı gümrük vergilerinin aşamalı olarak kaldırılarak OGT'ne yaklaştırma kararı alınmıştır. Bu madde doğrultusunda hazırlanan 2/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı, OGT hadleri üzerinde vergi uygulanacak maddeleri tespit etmektedir ve uyum için 1 Ocak 2001 tarihini dikkate almaktadır.

16.madde ile Türkiye'nin ticaret politikasını 5 yıl içerisinde topluluğun Ticaret Politikasına aşamalı olarak uyumlu hale getirmesi, ayrıca otonom rejim ve üçüncü ülkelerle yapılacak tercihli ticaret anlaşmaları konusunda da ikili ilişkiler içinde olması kararı alınmıştır.

16. maddede belirtilen otonom rejimler şunlardır:

- Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi,
- İşgal Altındaki Topraklar menşeli mallara ilişkin rejim,
- Ceuta ve Melilla menşeli mallara ilişkin rejim,
- Bosna-Hersek, Hırvatistan ve Slovenya Cumhuriyetleri ve Eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti menşeli mallara ilişkin rejim.

16. madde de belirtilen Tercihli anlaşmalar ise şunlardır:

- Bulgaristan, Macaristan, Polonya, Romanya, Slovakya, Çek Cumhuriyeti ile akdedilen Avrupa Anlaşmaları,
- Faroe Adaları ile akdedilen Serbest ticaret anlaşmaları,
- Kıbrıs ve Malta ile akdedilen Ortaklık Anlaşmaları,
- Estonya, Letonya ve Litvanya ile akdedilen Serbest Ticaret Anlaşmaları,
- İsrail ile akdedilen Anlaşma,
- Cezayir, Fas, Tunus ile akdedilen Anlaşmalar,
- Mısır, Ürdün, Lübnan ve Suriye ile akdedilen Anlaşmalar,
- İsviçre ve Lihtenştayn ile akdedilen Serbest Ticaret Anlaşmaları,
- Avrupa Ekonomik Alanı Anlaşmaları,
- AKP ülkeleri ile imzalanan Konvansiyon.

Ayrıca 45. madde ile; üye ülkelerin, ticaret politikalarının üçüncü ülkelere uygulanması konusunda, tarifelerin bilgi alışverişinde bulunarak tercihleri koordine etmek için çaba göstereceği belirtilmektedir.

Türkiye'nin GB'ne dayalı muhtemel çıkacak borçlarını telafi etmek amacıyla beş yıllık bir süre için 2,5 milyar ECU yardım yapılması kararı alınır (DPT, 2003:18).

Türkiye 14 Nisan 1987 tarihinde Avrupa Topluluğuna tam üyelik başvurusunda bulunmuştur. Tam üyelik ile ilgili prosedür şu şekildedir:

- Başvuru (Bakanlar Konseyi),
- Konsey tarafından başvurunun Komisyona havalesi,
- Komisyon görüşünün bir rapor halinde Konseye sunulması,
- Konseyin oybirliği ile kararı (siyasi nitelikte ve Komisyonun görüşüne uymak zorunda olmaksızın),
- Konsey kararı olumlu ise, Avrupa Parlamentosunun uygun görüşünün (assent) alınması (üye tamsayısının salt çoğunluğuyla),
- Müzakere Dönemi,
- Katılma Anlaşmasının onaylanması (Antlaşmaya taraf olan tüm devletlerce kendi anayasal gereklerine uygun olarak).

Türkiye'nin tam üyelik başvurusu topluluk üyesi ülkeler arasında bir tedirginlik doğurmuş, 22 Nisan 1987'de Daimi Temsilciler Komitesi tarafından Konsey gündemine alınmaya karar verilmiş, Konsey bunu Komisyona bildirmiştir.

Komisyon, Türkiye'nin Avrupa Topluluğuna girmesiyle Topluluğun artacağı yükümlülüklerinden ve kazançlarından oluşan bir raporu hazırlayarak 18 Aralık 1989 tarihinde tamamlayarak Konsey'e sunmuştur. Komisyonun Türkiye'nin başvurusuna olumlu cevabı vermek için erken olduğuna dayalı raporu 5 Şubat 1990 tarihinde Konsey tarafından benimsenmiştir. Türkiye'nin gelişimi topluluğa son katılan Yunanistan, İspanya ve Portekiz ile karşılaştırılarak incelenmiştir.

Raporda kısaca; Türkiye ekonomisinin diğer topluluk üyesi ülkelere nazaran çok daha hızlı geliştiğini ancak bunun yeterli olmadığına değinilmiştir. Nüfusun artış hızının tarımda ve ekonomideki gelişmenin üzerinde seyretmesi, enflasyon hızının ve işsizlik oranının yüksek olması, çalışanlarının sosyal durumunun zayıflığından bahsetmektedir. Ayrıca topluluk üyesi olan Yunanistan ile olan ihtilaflar ve Kıbrıs sorununa değinilmektedir.

Raporun sonuç kısmında, değişim sürecindeki bir Avrupa Topluluğunun bu safhada böyle bir genişlemeye yönelmesinin uygun olmayacağı, Türkiye'nin ekonomisinin yeterince gelişmiş olmadığına ve Türkiye ile olan ilişkilerinin geliştirilmesine ve bunun için politik ve ekonomik yardımların bir an önce yapılmasına karar verilmiştir. Ayrıca Ankara Antlaşmasında ortaya konulan politik iradeye uygun olarak, karşılıklı bağımlılık ve entegrasyonun güçlendirilmesine yönelik bir dizi önlemler alınmasına karar verilmiştir. Alınacak önlemler 4 grupta toplanmakta ve bu önlemlerin Ortaklık Anlaşmasına uygunluğu şart koşulmaktadır (Güran, 2000:200-201):

- Ortaklık Anlaşması hükümlerince GB'nin 1995 yılına kadar tamamlanması ve gerekli olan ortak politikaların bir an önce benimsenmesine değinilmiştir.
- IV. Mali Protokol kaynaklarının serbest bırakılarak, Avrupa Yatırım Bankası Statüsünün 18. maddesi uyarınca, her iki tarafın yararına uygun olarak alt yapı projelerinin uygulanabilmesi için gerekli olan kredinin sağlanması gereği üzerinde durulmaktadır.
- Topluluğun daha sıkı bir sinai işbirliğinin ve doğrudan yatırımları teşvik ederek, bilim ve teknoloji alanlarında gerekli olan işbirliğinin geliştirilerek, Türkiye'nin ihtiyaçları ve kaynakları ölçüsünde araştırma programlarına katılmasının sağlanması istenmektedir.
- Türkiye ile topluluk arasında eğitim ve kültür bağlarının güçlendirilerek, Türkiye'nin belirli topluluk programlarına dahil edilmesinin yararlarından bahsetmektedir. Konseyin Komisyondan somut öneriler istemesi üzerine, Komisyon 6 Haziran 1990'da "İşbirliği Programı" öneri paketini kabul etmiştir. İşbirliği Programı yukarıda değinildiği konularla ilgili somut ve ayrıntılı önlemler yer almaktadır.

2.3.2. Gerçekleşen Zirveler

2.3.2.1 Amsterdam zirvesi (27 haziran 1997)

Merkezi Doğu Avrupa Ülkeleri (MDAÜ) ve Güney Kıbrıs'ın yanı sıra Türkiye'nin de katıldığı zirve, bilgilendirme toplantısı şeklindedir. Türkiye'ye aday statüsü henüz tanınmamıştır.

2.3.2.2 Lüksemburg zirvesi (12-13 aralık 1997)

Genişleme ile ilgili alınan kararlarda MDAÜ, G.Kıbrıs ve Malta için müzakere tarihleri belirlenirken, Türkiye sadece "Yakınlaşma Stratejisi" kapsamında

kalmıştır. Bu süreçte, Kıbrıs ve Ege sorunlarının çözülmesi, azınlıklara saygı gösterilmesi ve Lahey Adalet Divanı yetkilerinin kabulü şartları konmuştur. (Gündem 2000'ne paralel biçimde) Türkiye'nin bu kararlara tepkisi sert olmuş, tam üyelik ile adaylığın Ankara Antlaşmasından kaynaklandığı ifade edilmiş, ancak AB ile ilişkiler koparılmamıştır.

2.3.2.3. Cardiff zirvesi (haziran 1998)

Lüksemburg Zirvesini izleyen dönemde Türkiye ile AB'nin önemli ülkeleri arasındaki ilişkiler sorunlu hale gelmiş, ancak dönem başkanı İngiltere'nin gayretleri ile sorunlar aşılmıştır. AB Komisyonu Mart 1998'de hazırladığı "Avrupa Stratejisi" Raporunda Türkiye'nin dışlanması hata olduğunu kabul etmiş, ilişkilerin yeniden düzeltilmesini istemiştir. Haziran 1998 Cardiff Zirvesinde, tam üyeliğe hazırlayan bir "Avrupa Stratejisi" onaylanmış, Türkiye'nin üyelik için "ehil" değil "üyelik aday" konumunda olduğu ifade edilmiş, tam üyelik konumundaki ülkeler için hazırlanan "İlerleme Raporlarının" Türkiye için de hazırlanmasına karar verilmiştir (DPT, 2003:12).

2.3.2.4. Köln zirvesi (haziran 1999)

Zirvede, Avrupa Ortak Savunma Birliğinin temeli atılmış, bu birlik içinde, Türkiye'nin de yer alması gerektiği ifade edilmiş, ancak Yunanistan'ın engellemesi sonucu bu görüş sonuç bildirisine yansımamıştır. Türkiye ile ilgili olarak da; tam üyeliğe hazırlama çabalarının bir takvim dahilinde devam etmesi ve Türkiye'nin aday ülke toplantılarına çağırılması kararlaştırılmıştır.

2.3.2.5. Helsinki zirvesi (aralık 1999)

"Aday ülke statüsü" oy birliği ile kabul edilmiştir. Bu süreçte, Türkiye de diğer aday devletler gibi Katılım Öncesi Stratejisinden yararlandırılacaktır. Katılım Ortaklığı Belgesi (KOB) hazırlanacaktır.

10-11 Aralık 1999 tarihinde gerçekleştirilen Helsinki Zirvesi Türkiye için bir dönüm noktası olmuştur. Helsinki Zirvesinde Türkiye'ye resmi olarak adaylık statüsü verilmiş ve adaylığının diğer aday ülkelerle eşit şart ve kriterle değerlendirilmesi karara bağlanmıştır (www.foreigntrade.gov.tr)

2.3.2.6. Feira zirvesi (haziran 2000)

Zirvede, Türkiye'ye katılım kriterlerine uyum sağlama çabalarının izlendiği, insan hakları, hukukun üstünlüğü ve yargı konularında somut gelişmelerin beklendiği

ifade edilmiştir. Kasım 2000’de KOB ve İlerleme Raporları açıklanmış ve Mart 2001’de Bakanlar Konseyinde KOB onaylanmıştır. Bu haliyle KOB, tam üyelik sürecinde bir yol haritası işlevinde olmuş, müzakerelerin başlayabilmesi için yapılması gerekenleri belirten, tek taraflı hazırlanan ve aday ülke ile müzakere edilmeyen bir belgedir.

2.3.2.7. Nice zirvesi (aralık 2000)

Helsinki zirvesi sonuçlarının hayata geçirilmesi konusu karara bağlanmış; kurumsal reformların yanında, Temel Haklar, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası konularında çalışmalar yapılmıştır. Yeni genişleme sürecinde katılacak 12 ülkenin durumları netleşirken, Türkiye’nin 2010 yılına kadar süreç dışında tutulacağı anlaşılmaktadır. Alınan kararlar ve anlaşmaya varılan hususlar aşağıdadır:

- İlk genişlemenin 2004’te gerçekleşmesi
- Nitelikli çoğunluk karar alma yönteminin kapsamının genişletilmesi ve nitelikli oy için gerekli oy miktarı konusunda yeni oranların belirlenmesi, başkan dahil komisyon üyelerinin nitelikli çoğunlukla belirlenmesi,
- Genişleme sürecinin 27 ülkeyle sınırlandırılması,
- Güçlendirilmiş İşbirliği Modelinin veto engeli olmaksızın uygulanması karar alınmış,
- Avrupa Temel Haklar Şartı imzalanmış,
- Avrupa Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası konusunda ilerlemeler kaydedilmiş ve 8 Kasım 2000’de açıklanan genişleme stratejisi onaylanmıştır.

Buna göre genişleme süreci, teknik kriterlerden çok siyasal hususları dikkate alacaktır.

2.3.2.8. Göteborg, laeken ve sevilla (2001-2002)

14-15 Aralık 2001 Laeken Zirvesi bildirisinde, Türkiye ile müzakerelerin yakın olduğu ifadesine yer verilmiştir. 21-22 Haziran 2001 Sevilla Zirvesinde ise Türkiye’nin reformlar konusunda attığı adımların memnuniyet verici olduğu, uygulamadaki başarının tam üyelik perspektifini pekiştireceği bildirilmiştir.

2.3.2.9. Kopenhag (aralık 2002)

Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Malta, Slovenya, Estonya, Litvanya, Letonya ve Kıbrıs Rum Yönetimi’nden oluşan 10 ülkenin tam üyelik tarihi kesinlik kazanmış ve 1 Mayıs 2004 olarak ilan edilmiştir. Türkiye’nin müzakerelere

başlayabilmesini ise belirli koşullara bağlamıştır: Nüfus, göç, demokrasi ve ekonomi gibi hususlarda Türkiye'nin mesafe alması gereği ve Kopenhag koşullarını tam olarak yerine getirmesi istenmiştir.

2.3.3. Gümrük Birliğinin Etkileri

Türkiye ile Birlik arasındaki Ortaklık Anlaşmasında öngörülen ve 1960-1970'li yılların şartlarına göre tespit edilen Gümrük Birliği kavramı Birliğin çeşitli ortak politikalarına yeni boyutlar kazandıran Tek Avrupa Senedinden sonra değişime uğramış ve Gümrük Birliği'nin; taraflar arasında gümrük ve eş etkili vergilerin kaldırılması ve Ortak Gümrük Tarifesine uyum şeklinde tanımlanan dar anlamı, topluluğun ortak politikalarına uyum kavramının da eklenmesiyle genişlemiştir.

6 Mart 1995'te Türkiye ile AB arasında bir karar imzalanmıştır. Bu karar, Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki ortaklık ilişkisini doğuran Ankara Anlaşmasının genelinde ve özellikle de 28. maddesi ile belirlenen hedeflerin, Avrupa'da büyük siyasi ve ekonomik değişmelerin yaşandığı mevcut dönemde önemlerini korumakta olduğunu göz önünde bulundurmıştır (Paksoy, 2003:110). Alınan karara göre, Türkiye, OGT ve tarife indirimlerine uyum sağlamasının yanı sıra Birliğin oluşturduğu ticaret ve rekabet politikaları gibi ortak politikalara da uyum sağlaması gerekmektedir. Türkiye, Ankara Anlaşması ve Katma Protokol ilgili hükümleri uyarınca 1 Ocak 1995 tarihi itibarıyla GB'ne girmek durumundayken, 6 Mart 1995 tarihinde AB ile Türkiye arasında siyasi ve mali işbirliği konusunda karar alınmış ve GB'nin 1995 yılı içerisinde gerçekleştirilebileceği konusunda görüş birliğine varılmıştır. Avrupa Parlamentosunda 13 Aralık 1995'te yapılan oylama sonucunda, 1/95 sayılı Karar ile 1.1.1996'dan itibaren Türkiye GB'ne girmiştir.

GB'nin tamamlanması ile birlikte, taraflar arasında sanayi ürünleri ticaretinde gümrük vergileri sıfırlanmış ve Türkiye üçüncü ülkelere karşı OGT uygulamaya başlamıştır. Bu durumun tek istisnası, 1996 yılında başlayan ve 2000 yılı sonuna kadar mamul ve mobilya gibi kısıtlı sayıdaki hassas ürün için üçüncü ülkelere karşı OGT hadlerinden daha yüksek gümrük vergileri tatbik edilmesi olmuştur. Ancak 2001 yılında ithalat rejimiyle tüm sanayi ürünlerinde OGT oranlarına uyum sağlanmıştır. 1 Ocak 2001 tarihi itibarıyla yürürlüğe giren İthalat Rejimi, GB kapsamındaki yükümlülükleri yanı sıra, Türkiye'nin DTÖ taahhütleri ve üçüncü ülkelerle imzalanan STA'nın hükümlerini dikkate alınarak hazırlanmıştır.

Avrupa Parlamentosunun 19 Eylül 1996 tarihinde Türkiye'ye yapacağı yardımları durdurma kararı alması ilişkileri soğutmuş ayrıca 22 Haziran 1996 tarihinde Kopenhag Zirvesinde MDAÜ'ni kapsayan bir genişleme kararı almıştır. Genişlemeye ilişkin esasları 19 Temmuz 1997 tarihinde Gündem 2000 Raporunda belirtmiştir. Komisyon Başkanı Jacques Senter tarafından Avrupa Parlamentosuna sunulan "Gündem 2000" raporunda; birliğin yeni yüzyılda (21. yüzyıl) izleyeceği politikalar ve yapılması gereken reformlar, genişleme ve 2000 ve 2006 döneminde uygulanacak olan mali çerçeveye ilişkin 3 temel konu yer almıştır (Paksoy, 2003:111). Bunlar;

- Gümrük Birliği, AB-Türkiye ilişkilerinin geliştirilmesinin sağlam bir temelidir.
- Politik durum, mali işbirliği ile siyasi diyalogun 6 Mart 1995'te karlaştırıldığı şekilde sürdürülmesini engellemektedir.
- Türkiye, bir çok alanda AB ile ilişkilerin başarıyla sürdürebilir. Ancak Türkiye ekonomisi makro ekonomik istikrarsızlıklar yaşamaktadır. İnsan Hakları sorunu devam etmekte, Güneydoğu sorunu askeri yollardan değil, siyasi yoldan çözümlenmelidir.

Gündem 2000 raporu Türkiye'nin somut ve kalıcı çözümler üretmesini, Kıbrıs sorununun çözümünde yapıcı bir rol üstlenmesini, Yunanistan ile olan ikili ilişkilerdeki sorunlara çözüm bulmasını belirtmektedir.

Tablo 2.22. Türkiye'nin Ortak Gümrük Tarifesine Uyumu:1997-1996 (Taş, 2003:154). (12 yıllık liste)

Yıllar	Katma Protokol Takvimi		Gerçekleşme	
	Yıllık	Toplam	Yıllık	Toplam
1977	20	20	-	-
1980	20	40	-	-
1982	20	60	-	-
1983	-	-	-	-
1985	40	100	-	-
1988	-	-	-	-
1989	-	-	20	20
1991	-	-	20	40
1992	-	-	-	-
1993	-	-	20	60
1994	-	-	20	80
1995	-	-	10	90
1996	-	-	10	100

(22 Yıllık Liste)

Yıllar	Katma Protokol Takvimi		Gerçekleşme	
	Yıllık	Toplam	Yıllık	Toplam
1977	-	-	-	-
1980	-	-	-	-
1982	-	-	-	-
1983	20	20	-	-
1985	-	-	-	-
1988	30	50	-	-
1989	-	-	20	20
1991	20	70	-	-
1992	-	-	20	40
1993	-	-	10	50
1994	-	-	20	70
1995	30	100	15	85
1996	-	-	15	100

Bu çerçevede, Birlik Türkiye arasında gerçek anlamda GB'nin kurulması için Türkiye'nin; Ortak Ticaret ve Rekabet Politikalarına uyum sağlaması gerekmektedir. Türkiye'nin, OTP'na uyum çerçevesinde Birliğin üçüncü ülkelerle imzalamış olduğu tercihli ticaret anlaşmalarını üstlenmesi de gerekmektedir.

1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı, GB'nin işleyişiyle doğrudan ilgili alanlarda Türk mevzuatının Birlik Mevzuatıyla sürekli uyum ilkesini getirmiş ve bu ilkeyi hayata geçirmek için de "Gümrük Birliği Ortaklık Komitesi" (GBOK) adında yeni bir kurum oluşturulmuştur. Ayda en az bir kez toplanması öngörülen GBOK'nin amacı taraflar arasında bilgi görüş alışverişini sağlamak, Ortaklık Konseyi'ne tavsiyelerde bulunmak ve GB'nin işleyişini teminen görüş bildirmektir.

OTP alanında Türkiye'nin uyum sağlaması gereken Topluluk mevzuatı, 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı'nın 12'nci maddesinde sıralanmış bulunmaktadır. Bunlar kısaca (ASOMEDYA, 2001:46):

- İthalatta ortak kurallarla ilgili mevzuat,
- Bazı üçüncü ülkeler kaynaklı ithalatta ortak kurallarla ilgili mevzuat,
- Miktar kısıtlamalarının idaresi ve dağıtımındaki kurallarla ilgili mevzuat,
- Dampingle ve sübvansiyonla ithalata karşı korunmasıyla ilgili mevzuat,
- Yeni ticaret politikası aracı* ile ilgili mevzuat,
- İhracatta ortak kurallarla ilgili mevzuat,
- Resmi destekli ihracat kredileriyle ilgili mevzuat,
- Tekstil ve konfeksiyon için dışarıda işleme rejimine ilişkin mevzuat,
- Tekstil ve konfeksiyon ithalatında ortak kurallara ilişkin mevzuat,
- Otonom düzenlemelerle gerçekleştirilen tekstil ürünleri ithalatına ilişkin mevzuat, olarak sıralanabilir.

1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı, gümrük birliğinin işleyişiyle doğrudan ilgili alanlarda Türk mevzuatının Topluluk Mevzuatıyla sürekli uyumu ilkesini getirmiş ve bu ilkeyi hayata geçirmek için "Gümrük Birliği Ortaklık Komitesi" adında yeni bir kurum oluşturulmuştur. Ayda en az bir kez toplanması öngörülen Gümrük Birliği Ortaklık Komitesi'nin amacı; taraflar arasında bilgi görüş alışverişini sağlamak, Ortaklık Konseyine tavsiyelerde bulunmak ve GB'nin işleyişiyle teminen görüş bildirmektir.

---

* Yeni Ticaret Politikası aracı ile, topluluğa zarar veya zarar tehdidi oluşturacak unsurlara karşı daha önce alınan araçların etkili olmamasından dolayı farklı bir yöntemle "misilleme imkanı" yaratılarak karşı tarafın sorun yaratan unsuru ortadan kaldırması sağlanır.

Türkiye-AB Gümrük Birliği Kapsamında Mevzuat Uyumuna İlişkin Olarak Gerçekleştirilen Çalışmalar

İthalatta Gözetim ve Korunma Önlemleri ile Kota İdaresi ve Tarife Kontenjanı Hakkında 95/6814 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ve Uygulama Yönetmeliği (1.6.1995 tarih ve 22300 sayılı R.G.)

- Belirli Ülkeler Menşeli Malların İthalatında Gözetim ve Korunma Önlemleri Hakkında 95/7348 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı (19.10.1995 tarih ve 22438 sayılı R.G.)
- İthalatta Gözetim ve Korunma Önlemleri ile Kota ve Tarife Kontenjanlarının İdaresi Hakkında 95/6814 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ve Uygulama Yönetmeliği
- İhracatta Kota ve Tarife Kotalarının İdaresi ile ilgili 95/7616 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı (31.12.1995 tarih ve 22510 sayılı R.G.)
- İlgili mevzuatı oluşturan 3577 sayılı “İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Kanun”, DTÖ”yü Kuran Anlaşma ekinde yer alan dumping ve sübvansiyona ilişkin anlaşmalar ve bu konudaki yeni AB Konsey Yönetmelikleri dikkate alınarak gözden geçirilmiştir. Mevcut Kanunda bu esaslara göre değişiklik yapılmasına ilişkin 4412 sayılı Kanun 21.7.1999 tarihinde kabul edilmiştir. (25.7.1999 tarih ve 23766 sayılı R.G.)
- Türkiye'nin Ticari Haklarının Korunması Hakkında 95/7608 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ve ilgili Yönetmelik (31.12.1995 ve 22510 sayılı R.G.)
- 95/7623 sayılı İhracat Rejimi Kararı ve İhracat Yönetmeliği (6.1.1996 tarih ve 22515 sayılı R.G.)
- Resmi Destekli İhracat Kredilerine İlişkin Tebliğ (İhracat 96/12) (23.1.1996 tarih ve 22532 sayılı R.G.)
- AB'nin tekstil ve konfeksiyon ürünlerinde miktar kısıtlaması veya gözetim önlemleri uyguladığı 52 ülkeye karşı benzer önlemler 1.1.1996 tarihinden itibaren tek taraflı olarak yürürlüğe konulmuştur. Bu önlemlerin ihracatçı ülke ile koordineli bir şekilde, ikili kontrol esası çerçevesinde sağlıklı bir bazda yürütülmesini temin üzere yapılan

müzakereler sonucunda, bugüne kadar 24 ülke ile anlaşma imzalanmıştır. Diğer taraftan AB'nin 1 Ocak 1998 tarihi itibarıyla 11 ülkeye karşı uygulamakta olduğu kota/gözetim önlemlerine son verilmesi nedeniyle Türkiye de paralel bir uygulamaya gitmiş ve bu ülkelere uygulanan önlemleri kaldırmıştır.

- Tekstil Ürünleri İthalatında Gözetim ve Korunma Önlemleri Hakkında 95/6815 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ve İlgili Yönetmelik (1.8.1996 tarih ve 22300 mükerrer sayılı R.G.)
- İkili Anlaşmalar ve Protokoller veya Diğer Düzenlemeler Kapsamı Dışında, Belirli Ülkeler Menşeli Tekstil Ürünleri İthalatında Gözetim ve Korunma Önlemleri Hakkında 95/6816 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ve Uygulama Yönetmeliği (1.6.1995 tarih ve 22300 mükerrer sayılı R.G.)
- 96/7794 sayılı Dış Ticarete Teknik Düzenlemeler Standardizasyon Rejimine İlişkin Karar (1.2.1996 tarih ve 22541 sayılı R.G.)
- Türk Ürünlerinin İhracatının Artırılmasına Yönelik Teknik Mevzuatı Hazırlayacak Kurumların Belirlenmesine İlişkin Karar
- Ticarete teknik engellerin kaldırılmasına ilişkin Topluluk mevzuatının listesi ile, bu mevzuatın Türkiye tarafından uygulanma koşul ve kurallarını belirleyen 2/97 sayılı Türkiye – AT Ortaklık Konseyi Kararı kabul edilmiş bulunmaktadır.
- Ürünlere İlişkin Teknik Mevzuatın Hazırlanması ve Uygulanmasına Dair Kanun
- AB'nin teknik mevzuat uygulamaları kapsamında bulunan test laboratuvarları, muayene, belgelendirme ve uygunluk değerlendirme kuruluşların teknik açıdan yeterliliklerinin değerlendirilmesi ve onaylanması faaliyetlerini yürütecek olan ve GB çerçevesine devam eden teknik mevzuat uyumu çalışmalarının da önemli bir halkasını teşkil eden Türk Akreditasyon Kurumu Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun 27.10.1999 tarihinde kabul edilmiş ve 4.11.1999 tarih ve 23866 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.
- İsrail, Macaristan, Romanya, Litvanya, Estonya, Çek Cumhuriyeti, Slovak Cumhuriyeti, Slovenya, Letonya ve Bulgaristan ile serbest ticaret anlaşmaları imzalanmış, Makedonya ile parafe edilmiştir. Polonya ile

müzakereler tamamlanmış; Tunus, Mısır, Fas ve Filistin ve müzakereler ise devam etmektedir. Ürdün ve Malta ile görüşmelerin başlatılması için çalışmalara başlanmış ve taslak anlaşma metinleri ilgili ülkelere yollanmıştır. Diğer taraftan, Türkiye'nin EFTA (İsviçre, Norveç, İzlanda, Lihtenştayn) ülkeleriyle 1992 yılından beri yürürlükte bulunan bir serbest ticaret anlaşması vardır. AB'nin Genelleştirilmiş Preferanslar Sistemi ise 1.1.2001 tarihi itibarıyla üstlenilmiştir.

- 95/7615 sayılı Dahilde İşleme Rejimi Kararı
- (31.12.1995 tarih 22510 sayılı R.G.)
- Dahilde İşleme Rejimi Tebliği- İhracat 96/1
- (5.1.1996 tarih ve 22514 sayılı R.G.)
- 95/7617 sayılı Hariçte İşleme Rejimi Kararı
- 31.12.1995 tarih ve 22510 sayılı R.G.)
- Hariçte İşleme Rejimi Tebliği- İhracat 96/13
- (24.1.1996 tarih ve 22533 sayılı R.G.) Belirli Üçüncü Ülkelerde İşlem Gördükten Sonra Türkiye'ye Geri İthal Edilen Belirli Tekstil Ürünlerine ve Giyim Eşyasına Uygulanan Ekonomik Etkili Hariçte İşleme Rejimi Kararı (3.1.1997 tarih ve 22862 sayılı R.G.) Uygulama Yönetmeliği (3.1.1997 tarih ve 22862 sayılı R.G.)
- Türkiye-AKÇT Serbest Ticaret Anlaşması, 25 Temmuz 1996 tarihinde Brüksel'de imzalanarak, 1 Ağustos 1996 tarihinde yürürlüğe girmiştir (1.8.1996 tarih ve 22714 sayılı R.G.)
- Topluluk ve Türkiye AKÇT ürünlerinde uygulanan gümrük vergilerini karşılıklı olarak sıfırlamışlardır. Bu uygulamanın tek istisnasını Türkiye'de üretimi bulunan 142 adet hassas ürün oluşturmuştur. Bu ürünler için öngörülen 3 yıllık kademeli indirim takvimi, İthalat Rejimi kapsamında yapılan (%50), (%25) oranlarındaki indirimlerle 1.1.1999 tarihi itibarıyla tamamlanmıştır. Anlaşmanın bir serbest ticaret anlaşması niteliğinde olması nedeniyle, Türkiye bu ürünler itibarıyla AB'nin ortak gümrük tarifesiyle uygulamakla yükümlü değildir.

Topluluk ile Türkiye arasında 1993 yılında başlayan ve tarafların birbirlerine tarım ürünleri itibarıyla sürüm kolaylığı tanınmasını amaçlayan Tarım Teknik Komitesi görüşmeleri, ilgili Protokol ve eklerinin 25.4.1997 tarihinde parafe

edilmesiyle sonuçlandırılmıştır. Bu çerçevede domates salçasına ilişkin 30.000 tonluk tarife kontenjanı rejimi 1.1.1997 tarihinden itibaren yürürlüğe girmiştir. Tercihli rejime konu olan diğer tarım ürünlerine ilişkin uygulama ise 1.1.1998 tarihinde başlamıştır (Sevinç, 2003:17).

Son yıllarda AB ile tam olarak birleşmiş tek kurum Gümrüklerdir. Gümrük Birliğine girilmesinin zararlı yanlarında bahsedilmektedir. Türkiye, Avrupa Birliği ile Gümrük Birliğine girdiğinden dolayı, Gümrük Birliği sonrası 7 yılda (1996-2002) dönemi 62 milyar \$ zarar etmiştir. Gerekçe gösterilmemekle beraber, bu dönemde Türkiye'nin Avrupa Birliği ile dış ticaret açığının 62 milyar \$ olması bu iddiaların kaynağını oluşturmaktadır(Çarıkçı, 2002:273).

Tablo 2.23. Türkiye'nin Ülke Gruplarına Göre Dış Ticaret (DT) Açığı:1996-2002 (DTM, 2003:56).(İhracat ve İthalat Milyar \$ olarak)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Gsmh Büyüme Hızı(%)	7.1	8.3	3.9	-6.1	6.3	-9.5	7.8
Toplam İthalat	-43.6	-48.6	-45.9	-40.7	-54.5	-41.4	-51.5
Toplam İhracat	23.2	26.8	27.00	26.6	27.8	31.3	35.8
Toplam Dış Ticaret Açığı	-20.4	-22.3	-18.9	-14.1	-26.7	-10.1	-15.5
1996-2002 Dönemi Türkiye'nin Toplam Dış Ticaret Açığı 128 Milyar \$							
Ülke Gruplarına Göre Dış Ticaret Ve Dış Ticaret Açığı							
Ab'den İthalat	-23.1	-24.9	-24.1	-21.4	-26.6	-18.3	-23.3
Ab'ye İhracat	11.6	12.8	13.5	14.4	14.5	16.1	18.3
Ab İle Dış Ticaret Açığı	-11.5	-12.6	-11.6	-7.0	-12.1	-2.2	-5.0
1996-2002 Dönemi AB İle Dış Ticaret Açığı 62 Milyar \$							
Uzak Doğudan İthalat	-4.0	-5.3	-5.4	-4.3	-5.8	-4.2	-5.3
Uzak Doğu'ya İhracat	1.2	1.2	0.6	0.6	0.8	0.8	1.2
Uzak Doğu İle Dış Ticaret Açığı	-2.8	-4.1	-4.8	-3.7	-5.0	-3.4	-4.1
1996-2002 Dönemi Uzak Doğu Ülkeleri İle Dt Açığımız 28.9 Milyar \$							
Kei'den İthalat	-3.9	-4.5	-4.3	-4.3	6.7	-5.6	-6.5
Kei'ye İhracat	2.9	3.8	3.3	2.2	2.4	2.9	3.5
KEİ İle Dış Ticaret Açığı	-1.1	-0.7	-1.0	-2.1	-4.3	-2.7	-3.0
1996-2002 Dönemi Kei İle Dış Ticaret Açığımız 14.8 Milyar \$							
Opec Ülkelerinden İthalat	-4.1	-3.5	-3.5	-2.8	-4.4	-4.1	-4.2
Opec Ülkelerine İhracat	1.9	1.9	1.6	1.6	1.6	2.0	2.0
Opec Ülkeleri İle Dt Açığı	-2.2	-1.6	-1.9	-1.2	-2.8	-2.1	-2.0
1996-2002 Dönemi Opec Ülkeleri İle Dış Ticaret Açığımız 13.8 Milyar \$							
Nafta Ülkelerinden İthalat	-4.0	-4.7	-4.3	-3.3	-4.2	-3.4	-3.4
Nafta Ülkelerine İhracat	1.8	2.2	2.4	2.6	3.4	3.4	3.7
Nafta İle Dış Ticaret Açığı	-2.2	-2.5	1.9	0.7	-0.8	0.0	+0.3
1996-2002 Dönemi Nafta Ülkeleri İle Dış Ticaret Açığımız 7.8 Milyar \$							

2003 yılında İhracat (%46.9 milyar \$) %30, ithalat da (%68.7 milyar \$) %33.3 artmıştır. İhracat ve ithalatımızda, sırasıyla AB'nin payı %52 ve %46'dır. 21,9 milyar \$'lık toplam Dış Ticaret açığının sadece %32.4'ü (7.1 milyar \$ ı) AB ülkeleriyle, %20.1 (4.4 milyar \$) KEİ ülkeleriyle, %19.2'si (4.2 milyar \$) Uzak Doğu (Diğer Asya) ülkeleriyle, %15.1'i (3.3 milyar \$) Diğer OECD Ülkeleriyle ve

%5.5'i de (1.2 milyar \$) İslam (İKT) ülkeleriyledir. Dış Ticaret Açığının tek sebebi AB ile yapılmış olan Gümrük Birliği değildir.

Tabloda görüldüğü gibi, Türkiye'nin 1996-2002 dönemindeki Dış Ticaret Açığı 128 milyar \$ olup, bunun:

62 milyar \$ AB ülkeleri ile,

28.9 milyar \$ Uzak Doğu Ülkeleri (Japonya- Güney Kore)

14.8 milyar \$ KEİ ile,

13.8 milyar \$ OPEC ile,

7.7 milyar \$ NAFTA (ABD, Kanada, Meksika) dır.

Görüldüğü gibi Dış Ticaret Açığının 62 milyar \$ AB ile, 68 milyar \$ 1 AB dışı ülkelere oluşmaktadır. Türkiye'nin Eylül 1971'den beri gümrüksüz AB ülkelerine mal ihraç etmesinden ne kadar karlı, ne kadar zararlı çıktığının karşılaştırılmasının yapılması gerekmektedir. Şunu da belirtmek gerekir ki Türkiye'nin Gümrük Vergisi kaybının 15-20 milyar \$ olduğu tahmin edilmektedir (Çarıkçı, 2002: 274). Bilinmesi gereken ithal mallarından alınan Gümrük vergisi yabancılardan değil, Türk vatandaşlarından alınmaktadır. Avrupa Birliği'nden ithal edilen ara ve sanayi mallarından vergi alınmaması, Türk tüketicilerinin ve sanayicilerimizin lehinedir.

2.3.3.1. Gümrük Birliği öncesi dönemde AB kaynaklı finansman (1964-1995)

1963-1995 döneminde mali işbirliğinin gerçekleşmesinden sonra 12 Eylül 1963 tarihinde imzalanan I. Mali Protokolle 175 milyon ECU, 23 Kasım 1970 tarihinde imzalanan II. Mali Protokolle toplam 220 milyon ECU tutarında kredi sağlanmıştır. Ayrıca Danimarka, İngiltere ve İrlanda'nın topluluğa katılmasıyla 47 milyon ECU tutarında ek kredi sağlanmıştır. 1 Mayıs 1979 tarihinde yürürlüğe giren III. Mali Protokolle, 220 milyon kısmı kolaylık, 90 milyon ECU kısmı Avrupa Yatırım Bankası piyasa şartlı olmak üzere toplam 310 milyon ECU tutarında kredi sağlamıştır (DPT, 2003:18).

1980 yılında Türkiye'nin yaşadığı acil durumdan dolayı, Topluluk, protokolü beklemeden 75 milyon ECU tutarında hibe sağlamıştır. 1982-1986 yılları arasında hazırlanan IV. Mali Protokol, Yunanistan'ın vetosu ile red edilmiştir.1992-1996 döneminde 339.5 milyon ECU "Yenileştirilmiş Akdeniz Politikası" kapsamında almıştır. Ayrıca 1991 yılında Körfez Savaşından etkilenen ülkelere, topluluğun yaptığı mali yardımdan 175 milyon ECU tutarında faizsiz krediden faydalanılmıştır.

2.3.3.2. Gümrük Birliği sonrası dönemde AB kaynaklı finansman

GB, taraflar arasındaki ticarete mevcut gümrük vergileri, eş etkili vergiler ve miktar kısıtlamalarıyla her türlü eş etkili tedbirin kaldırıldığı ve ayrıca, birlik dışında kalan üçüncü ülkelere yönelik olarak da, OGT'nin uygulandığı bir ekonomik entegrasyon şekli olarak tanımlanmaktadır (www.dtm.gov.tr).

GB, malların hiçbir engel tanımadan serbest dolaşımını sağlamaktadır. GB bu şekilde taraflar arasında OTP tedbirlerinin uygulanması zorunluluğunu getirmektedir. Buna göre üçüncü ülkelere karşı uygulanan tercihli rejimlerin üstlenilmesini ve özellikle günümüzde tarife korumasının giderek önemini yitirmesi ile önem kazanan standartlar ve teknik mevzuat dahil çok geniş bir yelpazede mevzuatların uyumlaştırılmasını gerektirmektedir. Ticareti etkileyen rekabet kurallarının da taraflar arasında eşit düzeyde uygulanması önem arz etmektedir.

Türkiye, Gümrük Birliğinden sonra çeşitli programlar kapsamında mali yardım almıştır. Avrupa- Akdeniz İşbirliği (Mediterranean Economic Development Associates: MEDA I) kapsamında 376 milyon ECU, hibe nitelikli kaynak sağlamıştır. Avrupa-Akdeniz işbirliği sıfatıyla 12 Akdeniz ülkesine Avrupa Yatırım Bankasından yatırım kredisi sağlamak amacıyla 1995-2000 döneminde (The Euro-Mediterranean: Euro-med) EURO-MED I* kapsamında Türkiye'ye 205 milyon ECU kredi sağlanmıştır (DPT, 2003:19). Türkiye'ye idari işbirliği kapsamında 3 milyon Euro, çeşitli programlar kapsamında 14 milyon Euro yardım sağlanmıştır. 1999 yılında da Avrupa Yatırım Bankasından risk sermayesi kapsamında 12 milyon Euro tutarında kredi sağlanmıştır.

17 Ağustos 1999 deprem felaketinden sonra AB, 30 milyon Euro Acil Yardım, 4 milyon Euro Avrupa Topluluğu İnsani Yardım Ofisi (ECHO) yardımı ve 1 milyon Eurosu Avrupa Yatırım Bankası tarafından olmak üzere toplam 35 milyon Euro hibe niteliğinde yardım sağlamıştır (DPT, 2003:19). Ayrıca, Avrupa Yatırım Bankasından deprem bölgesi için 600 milyon Euro'luk kredi sağlanmış olup, bunun 150 milyon Euro'luk kısmı KOBİ'lere ayrılmıştır. (II-Turkish Earthquake Rehabilitation And Reconstruction Aid: TERRA). Deprem kredisinin 450 milyon Euro luk (TERRA-I) kısmının 150 milyon Euro'luk üç bölümde verilmesi kararlaştırılmış

---

* AB'nin Akdeniz ülkeleriyle yerel düzeyde işbirliğini geliştirmek amacıyla oluşturduğu MED programı kapsamında birçok alanda proje bazında mali destek sağlamaktadır. EURO-MED de aynı şekilde Euro alanında Akdeniz ülkelerine mali yardım sağlamaktadır.

ve 2003 yılı itibariyle söz konusu kredinin toplam 450 milyon Euro'luk dilimine ilişkin anlaşmalar imzalanmıştır.

Türkiye'ye 2000 yılında 209 milyon Euro tutarında kaynak tahsis edilmiştir. Söz konusu kaynağın 59 milyon Euro luk kısmıyla ilgili projeler tespit edilmiş ve 150 milyon Euro'luk kısmını oluşturan Yapısal Uyum Desteğinin tamamı serbest bırakılmıştır.

2001 yılında da 167 milyon Euro'luk bölümü MEDA II ve 47 milyon Euro luk bölümü Türkiye'deki ekonomik ve sosyal gelişmenin desteklenmesi çerçevesinde olmak üzere toplam 214 milyon Euro tutarında bir kaynak tahsis edilmiştir.

2002 yılında Türkiye'ye, 126 milyon Euro tutarında bir kaynak tahsis edilmiştir. 2002 yılı mali işbirliği programı kapsamında AB tarafından finanse edilecek projelerin yatırım bölümlerine, katılım öncesi mali yardımın kullanılmasına yönelik yeni esaslar çerçevesinde, Türkiye'nin (%25) oranında katkı sağlaması gerekmektedir. Bu anlamda söz konusu paket çerçevesinde Türkiye'de 54 milyon Euro tutarında yerli katkı sağlamıştır. Adaylık sonrası dönemde Türkiye, EURO-MED I kapsamında 545 milyon Euro Avrupa Yatırım Bankası kredisi kullanmıştır. Ayrıca AB, GB'nin daha da güçlendirilmesi amacıyla Türkiye'deki yatırım projelerini desteklenmesi amacıyla 450 milyon Euro tutarında kredi olanağı sağlanmıştır.*

Tablo 2.24. Türkiye'nin halen faydalandığı ve önümüzdeki dönemde faydalanacağı kaynaklar (DPT, 2003: 20)

Yardım Kalemi	Miktar	Dönem
MEDA-II	889 milyon Euro –hibe	2000-2006
EURO-MED II	1470 milyon Euro, AYB kredisi	2000-2006
Türkiye için Avrupa Statejisi	150 milyon Euro –hibe	2000-2002
Gümrük Birliğinin güçlendirilmesi ve Derinleştirilmesi	450 milyon Euro-AYB kredisi	2000-2004
Katılım Öncesi Kolaylığı	8.5 milyar Euro-AYB kredisi	2000-2003
Akdeniz Ortaklığı Kolaylığı	1 milyar Euro AYB kredisi	2001-2006

* Katılım öncesi kolaylığı kapsamında sağlanacak olan kredi de diğer 12 aday ülkeyle birlikte Türkiye'nin de faydalandırılması öngörülmektedir. Akdeniz Ortaklığı Kolaylığı kapsamında sağlanacak krediden diğer MEDA ülkeleri birlikte Türkiye'nin de faydalandırılması öngörülmektedir.

2004 Ocak TİM dokümanına göre, ihracatımız (%47,9), bunun (%12.7)'si tarım ürünleri, (%83.9)'u sanayi malları ve (%3.4)'ü madencilikten oluşmaktadır. Türkiye, Gümrük Birliği öncesi ve sonrası dönemde bütün ülke gruplarıyla Dış Ticaret Açığı vermektedir. Bunun başlıca sebebi ise Türkiye'nin dolar cinsinden mal ve hizmet gelir ve giderlerin gösteren Ödeme Bilançosunda son yıllarda ihracat gelirlerinin yarısında çok hizmet gelirleri (turizm gelirleri, işçi dövizlerin müteahhitlik hizmetleri gelirleri, bankacılık hizmetleri gelirleri, taşımacılık gelirleri gibi) elde etmesidir.

Türkiye 1996-2000 yılları arasındaki beş yıllık geçiş döneminde, otomobiller, ayakkabılar, deriden mamüller ve mobilya gibi kısıtlı sayıdaki hassas ürünler için OGT'nden daha yüksek gümrük vergileri tatbik etmiştir. 2001 yılında geçiş döneminin sona ermesiyle OGT oranlarına uyum sağlamıştır.

1 Ocak 2004 tarihi itibarıyla yürürlüğe giren, ithalat rejimi de aynı çerçevede, GB kapsamındaki yükümlülüklerimiz, DTÖ taahhütlerimiz ve üçüncü ülkelerle imzalanan Serbest Ticaret Anlaşmasındaki şartları göz önüne alarak hazırlanmıştır. Üçüncü ülkelerle sanayi ürünlerindeki koruma oranı Gümrük Birliği öncesi (%16) seviyesindeyken, 2004 yılı ithalat rejimiyle (%4.2) seviyesine gerilemiştir (www.ekutup.dpt.gov.tr).

İşlenmiş tarım ürünleri ithalatında, topluluk sistemi ile uyumlu hale getirilen yeni mevzuatlar, Toplu Konut Fonu bütün ülkeler kaynaklı ürünler için uygulanırken, Gümrük Vergisi oranı sadece üçüncü ülkeler menşeli ürünlerde uygulanmaya başlanmıştır. Topluluk üyesi ülkeler buna karşılık sanayi paylarındaki korumayı kaldırmıştır. İşlenmiş tarım ürünlerindeki sanayi paylarının AB ve EFTA'ya karşı 3 ayrı liste ve takvim çerçevesinde sıfırlayarak 1999 ithalat rejimi ile tamamlanmıştır.

GB'ne dahil olmayan tarım ürünlerinde Topluluk ile Türkiye 1/98 sayılı Ortaklık Konseyi uyarınca bazı tarım ürünlerinde miktar kısıtlaması olmaksızın veya bir kontenjan dahilinde vergi muafiyeti ya da indirimi sağlamışlardır.

Gümrük Birliği dışında kalan AKÇT Anlaşması ekinde yer alan Kömür ve Çelik ürünleri 1 Ağustos 1996 tarihinde imzalanan Serbest Ticaret Anlaşmasına tabi kılınmıştır. Buna göre Türkiye 'ye karşı gümrük vergileri sıfırlanmıştır. Türkiye ise vergilerini 3 yıllık takvim çerçevesinde 1999 yılında sıfırlamıştır.

Ticaret politikasının yanı sıra rekabet, fikri mülkiyet standartlar ve teknik mevzuatın uyumu gibi konularda iki ile beş yıllık geçiş süreci çerçevesinde, AB

mevzuatına uyum sağlanması zorunlu kılınmıştır. Bu mevzuatın büyük kısmı ile ilgili uyum çalışmaları tamamlanmış ve uygulanmaya konulmuştur.

1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı çerçevesinde Gümrük Birliğinin Ortak Ticaret Politikasına uyum kapsamında düzgün işlemesi için ihracat ve ithalatta ortak kurallar, kotaların yönetimi, dampedli ve sübvansiyonlu ithalata karşı korunma, tekstil ürünleri ithalatında otonom düzenlemelerine ilişkin mevzuat AB ile uyumlu hale getirilmiştir.

Topluluk tarafından üçüncü ülkelere karşı uygulanan tekstil ve konfeksiyon ürünleri ithalatında uygulanan miktar kısıtlamaları ve gözetim önlemleri ülkemiz tarafından uygulanmaya başlanmış ve 23 ülke ile tekstil ve konfeksiyon ürünleri ticaretine ilişkin Mutabakat Zabıtları imzalanmıştır. Söz konusu Mutabakat Zabıtları, malların sınıflandırılması, menşe kuralları, idari kontrol sistemi, danışma mekanizmaları ve esneklik hükümleri bakımından Avrupa Birliği ile anılan ülkeler arasında imzalanmış olan anlaşmalara paralel hükümler içermektedir.

Tekstil ve konfeksiyon ürünleri ithalatında 18 ülkeye kota, 17 ülkeye gözetim, 3 ülkeye kota ve gözetim olmak üzere toplam 38 ülkeye önlem uygulanmaktadır. Söz konusu önlemler, Mutabakat Zabıtları imzalanmış bulunan 13 ülkeye karşı çift taraflı kontrol sistemi kapsamında, 25 ülkeye tek taraflı kontrol sistemi yürütülmektedir (www.dtm.gov.tr).

AB'nin üçüncü ülkelere karşı uyguladığı İkili ve Otonom Tercihli Ticaret Rejimlerini, Ortak Ticaret Politikası hükümleri çerçevesinde Türkiye'nin de uygulaması gerekmektedir. 1/95 sayılı Ortak Konsey Kararı'nda GB'nin yürürlüğe girmesinden itibaren 5 yıl içinde tamamlaması öngörülmektedir. GB sürecinde Türkiye, EFTA ile 1992 yılında yürürlüğe giren serbest ticaret anlaşması yanı sıra, Macaristan, Polonya, Çek ve Slovak Cumhuriyetleri, Romanya, Bulgaristan, Estonya, Letonya, Litvanya, İsrail, Hırvatistan, Makedonya, Bosno-Hersek ile Serbest Ticaret Anlaşması imzalayarak, yürürlüğe sokmuştur.

Türkiye, bu dönemde 1995 tarihli Barselona Bildirisi ile ortaya çıkan Avrupa-Akdeniz Ortaklığına önem vermiştir. Barselona Bildirisinde, Akdeniz Bölgesi ülkeleri, AB ve EFTA ile 2010 yılına kadar tamamlanması öngörülen iktisadi ve ticari bütünleşme kararı alınmıştır (Weidenfeld, 1997:176). Türkiye bu önemli birleşmenin dışında kalmamak için dört bölge ülkesi ile anlaşma imzalamıştır. Tablo 2.25'de görüldüğü gibi Fas, Tunus ve Filistin ile müzakereler tamamlanmış, Filistin ile 1 Haziran 2005, Tunus ile 1 Temmuz 2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir

(www.dtm.gov.tr). Fas ve Suriye ile imzalanan anlaşmanın yakında yürürlüğe girmesi beklenmektedir. Lübnan, Mısır, Ürdün, Güney Afrika Cumhuriyeti, Arnavutluk, Meksika ile müzakerelerin başlama konusunda girişimler devam etmektedir. Mısır ile gerçekleştirilen müzakerelerde sanayi ve tarım ürünlerinin liberalizasyonu için ileri bir tarih için mutabakat alınmıştır.

Bu dönemde ayrıca AB'nin en az gelişmiş ülkelere uyguladığı GTS'nin üstlenilmesine yönelik çalışmalar tamamlanmış, 31 Aralık 2001 tarih ve 24627 (mükerrer) sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmış bulunan 2002 yılı İthalat Rejimi Kararına yansıtılmak suretiyle, 1 Ocak 2002 tarihi itibarıyla (Ermenistan ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi hariç) ülke ayrımı yapmaksızın yaklaşık 2450 ürün için GTS üstlenilmiştir (www.foreigntrade.gov.tr). 31 Aralık 2002 tarihinde yayımlanan 2003 yılı ithalat rejimi ile GTS kapsamındaki ürün listesine 428 ürün grubu daha eklenmiştir. 31 Aralık 2003 tarihli 2004 yılı İthalat Rejimi ile GTS kapsamındaki ürünler, GB'ne dahil ürünler ile tamamen uyumlaştırılmıştır. Gelişme yolundaki ülkeler bakımında GTS'ye dahil edilen ürün sayısı, 8'li GTS bazında 2936'ya ulaşmış, bu rakam AB-GTS'de yer alan toplam ürünlerin (%50.9)'una tekabül etmektedir (www.foreigntrade.gov.tr).

Tablo 2.25. Türkiye'nin yaptığı tercihli ticaret anlaşmaları (www.dtm.gov.tr)

	Ülke	İmza Tarihi	Yürürlüğe Giriş Tarihi
1	EFTA Ülkeleri	10.12.1991	01.04.1992
2	İsrail	14.03.1996	01.05.1997
3	Romanya	29.04.1997	01.02.1998
4	Litvanya*	02.06.1997	01.03.1998
5	Macaristan*	08.01.1997	01.04.1998
6	Estonya*	03.06.1997	01.07.1998
7	Çek Cumhuriyeti*	03.10.1997	01.09.1998
8	Slovak Cumhuriyeti*	20.10.1997	01.09.1998
9	Bulgaristan	11.07.1988	01.01.1999
10	Polonya*	4.10.1999	01.05.2000
11	Slovenya*	05.05.1998	01.06.2000
12	Letonya*	16.06.1998	01.07.2000
13	Makedonya	07.09.1999	01.09.2000
14	Hırvatistan	13.03.2002	01.07.2003
15	Bosna Hersek	03.07.2002	01.07.2003
16	Filistin Yönetimi	20.07.2004	01.06.2005
17	Tunus Cumhuriyeti	25.05.2004	01.07.2005
18	Fas Krallığı	07.04.2004	
19	Suriye Arap Cumhuriyeti	22.12.2004	

Ticarette teknik engellerin kaldırılması amacıyla Türk Akreditasyon Kurumu-TÜRKAK 1999 yılında faaliyete geçmiştir. Gümrük Birliğinin 8-11 inci maddelerine istinaden, ticarette teknik engellerin kaldırılmasına yönelik mevzuat uyum çalışmalarına hız verilmiş, II/97 sayılı Ortak Konsey Kararı kapsamındaki Avrupa Birliği mevzuatının yarısından fazlası ilgili kamu kurum ve kuruluşlarınca uyumlaştırılarak milli mevzuatımıza yansıtılmıştır. Bu amaçla oluşturulan “Ürünlere İlişkin Teknik Mevzuatın Hazırlanması ve Uygulanmasına Dair Kanun”, kısa adıyla “Çerçeve Kanunu”, 11 Temmuz 2001 tarih ve 24459 sayılı Resmi Gazete’de

* Litvanya, Macaristan, Estonya, Çek ve Slovak Cumhuriyetleri, Polonya, Slovenya ve Letonya 1 Mayıs 2004’ten itibaren AB’ne tam üye olduklarından, anılan ülkelerle akdedilen STA’lar 30 Nisan 2004 itibariyle karşılıklı olarak feshedilmiştir. Bu itibarla, 1 Mayıs’tan itibaren söz konusu ülkelerle ticari ilişkilerimiz gümrük birliği temelinde yürütülecektir.

yayımlanarak 11 Ocak 2002 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Çerçeve Kanun amacı; ürünlerin piyasaya arzı, uygunluk değerlendirmesi, piyasaya gözetimi ve denetimi ile bunlarla ilgili olarak yapılacak bildirimlere ilişkin usul ve esasları belirlemektedir (www.rega.basbakanlik.gov.tr). Söz konusu kanunda beş adet adet yönetmelik taslağı oluşturulmuş bunlardan ilk dördü yürürlüğe girmiştir. Oluşturulan yönetmelikler şunlardır:

1. CE Uygunluk İşaretinin İliştirilmesi ve Kullanımına Dair Yönetmelik Taslağı,
2. Ürünlerin Piyasa Gözetimi ve Denetimine İlişkin Yönetmelik Taslağı,
3. Uygunluk Değerlendirme Kuruluşları ile Onaylanmış Kuruluşların Çalışma Usul ve Esasları ve Onaylanmış Kuruluşların Görevlendirilmesine Dair Yönetmelik Taslağı,
4. AB ile Türkiye Arasında Malların Serbest Dolaşımını Engelleyen Önlemlerin Karşılıklı Bildirimine İlişkin Yönetmelik Taslağı,
5. AB ile Türkiye Arasında Teknik Mevzuatın Karşılıklı Bildirimine İlişkin Yönetmelik Taslağı.

Bunlara ilaveten devlet yardımları, fikri ve sınai mülkiyet hakları, vergilendirme gibi rekabeti doğrudan ilgilendiren konularda uluslar arası normlara uyum sağlanmıştır. Böylece AB iç pazarına eş düzeyde koruma sağlanmaya çalışılmış, karşılıklı ticarete en önemli sorun teşkil eden Türkiye aleyhine açılan anti-damping ve anti sübvansiyon soruşturmalarının GB ertesinde ortadan kaldırılması hedefi gözetilmiştir.

GB'nin yürürlüğe girmesi çerçevesinde yapılan uyum çalışmaları Türkiye'yi AB'ne girmek isteyen ülkelere göre sıralamada ileri bir konuma getirmiştir. Bugün Türkiye, Avrupa Birliği ile paralel ticaret politikası uygulayan tek aday ülkedir.

1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı, Türk mevzuatının Gümrük Birliği konusunda topluluk politikası mevzuatıyla uyumunu sağlamak amacıyla ticaret politikası, üçüncü ülkelerle imzalanan ticari boyutu olan anlaşmalar, sanayi ürünleri ticaretindeki teknik engellerin kaldırılmasına ilişkin mevzuat, rekabet, sınai ve fikri mülkiyet ile gümrük mevzuatı konusunda uyum ilkesini hayat geçirmek için üç temel prensibe dayanan sürekli bir danışma prosedürü öngörmüştür. Buna göre:

-Bir Gümrük Birliği Ortak Komitesi kurulması ve Komite'nin görevlerini yerine getirmesine yardım için alt komiteler ve çalışma grupları oluşturulması,

-Komisyon, Konsey ya da Türkiye tarafından GB'nin doğrudan işleyişiyle ilgili bir mevzuat hazırlandığında ya da kabul edildiğinde, komite içinde bir danışma ve bilgilendirme sürecinin tesis edilmesi,

Komisyonun teknik konularla ilgili komite toplantılarında Türk uzmanlarının da yer alması karara bağlanmıştır.

Türkiye'nin AB ile GB'ne girmesi yerli üreticileri geri dönülemez şekilde rekabete sokmuştur. Böylece eksik rekabetçi lobilerin güçlerinin azalmasına sebep olmuştur. Düşük verim ile pahalı mal üreten firmalar, kaliteli ve ucuz mal üretmeye, üretimi arttırmaya ve ihracata zorlanmışlardır.

Tablo 2.26'da görüldüğü gibi 1995'ten 2003'e kadar ihracatımız 2.2 kat artışla 21.6 milyardan 47.9 milyar\$ a çıkmıştır. Tarım sektörü ve madencilik ihracatta 4 kat artmış ancak dolar bazında fazla artmamıştır. Sanayi sektörümüz ise 18.9 milyardan 40.2 milyar \$ 2.1 kat artış göstermiştir.

Tablo 2.26. Türkiye'nin ihracatında gelişmeler (DTM, 2004:57) (1995 ve 2003, milyar \$)

	1995	2003	Artış
Toplam İhracat	21.6	47.9	2.2 kat
1- Tarım Sektörü İhracatı	2.3	6.1	2.7 kat
2- Madencilik-Taşocakları	0.4	1.6	4 kat
3-Sanayi Sektörü İhracatı	18.9	40.2	2.1 kat
-Tekstil ve Hazır Giyim	8.2	15.2	1.9
-Taşıt Araçları ve Parçalar	0.8	7.3	9.1 kat
-Demir Çelik Mamülleri	2.3	5.4	2.3 kat
-Elektronik Cihazlar	0.9	4.4	4.9 kat
-Makine Sanayi	0.7	1.5	2.1 kat

Tablo 2.27. İhracat'ta başarılı olan sektörlerde üretim artışları (DPT, 2003:21-22)

Alt Sektörler	1996	2002	2003	1996'dan 2003'e
Otomobil (Bin adet)	222	230	425	1.9 kat
Televizyon (Milyon adet)	1.8	12.5	15.0	8.3 kat
Buzdolabı (Milyon adet)	1.7	3.2	4.1	2.4 kat
Çamaşır Makinesi (Milyon adet)	0.9	1.7	2.4	2.7 kat
Şişe ve Cam (Milyon ton)	0.5	1.2	1.3	2.6 kat

2.3.4. İthalatla İlgili Mevzuat Yaklaştırma Yolları

I/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararına göre Türkiye'nin İthalatı düzenlemeye yönelik aldığı kararlar AB'nin OTP mevzuatı ile uyum için de olmak zorundadır. GB'nin 12. maddesi, AB'nin İthalat ve İhracatı ile ilgili mevzuatı oluşturmaktadır. Türkiye de ithalat ve ihracatı ile ilgili mevzuatını oluştururken en son yürürlükteki AB yasalarını dikkate almıştır. Ticaret politikası olarak nitelendirilen bu mevzuat ithalatta uygulanacak "korumacı" hükümleri içermektedir. Başlıca Türkiye'nin uyguladığı ticaret politikası önlemleri şöyle sıralanabilir;

- 1.Ortak Gümrük Tarifesine Uyum,
2. İthalatta Ortak Kurallar,
3. Belirli Üçüncü Ülkelerden Yapılacak İthalatta Ortak Kurallar,
4. Miktar Kısıtlamalarının İdaresi,
5. Dampingle ve Sübvansiyonlu İthalata Karşı Koruma,
6. Hukuka Aykırı Ticari Uygulamalara Karşı Önlemler,
7. Tekstil Ürünleri İthalatında Ortak Kurallar.

Bu önlemler hakkında mevzuat, 1 Haziran 1995 tarih ve 22300 mükerrer sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe konulmuştur (www.rega.basbakanlik.gov.tr).

Ayrıca 31.12.1995 tarih ve 22510 mükerrer sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan "İthalat Rejimi Kararı" ile ona dayanılarak çıkartılan yönetmelik, teblig, talimat ve çok taraflı ve ikili anlaşmalar çerçevesinde yürütülen ithalatın ülke ekonomisi yararına ve uluslar arası ticaretin gereklerine uygun olacak şekilde yürütülmesine ilişkin genel esaslar belirlenmiştir (Dikmen, 1997:128).

2.3.4.1. OGT'ne uyum

I/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı'nın yürürlüğe girmesiyle birlikte, AB ve EFTA çıkışlı sanayi ürünleri ithalatında uygulanan gümrük vergileri, eş etkili tedbirler ve Toplu Konut Fonu kaldırılmış ve Türkiye üçüncü ülkelere karşı Ortak Gümrük Tarifesi uygulamaya başlamıştır (Dotto, 2002:67).

Topluluk 1 Temmuz 1968 tarihinde OGT'ne uyumu sağlamıştır ve aynı tarihte Ortak Gümrük Tarifesini yürürlüğe koymuştur. Türkiye, Gümrük Birliğine girerek Avrupa Birliği'nin üçüncü ülkelere uyguladığı "Ortak Gümrük Tarifesini" uygulamaya koymuştur. Katma Protokolün 17. ve 18. maddelerine göre, GB'nin

tamamlanmasına yönelik en büyük adımlardan biri olarak nitelendirilen OGT'ne uyum yükümlülüğü gelmektedir. Gümrük Vergilerinin topluluğun OGT ile aynı düzeye gelmesi için Katma Protokol'de rekabet gücü olduğu düşünülen veya hiçbir zaman rekabet gücü elde edemeyeceği düşünülen mallar 12 yıllık listede, bir süre korunmakta rekabet gücü elde edebileceği beklenen hassas mallar ise 22 yıllık listede yer almıştır. 12 yıllık mallar 1985 yılı başında, 22 yıllık listedeki malların 1995 yılında tamamlanması öngörülmüştür (Ege, 1999:268). Ancak Ortak Gümrük Tarifesi uyumu belirtilen tarihlerde başlayamamış, tamamlanma süresi uzamıştır.

GB ile Türkiye'nin AB ve EFTA ülkelerinden gerçekleştirdiği sanayi ürünleri ithalatında ağırlıklı koruma oranı (%10)'dan 0'a düşmüştür. Üçüncü ülkelere gerçekleştirilen ithalat bakımından ise söz konusu oran 1996 yılında (%15)'ten (%5.6)'ya düşmüştür. 2002 yılına gelindiğinde ise Türkiye'nin sanayi ürünlerindeki ortalama koruma oranı (%4.5) seviyesine inmiştir (Dotto, 2002:67).

Katma Protokolün imza tarihinde Türkiye'nin üçüncü ülkelere uyguladığı gümrüklerden hareketle, 12 yılda OGT uyum süreci şu şekilde belirlenmiştir:

- Türkiye'nin fiili gümrük oranlarında, Katma Protokol'ün imza tarihinde OGT'nin (%15) alt veya üstünde bulunmayan maddelerde OGT uygulanacaktır.
- Katma Protokol'ün imza tarihinde fiilen uygulanan gümrükler ile OGT arasındaki farkı (%20) oranında azaltan ilk uyum, 1977 yılında yürürlüğe girecektir.
- Farkın geriye kalan kısmı, (%20)'lik indirimler ile 1985'te ortadan kaldırılacaktır.

22 yıllık listedeki mallar da, OGT'ne uyumdaki fark % $\pm$ 15 farklılık göstermeyen maddelerde ilk indirim 1983 yılında, diğer indirimler ise 1995 yılına kadar gerçekleştirilmiştir.

Topluluğun üçüncü ülkelere uyguladığı vergi oranlarının ortalaması ile Türkiye'nin üçüncü ülkelere uyguladığı vergi oranlarının ortalaması arasında çok büyük farklar vardır. (AET'nin OGT ortalaması (%7), Türkiye'nin gümrük tarifeleri ortalaması ise %40-50 civarında idi) Bu farkın öngörülen zaman içinde kaldırılması zorunluluğu gelişmekte olan sanayi üzerindeki koruma duvarlarının kaldırılması demektir. Türkiye'nin o dönemde yaşadığı petrol şokları ve Kıbrıs bunalımı belirtilen takvimin gecikmesine yol açmıştır. Bu anlamda Türkiye OGT uyum konusunda 1987 yılına kadar herhangi bir adım atmamıştır.

1997 yılına kadar devam eden bu erteleme, Bakanlar Kurulu'nun 17.12.1987 tarih ve 87/12421 sayılı kararı ile ortadan kaldırılmıştır (Karluk, 1998: 391). Bu karar ile, 1.1.1988'de 22 yıllık listede yapılması gereken ikinci (%30)'luk uyum

ertelenmiş, 12 yıllık listede 1.1.1977'de gerçekleşmesi gereken (%20)'lik birinci uyum ile 22 yıllık listede ki (%20)'lik ilk uyumun 1.1.1987 da yapılması kararlaştırılmıştır (Güran, 2000:181). Böylece her iki listede (%20)'lik indirim sağlanmış olacak bu da Türkiye'nin OGT oranı arasındaki farkın (%20) oranında azalmasını sağlayacaktır.

Katma Protokol'de öngörülen en son tarih olan 1.1.1995'e gelindiğinde, sağlanan toplam OGT uyumu miktarı 12 yıllık listede (%90), 22 yıllık listede (%80)'e ulaşmıştır (Ege, 1999:270). Bu tarihten sonra Türkiye uyum konusuna hız vermiş, 1 Ocak 1996 tarihinden itibaren Roma Antlaşmasının Ortak Gümrük Tarifesi kapsamındaki ürünlerde uyum sağlanmıştır (tarım ürünleri ve beş yıllık geçiş dönemine tabi ürünler dışında) (Dikmen, 1997:102).

Türkiye I/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararının 15'inci maddesinde belirtildiği gibi, Katma Protokol'ün 19/2 maddesindeki haklarını kullanarak bazı ürünlerdeki OGT'ne uyumu beş yıl süreyle ertelemiştir. Bu ürünlerin seçiminde, koruma gücü isteyen geliştirmekte olan sanayilerin etkilenme olasılığına, istihdam yapısına, üçüncü ülkeler kaynaklı ithalat artışından etkilenmesi ihtimali, geçiş döneminde rekabet gücüne kavuşması gibi faktörler göz önüne alınmıştır. Bu ürünlerde OGT Uyumu 1 Ocak 2001 tarihinden sonra sağlanmıştır. Bu şekilde hassas mallar listesindeki uyum tamamlanarak, Türkiye AB'nin OTP'nin en önemli unsurlarından biri olarak OGT'ne uyumu da gerçekleştirmiştir (Ege, 1999:170).

AB ithalatta sadece tek vergi olarak Ortak Gümrük Tarifesi almasına karşılık 1990'ların başına kadar Türkiye ithalat üzerinden gümrük vergisinin yanı sıra eş etkili vergi ve fonlarda bulunmaktadır. Ortak Gümrük Tarifesi uyum kapsamında Türkiye'nin bu vergi ve fonları da kaldırması gerekmektedir. Toplu Konut Fonu ise; 1993-1995 yılları arasında azaltılmış, 31 Aralık 1995 tarihinde Gümrük Birliğine geçilmesiyle sona ermiştir.

Türkiye Gümrük Birliğinde alınan karar doğrultusunda AB'nin otonom rejimlerine uyum sağlama amacıyla, AB'nin anlaşma yaptığı ülkelerle enzer anlaşmalar yapma yükümlülüğünü tam olarak tamamlayamamıştır. Fas ve Suriye Arap Cumhuriyetleri ile imzaladığı anlaşmalar henüz yürürlüğe girmemiştir.

2.3.4.2. İthalatta ortak kurallar

“İthalatta Ortak Kurallar” başlığını taşıyan 3285/94 (EC) Sayılı Konsey yönetmeliğinde yer alan genel kurallar Türk mevzuatına, İthalatta Gözetim ve

Korunma Önlemleri ile Kota İdaresi ve Tarife Kontenjanı Hakkında 95/6814 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ve eski yönetmelik ile uyarlanarak, 01.06.1995 tarih ve 22300 mükerrer sayılı Resmi Gazete’de yayınlanmıştır (Dotto, 2002:69)

Mevzuatta 1 Kasım 1995 tarih ve 22450 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan 95/7432 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ve Yönetmelik ile değişiklik yapılmıştır. Türk Mevzuatında ithalatın serbestliği ilkesi “İthalat Rejimi Kararı”nda ele alınmakta, alınacak önlemleri ise 95/6814 sayılı Kararla, kısıtlayıcı durumları kapsamakta ve sözkonusu önlemlerin DTÖ’ne ve Birlik normlarına uygun olmasını amaçlamaktadır.

Mevzuat, topluluk yönetmeliğinde belirtilen tanım ve kavramları, Türk devlet sisteminin usul ve şartlarını değiştirmiştir. Bu mevzuata göre; üçüncü bir ülkeden ithali yapılan yerli üreticiye ciddi zarar tehdidi yaratıyorsa, o malın ithali gözetime tabi tutulabilir veya korunma önlemleri alınabilir. Bu mevzuat, üçüncü bir ülkede ithali yapılan ürün için geçerliken, AB ülkeleri için GB’nin 61. ve 62. maddeleri uygulanmaktadır.

Bu karara tek taraflı veya çok taraflı ticari anlaşmalara dayanılarak alınan önlemler çerçevesindeki kotalar ve tarife kontenjanları dahilken, DTÖ Kuruluş Anlaşması eki Tekstil ve Giyim Anlaşması hükümleri çerçevesinde GATT’a entegre edilenlerin dışında ki tekstil ve giyim ürünlerine uygulanmaz.

Bu alınan kararı Dış Ticaret Müsteşarlığı uygulamaktadır. Yapılan başvuruları değerlendirip ithal mal ile ilgili soruşturma açılıp, açılmamasına karar vermek “İthalatta Gözetim ve Korunma Önlemleri Değerlendirme Kuruluna” aittir.

Yönetmelik, ortak piyasa düzenine tabi tarım ürünleri ve işlenmiş tarım ürünleri, ayrı düzenlemelere tabi tekstil ve konfeksiyon ürünleri ile belirli ülkeler menşeli ürünleri kapsam dışında bırakmaktadır (GATT’a entegre edilen tekstil ve konfeksiyon ürünleri bu yönetmelik kapsamındadır (DTM, 2002:92).

Şikayet konusu olan malın araştırılmasının ardından, alınan kararda:

- Söz konusu ürünün zarar yaratmaması ancak ciddi zarar tehdidi oluşturması halinde o malın ithalatı gözetime tabi tutulabilir. O mala ait bir “gözetim belgesi” düzenlenir, malın ithali halinde o gözetim belgesinin ibrazı gerekir. Bu belge ithalatçının Dış Ticaret Müsteşarlığı İthalat Genel Müdürlüğü’nden temin edilir.
- Söz konusu ürünün ciddi zarar doğurması halinde, kurul, korunma önlemine karar verir. Korunma önlemi olarak da malın ithalini belli bir miktar ve/veya değer tesbit ederek izne bağlayabilir. Yani mal ithal lisansı / izin belgesiyle ithal edilebilir.

Uruguay Round sonrasında DTÖ'nü Kuran Anlaşma ekinde yer alan Korunma Önlemleri Anlaşması'nda bulunan temel ilkeler Topluluk Mevzuatında da ele alınmış bulunmaktadır (DTM, 2002:92).

2.3.4.3. Belirli üçüncü ülkelere yapılacak ithalatta ortak kurallar

Birlik, DTÖ üyesi olmayan ve ticareti devlet eliyle yürüten ülkelere karşı 519/94 (EC) sayılı Konsey Yönetmeliği ile daha esnek hükümlere sahip mevzuat oluşturmuştur.

Bu yönetmelik tarım ve işlenmiş tarım ürünleriyle tekstil ürünleri dışında kalan mallarda, ticareti devlet eliyle yürüten ülkelere karşı ithalatta uygulanacak kuralları belirlemektedir. Daha önce bu ülkelere karşı 1765/82, 1766/82 (sadece Çin Halk Cumhuriyeti'ne yönelik) ve 3420/83 Konsey Yönetmelikleri kapsamında önlem alınması mümkün olmaktaydı. Birlik düzeyinde libere edilmemiş olan mallarla ilgili 3420/83 sayılı yönetmeliğin ekinde üye ülkelerce kısıtlama uygulanan ürünlerin geniş bir listesi yer almaktadır. Bu yönetmelik kapsamında Çin Menşeli ürün sayısı 4700'e ulaşmıştır (www.dtm.gov.tr).

Tek Pazar düzenlemesi kapsamında bu yönetmelikler ilga edilmiş, bu ülkelere karşı uygulanacak mevzuat 519/94 (EC) sayılı Konsey Yönetmeliği altında toplanmıştır.

Türkiye'de "Belirli Ülkeler Menşeli Malların İthalatında Gözetim ve Korunma Önlemleri Hakkında" 95/7348 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı 19 Ekim 1995 tarihli ve 22438 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiş bulunmaktadır (Dikmen, 1997:109).

Bu karar, rakip malları üreten yerli üreticiler arasında ciddi zarar veya zarar tehdidi yaratan unsunlar oluşturması halinde, bu mallar üzerinde; gözetim uygulaması veya koruma önlemleri alınmasına dair usul ve esaslara sahiptir.

"Belirli Ülkeler Menşeli Malların İthalatında Gözetim ve Korunma Önlemleri Hakkında 95/7948 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı" ile başta Çin Halk Cumhuriyeti olmak üzere (Azerbaycan, Arnavutluk, Moğolistan, Ermenistan, Beyaz Rusya, Kazakistan, Kuzey Kore, Kırgızistan, Güney Kore, Gürcistan, Tacikistan, Moldova, Özbekistan, Rusya Federasyonu, Ukrayna, Türkmenistan ve Vietnam) bir çok ülke ile olan ticarete açıklık getirmektedir. Daha önce bu kapsamda kısıtlamaya tabi tutulan MDAÜ Birlik ile anlaşma imzaladıktan sonra bu listeden çıkarılmıştır.

Mevzuat ekinde soruşturmaya tabi tutulmadan kısıtlamaya veya gözetime konu kılınmış Çin Halk Cumhuriyet menşeli ürünlerin listesi yer almaktadır.

Bu ülke menşeli malların Türkiye üzerinden serbestçe topluluk pazarına girişini önlemek amacıyla soruşturma korunma önlemi alınması mecburiyeti getirilmiştir. Çin Halk Cumhuriyetine karşı önceki 3 yıllık performansı dikkate alarak bir kota belirlenmiştir. Bu mevzuata tekstil ve konfeksiyon ürünleri dahil değildir.

2.3.4.4. Miktar kısıtlamalarının idaresi

518/94 sayılı Yönetmelikle getirilen “ithalatın serbestliği” esasına karşın AB, Topluluğa ithal edilen üçüncü bir ülke kaynaklı ürünün ithalatının büyük bir ölçüde artması ve benzer (veya rakip) mal üreticilerine önemli oranda zarar vermesi durumunda, Komisyon önerisi üzerine Konsey tarafından kısıtlama tedbirlerini alınmasına olanak veren hükümleri de aynı yönetmelik içerisinde düzenlemiş bulunmaktadır.

Bunun dışında, Birlik ön denetimine tabi ürünlerde, ithalat artışının verdiği zararın niteliği acil önlem almayı gerektiriyorsa, Komisyon, kendi inisiyatifi veya üye bir ülkenin isteğiyle, ithalat belgelerinin geçerlilik süresini sınırlayarak ürünün Birliğe ithalatını kısıtlayabilmektedir.

Birliğin ithalat ve ihracatta yürürlüğe sokacağı miktar kısıtlamalarını, Tek Pazarın bir gereği olarak, Birlik bazında belirlenmeye başlaması ile birlikte, bu kotaların topluluk ithalatçıları ve ihracatçıları arasında hangi usuller çerçevesinde dağıtılacağına belirli esaslara bağlanması amacıyla 520/94 sayılı Konsey Tüzüğü hazırlanmıştır (Ege, 1999:272).

Ankara Antlaşmasında ve Katma Protokolde üçüncü ülkelere karşı uygulanacak miktar kısıtlamasının nasıl kaldırılacağına ilişkin bir hüküm bulunmazken ithalata uygulanan miktar kısıtlaması kaldırılması ilk kez Ankara Antlaşması öngörülmüş, ayrıntılar ise Katma Protokol’de belirlenmiştir. Tabloda belirtilen yıllar ve oranlar Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne karşı uygulanmakta olduğu miktar kısıtlaması esas alınarak hazırlanmıştır.

Tablo 2.28. AB'ye Karşı Miktar Kısıtlamalarının Kaldırılması (1973-2000) (Ege, 1999: 273).

Yıllar	Katma Protokol Takvimine Göre Konsolide Liberasyon Oranı		Gerçekleşme Durumuna Göre Konsolide Liberasyon Oranı	
	Yıllık	Toplam	Yıllık	Toplam
1973	35	35	35	35
1976	5	40	5	40
1981	5	45	-	40
1986	15	60	-	40
1989	-	60	5	45
1990	-	60	15	60
1991	20	80	20	80
1995	20	80	-	80
1996	-	-	20	100

Topluluk Miktar Kısıtlaması için topluluk usullerini düzenleyen 520/94(EC) sayılı Konsey Yönetmeliği hazırlanmıştır. Bu yönetmeliğin uygulama esasları da 738/94 (EC) sayılı Komisyon Yönetmeliği ile belirlenmiştir.

Buna göre ithalatı veya ihracatı miktarı kısıtlamasına tabi tutulmuş bir malın belirlenen kotasının, Türk ithalatçıları veya ihracatçıları arasında nasıl paylaşılacağı mevzuat hazırlanarak belirlenmiştir.

Ortak Ticaret Politikası araçlarına uyum kapsamında, Topluluğun 518/94 (3285/94) ve 519/94 sayılı Konsey Tüzükleri ile Dünya Ticaret Örgütü Korunma Tedbirleri Anlaşması hükümleri doğrultusunda hazırlanan, İthalatta Gözetim ve Korunma Önlemleri ile Kota İdaresi ve Tarife Kontenjanı Hakkındaki 95/6814 sayılı karar 1.6.1995 tarih ve 22300 mükerrer sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmış, ithal edilen belirli bir ürünün veya benzerinin yurt içindeki üreticilerinin zarar veya zarar tehdidinden korunmasını ve mevcut mevzuat ve tercihli anlaşmalar çerçevesinde kota ve tarife kontenjanlarının uygulanmasında AB uygulamaları ile paralellik sağlanmıştır (Dotto, 2002:70).

Tarife Kontenjanı; bir mal veya mal grubunun ithalatında uygulanmakta olan gümrük vergisi oranlarında, belli bir miktar veya değer için indirim yapılması veya muafiyet sağlanması olarak tanımlanmaktadır. Tarife Kontenjanında asıl amaç sanayinin ihtiyacını karşılamaktadır.

Kota; ithalatta miktar veya değer kısıtlaması halinde belirli bir dönem içinde ticaretine izin verilen malların ithalatının miktar veya değerini ifade eder. Kotaların uygulanması, değişikliği ile prosedürleri DTM İthalat Genel Müdürlüğü ilgilenmektedir. Kota için başvuran ithalatçıya her dönem için en fazla bir kez müracat yapılabilir ve “İthal Lisansı” düzenlenir. Bu belgenin geçerliliği kota dönemi sınırlıdır ve bu lisans başkasına devredilemez.

Tarife Kontenjanı ise, tercihli tarifeden yararlanmak isteyen mallarını ithal etmek isteyen başvuru sahibine kontenjan doluncaya kadar tahsis edilir.

Türkiye miktar kısıtlaması ile ilgili alınan taahhüde 1976 yılına kadar uymuş daha sonra ekonomik sıkıntılar yüzünden ertelemiştir.

1980 yılından önce ithalatın esas olarak yasak, istisnai olarak serbest olduğu bir yaklaşım benimseyen Türkiye, AB’ye karşı yükümlülüklerinden bağımsız olarak, 1980 yılında başlayan ithalatın liberalizasyonu süreci içinde, ithalatta kota uygulamasını, AB de dahil olmak üzere tüm ülkelere karşı 1981 yılında tamamen kaldırmıştır (DPT, 1990:43). Bu şekilde AB’ne uygun bir miktar kısıtlaması uygulaması başlamış olmaktadır. Türkiye AB’ne tam üyelik müracaatından sonra, (1989 yılından itibaren) miktar kısıtlamalarının kaldırılmasının konsolidasyonu* gerçekleştirilmiş ve 1991 yılında Tablo 2.28’de belirtilen Katma Protokol takvimi yakalanmıştır.

31.12.1995 tarihinde GB’ne geçilmesiyle miktar kısıtlamasının kaldırılması tümüyle konsolide edilmiştir. Türkiye GB ile AB’nin üçüncü ülkelere karşı uyguladığı miktar kısıtlamasını uygulama yükümlülüğüne girmiştir. OTP uyum yapma adına, miktar kısıtlamasında daha liberal bir yapıdan daha korumacı bir rejime geçmiştir. Türkiye’nin OTP uyum amacıyla, anlaşma sağlayarak kota uygulamakta olduğu ülkeler Pakistan, Güney Kore, Çin, Malezya, Belarus, Endonezya, Vietnam, Mısır, Tayvan ve Sri Lanka’dır. Gözetim uygulamakta olduğu ülkeler ise; Letonya, Bangladeş, Moldova, Litvanya ve Makedonya’dır. Anlaşma sağlanmadan tek taraflı kota ve gözetim uygulanan ülkeler ise; Singapur, Özbekistan, Ukrayna, Peru, Tayland, Filipinler, Hong Kong, Hindistan, Brezilya ve Arjantin; gözetim uygulananlar ise; Azerbaycan, Kazakistan, Türkmenistan, Kırgızistan, Tacikistan, Gürcistan, Ermenistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Rusya, Estonya, Moğalistan, Kamboçya ve Laos’tur (DTM, 1999:398).

* Türkiye Konsolidasyon ile, yerli üreticiye zarar veren mal veya mal gruplarının kısıtlamasını hızlandırmıştır.

2.3.4.5. Dampingly ve sübvansiyonlu ithalata karşı koruma

3283/94/EC sayılı Konsey Yönetmeliği Dampingly İthalata Karşı Korumayı, 3284/94/EC sayılı Konsey Yönetmeliği Sübvansiyonlu İthalata Karşı Korumayı amaçlayan tedbirlerin esasını belirlemektedir (Dikmen, 1997:135).

Daha çok pamuk ipliği, polyester iplik bazı çelik mamülleri gibi mallarda Türkiye, AB'nin anti-damping vergisine maruz kalıyor (Ege, 2000:83). Bunun yanında tekstil ürünlerinde de gönüllü ihraç kısıtlaması ve anti damping önlemi almıştır. Türkiye'ye 1979 yılından itibaren 19 anti damping mevzuatı, 1 anti sübvansiyon soruşturması açılmıştır. Bu soruşturmaların dördü fiyat taahhüdü ile, ikisi şikayetin geri alınması, ikisi zarar oluşmadığı bir tanesi de damping oluşmadığı gerekçesiyle kapatılmıştır. Dört soruşturmada halen devam etmekte, altı soruşturma sonucunda kesin damping vergisine karar verilmiş ancak tekstil otolimitasyon anlaşmasının yürürlüğe girmesi ile vergi uygulaması devam eden 6 soruşturma arasında pamuk ipliği üzerine uygulanan geçici vergi kaldırılmıştır (Nuray, 1992: 24). 1994 yılı sonunda Türkiye, anti-damping önlemi alınan ülkeler arasında Çin, Japonya, Güney Kore'nin ardından dördüncü sırada yer almaktadır.

Türkiye'ye karşı, polyester iplik ve elyaf da uygulanan Kurumlar Vergisi istisnası nedeniyle soruşturma açılmış ve 27 Mayıs 1991 tarihinde geçici vergi uygulaması başlatılmıştır (Dikmen, 1997:108). Türkiye'nin istisnai kademeli olarak kaldırma taahhüdünde bulunması ile soruşturma Eylül 1991'de askıya alınmıştır. Ancak alınan geçici vergiler kesinleştirilmiştir.

Damping ve Sübvansiyon uygulamalarına ilişkin idari ve teknik prosedür Türkiye'de ilk kez 1.10.1989 tarihinde kabul edilen 3577 sayılı İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi hakkında kanun, 89/14506 sayılı karar ve ilgili yönetmelikten oluşan mevzuat kapsamında düzenlenmiştir (Dotto, 2002:71). Çıkarılan kanunda, topluluk ve GATT normları esas alınmış olmakla birlikte genel Uruguay Round sonrasında damping ve sübvansiyon konularında ilkeler ve tanımlar getiren anlaşmalar genel topluluk mevzuatının bu çerçevede değiştirilmesi, söz konusu mevzuatın yenilenmesini zorunlu hale getirmiştir.

Damping ve sübvansiyon kavramları, kanunun 2. maddesinde şöyle tanımlanmıştır: Damping “Bir ülkeden Türkiye'ye ihraç edilen bir malın aynı veya benzer bir malın normal değerinin altında bir ihraç fiyatı ile Türkiye'ye sokulmasını ifade eder” (İSO, 1992:134). Bir malın Türkiye'ye dampingly girdiğinin ispatı normal değer ile ihraç fiyatı arasındaki farkı bakılır. Aynı maddenin hükümlerine göre; ihraç

fiyatı, ihraç amacıyla satılan mal için fiilen ödenmiş olan veya ödenmesi gereken fiyattır. Normal değer ise:

1. ihracatçı veya menşe ülkede tüketime konu olan aynı veya benzer mal için normal ticari işlemler sonucunda fiili ödenmiş olan veya ödenmesi gereken karşılaştırılabilir fiyat,
2. ihracatçı ülke veya menşe ülkenin iç piyasasında normal ticari işlemlerin çerçevesinde aynı veya benzer malın satışlarının olmaması yahut bu satışların uygun bir karşılaştırma yapılmasına elverişli bulunmaması durumunda, aynı veya benzer malın üçüncü bir ülkeye ihracatında temsil niteliğini haiz karşılaştırılabilir fiyat veya
3. üretim maliyetine makul bir kar marjının eklenmesiyle tespit edilen fiyattır.

Sübvansiyon, Menşe ve ihracatçı bir ülke tarafından firmalarca Türkiye'ye ihraç edilen bir malın üretiminde, ihracatında ve taşınmasında dolaylı veya dolaysız bir faydanın sağlanmasını ifade eder. Damping ve sübvansiyona karşı her zaman bir önlem alınmamaktadır. Bu durumun ürünün ithalatına veya ihracatına ciddi zarar veya zarar tehdidi doğurması halinde önlem alınmaktadır.

Damping ve sübvansiyona karşı alınacak önlemleri AB mevzuatında aynı biçimde düzenlemiştir. 3577 sayılı kanundan farklı olarak AB mevzuatında "önlem alınabilir" anlamına gelen ifadelere yer verilmiştir yani takdir hakkı bu konuda ilgili kuruluşlara bırakılmıştır.

İthalatta yerli üreticiye zarar verecek koşulların gerçekleşmesi halinde, ilgili gerçek veya tüzel kişiler veya meslek kuruluşları Dış Ticaret Müsteşarlığı İthalat Genel Müdürlüğüne yazılı olarak başvurabilirler. Genel Müdürlük ilgili başvuruyu incelemeye alır. Ön inceleme sonucunda Genel Müdürlük soruşturmanın açılıp-açılmamasına ilişkin İthalatta Haksız Rekabeti Değerlendirme Kurulu'na teklifte bulunur. Soruşturmanın açılmasına karar verilmesi halinde soruşturmaya İthalat Genel Müdürlüğü yürütür ve sonuçlarını ve alınabilecek önlemler teklifi ile Kurula sunar.

Kurul, soruşturmanın sonucuna göre gerekli önlemleri belirler ve son kararı İthalat Genel Müdürlüğü'nün bağlı olduğu Bakanlığa sunar. Soruşturma sonucunda önlem alınmasına karar verilmesi halinde, dampingli mala karşı uygulanacak vergi oranı damping marjını (normal değer ihraç fiyatını aştığı miktar) ve sübvansiyonlu mala karşı uygulanacak vergi oranı ise sübvansiyon miktarını aşamaz.

GATT'ın XIX'ncü maddesi çerçevesinde, miktar kısıtlamaları ve verilen taviz uygulamasına son verilmesi gibi koruyucu önlemlerin alınması mümkün olmakla birlikte, bu uygulama aşağıda belirtilen bazı ön şartlara bağlı bulunmaktadır:

- Alınacak önlem, sadece ilgili mal ithalatının neden olduğu zararı önleme veya telafi etmek için gerekli oran ve süre ile sınırlı olmalıdır.
- Bu önlemler, zarara neden olan madde hakkında olmalıdır.
- Söz konusu madde de açıkça belirtilmemiş olmakla beraber, ithalatın durdurulması veya verilen tavizlerin geri çekilmesi, ayrımcı olmayan “en fazla ayrıcalıktan yararlanan ülke” bazında olmalıdır.

Türkiye ilk defa 1989 yılında anti dumping, anti sübvansiyon uygulaması yapabilecek duruma gelmiştir. Türkiye bu zamana kadar herhangi bir ülkeye karşı anti sübvansiyon önlemi almamıştır. Damping ve sübvansiyon hakkında uluslar arası platformda benimsenen normların ülkemiz mevzuatına aktarılması ve böylece dış ticaretimizin gelişmeler cevap verebilecek bir yapıya kavuşturulması işlemi de göz önünde bulundurularak “İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Kanun” a değişiklik getiren 4412 sayılı kanun 21 Temmuz 1999 tarihinde kabul edilmiştir (Dotto, 2002:72).

AB ile Türkiye arasındaki anti dumping önlemi uygulamasını kaldırmaması nedeniyle Türkiye Avrupa Birliği ülkelerine anti dumping soruşturması açmakta ve anti dumping vergisi uygulamaktadır. Türkiye, 1994 yılı sonunda ürünlerine karşı anti dumping önlemi alınan ülkeler sıralamasında Çin Halk Cumhuriyeti, Japonya, Güney Kore'nin ardından dördüncü sırada, soruşturma açılan ülkeler sıralamasında 1990-1994 döneminde 13 soruşturma ile Çin'in arkasından ikinci sırada yer almaktadır.

GB'nin tamamlanmasının ardından 1.1.1996 tarihinde, Türkiye'nin AB tarafından anti dumping vergisi uygulanan beş ürünü bulunmaktadır (Polyester iplikler, ağartılmamış hambez, renkli televizyon, bazı demir çelik ürünleri, çelik halatlar, demir çelik saclar ve demir çelik borular). AB'nin mevzuatında öngörülen uygulama süreçlerinin sona ermesiyle bu uygulamalar ortadan kalkmıştır. 1996 yılında gözde geçirme soruşturmasıyla polyester ipliklerde uygulanan anti dumping vergisi yeni oranlarla devam etmiştir. 2001 yılında çelik halatlarda açılan soruşturma Türkiye aleyhine %31 anti dumping vergisi ile sonuçlanmıştır. Demir çelik saclar ve demir çelik borularda açılan soruşturmalar sonucunda ise 26 Mart 2002 tarihinde firma bazında çeşitli oranlarda anti dumping vergisi uygulaması kararlaştırılmıştır.

AB ile Türkiye arasındaki anti dumping önlemlerine ilişkin Katma Protokol'ün 47. ve I/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı'nın 44. maddesinde yer verilmektedir. 44. madde ise söz konusu önlemlerin askıya alınması Türkiye'nin AB'nin iç pazarındakine denk bir koruma sağlayarak eşit rekabet koşullarını yaratmış olmasına bağlanmaktadır (Dotto, 2002:73).

44. madde de anti dumping ve anti sübvansiyon önlemlerinin askıya alınması öngörüldüğünden, bu konu ile ilgili karar alınıncaya kadar Katma Protokol'ün 47. maddesi ile getirilen uygulama devam edecektir.

AB, 44. madde ile ilgili olarak; dumping soruşturması açılmadan önce Türkiye'ye bilgi verileceği, Katma Protokol'ün 47. maddesinin tatbikatına ilişkin usullerin GB'nin yürürlüğe girmesinden önce taraflarca ortaklaşa kararlaştırılacağı ve soruşturma sonucunda zarar tespit edilmesi halinde fiyat taahhüdüne açık bir tercih tanınacağı belirtmektedir.

Katma Protokol'ün 47. maddesine göre; Ortaklık Konseyi taraflar arasında dumping uygulamalarının sona erdirilmesi amacıyla tavsiyede bulunabilmektedir. Bu kapsamda konseye üç aylık bir karar alma süreci tanınmıştır. Bir karar alınamaması veya alınan tavsiye kararına rağmen dumping'e devam edilmesi halinde ilgili tarafın anti dumping önlemi alması mümkün bulunmaktadır. Acil önlem alınması gereken durumlarda taraflar, Ortaklık Konseyi'ne gerekli bilgiyi verdikten sonra üç aylık süreyi beklemeden önlem alabilmektedirler. Her iki durumda da Ortaklık Konseyi korunma tedbirlerinin kaldırılması veya değiştirilmesine karar verebilmektedir.

Türk mevzuatı Dünya Ticaret Örgütü ve AB'nin ilgili mevzuatına uyum amacıyla aşağıdaki düzenlemeleri gerçekleştirmiştir (İKV, 2002:95):

- DTÖ, Anti Damping Anlaşması ve Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Önlemler Anlaşması (RG:25.2.1995-22213 mükerrer),
- 3577 sayılı İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Kanun (RG:01.07.1989-20212),
- 4412 sayılı İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun (RG:25.07.1999-23766),
- İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Karar (RG:30.10.1999;23861),
- İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Yönetmelik (RG:30.10.1999-23861).

Türkiye, Finlandiya'dan baskı ve yazı kağıtları, İtalya'dan polyester elyaf ve Hollanda'dan benzoik asit ithalatında anti dumping vergisi uygulamaktadır.

Türkiye'nin üçüncü ülkelerden ithalatında anti dumping vergisi aşağıda belirtilen ülkelerden gerçekleştirilen ithal mallarına uygulanmaktadır:

- Çin Halk Cumhuriyetinden; elektrot, porselen ev eşyası, torna, sitrik asit, çakmak,
- Tayvan'dan; polyester elyaf, makaralı zincir, fermuar,
- Rusya Federasyonu'ndan; polyester elyaf, düz cam, torna, polivinil klorür, haddelenmiş kütük,
- Romanya'dan; cam, elektrot polietilen,
- Ukrayna'dan; polivinil klorür, haddelenmiş kütük,
- Bulgaristan'dan düz cam ve polietilen,
- Güney Kore'den polyester iplik ve akümülatör,
- Endonezya'dan cam eşya,

Polonya ve Çek Cumhuriyeti'nden torna aynaları ithalatında görülmektedir (www.dtm.gov.tr).

1989 yılından dampinge karşı önlemler mekanizmasını etkin uygulayıcı bir ülke olarak toplam 115 soruşturma başlatılmıştır. Bunlardan 511'i önlem ile sonuçlanmıştır. Bugün için dampinge karşı 14 adet vergi yürürlüktedir. Halen 10 soruşturmada devam etmektedir. AB'nin en fazla dumping nedeniyle vergi koymuş olduğu ülkeler Çin Halk Cumhuriyeti, Japonya, Kore, Rusya, Ukrayna ve Tayvan'dır.

2.3.4.6. Hukuka aykırı ticari uygulamalara karşı önlemler

3286/94/EEC sayılı son yönetmelik ve DTÖ Uyuşmazlıkların haklı prosedürlerine uygun olarak "Türkiye'nin Ticari Haklarının Korunması Hakkında" 95/7608 sayılı Bakanlar Kurulu Karar ve Yönetmelik 31 Aralık 1995 tarihli ve 22510 sayılı Gazete'de yayımlanmıştır. Oluşturulan mevzuat, Türkiye'nin ticaretine gerek doğrudan gerekse dolaylı yoldan zarar veren ülkelere karşı, önlem alınmasına olanak vermektedir. Burada amaç, Türkiye'nin gerçekleştirdiği uluslar arası ticari anlaşmalarda doğan haklarını korumaktır. Gerçek ve tüzel kişiler Türk Sanayisine zarar veren ticari bir engel karşısında şikayette bulunabilirler. Şikayet konusu, ülkemize gelen ürünler için olabileceği gibi benzer bir ülke pazarındaki bir engel için de şikayette bulunabilirler.

Bu şikayetleri inceleyip karara bağlama görevi "Türkiye'nin Ticari Haklarını Değerlendirme Kurulu"na aittir. Kurul "olumsuz etkiyi" belirlerken bir ticari engel

sonucunda, bir mal veya hizmetle ilgili ticaret akışının engellediğini zorlaştırdığını göz önüne alarak, ticari önlemleri alması gerekmektedir.

2.3.4.7. Tekstil ürünleri ithalatında ortak kurallar

Avrupa Topluluğunun bu konudaki mevzuatı; 3030/93/EEC sayılı Konsey Yönetmeliği “İkili Anlaşmalar, Protokoller veya Diğer Düzenlemeler Kapsamı Dışındaki Belirli Ülkeler Menşeli “tekstil” ürünleri ithalatında uygulanacak ortak kuralları belirleyen 517/94/EC sayılı Konsey Yönetmeliğinden oluşur (Dikmen, 1997:140).

Türkiye'nin üçüncü ülkelere karşı düzenlediği mevzuat iki bölümden oluşmaktadır. İlki “Belirli Tekstil Ürünleri İthalatında Gözetim ve Korunma Önlemleri Hakkında 95/6815 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ve Yönetmelik”. Diğeri ise; İkili Anlaşmalar ve Protokoller veya Diğer Düzenlemeler Kapsamı Dışında, Belirli Ülkeler Menşeli Tekstil Ürünleri İthalatında Gözetim ve Korunma Önlemleri Hakkında 95/6816 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ve Yönetmeliktir.

Gelişmekte olan ülkelerin tekstil ihracatına AB tarafından önlem getirilmesi, bir tekstil ihracatçısı olan Türkiye'yi zor duruma sokmuştur. Türk tekstil sanayi ürünlerinin gelişerek AB pazarına yoğun biçimde girmeye başlaması sonucunda AB, hassas olarak kabul ettiği bu sektörde 1979 yılında kota uygulamaya başlanmış, 1995 yılı sonuna kadar sürmüştür.

AB, Türkiye'den tekstil ve konfeksiyon ithalatını Çok Elyafıllar Düzenlemesi kapsamına almak istemiş; Türkiye, AB'nin Türk mallarına kota uygulamasının zaten Ortaklık Anlaşması hükümlerine aykırı olduğunu belirterek reddetmiştir.

AB, GB Kararı ile Türkiye'ye tekstil ve hazır giyim sektöründe uyguladığı kotaları, 1995 de kaldırmayı; Türkiye'nin, AB'nin fikri, sinai ve ticari mülkiyete ilişkin düzenlemelerine, devlet yardımları da dahil olmak üzere AB'nin rekabet politikasına ve AB'nin tekstil sektöründeki düzenlemeleri ve anlaşmalarına, 1995 yılı sonuna kadar yeterli ölçüde uyum yapması koşuluyla kabul etmiştir(Ege, 1999:265).

Birliği ABD ve Kanada'ya yönelik ihracatında kotalara maruz kalan Türkiye, GB nedeniyle bu kez kota uygulayan ülkeler arasında kalmıştır. GB'ne ilişkin Ortaklık Konseyi Kararı'nın 12. maddesi, Türkiye'nin GATT'ın gümrük birliklerine ilişkin XXIV.maddesi uyarınca, topluluğun üçüncü ülkelerle yaptığı anlaşmalar ve düzenlemelerde dahil olmak üzere tekstil sektöründe benzer politikalar uygulaması

ve bu amaca ulaşılmasında topluluğun gereken işbirliğini sağlayacağını öngörmektedir (Dotto, 2002:93).

GB mantığı gereği alınan kararlar Türkiye tarafından uygulanmaz ise AB'nin kısıtlama uyguladığı ülkelerin, Türkiye üzerinden kota miktarını aşan ölçüde ihracat yapma olasılığı bulunması nedeniyle bir trafik sapmasına sebep olabilecektir.

GB sonrasında, ilgili ülkelere kısıtlama koyulacağına dair bildirimler 31 Temmuz 1995 tarihinden itibaren uygulanmaya başlanmıştır. Aralarında Bağımsız Devletler Topluluğuna mensup ülkeler ile Bangladeş'in de yer aldığı bir grup ülkeye ise, AB'nin bu ülkeler kaynaklı ithalatta uygulamakta olduğu sistem esas alınarak kota değil, yalnızca gözetim (ikili kontrol) uygulanması öngörülmüştür. Görüldüğü gibi GB sonrası topluluğun üçüncü ülkelere karşı uyguladığı gözetim ve korunma önlemleri Türkiye tarafından üstlenilmiştir. Bu çerçevede Topluluğun kota tatbik ettiği belirli tekstil ürünlerinin ithalatı Türkiye'de de kotaya tabi tutulmaktadır.

GB'nin yürürlüğe girmesiyle Türkiye'nin AB ve EFTA ülkelerinden gerçekleştirdiği sanayi ürünleri ithalatında ağırlıklı koruma oranı %10'dan 0'a düşmüştür. Üçüncü ülkelere gerçekleştirilen ithalat bakımından ise söz konusu oran 1996 yılında %15'ten %5.6'ya düşmüştür (www.dtm.gov.tr). 2001 yılına gelindiğinde ise Türkiye'nin ortalama koruma oranı 4.5 seviyesine indiği gözlenmektedir.

95/6815sayılı karar, I/95 sayılı Ortaklık Konseyi kararı'nda, Türkiye'ye ye karşı tekstil ve konfeksiyon ürünleri bakımından kısıtlamaya yönelik düzenlemelerde yasal dayanağı oluşturmaktadır.

95/6816 sayılı karar, 95/6815 sayılı karar kapsamı dışında kalan ülke ve ürünlere uygulanmaktadır. Bu şekilde DTÖ üyesi olmayan, anlaşma yapmaya yanaşmayan ülkelere karşı tek taraflı kısıtlanma uygulanması mümkün olmaktadır.

Bu kararlar kapsamında alınacak olan önlemler serbest dolaşıma konu olmayacağından aşağıdaki tekstil ürünlerine uygulanmaz (Dikmen, 1997:123).

- a) Serbest bölgelere getirilenler,
- b) Gümrük Kanunu uyarınca ithal edilerek gümrük antrepolarına konulanlar,
- c) Geçici ithalata ilişkin hükümler kapsamında ithal edilenler,
- d) Gümrük vergilerine tabi tutulmaksızın, işlem gördükten sonra yeniden ihraç edilmek üzere ithal edilenler.

Bununla ilgili DTM'nin yayımladığı tebliğlerde uygulanacak yöntemler belirlenmektedir. DTM'nin 1 Ocak 1991'de uygulanacak 6 adet tebliğ çıkarmıştır.

Bu tebliğlerde görüşme sonucu anlaşma imzalanan ülkelere karşı çift taraflı kontrol mekanizması dahilinde uygulanan kısıtlamalar diğer ülkeler için tek taraflı kısıtlama veya gözetim uygulaması devam eden ülkeler şu şekildedir.

Alınan önlemler tek taraflı kontrol sistemi kapsamında yönetilmekte ve kotalar Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından tespit edilen usul ve esaslar çerçevesinde dağıtılmaktadır. Kota ve gözetime tabi ülkelerin listesi aşağıda yer almaktadır.

Tablo 2.29. Türkiye'nin tekstil ürünlerinde kısıtlama veya gözetim uyguladığı ülkeler (İKV, 2002: 94)

Çift Taraflı Kontrol Sistemi Kapsamında Kota Uygulanan Ülkeler	Tek Taraflı Kontrol Sistemi Kapsamında Kota Uygulanan Ülkeler	Çift Taraflı Kontrol Sistemi Kapsamında Gözetime Tabi Ülkeler	Tek Taraflı Kontrol Sistemi Kapsamında Gözetime Tabi Ülkeler
Beyaz Rusya	Arjantin	Bangladeş	Azerbeycan
ÇHC	Brezilya	Letonya	Bir. Arap. Emir.
Endonezya	Filipinler	Litvanya	Ermenistan
Güney Kore	Hindistan	Makedonya	Gürcistan
Makao	Hong Kong	Mısır	Komboçya
Malezya	Özbekistan	Moldova	Kazakistan
Mısır	Peru	Vietnam	Kırgızistan
Pakistan	Singapur		Laos
Sri Lanka	Tayland		Moğalistan
Tayvan	Ukrayna		Rusya Federasyonu
Vietnam			Özbekistan
			Tacikistan
			Türkmenistan
			Ukrayna
Toplam Ülke:11	Toplam Ülke:10	Toplam Ülke:7	Toplam Ülke:15

Ayrıca AB, İran menşeli naylon iplikler için acil önlem olarak 2000 yılında gözetim önlemi koymuştur. Soruşturma halen devam etmektedir (Dotto, 2002:95).

2.3.4.8. İthalat kontrolleri ve yasaklamalar

Bazı ürünlerin Birliğin ithaline, çeşitli nedenlerle kontrol ve yasaklamalar getirilmiştir. Bu kontrol ve yasaklamalar şu şekilde sıralanabilir:

- Ekonomik Müeyyideler: Çeşitli nedenlerle BM kararları ile ticaretin yasaklandığı ülkelere karşı uygulanan genel tedbirlerdir. Halihazırda eski Yugoslavya ülkelerine ve Irak'a karşı uygulanmaktadır.
- 3842/86 Sayılı Yönetmelik kapsamındaki taklit mallar
- Yabani Hayvan ve Bitkilerden Varlığı Tehlikede Olan Türlerin Milletlerarası Ticareti İle İlgili Sözleşme (3626/82 sayılı Konsey Yönetmeliği) : Sözleşme kapsamındaki hayvan ve bitki türlerinin ithalatı, ancak Sözleşme şartlarına uygun ithal lisansları ile gerçekleştirilebilmektedir. Ham ve işlenmiş fildişi üzerinde ulusal düzeyde yasaklamalar mevcuttur.

- Balina ve diğer memeli deniz hayvanlarının ithalatı (348/81 sayılı Konsey Yönetmeliği) ithal lisansına tabidir. Bazı türlerin ithalatı ise, Topluluk düzeyinde yasaklanmıştır (129/83 ve 444/85 sayılı Konsey Yönetmelikleri).
- Ozan Tabakasının Korunması Hususundaki Viyana Sözleşmesi ve Ozan Tabakasını Delen Maddelerle İlgili Montreal Protokolü kapsamındaki maddelerin (3222/88 sayılı Konsey Yönetmeliği) ithalatı lisansa ve miktar kısıtlamalarına tabidir (söz konusu maddelerin üretiminin 1995 yılı sonuna kadar yasaklanması konusunda gayri resmi bir anlaşmaya varılmıştır).
- Üçüncü ülkelerden yapılan ve insan tüketimine yönelik olan tarım ürünlerin ithalatı için maksimum radyoaktivite tolerans düzeyleri 737/90 sayılı Konsey Yönetmeliği ile belirlenmiştir.
- Bulaşıcı hastalıklar nedeniyle de ithalat ve transit geçişe yasaklamalar getirilebilmektedir.

2.3.4.9. 2004 yılı ithalat rejimi kararı ile yapılan düzenlemeler

İthalat Rejimi Kararına ek olarak 01.01.2004 tarihinde ek ithalat rejimi kararı hazırlanmıştır. Bu karar ile ülkemizin taraf olduğu DTÖ kuruluş Anlaşması, ayrıca imzalanan GB Kararı ve buna bağlı olarak ülkelerle yapılan anlaşmalar (EFTA, İsrail, Romanya, Litvanya, Macaristan, Estonya, Çek Cumhuriyeti, Slovak Cumhuriyeti, Bulgaristan, Polonya, Slovenya, Letonya, Makedonya, Bosna Hersek, Hırvatistan) ve Genelleştirilmiş ülkelerle gelişmekte olan ülkelere tanınan tercihli rejimler kalkınma planlarında öngörülen hedefler doğrultusunda ilgili kurum ve kuruluşların görüşleri dahilinde sanayi sektörlerinin ihtiyaçları ve talepleri dikkate alınarak ürünlere uygulanan vergi oranları ve toplu konut fonu miktarları, ülke ve ülke grupları bazında gösterilmek suretiyle saydam, açık ve kullanıcılar açısından hazırlanmıştır.

Bu amaç doğrultusunda hazırlanan yeni İthalat Rejimi Kararı aşağıdaki konularda oluşur;

- I Sayılı Liste Tarım Ürünleri,
- II Sayılı Sanayi Ürünleri,
- III Sayılı Liste İşlenmiş Tarım Ürünleri,
- IV Sayılı Liste Balıkçılık ve Su Ürünleri,
- V Sayılı Liste Gümrük Vergisi askıya alınacak ürünler.

I, III ve IV sayılı kararlar değişiklikler yapılmıştır. 1995'ten 2004 yılına kadar her yıl %2.4 oranında temel vergiler üzerinden yapılan kesintiler sonucunda DTÖ'ye kapsamında pazara giriş Tarife Taahhütleri seviyesine ulaşılmıştır. Tarım ve İşlenmiş Tarım ürünleri ithalatında uygulanan bu oranlar her yıl yeniden mükellefin talebi doğrultusunda yeniden düzenlenmektedir.

II ve V sayılı listede ise ülkemizin, AB ile eş zamanlı olarak üçüncü ülkeler aynı gümrük tarifelerini uygulanması gereğinden bahsedilmektedir. 1 Ocak 2004'ten itibaren geçerli olan vergi oranlarında ki indirimler ithalat rejimi kararı ile yansıtılmıştır.

I/95 sayılı Ortaklık Konseyinin 16.maddesi ülkemizin gelişmekte olan ülkeler ile az gelişmiş ülkelere tek taraflı tavizlerini kapsayan uyumunu belirtmektedir. Buna göre;

AB uyumlaşma süreci içerisinde, GTS kapsamında az gelişmiş ülkelere ithalat rejimi kararı, liste kapsamı 27-97 inci bölümler arasında yer alan ürünlerin ithalatında gümrük vergisi oranları sıfırlanmıştır (93üncü fasıl silahlar hariç).

Tablo 2.30.İthalatın ülkelere göre dağılımı (milyon \$)(ITO, 2004: 2422)

Ülkeler	Yıllık Ocak-Kasım				
	2000	2001	2002	2003	2004
I.OECD Ülkeleri	35.681,8	26.007,0	32.984,5	43.543,7	53.435,7
A. AB ÜLKELERİ	26.610,3	18.280,4	24.519,0	31.495,5	40.830,4
B.EFTA ÜLKELERİ	1.155,3	1.480,9	2.512,0	3.355,3	3.456,0
C.DİĞER OECD ÜLKELERİ	7.916,2	6.245,6	5.953,5	8.692,9	9.149,3
II. OECD Üyesi Olmayan Ülkeler	18.325,2	15.088,9	17.944,8	25.209,6	32.651,7
III. Serbest Bölgeler	495,9	303,2	574,5	586,4	737,1
TOPLAM	54.502,8	41.399,1	51.553,8	69.339,7	86.824,4
Seçilmiş Bölgeler					
-Fransa	3.531,8	2.283,9	3.052,7	4.158,0	5.697,5
-Belçika ve Lüksemburg	1.660,6	984,5	1.150,0	1.521,3	1.802,6
-Hollanda	1.584,5	1.041,6	1.311,3	1.632,9	1.722,7
-Almanya	7.198,2	5.335,4	7.041,5	9.400,0	11.167,1
-İtalya	4.332,8	3.484,1	4.097,0	5.446,0	6.156,5
-İngiltere	2.747,7	1.913,8	2.438,3	3.471,4	3.885,5
-Yunanistan	431,0	266,0	312,5	425,0	509,1
-İspanya	1.678,2	1.066,1	1.419,2	1.953,0	2.913,3
-İsveç	1.439,8	543,9	543,9	820,1	1.003,3
-Avusturya	517,0	418,0	588,0	823,0	981,1
-İsviçre	891,0	1.227,4	2.142,7	2.957,5	3.039,9
-ABD	3.911,0	3.261,3	3.099,1	3.420,4	4.208,7
-Azerbaycan	96,0	78,0	65,0	121,0	-
-Kazakistan	346,0	90,0	203,9	203,9	364,3
-Suudi Arabistan	962,0	730,0	793,8	793,8	1.084,4
-Rusya	3.887,0	3.435,7	3.891,7	3.891,7	7.750,8
-Çin	1.345,0	926,0	1.368,3	1.368,3	3.935,5
-Japonya	1.621,0	1,307,0	1.465,5	1.465,5	2.384,4

Tablo 2.31. İthalatın ülkelere göre dağılımı (DİE.2005:60)

Ülkeler	Yıllık										Ocak			
	2000	%Pay	2001	%Pay	2002	%Pay	2003	%pay	2004	%Pay	2004	%Pay	2005	%Pay
A.OECD Ülkeleri	35.681,8	65,5	26.007,0	62,8	32.984,5	64,0	43.898,6	63,3	59.492,4	61,1	3.781,1	60,1	3.898,6	56,0
1 AB Üyeleri	26.610,3	48,8	18.280,4	44,2	23.321,0	45,2	33.494,7	48,3	45.373,1	46,6	2.880,4	45,8	2.770,8	39,8
2. EFTA Ülke.	1.155,3	2,1	1.480,9	3,6	2.512,0	4,9	3.395,7	4,9	3.888,7	4,0	300,1	4,8	366,9	5,3
3. Diğer OECD Ülke.	7.916,2	14,5	6.245,6	15,1	7.151,4	13,9	7.008,2	10,1	10.230,6	10,5	600,5	9,5	760,9	10,9
B.Türkiye Ser. Bölgeleri	495,9	0,9	303,2	0,7	574,5	1,1	588,9	0,8	809,0	0,8	61,3	1,0	40,0	0,6
C. OECD Üyesi Olmayan Ülkeler	18.325,2	33,6	15.088,9	36,4	17.994,8	34,9	24.852,2	35,8	37.039,3	38,1	2.449,7	38,9	3.020,1	43,4
1Avrupa Ülke.	6.319,1	11,6	5.269,0	12,7	6.342,8	12,3	8.910,0	12,87	14.503,0	14,9	963,0	15,3	1.336,0	19,2
2Afrika Ülke.	2.714,2	5,0	2.818,7	6,8	2.696,2	5,2	3.338,0	4,8	4.779,3	4,9	379,9	6,0	437,7	6,3
3Amerika Ülkeleri	579,8	1,1	420,0	1,0	592,3	1,1	1.082,0	1,6	1.359,0	1,4	71,0	1,1	92,0	1,3
4Ortadoğu Ülkeleri	4.154,8	7,6	3.302,8	8,0	3.681,5	7,1	4.059,0	5,9	5.139,0	5,3	324,0	5,1	386,0	5,5
5. Diğer Asya Ülkeleri	4.382,2	8,0	3.022,8	7,3	4.366,5	8,5	6.801,0	9,8	10.666,0	11,0	681,0	10,8	735,0	10,6
6Diğer Ülkeler	175,1	0,3	255,7	0,6	315,5	0,6	651,0	0,9	593,0	0,6	30,7	0,5	33,4	0,5
Seçilmiş Ülke Grupları														
-KEİ	6.699,1	12,3	5.545,7	13,4	6.576,6	12,8	9.297,7	13,4	15.263,1	15,7	1.020,9	16,2	1.394,5	20,0
Eko. İşbirliği Teşkilatı	1.543,0	2,8	1.237,7	3,0	1.548,2	3,0	2.735,7	3,9	3.208,1	3,3	200,1	3,2	202,6	2,9
Bağımsız Devletler topluluğu	5.693,0	10,4	4.630,2	11,2	5.554,5	10,8	7.777,1	11,2	12.848,2	13,2	915,6	14,6	1.180,7	17,0
Türk Cumhuriyetleri	628,0	1,2	282,5	0,7	467,8	0,9	623,3	0,9	940,9	1,0	42,4	0,7	38,6	0,6
OIC	7.353,4	13,5	6.031,5	14,6	6.770,1	13,1	8.481,5	12,2	10.565,9	10,9	739,7	11,8	837,2	12,0
Seçilmiş Ülkeler (1)														
-Almanya	7.198,2	13,2	5.335,4	12,9	7.041,5	14,3,7	9.453,0	13,6	12.494,2	12,8	739,5	11,8	757,0	10,9
-İtalya	4.332,8	7,9	3.484,1	8,4	4.097,0	7,9	5.471,5	7,9	6.856,9	7,0	417,4	6,6	439,0	6,3
-Rusya	3.886,6	7,1	3.435,7	8,3	3.891,7	7,5	5.451,3	7,9	9.008,5	9,3	677,6	10,8	913,7	13,1
-Fransa	3.531,8	6,5	2.283,9	5,5	3.052,7	5,9	4.164,1	6,0	6.197,6	6,4	482,3	7,7	352,0	5,1
-İngiltere	2.747,7	5,0	1.913,8	4,6	2.438,3	4,7	3.500,0	5,0	4.307,7	4,4	249,8	4,0	234,2	3,4

Tablo 2.31'in devamı...

-ABD	3.911,0	7,2	3.261,3	7,9	3.099,1	6,0	3.495,8	5,0	4.690,2	4,8	247,3	3,9	344,6	5,0
-İsviçre	891,0	1,6	1.227,4	3,0	2.142,7	4,2	2.968,2	4,3	3.403,4	3,5	240,4	3,8	350,8	5,0
-Çin	1.344,7	2,5	925,6	2,2	1.368,3	2,7	2.610,3	3,8	4.452,1	4,6	283,7	4,5	304,2	4,4
-Japonya	1.620,6	3,0	1.307,4	3,2	1.465,5	2,8	1.927,1	2,8	2.677,3	2,8	156,5	2,5	155,5	2,2
-Hollanda	1.584,5	2,9	1.041,6	2,5	1.311,3	2,5	21.656,7	2,4	1.906,5	2,0	123,0	2,0	141,1	2,0
-İspanya	1.678,2	3,1	1.066,1	2,6	1.419,2	2,8	2.003,7	2,9	3.247,7	3,3	166,1	2,6	156,0	2,2
-Belçika-Lüksemburg	1.660,6	3,0	984,5	2,4	1.150,0	2,2	1.523,6	2,2	1.990,6	2,0	122,9	2,0	143,9	2,1
-Suudi Arabistan	961,7	1,8	729,6	1,8	793,8	1,5	969,1	1,4	1.231,5	1,3	80,0	1,3	149,5	2,1
-Güney Kore	1.180,9	2,2	759,5	1,8	900,4	1,7	1.312,4	1,9	2.570,5	2,6	172,3	2,7	223,1	3,2
-Ukrayna	981,6	1,8	757,6	1,8	991,1	1,9	1.331,5	1,9	2.467,0	2,5	146,8	2,3	189,7	2,7
-İsveç	1.439,8	2,6	53,9	1,3	535,1	1,0	822,2	1,2	1.117,7	1,1	72,4	1,2	119,7	1,7
Toplam	54.502,8	100,0	41.399,1	100,0	51.553,8	100,0	69.339,7	100,0	97.340,7	100,0	6.292,1	100,0	6.958,8	100,0

(1)son üç yılın değerlerine göre en çok ithalat yapılan ülkeler seçilmiştir.

2.3.5. İhracatla İlgili Mevzuatta Yaklaşırma Yolları

Genel olarak Türk ihracatında ki gelişme incelendiğinde 1950-1990 döneminde ihracatta istikrarlı bir gelişmenin sağlanamadığı görülmektedir. 1950 yılında Türkiye ihracatının dünya ihracatındaki payı binde 4.6 iken, bu oran Kore savaşı sırasında artarak 1953 yılında binde 5'e çıkmıştır (Toğan, 1993:175).

1953'den 1980 yılına kadar sürekli azalmaya başlamıştır. 1980 yılında binde 1.5, 1980 yılından 1990 yılına kadar 1950'de olduğu tekrar binde 4 civarına gelmiştir.

Tabloda görüldüğü gibi 1950'li yıllarda dünya ihracatı yılda ortalama 6.65 artarken, Türkiye ihracatı aynı dönemde 0.7 azalmıştır. 1960'lı yıllarda dünya ihracatı 8.22 artarken Türkiye ihracatı 5.88 oranında olmuştur. 1970'li yıllarda dünya ihracatı %19 oranındayken, Türk ihracatı %15.25 artmıştır. Söz konusu artış 1980'li yıllarda tersine dönüp, Türk ihracatı dünya ihracatı %5.08 oranında artış sağlarken Türk ihracatı %13.69 oranında artmıştır. Türk ihracatı dünya ihracatı içinde payı 1980'de binde 1.5 iken, oran 1985'te binde 4.5'e çıkmış, böylece Türk ihracatının dünya ihracatındaki payı tekrar 1950'li yılların başında bu orana yaklaşmıştır. Son senelerde oran tekrar düşmeye başlamıştır. Pay 1985'te binde 4.4 iken 1990'da binde 4'e düşmüştür.

Tablo 2.32.Dünya ihracatında Türkiye'nin payı (1950-1990) (Togan, 1993:176).

	TÜRKİYE İHRACATI (Milyon Dolar)	DÜNYA İHRACATI (Milyon Dolar)	TÜRKİYE İHRACATININ DÜNYA İHRACATI İÇİNDEKİ PAYI(%)	TÜRKİYE İHRACATININ BÜYÜME ORANI	DÜNYA İHRACATININ BÜYÜME ORANI
1950	263,424	57200	0,46	↑	↑
1951	314,082	77500	0,41		
1952	362,914	74500	0,49		
1953	396,061	78700	0,50		
1954	334,924	81800	0,41	-0,07	6,65
1955	313,346	91900	0,34	↓	↓
1956	304,990	101100	0,30		
1957	345,217	111500	0,31		
1958	247,271	104700	0,24		
1959	353,799	111200	0,32	↑	↑
1960	320,731	124100	0,26		
1961	346,740	124000	0,28		
1962	381,197	129500	0,29		
1963	368,087	141900	0,26	5,88	8,22
1964	410,771	158500	0,26		
1965	463,738	172400	0,27		
1966	490,508	189000	0,26		
1967	522,334	198400	0,26	↓	↓
1968	496,419	221700	0,22		
1969	536,834	253300	0,21		

Tablo 2.32'nin devamı..

1970	588,476	288600	0,20		
1971	676,602	325300	0,21		
1972	884,969	388700	0,23		
1973	1317,083	538800	0,24		
1974	1532,182	804800	0,19	15,25	19,00
1975	1401,075	829100	0,17		
1976	1960,214	942300	0,21		
1977	1753,026	1066300	0,16		
1978	2288,163	1233600	0,19		
1979	2261,157	1574500	0,14		
1980	2910,122	1901200	0,15		
1981	4702,934	1869500	0,25		
1982	5745,973	1719200	0,33		
1983	5727,833	1685700	0,34		
1984	7133,602	1784500	0,40		
1985	7958,008	1807800	0,44		
1986	7456,724	1990400	0,37		
1987	10190,047	2347900	0,43		
1988	11662,021	2686200	0,43		
1989	11625.000	2891700	0,40		
1990	12959.000	3311200	0,40		

1996 yılında Türkiye'nin GB'ne girmesiyle üretim ve ihracatı rakip ülkelere özellikle Avrupa ülkelerine göre kalite, fiyat ve teknoloji yönünden rekabet edebilir duruma gelmiştir. Bu nedenle Türkiye-AB, GB sürecinde ihracat mevzuatının da birlik mevzuatına yakınlaştırılması öngörülmüştür. Bunun anlamı; kamu menfaatini koruyan önlemler saklı tutulmak kaydıyla ihracatın serbest olduğudur. Daha öncede belirtildiği gibi Türkiye, 1980 yılından itibaren hızlı bir gelişme dönemine girmiş ve dünyadaki küreselleşmeye ayak uydurarak 1994 yılında Uruguay Round Nihai Senedini imzalamıştır. Bununla 2005 yılında tamamen liberal bir ekonomiye dönülmüştür yani Türkiye, dünyadaki serbestleşmeye paralel olarak her türlü engellemeleri, her türlü sübvansiyonları kaldırarak tamamen serbest ekonomiye geçmiş olacaktır. Bu nedenle topluluk ihracat politikasının genel prensipleri dikkate alınarak ülkemiz çıkışlı ürünlerin dış satımı için mevzuat düzenlemesinin yapılması gerekmektedir.

İhracata ilişkin hükümler içeren ortak ticaret politikası araçları kısıtlayıcı değil, sadece düzenleyici olmayı yöneliktir (DTM,2002:99). GB sonrası ihracatımızda tarım ürününün payı azalmaya sanayi ürününün payı artmaya başlamıştır. Tarım sektörünün payı 1993 yılındaki (%19) seviyesinden 1999 yılında (%13.3) seviyesine Ocak-Haziran 2000 döneminde (%8.9) seviyesine gerilemiş, buna karşılık aynı dönem itibarıyla sanayi ürünlerinin payı (%81)'den (%87) ve (%91.1) seviyesine ulaşmıştır (Cesar, 2000:1156).

2.3.5.1. İhracatta ortak kurallar

2603/69/EEC Sayılı Konsey Yönetmeliği, ihracatın serbest olduğunu vurgulamakla birlikte gerektiğinde alınacak kısıtlama önlemlerini tabu olacağı hükümleri içermektedir (Dikmen, 1997: 144). Türkiye bu Konsey Yönetmeliğine karşılık herhangi bir mevzuat oluşturmamış ancak ilgili AB mevzuatı çerçevesinde yenilenen İhracat Rejimi Kararı'nda (95/7623) bu yönetmelik esaslarını düzenlemiştir (Dotto, 2002:74).

95/7623 sayılı karar ile getirilen başlıca yenilikler şu şekildedir;

Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın bağlı olduğu Bakanlık;

- İhraç konusu malın, topluluk içinde üretiminin yetersizliği durumunda, bu maddenin ihracatına yönelik kısıtlamalar alınabilir. Üye devletler Roma Antlaşması kapsamında piyasalarda olağandışı bir gelişmenin meydana gelmesi, kamu güvenliği,

kamu ahlakı, insan sağlığı, hayvanların, bitkilerin ve çevrenin korunmasına yönelik alınan önlemler, sanatsal, tarihi değer taşıyan emtianın korunması nedeniyle ihracata kısıtlama veya yasaklama getirmeye,

- ihracat konusu temel maddelerin miktar kısıtlaması uygulamaya,
- kalkınma planları ve yıllık programlardaki ekonomik ve sosyal hedeflere ulaşılmasını teminen yapılacak faaliyetleri gerçekleştirmek, uluslar arası kuruluşlara olan yükümlülükleri göz önünde tutarak ihracat konu ürünlere rekabet gücü kazandırıcı çalışmalar düzenlemeler yapmaya yetkili kılınmıştır.

Ayrıca topluluğun ortak kural oluşturmadığı, yönetmelik ekinde yer alan ürünler grubu (özellikle ham petrol ve bazı petrol ürünleri) kısıtlamalara tabidir. Yönetmelik ekinde daha sonra modifikasyonlar yapılmıştır.

- Kamu kurum ve kuruluşlarının madde bazında miktar ve dönem itibariyle ihracatın kısıtlamasına ve yasaklanmasına yönelik kanun ve kararnamelerin hazırlanması aşamasında Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın bağlı olduğu Bakanlığın görüşünü alması yönünde düzenleme yapılmıştır.

- İhracat faaliyetinin koordineli bir şekilde yürütülmesini teminen, ilgili kurum ve kuruluşların kendi mevzuatları uyarınca ihracata yönelik olarak alacakları kararlar ile alım ve satımı mevzuatla belirli bir merciin iznine bırakılmış malların ihracatına ilişkin esas ve uygulamaların tespiti aşamasında Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın bağlı olduğu Bakanlığın uygun görüşünün alınacağı hükme bağlanmıştır.

İhracatçılara uygulanacak müeyyideler azaltılmış olup, ihracatçı olmadıkları için müeyyide kapsamı dışında kalan, uluslar arası gözetim şirketleri, yurt dışı müteahhitlik hizmetleri ve ticari kiralama yoluyla ihracat yapanlar ile uluslar arası fuar ve sergi organizatörü firmalarda müeyyide kapsamına alınmıştır.

Yönetmelik ayrıca topluluk organlarına Topluluk genelinde önlem alma yetkisi tanımaktadır. Üye ülkeler bazında yetersizliklerin ortaya çıkması durumunda bu ülkeye bölgesel kısıtlama yetkisi verilebilmektedir.

2.3.5.2. İhracatta kota ve tarife kontenjanı belirlenmesi ve idaresi

AB'nin 520/94/EC sayılı Konsey Yönetmeliği çerçevesinde aldığı miktar kısıtlamalarının idaresinin ihracatla ilgili yönlerine, ihracatta Kota ve Tarife Kontenjanı belirlenmesi ve İdaresine İlişkin 95/7616 sayılı Karar ile uyum sağlanmıştır. 95/7616 sayılı İhracatta Kota ve Tarife Kontenjanı Belirlenmesi ve

İdaresine İlişkin Karar” 31 Aralık 1955 tarihli ve 22510 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

Bu karar ile ihtiyaç duyulması halinde uygulamaya koyulacak ihracat kotalarının dağıtımında uyulacak esas ve prosedürleri belirlemekte ve uluslar arası anlaşmalar hükümlerine uygun olarak ihracatta uygulanabilecek kotalar ile tarife kontenjanlarının usul ve esaslarını belirleme yetkisi Dış Ticaret Müsteşarlığı’nda ihracat Genel Müdürlüğü’ne bırakılmıştır.

İhracatta kota ve tarife kontenjanı dağıtımı da dört şekilde gerçekleştirilmektedir.

- geleneksel ticaret akışı şeklinde gerçekleştirilir.
- başvuru sırası göz önüne alınarak eşit oranda kota tahsisi ile gerçekleştirilir.
- talep edilen miktara veya değerlerle orantılı biçimde tahsis edilebilir.
- ve son olarak Dış Ticaret Müsteşarlığı’na, ürün yapısı ve ekonomik miktarları dikkate alınarak belirleme yöntemlerinden bir veya birkaçı temel alınarak yapılır.

Kotaların dağıtımında uygulanacak tahsis koşulları ithalat düzenlemeleri ile aynı özellikleri taşımakta ve yönetmelikle düzenlenmektedir.

Üçüncü ülkelerin Türkiye’ye yönelik kota uygulamaları ve idaresini Türkiye’ye bırakmaları halinde, bu kotaların idaresini bu mevzuat kapsamında yapılacaktır (Dotto, 2002:74).

2.3.5.3. Resmi destekli ihracat kredileri

Türkiye ihracata doğrudan yardım biçiminde ki vergi iadesi gibi uygulamaların 1989 yılında kaldırmış ve AB’nin uygulamasına paralel olarak ihracat kredisi sistemine geçmiştir. İhracatçı devlet doğrudan parasal desteklerle değil ancak ihracat kredileri yardımıyla destek olabilirler.

1978 yılında uygulamaya konulan ve amaç piyasa şartları dışındaki koşullarla sağlanacak ihracat kredilerinin neden olabileceği haksız rekabeti engellemek, bu kredileri belirli bir çerçeve içinde tutmak ve ülkeler arasında yakın bir işbirliği ve bilgi akışını sağlamaktır (DTM, 2002:100). Nükleer enerji tesisleri, hava taşıtları ve gemi inşa alanları mevzuat kapsamı dışında tutulmaktadır (Taş, 2002:146).

OECD Uzlaşması esas alınarak, Avrupa Birliği 93/112/EEC sayılı Konsey Yönetmeliğine uygun olarak hazırlanan “Resmi Destekli İhracat Kredilerine İlişkin Tebliğ (İhracat 96/12 sayılı)” 23 Ocak tarihli 22532 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

Bazı gelişmiş ülkelerin üçüncü ülkelere yönelik olarak ihracata verecekleri resmi kaynaklı kredilerin şartlarını belirlemekte ve rekabetin bozulmasını önleme amacı taşımaktadır. Mevzuat ile kamuya ait sigorta ve kredi kurumlarının sağladığı Orta ve Uzun Vadeli İhracat Kredileri Avrupa Birliği mevzuatına ve uygulamalarına uyum sağlamış bulunacaktır. Böylece kredilerin geri ödeme süresi olan mal/hizmet ihracatı veya buna eşdeğer kiralama işlemleri ile ilgili olarak, resmi destekli ihracat kredilerini kurumsal bir yapının içine sokmayı amaçlamaktadır (Taş, 2002:146).

Türkiye, Topluluğun 93/112/EC sayılı Konsey Kararı ile ortak ticaret politikasının bu aracını benimsemek için başvuruda bulunmuş ve OECD Uzlaşması'na taraf olmuştur.

2.3.5.4. İhracat sübvansiyonları

Topluluğun ihracat sübvansiyonları, DTÖ'nü kuran Anlaşma eklerinin onaylanmasına ilişkin 22 Aralık 1994 tarihli 94/800 sayılı Konsey Kararı ve 3284/94/EC sayılı Konsey Yönetmeliği ile düzenlenmiştir.

Türkiye'nin tekstil ve konfeksiyon dışında kalan sektörlerdeki devlet yardımları mevzuatının AB mevzuatıyla uyumlaştırılması çerçevesinde, ihracatın AB ve DTÖ taahhütlerine uygun olarak desteklenmesi amacıyla hazırlanan İhracata Yönelik Devlet Yardımları Hakkında 94/6401 sayılı Karar, 11 Ocak 1995 tarih ve 22618 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır (Dotto, 2002:77).

Gümrük Birliği ile "Serbest Dolaşıma" konu maddeler itibari ile Türkiye'den yapılan ihracatta, gümrük vergisi ve başka bir ad altında dış satıma yönelik ticarete herhangi bir vergi alınmamakta, miktar kısıtlamasına gidilmemektedir.

İhracatçıyı desteklemek amacıyla gerçekleştirilen devlet yardımları doğrudan ya da dolaylı teşvik araçları, AB mevzuatına uyumlu hale getirilmiştir. Buna göre "araştırma-geliştirme, çevre maliyetleri, yurt dışında düzenlenen fuar ve sergilere milli düzeyde ya da münferiden katılım, Pazar araştırması, yurt dışı ofis ve mağaza işletme ve tanıtım faaliyetleri devlet tarafından desteklenecektir.

İhracata yönelik devlet yardımları kararı ile düzenlenen yardım programları arasında bulunan Pazar Araştırması Yardımı sadece KOBİ'lere yönelik olarak hazırlanmıştır. KOBİ'ler söz konusu kararda yer alan diğer yardım programlarından da ayrıca yararlanabilmektedir.

Türkiye ihracat alanındaki devlet yardımları konusunda AB ile tam uyum içinde olmasına rağmen yatırımlara verilen devlet yardımları konusunda AB

sistemiyle uyum içinde değildir ve bu konudaki uyumun zaman içinde sağlanması pek mümkün görünmemektedir (Ege, 1999:276).

2.3.5.5. Dış ticarete standartlar

Türkiye çikışlı malların ihracatında en çok üzerinde durulan konu, AB’de tüketilebilir nitelikte, topluluk standartlarına uygun nitelikte olması özelliğidir.

Topluluk dışı ticaretten beklediği standartları çeşitli yönetmelik ve kararlar ile sağlamaktadır. Ülkemizde bu standartlara ilişkin olarak 96/7794 sayılı kararı Yönetmelik ve bu kararlar ilgili uygulama tebliğleri standardizasyon konusunda ihracatçılarımızı bilgilendirmektedir. Belirtilen karar ile teknik düzenlemeler alanındaki mevzuat uyum çalışmaları kapsamında “teknik düzenleme”, uygunluk değerlendirmesi ve “belgelendirme” kavramları tanımlanmış ve bu kavramlara açıklık getirilmiştir.

2.3.5.6. İhracat teşvikleri ve kontrolleri

İhracatta ortak kurallar oluşturulması ile ilgili politikanın en önemli bölümünü ihracat teşvikleri oluşturmaktadır. Üye ülkelerde ihracat teşvik sistemlerinin AT menşeli firmalar arasındaki rekabeti bozmayacak bir şekilde aşamalı olarak uyumlaştırılması öngörülmektedir.

İhracat Teşviki konusunda Roma Antlaşmasınının 112. maddesinde uyumlaştırılması öngörülmesine rağmen gerçekleşen faaliyetler hala ulusal önlemlerle yürütülmektedir. Bu amaca ulaşmak için gerçekleştirilen uyumlaşma çabaları sadece bilgi alışverişi ve danışma düzeyinde kalmıştır.

Sivil ve askeri amaçlar için kullanımı mümkün olan ürünlerin (çift kullanımlı ürünler, dual-use-goods) ihracatının kontrolü amacıyla 3381/94/EC) sayılı Konsey Yönetmeliği ve 94/942/CFSP sayılı Konsey Kararı ile ortak bir topluluk rejimi oluşturulması öngörülmüştür (DTM, 2002:100).

Sivil amaçlı olduğu kadar askeri amaçlı da kullanılabilecek ürünlerin kontrolü amacıyla 3381/94 sayılı Tüzük oluşturulmuştur. Ayrıca 94/942/CFSP sayılı Konsey Kararı ile ortak bir rejim oluşturulması öngörülmüştür (Sevinç, 2003:13).

İhracat Kontrolleri 1 Temmuz 1995 tarihinde yürürlüğe girecek sivil ve askeri amaçlı ürünler için geliştirilmiştir. İhracatçı ülkenin veya topluluğun gerçekleşen ticaretten güvenlik politikası çerçevesinde zarar görmesi mevzuat çift kullanımlı ürünleri lisansa tabi tutulmaktadır. Lisansa tabi mallar listesinde, kimyasal maddeler, elektronik ekipman, bilgisayar ve diğer ileri teknoloji ürünleri yer almaktadır (Taş,

2003:146-147). Böylece oluşturulan sistemle listede yer almayan çift kullanımlı malların ihracatında askeri amaçlı kullanım ihtimalinin olduğu durumlarda lisans uygulamasına gidilmesi ve gerektiğinde liste dışı mallarda da kısıtlama yetkisi verilmektedir.

Mevzuat, bazı ülkeler için (Avustralya, Kanada, Japonya, Norveç, İsviçre, Yeni Zelanda ve ABD) basitleştirilmiş genel bir lisans uygulamasına öngörmektedir (DTM, 2002:100).

Tablo 2.33. İhracatın ülkelere göre dağılımı (milyon \$) (İTO, 2004:35)

Yıllık					Ocak
					Kasım
Ülkeler	2000	2001	2002	2003	2004
I OECD Ülkeleri	19.005,8	20.615,2	23.553,1	30.262,9	38.146,5
A. AB Ülkeleri	14.510,4	16.118,2	18.458,5	24.484,3	30.648,3
B.EFTA Ülkeleri	324,3	316,1	409,0	534,0	602,9
C. Diğer OECD Ülkeleri	4.171,2	4.180,9	4.685,5	5.344,6	4.895,4
II. OECD Üyesi Olmayan Ülkeler	7.873,7	9.785,2	11.067,5	15.097,3	17.812,9
III. Serbest Bölgeler	895,4	933,8	1.438,5	1.892,6	2.267,2
Toplam	27.774,9	31.334,2	36.059,1	47.252,8	56.226,6
Seçilmiş Ülkeler					
- Fransa	1.657,0	1.895,3	2.134,6	2.817,6	3.289,0
- Belçika ve Lüksemburg	647,1	688,3	693,3	871,4	1.040,8
- Hollanda	874,2	892,4	1.055,6	1.520,4	1.887,9
- Almanya	5.179,8	5.366,9	5.868,8	7.452,8	7.900,6
- İtalya	1.789,3	2.342,2	2.375,7	3.166,8	4.102,1
- İngiltere	2.036,8	2.174,9	3.024,9	3.658,6	4.927,1
- Yunanistan	437,7	476,1	590,4	902,6	1.013,3
- İspanya	713,5	950,4	1.125,1	1.781,4	2.314,8
- Avusturya	292,2	340,8	367,3	472,4	498,1
- İsviçre	238,7	229,7	289,1	347,9	403,3
- ABD	3.135,2	3.125,8	3.356,1	3.736,5	4.405,3
- Azerbaycan	230,4	217,7	231,4	307,6	361,0
- Kazakistan	118,7	119,8	160,2	232,6	319,9
- Suudi Arabistan	386,6	500,6	554,6	738,7	675,8
- Rusya	644,0	924,1	1.172,0	1.363,3	1.684,6
- Çin	96,0	199,0	268,2	492,4	354,7
- Japonya	149,5	124,1	130,0	156,2	162,8

Tablo 2.34. İhracatın ülkelere göre dağılımı (DPT, 2005:69)(milyon Dolar)

Yıllık										Ocak	
	2000	%Pay	2001	%Pay	2002	%Pay	2003	%Pay	2004	2004	2005
A.OECD Ülkeleri	19.005,8	68,4	20.615,2	65,8	23.553,1	65,3	30.422,4	64,4	40.425,0	3.058,5	3.091,6
1. AB Üyeleri	14.510,4	52,2	16.118,2	51,4	18.458,5	51,2	25.898,7	54,8	34.399,2	2.671,8	2.682,7
2. EFTA Ülkeleri	324,3	1,2	316,1	1,0	409,0	1,1	538,0	1,1	656,9	46,0	44,0
3.Diğer OECD Ülkeleri	4.171,2	15,0	4.180,9	13,3	4.685,5	13,0	3.985,6	8,4	5.369,0	340,8	364,9
B.Türkiye Serbest Bölgeleri	895,4	3,2	933,8	3,0	1.438,5	4,0	1.928,3	4,1	2.561,6	186,3	171,4
C. OECD Üyesi Olmayan Ülkeler	7.873,7	28,3	9.785,2	31,2	11.067,5	30,7	14.902,2	31,5	20.030,4	1.363,3	1.360,5
1. Avrupa Ülkeleri	2.277,5	8,2	2.657,9	8,5	3.447,4	9,6	4.720,0	10,0	5.592,0	374,0	367,0
2. Afrika Ülkeleri	1.372,2	4,9	1.520,9	4,9	1.696,7	4,7	2.131,2	4,5	2.962,5	188,2	191,6
3. Amerika Ülkeleri	246,6	0,9	335,3	1,1	241,2	0,7	256,0	0,5	373,0	17,5	22,3
4. Ortadoğu Ülkeleri	2.552,7	9,2	3.581,5	11,4	3.575,7	9,9	5.131,5	10,9	7.296,0	489,0	554,0
5. Diğer Asya Ülkeleri	1.380,7	5,0	1.514,0	4,8	1.939,8	5,4	2.604,0	5,5	2.876,0	234,0	167,0
6. Diğer Ülkeler	43,5	0,2	175,5	0,6	166,7	0,5	59,5	0,1	930,9	60,6	58,6
Seçilmiş Ülke Grupları											
Karadeniz Ekonomik İşbirliği	2.368,2	8,5	2.851,1	9,1	3.476,9	9,6	5.044,4	10,7	6.736,3	451,7	428,7
Ekonomik İşbirliği Teşkilatı	873,6	3,1	971,6	3,1	1.041,9	2,9	1.569,2	3,3	2.186,5	162,4	143,4

Tablo 2.34'ün devamı

Bağımsız Devletler Topluluğu	1.648,7	5,9	1.978,1	6,3	2.278,9	6,3	2.962,6	6,3	3.932,7	258,1	236,5
Türk Cumhuriyetleri	572,5	2,1	557,4	1,8	619,3	1,7	899,1	1,9	1.186,1	64,0	62,1
İslam Konferansı Teşkilatı	3.915,1	14,1	4.886,3	15,6	5.195,9	14,4	7.341,8	15,5	10.141,2	662,2	754,8
Seçilmiş Ülkeler											
-Almanya	5.179,8	18,6	5.366,9	17,1	5.868,8	16,3	7.484,9	15,8	8.724,9	736,7	670,1
-ABD	3.135,2	11,3	3.125,8	10,0	3.356,1	9,3	3.751,6	7,9	4.827,1	319,3	350,4
-İngiltere	2.036,8	7,3	2.174,9	6,9	3.024,9	8,4	3.670,1	7,8	5.533,0	439,5	371,2
-İtalya	1.789,3	6,4	2.342,2	7,5	2.375,7	6,6	3.193,2	6,8	4.601,9	300,6	333,4
-Fransa	1.657,0	6,0	1.895,3	6,0	2.134,6	5,9	2.826,1	6,0	3.662,3	303,9	265,4
-İspanya	713,5	2,6	950,4	3,0	1.125,1	3,1	1.789,5	3,8	2.605,7	182,0	221,5
-Hollanda	874,2	3,1	892,4	2,8	1.055,6	2,9	1.525,9	3,2	2.130,0	164,2	287,0
-Rusya	643,9	2,3	924,1	2,9	1.172,0	3,3	1.367,6	2,9	1.851,6	126,2	109,2
-İsrail	650,1	2,3	805,2	2,6	861,4	2,4	1.083,0	2,3	1.283,2	105,9	79,6
-Yunanistan	437,7	1,6	476,1	1,5	590,4	1,6	920,4	1,9	1.162,8	81,9	64,1
-Belçika-Lüksemburg	647,1	2,3	688,3	2,2	693,3	1,9	885,6	1,9	1.178,3	92,4	95,5
-Suudi Arabistan	386,6	1,4	500,6	1,6	554,6	1,5	741,5	1,6	767,4	59,6	52,0
-Romanya	325,8	1,2	392,0	1,3	566,5	1,6	873,3	1,8	1.229,1	86,3	91,2
-Mısır	375,7	1,4	421,5	1,3	326,4	0,9	345,8	0,7	471,7	33,3	37,3
-Cezayir	383,5	1,4	422,0	1,3	514,3	1,4	573,0	1,2	801,0	54,0	53,0
Toplam	27.774,9	100,0	31.334,2	100,0	36.059,1	100,0	47.252,8	100,0	63.017,0	4.608,1	4.623,5

2.3.6. Tercihli Ticaret Anlaşmalarına ve Otonom Rejimlere Uyum

Türkiye 6 Mart 1995 tarihinde imzalanan I/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı çerçevesinde 5 yıl içerisinde AB'nin uyguladığı tercihli rejimleri uygulama yükümlülüğü gelmiştir. İlgili kararın 16. maddesinde ki deklarasyona ilişkin Türkiye'nin 5 yıl içinde benimseyeceği otonom ve tercihli ticaret anlaşmalarının listesi aynı kararın 10 nolu ekinde yer almıştır (Dikmen, 1997:148).

Bunlar şu şekildedir;

I-Otonom rejimler; GSP, İşgal Altındaki Topraklar, Cevte ve Melila, Bosna Hersek, Hırvatistan, Slovenya

II-Serbest Ticaret Anlaşmaları; EFTA, AEA, İsrail, Faroe Adaları

III-Ortaklık Anlaşmaları; Macaristan, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovak Cumhuriyeti, Bulgaristan, Romanya, Slovenya, Malta, Kıbrıs, Litvanya, Letonya, Estonya

IV-İşbirliği Anlaşmaları; Cezayir, Fas, Tunus, Mısır, Suriye, Lübnan, Ürdün (Fas ve Tunus ile Ortaklık Anlaşmaları imzalanmıştır.)

V- Lome (ACP) Konvansiyonu

Türkiye bu ülkelerle toplulukla olan ticari ilişkilerini göz önünde tutarak karşılıklı çıkar esasına dayanarak serbest ticaret anlaşması görüşmeleri yapmıştır. Birlik ile yapılan karşılıklı taviz içeren anlaşmaların öncelikle tamamlanması kararlaştırılmıştır.

STA ile Türkiye için şimdiden 125 milyonun üzerinde nüfuslu ve toplam 525 milyar dolar hacmine sahip yeni bir Pazar oluşturulmuştur (Cesar, 2000:1158). STA'nın tamamlanmasının, ülkemizin ticaretini arttırması, AB'ni tercihli politikalarına uyum sağlanmasını gerçekleştirmesi yanında, aşağıda belirtilen esaslar bakımından da önem arz etmektedir;

- AB ile imzalanan GB ile AB'nin gerçekleştirdiği tercihli rejimlerin Türkiye'ye de gerçekleştirme zorunluluğu getirmektedir. Aksi takdirde taraflar arasında gümrük vergilerinin tahsilatı ortaya çıkmaktadır. STA'nın imzalanmasıyla AB ile GB'nin daha iyi işleyişi sağlanacak önemli sorunlar ortadan kalkacaktır.

- Söz konusu anlaşmaların gerçekleşmesi ile her ülke pazarında tavizli rejimler eşit şekilde olacak, AB malları ile eşit rekabet koşullarına sahip olunmuştur.

- Hammaddelerini anlaşma yapan ülkelere sağlanan Türk sanayicilerinin üretim maliyeti azaltılacaktır.

Bu amaç üzerinden Romanya, Litvanya, İsrail, EFTA, Macaristan ve Estonya ile Serbest Ticaret Anlaşması imzalanmış, Letonya, Çek Slovak Cumhuriyetleri ve Polanya ile müzakere aşamasına geçilmiş, Bulgaristan ve Slovenya ile araştırıcı görüşmeler yürütülmüş; Fas, Tunus ve Mısır ile görüşmeler hazırlık aşamasında bulunmaktadır.

Türkiye'nin EFTA ülkeleri ile 16 Mart 1991 tarihinde imzaladığı STA, bu önceliklerden birisi olarak düşünülebilir. Türkiye'nin anlaşma imzalanan ülkelerle ticaret hacmi 5 milyon dolar düzeyinde olup, söz konusu ülkelerin Türkiye'nin toplam hacmi içerisindeki payı 1998 yılında %6.6, 1999 yılında ise %6.4 olarak gerçekleşmiştir (Cesar, 2000: 1158).

Türkiye GB ile Türkiye-AB pazarı ve dolaylı olarak Türkiye-AB STA'nda belirtilen ülkelerde meydana gelen pazarın bir parçası olmasıyla ticaret arttırıcı etki vasıtası ile refah artışına katkıda bulunurken, aynı zamanda diğer pazarlarda meydana gelebilecek olumsuzluklardan ihracatımızın daha az etkilenmesine katkıda bulunmuştur. Asya ve Rusya Krizi sonrasında üçüncü ülkelere yönelik ihracatımız gerilerken, AB'ye yönelik ihracat artışımızın devam ettiği göz önüne alınırsa, GB'nin ihracatımızdaki istikrarlı artışı için önemli bir teminat olma işlevi gördüğü ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte GB ile yabancı sermaye ve yeni üretim tekniklerinin ülkeye girişi cazip hale gelmiş ve önemli ölçüde yabancı sermaye girişi gerçekleşmiştir. GB'nin uygulamaya girmesinden bu yana, Türkiye'ye 10 milyar dolarlık yabancı sermaye girişi izni verilmiştir (Cesar, 2000:1159).

AB'nin Gümrük Koduna uyum uzunca bir süre yapılamamıştır. Ancak Helsinki Zirvesi öncesinde tam uyum sağlanmış ve 458 sayılı Gümrük Kanunu yasalaşmıştır (Esin, 2000: 1135).

2.3.6.1. Türkiye- EFTA Serbest Ticaret ve İşbirliği Anlaşması

Türkiye EFTA ile Tercihli Rejim konusundaki ilk adımı 10Aralık 1991 tarihinde atmıştır. STA 1 Nisan 1992 itibariyle taraf olan tüm ülkeler tarafından yürürlüğe girmiştir. Gerçekleşen anlaşma; sanayi ve işlenmiş tarım ürünleri ticaretini kapsayan ve anlaşmanın hizmet ve sermayenin serbest dolaşımını kapsayarak genişletilmesine imkan tanıyan "Yeni Kuşak" anlaşmalarındandır. Ayrıca anlaşma kapsamında bazı AKÇT ve EURATOM ürünlerini de kapsamaktadır.

Türkiye bu anlaşma kapsamına dayanarak AB ile yaptığı sanayi ürünleri ithalatında gümrük vergilerini ve eş etkili vergileri sıfırlamakta, miktar kısıtlamaları

kaldırmak hususunda Katma Protokolde üstlendiği yükümlülüklerini EFTA ülkelerine aynen uygulamak durumundadır.

Anlaşmada belirtilen AKÇT ve EURATOM ürünleri büyük bir kısmına %100 oranında gümrük vergisi indirimi uygulanacaktır.

Gerçekleşen anlaşma ile miktar kısıtlamaları ve eş etkili önlemler yasaklanmış, kamu sağlığı, çevre, ahlaki, tarihi ve arkeolojik değerlerin korunması amacıyla konulacak kısıtlamalar bunun dışında tutulmuştur. Tarım ürünleri STA kapsamı dışında tutulması, Türkiye ile EFTA üyesi ülke ile ikili anlaşmalar çerçevesinde düzenlenmiştir. Bu anlaşmalarla, Türkiye ihracat potansiyeli bulunan bazı ürünlerde vergi muafiyeti ve indirimleri elde etmiştir.

Anlaşma, sanayi ve tarım ürünlerine yönelik hükümlerin yanı sıra, işlenmiş tarım ürünleri, balıkçılık ve su ürünleri; fikri mülkiyet hakları, rekabet, devlet yardımları ve dumping konularına ilişkin düzenlemeler de içermektedir (www.dtm.gov.tr).

2.3.6.2. Türkiye-İsrail Serbest Ticaret Alanı Anlaşması

Türkiye ile İsrail arasında 1992 yılında başlatılan araştırıcı mahiyetteki görüşmeler 1994-1995 yıllarında Türk ve İsrail özel sektör temsilcileri heyetleri arasında yapılan teknik görüşmelerle ivme kazanarak devam etmiştir. Müzakereler 1996 yılında tamamlanarak Anlaşma 14 Mart 1996 tarihinde Tel-Aviv'de imzalanmıştır (Dikmen, 1997:152). Söz konusu anlaşmanın yürürlüğe girişiyle birlikte yukarıda değinilen hususlara ek olarak;

- iki ülke arasındaki ticari ilişkilerin yeni alanları da kapsayacak şekilde gelişmesini temin edecek olan Anlaşma, taraflar arasında uzun dönem istikrarlı ekonomik ticari ilişkilerin kurulmasına da katkıda bulunacaktır.
- Türkiye ile İsrail işadamları arasındaki işbirliği arttırılarak ABD, AB ve Orta Asya Cumhuriyetlerinde ortak ticaret ve yatırım imkanları yaratılacaktır.
- ABD, AB ve EFTA ile serbest ticaret alanı tesis etmiş ve tek ülke olan İsrail söz konusu ülkelere karşı gümrük vergilerini kaldırmış bulunduğu ticaretinin %80'ini bu ülkelere yapar hale gelmiştir. İsrail ile imzalanan Anlaşma, Türkiye'ye söz konusu ülke pazarlarına girerken İsrail'i köprü olarak kullanma imkanını doğuracaktır.

- Türkiye'nin Akdeniz ülkeleri ve AB arasında 2010 yılına kadar tesis edilmesi öngörülen serbest ticaret alanı ile bütünleşmesi için gerekli zemin hazırlanmış olacaktır.

1 Mayıs 1997 tarihinde yürürlüğe giren Türkiye-İsrail Serbest Ticaret Anlaşması uyarınca sanayi ürünlerinde 01.01.2000 itibariyle tam liberasyon sağlanmıştır (İKV, 2002:82).

2.3.6.3. Türkiye-Macaristan Anlaşması

Taraflar arasında 1992 yılında başlayan ve 1994 yılı sonrasında kesintiye uğrayan görüşmeler 1996 yılı Şubat ayında yeniden başlatılarak Eylül ayında sonuçlandırılmıştır. 19 Eylül 1996 tarihinde tarafların Türkiye-Macaristan Serbest Ticaret Anlaşması 8 Ocak 1997 tarihinde imzalanmıştır (www.dtm.gov.tr). STA ülkemize sağlayacağı genel yararlarla ek olarak Türkiye-Macaristan STA'nın yürürlüğe girmesiyle birlikte;

- Türkiye, Macaristan ile tercihli anlaşmaları bulunan EFTA ülkeleriyle (Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovak Cumhuriyeti, Slovenya) Macar pazarında eşit konuma sahip olacaktır.

- Avrupa genelinde oluşturulacak menşe kümüslasyonu içerisinde yer alınması konusunda çabalarımız yoğunlaştırılacak ve bu sağladığı takdirde Türkiye menşeli yarı mamül ürünlerin daha fazla işlenmek üzere Macaristan'a gönderilmesi ve nihai ürünün tercihli rejim üzerinden AB ya da diğer Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerine yeniden ihraç edilmesi mümkün olabilecektir.

Türkiye ve Macar işadamları arasındaki işbirliği imkanları geliştirilerek tarafların yakın ilişkilerinin bulunduğu Batı Avrupa, Merkezi ve Doğu Avrupa ülkeleri ile Orta Asya Cumhuriyetlerinde Ortak Ticaret ve Yatırım olanakları yaratılacaktır.

2.3.6.4. Türkiye Romanya Anlaşması

Türkiye ile Romanya arasında 28 Nisan 1997 tarihinde parafe edilmiş olan Serbest Ticaret Anlaşması 29 Nisan 1997 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Dikmen, 1997:154). Taraflar arasında sanayi ürünlerinde 2002 yılına kadar bir serbest ticaret alanı kurulması öngören Türkiye Romanya STA, İsrail ve Macaristan Anlaşmalarının getireceği avantajlara benzer yararlar sağlayarak ticaret hacminin ve işbirliğinin arttırılmasına önemli katkılarla bulunacaktır. Romanya 2007 yılında Avrupa Birliği'ne girmek istiyor.

2.3.6.5. Türkiye Litvanya Anlaşması

Türkiye ile Litvanya arasında 28-29 Kasım 1996 tarihlerinde Ankara'da yapılan toplantılarla başlayan müzakere süreci 13-15 Nisan 1997 tarihinde yapılan görüşmelerle tamamlanmıştır. Son tur görüşmelerde anlaşma metni üzerinde tam mutabakat sağlanmış ve müzakereler sonunda söz konusu metin parafe edilmiş ve 2 Haziran 1997 tarihinde imzalanmıştır.

2.3.6.6. Türkiye Estonya görüşmeleri

Türkiye-Estonya arasında bir serbest ticaret alanı kurulmasına ilişkin görüşmeler 7-8 Nisan 1997 tarihlerinde Ankara'da yapılan toplantılarla başlamıştır. Birinci görüşme olmasına karşılık son derece verimli geçen görüşmeler sonrasında taraflar anlaşmanın metni ve sanayi ürünlerinin tabi olacağı rejim konusunda da anlaşmayı varmışlardır. Bu kapsamda sanayi ürünlerinin karşılıklı olarak sıfır tavizle ticarete konu olması kararlaştırılmış tarım ürünlerinde ise tarafların tarife kontenjanları çerçevesinde taviz vermesi üzerinde mutabakat varılmıştır. 6-7 Mayıs 1997 tarihlerinde Tallinn'de yapılan ikinci tur görüşmelerde ise birinci turda mutabakat sağlanan hususlar çerçevesinde anlaşma parafe edilmiş ve 3 Haziran 1997 tarihinde imzalanmıştır.

2.3.6.7. Türkiye- Letonya görüşmeleri

10 Nisan 1997 tarihinde Letonya heyeti ile yapılan araştırıcı mahiyetteki görüşmelerde karşılıklı olarak bilgi alışverişinde bulunulmuş, 8-10 Mayıs 1997 tarihlerinde Riga'da yapılan ilk resmi tur sonucunda ise anlaşma üzerinde mutabakata varılmıştır (Dikmen, 1997:155). Bu çerçevede Estonya ile yapılan anlaşmayla benzer bir şekilde tüm sanayi ürünleri ithalatında uygulanan gümrük vergileri için sıfıra sıfır yaklaşımı benimsenmiş ve AB ile Letonya arasındaki düzenlemelerden farklı olarak, Letonya'nın topluluğa karşı 1999 yılına kadar geçiş dönemine tabi tuttuğu sınırlı sayıdaki ürün içinde tüm gümrük vergileri ve eş etkili vergilerin kaldırılması kararlaştırılmıştır.

2.3.6.8. Türkiye, Çek ve Slovak cumhuriyetleri görüşmeleri

1992 yılı Şubat ayında yapılan görüşmeler neticesinde Türkiye ile Çekolavaka arasındaki araştırıcı görüşmeler mart ayında Ankara'da yapılmıştır. Ancak 1993 yılında Çekolavakya'nın bölünme sürecine girmesi görüşmeleri kesintiye uğratmıştır. 1994 yılı Temmuz ayında yapılan görüşmelerin ardından, Türkiye-Çek ve Slovak Cumhuriyetleri arasında Serbest Ticaret Alanı yaratılmasını

hedefleyen müzakere süreci 18-20 Mart 1996 tarihlerinde Brastislava’da yapılan görüşmeler ile yeninde başlatılmıştır (Dikmen, 1997:155). Görüşmelerde muhtemel bir Serbest Ticaret Alanı’nın temel prensipleri konusunda mutabakata varılmış, ürün bazındaki teknik görüşmelere gerekli bilgi ve belgelerin değişimi sonrasında Temmuz ayı içerisinde Prag’da ve bilahare 20-22 Ocak 1997 tarihlerinde Ankara’da ve 21-23 Mayıs 1997 tarihleri arasında Bratislava’da yapılan toplantılar ile devam edilmiştir. Özellikle hassas ürünlere ilişkin sorunların müteakip görüşmelerde çözülerek Anlaşmanın Temmuz ayı içerisinde tamamlanması öngörülmektedir.

2.3.6.9. Türkiye-Polonya görüşmeleri

Türkiye, Polonya ile bir Serbest Ticaret Anlaşması imzalanmasına büyük önem vermektedir. Bu amaçla bir Türk heyeti 1992 yılında bu ülkeyi ziyaret etmiş, ayrıca ülkemiz tarafından hazırlanan taslak metin de 1993 yılı Nisan ayında Polonya hükümetine iletilmiş bulunmaktadır. Çeşitli platformlarda yapılan girişimler sonucunda, Polonya ile Türkiye arasındaki ilk tur müzakereler 27-28 Ocak 1997 tarihlerinde Ankara’da yapılmıştır.

2.3.6.10. Türkiye-Bulgaristan görüşmeleri

Türkiye, 1994 yılı Ağustos ayında Bulgaristan tarafına bir anlaşma taslağı göndererek ülkemizin Serbest Ticaret Alanı müzakerelerine hazır olduğunu beyan etmiştir. Konuya ilişkin olarak Bulgar makamlarından alınan Nota’da müzakerelerin Bulgaristan DTÖ’ne katılım sonrasında başlatılması talep edilmiştir. Bulgaristan 2007 yılında Avrupa Birliğine girmek istemektedir.

2.3.6.11. Türkiye-Slovenya

Avrupa Birliği ile Slovenya arasında parafe edilen Ortaklık Anlaşması paralelinde, bu ülke ile imzalanabilecek muhtemel bir anlaşma üzerindeki hazırlık çalışmaları başlatılmıştır. Hazırlanan taslak metin 1997 yılı başında Slovenya’ya gönderilmiştir.

2.3.6.12. Akdeniz ülkeleri

Türkiye’nin Akdeniz ülkeleri ile tercihli anlaşmalar yapılmasına ilişkin stratejisi temel olarak Avrupa Birliği ile Akdeniz ülkeleri arasında sürdürülmekte olan Avrupa-Akdeniz Ortaklık Anlaşmaları çerçevesinde şekillendirilmektedir. Türkiye kısa bir süre içerisinde, Ortaklık Konseyi Kararı’ndaki mükellefiyetlerine paralel olarak, Tunus, Mısır ve Fas ile müzakere süreci başlatılmıştır. Yapılan ön

hazırlıklar esnasında, özellikle Mısır'ın konuya sıcak yaklaştığı gözlemlenmiştir. Söz konusu ülkelerin Avrupa birliği ile mevcut düzenlemelerine paralel olarak hazırlanan anlaşma taslakları Tunus, Mısır ve Fas'ın ilgili makamlarına gönderilmiştir.

Malta ve Ürdün ile müzakerelerin başlatılmasına ilişkin çalışmalar ise halihazırda devam etmektedir. Türkiye'nin söz konusu tercihli ticaret anlaşmalarının tamamlanması;

- ihracatın ülke ve madde bazında çeşitlendirilmesi,
- ilgili ülke ile ticaret hacminin kısa vadede artırılması,
- AB'nin tercihli rejimler kapsamında uygulamakta olduğu tavizli hadler ile Türkiye'nin uyguladığı Ortak Gümrük Tarifesi hadleri arasındaki farkın neden olabileceği trafik sapmasının önlenmesi,
- Anlaşma imzalanan ülkenin Avrupa Birliği ile diğer üçüncü ülkelerle mevcut anlaşması kapsamında tanıdığı tavizli rejimi Türkiye'ye yansıtmasının temini sayesinde, Türk sanayicisinin bu ülke pazarında eşit rekabet şartlarına sahip olması,
- Hammaddeleri anlaşma yapılan ülkelere sağlayan Türk sanayicilerinin üretim maliyetlerinin azaltılması,
- Ortak yatırım ve işbirliği imkanları geliştirilmesi,
- Avrupa genelinde oluşturulan menşe kümülasyonu için gerekli altyapının hazırlanması bakımından önem taşımaktadır.

2.3.6.13. Türkiye-Malta

Türkiye ile Malta arasında bir Serbest Ticaret Anlaşması imzalanabilmesine yönelik hazırlıklar başlatılmış ve bu konuda taslak bir metin hazırlanmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MATERYAL VE YÖNTEM

3.1. MATERYAL

“Avrupa Birliği Ortak Ekonomik Politikaları içinde Ortak Dış Ticaret Politikası ve Türkiye'nin Uyum Çabaları” konulu tez çalışmasında ağırlık olarak ikinci kaynaklardan yararlanılmıştır. Bu kaynaklar; Milli Kütüphane, Devlet Planlama Teşkilatı, Devlet İstatistik Enstitüsü, Gaziantep Üniversitesi, Gazi Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Ankara Üniversitesi, Bilkent Üniversitesi kütüphanelerinde yapılan katalog taramasından alınmıştır. 20.03.2004 tarihinde Gaziantep Üniversitesi'nde gerçekleştirilen “AB Genişleme Süreci ve Türkiye Eğitim Programı”nda semineri olan hocalardan Doç. Dr. Aylin EGE, Prof. Dr. Nahit TÖRE ile birebir görüşülerek, doküman temin edilmiştir. Ankara'da Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği (TÜSİAD) Ankara Temsilci Yardımcısı Derya SEVİNÇ ile görüşülmüştür. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Avrupa Toplulukları Hukuku Anabilim da Ticaret Politikası ile ilgili verdiği dersin dökümanları temin edilmiş, hocadan güncel kaynaklar alınmıştır.

Yüksek Öğretim Kurulu Dökümantasyon Merkezinden sağlanan Doç.Dr. Recep Tarı'nın danışmanlığında Nilay DİKMEN'in hazırladığı Yüksek Lisans Tezi çalışmamda yol gösterici olmuştur.

İnternet kaynaklarından verilerin güncelliğini sağlamak amacıyla sık sık yararlanılmış, özellikle DTM (www.dtm.gov.tr), Resmi Gazete (www.rega.basbakanlik.gov.tr), Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliğinin (www.deltur.ec.eu.int) adresinden geniş ölçüde yararlanılmıştır.

3.2. YÖNTEM

Elde edilen kaynaklar Ortak Ticaret Politikası'nın oluşum süreci çerçevesinde incelenmiştir. Türkiye ile ilgili kısımda ise Gümrük Birliği'ne girilmesinden itibaren olayların gelişim süreci incelenmiş ve günümüze kadar olan etkileri göz önüne

alınarak değerlendirmeler yapılmıştır. Çalışmada sunulan tablolarla Ortak Ticaret Politikası'nın etkileri somut bir şekilde ortaya konulmaya çalışılmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM DEĞERLENDİRME

4. DEĞERLENDİRME

Dünya genelinde ekonomik bütünleşmeler içerisinde Avrupa ülkelerinin gerçekleştirdiği bütünleşme çok büyük bir yere sahiptir. Birliğin bu başarısının arkasında önemli bir yere sahip olan Ortak Ticaret Politikası, her üye ülkenin kendi politikasından çıkıp, ortak bir politikaya dönüşmüştür. Bu politika, “Tek Pazar” uygulamasının genişletilmiş halidir. Böylece birlik üyesi ülkeler arasında ticaret serbestleştirilmiş, birlik dışındaki ülkeler karşısında da Ortak Gümrük Tarifesi oluşturulmuştur. Avrupa Birliği, uyguladığı bu politika ile liberal yönlerle koruma unsurlarını bir araya toplamaktadır. Öte yandan, üçüncü ülkelerle gerçekleştirdiği tercihli ticaret anlaşmaları ticari liberalizasyonu yönünü ortaya koymaktadır.

Birlik, Ortak Ticaret Politikası kapsamında oluşturulan araçlarda İthalata Yönelik Mevzuata daha geniş yer vermiş, üçüncü ülkelerle gerçekleştirilen ithalat içinde korunma yöntemleri önem kazanmıştır. Buradaki temel amaç, birliği diğer üçüncü ülkelerle yapılan ticarete haksız uygulamalardan korumaktır. Özellikle hassas sektörlerin korunması ön plandadır. Hassas sektör olarak kabul edilen Tekstil ve Hazır giyim sektörüne 01.01.2005 tarihinde gerçekleştirilen anlaşma ile koruma getirilmiştir. Avrupa Birliği’nin bunun dışında getirmiş olduğu diğer korumacı önlemler arasında ithalatta haksız rekabeti önlemek, anti dumping ve anti sübvansiyon uygulamaları ayrı bir yere sahiptir.

Üçüncü ülke konumunda olan Türkiye’nin durumu diğer aday ülkelere göre daha farklıdır. Daha önce belirtildiği gibi Türkiye, 1996 yılında Gümrük Birliği’ne girip, aday ülke olarak kalan tek ülkedir. Avrupa Birliği, Türkiye’yi tam üyeliğe almayıp bu şekilde tutarak, önemli bir konumda olan Türkiye gibi bir pazarı kaybetmemiş olacak, birliğe girmesinden kaynaklanacak maliyetleri de yüklenmemiş

olacaktır. Türkiye'nin üyeliğine karşı öne sürülen temel gerekçeler; nüfusun fazlalığı ve kişi başına düşen gelirin düşük olması gibi faktörlerdir.

Türkiye açısından Avrupa Birliği'ne üyeliğin önemini bakacak olursak, oldukça geniş bir pazara sahip olan ekonomik, sosyal ve siyasal yönden kendini tamamlamış, ticaretinin yarısından fazlasının gerçekleştirildiği bir ülkeler grubudur. Türkiye'nin Avrupa Birliği ülkeleriyle yaptığı ithalat, toplam ithalatının (%45)'ini, ihracatı ise toplam ihracatın (%50)'sini oluşturmaktadır. Ticaret hacmi bakımından dışarıdan üçüncü bir ülke olmak yerine üye ülke statüsünde olmak daha iyi sonuçlar doğuracaktır.

Türkiye, 1996 yılında Gümrük Birliği'ne girip, 2001 yılına kadar bir geçiş dönemi yaşamıştır. 1999 yılında müktesebata tam bir uyum gerçekleştirilmiş ancak Avrupa Birliği bu politikaların kapsamını sürekli değiştirdiği için Türkiye'nin bu politikaya uyumu gecikmiştir. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üyelik çabaları 1998 yılından itibaren, somut bir biçimde değerlendirilmiş, Cardiff zirvesinde Haziran 1998'de ilk defa Türkiye için ilerleme raporu hazırlanması kararı alınmıştır. Bu rapor, her aday ülkenin, üye olmak için gerekli şartları ne kadar gerçekleştirdiğini, kısacası durumunu ortaya koyan bir rapordur. Düzenli olarak ilan edilecek olan bu raporlarda, Türkiye'nin Avrupa Birliği ile imzaladığı anlaşmalarda yer alan kararlara ne kadar uyum sağladığı değerlendirilmektedir. Raporlarda genel olarak Kopenhag kriterlerine uyumlaştırma yönünden ayrıntılı kararlar alınmıştır. Türkiye kısa vadede, Gümrük Birliği'nden dolayı gelir kaybına uğramıştır. Daha önce aldığı vergileri Gümrük Birliği'ne girdikten sonra sıfırlamıştır, bu da gelir kaybına sebep olmuştur. Avrupa Birliği, bu gelir kaybını telafi etmek amacıyla yapması öngörülen mali yardımların çoğunu gerçekleştirmemiştir. (Ortaklık Konseyi'nde kabul edilen ülkemize 4-5 yıllık bir dönem içinde 2,5 milyar Euro'ya yakın mali yardım). Bu durum Türk ekonomisini kısa vadede zorlamıştır.

Türkiye'nin birliğe girmek için benimsediği Gümrük Birliği'nin esas amacı, serbest ticaret ve rekabet ilkelerine dayanarak, malın üretim merkezinin yer değiştirip, verimin en yüksek sağlandığı ülkeye kaymasını sağlamaktır. Bunun anlamı bir mal için hangi ülke daha etkin kaynaklarını kullanıyorsa o ülkeye yönlendirmeyi sağlamaktır. Sanayileşmiş bir ülkenin bu amaçla oluşan Gümrük Birliği içinde olması kendisine artı değerler getirir. Türkiye sanayileşmesini henüz tamamlamadan Gümrük Birliği'ne girmesinin ticaretini kısa vadede olumsuz yönde etkileyeceğini söyleyen görüşlere göre:

- İthalatının fazlalığı, tasarrufların, tüketim mallarına kaymasına sebep olmuş, bu da dış ticaret açığını arttırmıştır.
- İthal mallardan alınan vergilerin sıfırlanması devlet gelirlerinin azalmasına yol açmıştır.
- Yatırım malları ithalatının ucuzlaması, yatırımları teşvik edeci bir unsur olmakla beraber Türkiye için bu durum geçerli olamamıştır.

Özel teşebbüsün tüccar ve ithalatçı gruplarından meydana geldiği, sanayi teşekküllerinin çok az ve zayıf olması göz önünde tutulursa, belirtilen bu durumun sadece kamu sektörü için geçerli olduğu öngörülmektedir.

Uzun vadede ihracat gücü yükselmiş, özellikle tekstil ve beyaz eşya alanında Türkiye'nin ihracatı Avrupa Birliği pazarında önemli bir yere gelmiştir. Avrupa Birliği ile müzakerelerin tamamlanıp Türkiye'nin üyeliği ile geleceğe yönelik tahminler bulunmaktadır. Baz senaryolara göre, Avrupa Birliği üyeliğinin getireceği olumlu ekonomik etkiler sonucunda, Türkiye'nin GSYİH'si 2014 yılında Avrupa Birliği-25 GSYİH'nin (%4)'ü seviyesine çıkacağı tahmin edilmektedir. 2004-2020 döneminde, Türkiye ekonomisinde gerçekleşecek yıllık ortalama (%6.2)'lik büyüme ile 2020 yılında Avrupa Birliği-25 GSYİH'sinin (%5.4) oranına ulaşması beklenmektedir. 2004 yılındaki cari fiyatlarla 241 milyar euro olan GSYİH, 2020'de 1.139 milyar euro'ya çıkacağı beklenmektedir (www.ekutup.dpt.gov.tr).

Türkiye, Avrupa Birliği ile uyum prosedürü kapsamında, Orta Doğu ülkeleri ile ticaretinde Avrupa Birliği normlarına göre hareket etmek zorunda kalmış, geçmişte bu ülkelerle kurduğu sağlam ticari ilişkiler Avrupa Birliği uyumunun bir parçası haline gelmiştir. Halen üye olmadan yaşadığı bu sorunlar Güney Kıbrıs'ın birliğe girmesiyle daha da zorlaşmıştır. Rum kesimi ile olan ticaretin Avrupa Birliği çerçevesinde serbestleşmesi bu ülke ile sıfır vergi ile ticaret anlamına gelmektedir. Türkiye, Kıbrıs ticaretine hizmet eden gemilere ve Kıbrıs bandıralı gemilere kısıtlama uygulamaktadır. Avrupa Birliği bu sınırlamaların kaldırılmasını istemektedir. Sınır kapılarının bu ülkelere açılmaması halinde Güney Kıbrıs'ın veto riski doğmaktadır.

Türkiye'nin bu zor süreçte iki seçeneği görünmektedir. Gümrük Birliğinden ayrılacak veya bu şekilde devam edecektir. Türkiye, Gümrük Birliği'nden ayrılırsa Avrupa Birliği için üçüncü bir ülke olacaktır. Böylece Türkiye için önemli bir sektör olan tekstil konusunda kotalar tekrar uygulanmaya başlayacaktır. Burada Türkiye'nin ihracatının hemen hemen yarısını Avrupa Birliği'nin karşıladığı unutulmamalıdır.

Avrupa Birliđi'nin bu sektöre tekrar kota koymasý ihracat g¼c¼m¼z¼y zayıflatacaktır. Ancak T¼rkiye'nin sadece G¼mr¼k Birliđi alanında Avrupa Birliđi ile birleşmesi ekonomisini olumsuz y¼nde etkilediği de bir gerçektir. T¼rkiye, Ortak Ticaret Politikası kapsamına girerek, karmaşık olan dış ticaret rejiminden daha saydam bir sisteme geçmiştir ancak bir yandan da bu alandaki politika ve ¼zerkliđini devretme durumundadır. B¼ylece kendisi için yakın ve ¼nemli olan T¼rk Cumhuriyetleri ve yakın b¼lge ¼lkeleriyle ticaretini geliştirme inisiyatifini kaybetmektedir. Sadece tek seçeneğin Avrupa Birliđi olmadığı akıldan çıkarılmamalıdır. T¼rkiye'nin bu alternatifleri g¼z ¼n¼ne alarak ilgilenmesi D¼nya ekonomisindeki g¼c¼n¼y ve ¼nemini arttıracaktır.

Sonuç olarak T¼rkiye, geçmişteki tecr¼belerden yararlanarak, tam üyelik hedefi doğrultusunda daha somut adımlar atmalıdır. Aksi durumda Avrupa Birliği'nin tek hedef olmadığı unutulmamalı, diğer topluluklarla da ilişkiler sıcak tutulmalı, alternatif açılımlara açık olunmalıdır.

KAYNAKLAR

- Adalet Bakanlığı. (2004). Avrupa İçin Bir Anayasa Oluşturan Anlaşma. <http://www.abgm.adalet.gov.tr>, (15.07.2005).
- Ankara Sanayi Odası Aylık Yayın Organı. (2001). Altıncı Yılında Türkiye –AB Gümrük Birliği. *ASOMEDYA*, Ekim 2001:39-57.
- Akol, G. (1990). Avrupa Topluluğu, GATT. Türkiye. *Avrupa Toplulukları Konusunda Tebliğler*. Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı, Ankara, ss.133-148.
- Arıkan, H. (2003). Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası, *Avrupa Birliği ve Türkiye*. Kar M. Ve H. Arıkan (Ed.) Beta Yayıncılık, İstanbul, ss. 373-391.
- Arsava, F.(1995). Avrupa Birliği'nin Kurumsal Yapısı ve Karar Alma Süreci. *Avrupa Birliği El Kitabı*. TCMB, Ankara, ss.53-71
- Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu. (2005). Anayasa. <http://www.deltur.cec.eu.int> (24.07.2005).
- Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu. (2005). Avrupa Birliği'nin Ortak Ticaret Politikası. <http://www.deltur.cec.eu.int>. (15.07.2005).
- Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği. (2000). *Avrupa Birliği Bölgesel Politika*. Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, Ankara, ss.1-19.
- Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği. (2000). *Avrupa Birliği Enerji Politikası*. Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, Ankara, ss.1-15.
- Aydın, S. (2004). *Avrupa Birliği'nin Sosyal Politikası*. İktisadi Kalkınma Vakfı, İstanbul, ss.4-31.
- Balaban, S. ve S. Ü. Güllü. (1990). 1992 Tek Pazar ve AT'nu Tekstil İhracatımız. *AT Konusunda Tebliğler*. Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı, Ankara, ss.21-32.
- Balkır, C. (1988). AT'ın Ticaret Politikası ve Türkiye'nin Tam Üyeliğinde Karşılaşılan Sorunlar. *AT-TR İlişkileri Semineri*. Ankara, ss.114-132.

- Bayramoğlu, N. N. (1987). *Avrupa Topluluğu Ülkeleri ve Türkiye'nin Tanıtımı*. TBMM Kültür ve Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara, ss.142-148.
- Bolat, Ö. (2003). *Avrupa Birliği ve Türkiye-AB İlişkilerinin Kronolojisi*. Müsiad, İstanbul, ss.3-32.
- Borchardt, K.D. (1995). *Avrupa Bütünleşmesi*. Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, Ankara, ss.11-58.
- Boz, İ. (2003). *Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası*. *Avrupa Birliği ve Türkiye*. Kar M. Ve H. Arıkan (Ed.) Beta Yayıncılık, İstanbul, ss.217-260.
- Bozkurt, Ö. (1995). *Maastricht Antlaşması ve Avrupa Birliği'nin Geleceği*. *Avrupa Birliği El Kitabı*. Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, Ankara, ss.89-107.
- Bozkurt, Ö. (1994). *Maasricht Antlaşması ve Avrupa Bütünleşmesi*. Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, ss.11-85.
- Candan, A. (2004). *Avrupa Birliği'nin Ortak Tarım Politikası*. İktisadi Kalkınma Vakfı, İstanbul, ss..4-39.
- Candan, A. (2004). *Avrupa Birliği'nin Enerji Politikası*. İktisadi Kalkınma Vakfı, İstanbul, ss.4-31.
- Cesar, M. (2000). *Türkiye-Avrupa Gümrük Birliği'nin Dış Ticaretimiz Üzerindeki Yansımaları*. *Yeni Türkiye*, 6(36): 1154-1159.
- Condon R.D. ve T. Saraçoğlu. (1992). *Avrupa Topluluğu, EFTA ve Doğu Avrupa Ülkeleri*. *Türkiye'nin Dış Ekonomik İlişkilerinde Yeni Ufuklar Uluslararası Semineri*, 25 Şubat 1992, İstanbul, ss.65-75.
- Çapanoğlu, S. G. (2004). *Avrupa Birliği'nin Vergi Politikası*. İktisadi Kalkınma Vakfı, İstanbul, ss.4-30.
- Çarıkcı, E. (2002). *Türk Dünyasında Ekonomik Gelişmeler ve Türkiye- AB İlişkileri*. Akçağ Kitabevi, İstanbul, ss.273-279.
- Devlet İstatistik Enstitüsü. (2005). *Temel Ekonomik Göstergeler*. DİE, Ankara, ss.59-61.
- Devlet Planlama Teşkilatı. (1993). *İç Pazarın Kapsamı ve Avrupa Topluluğu'nda Yaratacağı Etkiler*. DPT, Ankara, ss.47-59.
- Devlet Planlama Teşkilatı.(1999) *Avrupa Birliği ve Türkiye*. DPT, Ankara, ss.35-68.
- Devlet Planlama Teşkilatı. (2000). *Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı*. DPT, Ankara, ss.123-131.

- Devlet Planlama Teşkilatı. (2003). *Başlıca Ekonomik Göstergeler*. DPT, Ankara, ss.10-13.
- Devlet Planlama Teşkilatı. (2003). Avrupa Birliği ve Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Seminer Notları. DPT, Ankara, ss.10-35.
- Devlet Planlama Teşkilatı (2005). Türkiye'nin Üyeliğinin AB'ye Muhtemel Etkileri. <http://www.ektup.dpt.gov.tr/ab/uyelik> (23.07.2005).
- Dış Ticaret Müsteşarlığı. (1993). *Avrupa Topluluğu ve Türkiye*. DTM, Ankara, ss.12-65.
- Dış Ticaret Müsteşarlığı. (1995). *Türkiye- Avrupa Birliği İlişkileri*. DTM, Ankara, ss.5-22.
- Dış Ticaret Müsteşarlığı. (1996). *Gümrük Birliğinin Etkileri. Türkiye Avrupa Birliği Bilgilendirme Toplantısı*. DTM ve TOBB Yayınları, Ankara, ss..293-310.
- Dış Ticaret Müsteşarlığı.(1999). *Avrupa Birliği ve Türkiye*. DTM, Ankara, ss.68-91.
- Dış Ticaret Müsteşarlığı ve TOBB. (2002). *Avrupa Birliği ve Türkiye*. DTM; TOBB, Ankara, ss.50-117.
- Dış Ticaret Müsteşarlığı. (2004).*Başlıca Ekonomik Göstergeler*. DTM, Ankara, ss. 2-35.
- Dış Ticaret Müsteşarlığı. (2004). Gümrük Birliği'nin Kapsamı. <http://www.foreigntrade.gov.tr/ab/TABgb/2htm> (07.12.2004).
- Dış Ticaret Müsteşarlığı. (2004). Türkiye-AB İlişkilerinde Son Dönemde Yaşanan Gelişmeler.<http://wwwforeigntrade.gov.tr/ab/TABgb/4.htm> (07.12.2004).
- Dış Ticaret Müsteşarlığı. (2004). *2004 Yılı Ticari Korunma Raporu*.Erişim: <http://www.dtm.gov.tr/ab/CesitliCalismalar/2004%20Korunma%20AB.htm>. (23.11.2004).
- Dış Ticaret Müsteşarlığı. (2004). Ortak Ticaret Politikası. <http://www.foreigntrade.gov.tr/SORULAR/AB/Ortak.htm>. (21.09.2004).
- Dış Ticaret Müsteşarlığı. (2004). CE İşareti. <http://www.dtm.gov.tr/dts/ABTeknik/sorucevap.htm>. (14.01.2004).
- Dış Ticaret Müsteşarlığı. (2005). Topluluğun Ticaret Politikasına Uyum. <http://www.foreigntrade.gov.tr/ab/ticuyumu.htm> (10.01.2005).
- Dış Ticaret Müsteşarlığı. (2005). Gümrük Birliği Ertesinde Gerçekleştirilen Uyum Çalışmaları. <http://www.dtm.gov.tr/ab/TABgb/3.htm> (21.04.2005).

- Dış Ticaret Müsteşarlığı. (2005). Serbest Ticaret Anlaşmaları. <http://www.dtm.gov.tr/ab/sta/bilesik.htm> (03.08.2005).
- Dikmen, N. (1997). *Avrupa Birliği'nin Ortak Ticaret Politikasına Türkiye'nin Dış Ticaret Politikasının Uyumlaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli, ss.5-165.
- Dotto, S. (2002). *Avrupa Birliği'nin Gümrük Birliği, Malların Serbest Dolaşımı, Ortak Dış Ticaret Politikaları ve Türkiye'nin Uyumunu*. İktisadi Kalkınma Vakfı, İstanbul, ss.2-65.
- Ege, A. (1999). "AB'nin Ortak Ticaret Politikası ve Türkiye." ODTÜ Gelişme Dergisi 26(3-4): 253-279.
- Ege, A. (2000). AB Ortak Dış Ticaret Politikası. *Perşembe Konferansları 8*. TRT Genel Sekreterlik Basım ve Yayın Müdürlüğü Ofset Tesisleri, Ankara, ss. 73-102.
- Erçin, E. (2004). *Avrupa Birliği'nin Bölgesel Politikası*. İktisadi Kalkınma Vakfı, İstanbul, ss.4-31.
- Erdenir, B. (1998). Avrupa Birliği'nin Ticaret Politikasına İlişkin Değerlendirme. <http://www.dtm.gov.tr/ead/DERGİ/ocak98/avrupa.htm>.(10.01.2003).
- Ergünel, M ve K. Erkman. (1993). *1993 Avrupa Tek Pazarı*. DTM, Ankara, ss.2-8.
- Esin, A. (2000). Avrupa Birliği ve Türkiye Arasında Tamamlanmakta Olan Gümrük Birliği'nin Ana Esasları Üzerine Görüşler, *Yeni Türkiye* 6(36):1131-1135.
- European Commission. (2005). The European Union and World Trade. <http://www.europea.eu.int/comm/trade>. (26.07.2005).
- European Commission. (2005). The European Union's Relations with The Rest Of The World. <http://www.europea.eu.int/comm/world> (26.07.2005).
- European Commission. (2005). Key facts and figures about Europe and the Europeans. <http://europa.eu.int/comm/eurostat> (28.07.2005).
- Gaziantep Ticaret Odası. (2005). Avrupa Birliği'nin Ortak Ticaret Politikası. <http://www.gaziantepeic.org/index>. (05.06.2005).
- Gülkaya M. (1996). *Tek Pazar Oluşumunda AB ve Teknik Mevzuatın Uyumunu*. IGEME Yayınları, Ankara, ss.18-23.
- Günüğür, H. (1988). *Avrupa Ekonomik Topluluğunu Kuran Anlaşma*. 2.b., Barışcan Yayıncılık, Ankara, ss.3-24.

- Günuğur, H. (1995). Avrupa Birliği'nin Kurucu Antlaşmaları, Gümrük Birliği ve Tek Pazar (İç Pazar). Avrupa Birliği El Kitabı. TCMB, Ankara, ss.71-89.
- Günuğur, H. (1995). Avrupa Birliği Bütünleşmesinin Tarihsel Gelişimi (Dünü, Bugünü, Yarını). *Avrupa Birliği El Kitabı*. TCMB, Ankara, ss.13-21.
- Güran, N. (2000). *Uluslar arası Ekonomik Bütünleşme ve Avrupa Birliği*. Anadolu Matbaacılık, İzmir, ss.16-203.
- İktisadi Kalkınma Vakfı. (1992). *Avrupa Tek Pazarı*. İKV, İstanbul, ss.5-29.
- İktisadi Kalkınma Vakfı. (1994). *Avrupa Birliği Oluşumunda Türkiye'nin Yeri ve Dayanışma İlkesi*. İKV, İstanbul, ss.9-34.
- İktisadi Kalkınma Vakfı. (2003). *AB ve Türkiye-AB İlişkileri Temel Kavramlar Rehberi*. İKV, İstanbul, ss.15-224.
- İktisadi Kalkınma Vakfı. (2004). *Ortak Ticaret Politikası*. İKV, İstanbul, ss.2-62.
- İstanbul Sanayi Odası. (1992). *Damping Anti Damping ve Telif Edici Vergi Uygulamaları*. Yenilik Basımevi, İstanbul, ss.134-156.
- İstanbul Ticaret Odası. (1990). *Avrupa Topluluğu ve Türkiye İle İlişkileri*. İTO, İstanbul, ss.57-62.
- İstanbul Ticaret Odası. (2004). *Ekonomik Göstergeler*. Yayın no:2004-19/04 ISSN-1300
- Karagöl , E. ve K. Masatçı. (2003). Avrupa Birliği Rekabet Politikası. *Avrupa Birliği ve Türkiye*. Kar M. Ve H. Arıkan (Ed.) Beta Yayıncılık, İstanbul, ss.161-176.
- Karabalık, H. 1998). Orta Avrupa Ülkelerinde Yabancı Sermaye Yatırımları ve Özelleştirme. *Dış Ticaret Dergisi* 9:73-86.
- Karluk, R. (1996B). *Avrupa Birliği ve Türkiye*. 4.b.İstanbul Menkul Kıymetler Borsası, İstanbul, ss.360-611.
- Karluk, R (1998A). *Avrupa Birliği ve Türkiye*. Beta Yayıncılık, İstanbul, ss.10-621.
- Kaya, K. (2005). *Avrupa Birliği'nin Gelişim Süreci ve Avrupa Birliği Anayasası*. Seminer Ödevi, Gaziantep Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep, ss.10-15.
- Nuray, H. (1992). *Avrupa Topluluğu Ortak Ticaret Politikasının Korumacı Hükümleri ile Ağırlıklı Olarak Anti-Damping Mevzuatı ve Uygulamaları*. DTM, Ankara, ss.10-32.

- Orta Doğu Teknik Üniversitesi Avrupa Birliği Ofisi. (2005). *Ankara Anlaşması Türkiye-AET Ortaklığı*.
<http://www.abofisi.metu.edu.tr/MetinVers/ankara.htm>. (25.07.2005).
- Öktem, Z. (1998). *İhracatta AB Standartları ve Türkiye'nin Bu Şartlara Uyumu*. Müsiad, İstanbul, ss.119-133.
- Özdemir, H. (1998). *Avrupa Birliği Tek Para Birimi Euro'ya Geçişin Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkileri*. İzmir Ticaret Odası, İzmir, ss.10-15.
- Öztürk, H. (1998A). İhracat Açısından Ticaret Politikası Araçlarının İrdelenmesi ve Bu Araçlardan Korunma Yöntemlerine İlişkin Öneriler. *Dış Ticaret Dergisi* 8(3):40-58.
- Öztürk, H. (1998B). Korunma Önlemleri İle Diğer Ticaret Politikası Araçlarının Birlikte İrdelenmesi. *Dış Ticaret Dergisi* 9(3):128-136.
- Paksoy, H. M. (2003). Avrupa Birliği- Türkiye İlişkileri Gelişimi. *Avrupa Birliği ve Türkiye*. Kar M. Ve H. Arıkan (Ed.) Beta Yayıncılık, İstanbul,ss. 99-119.
- Sağbaş, İ. (2003). Avrupa Birliği Bölgesel Politikası. *Avrupa Birliği ve Türkiye*. Kar M. Ve H. Arıkan (Ed.) Beta Yayıncılık, İstanbul, ss.261-276.
- Şen, R. (2002). *Avrupa Birliği'nde İç ve Dış Ticaretin Yönü*. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, ss.34-106.
- Sevinç, D. (2003). *AB Ortak Dış Ticaret Ders Notları*. Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi, Ankara, ss.5-26.
- Seyidoğlu, H. (1999). *Uluslararası İktisat*. Kurtiş Matbaası, İstanbul, ss.221-291.
- Taş S. (2003). Avrupa Birliği Ortak Ticaret Politikası. *Avrupa Birliği ve Türkiye*. Kar M. ve H. Arıkan (Ed.) Beta Yayıncılık, İstanbul, ss. 139-159.
- Toğan, S. (1993). *1980'li Yıllarda Türk Dış Ticaret Rejimi ve Dış Ticaretin Liberizasyonu*. Türk Eximbank Araştırma Dizisi, Ankara, ss.224-283.
- Tunçer, M. (2003). Avrupa Birliği Vergi Uyumlaştırılması Politikası. *Avrupa Birliği ve Türkiye*. Kar M. Ve H. Arıkan (Ed.) Beta Yayıncılık, İstanbul, ss.281-300.
- Türkiye Cumhuriyeti Resmi Gazetesi. (2004). Ürünlere İlişkin Teknik Mevzuatın Hazırlanması ve Uygulanmasına Dair Kanun.
<http://rega.basbakanlik.gov.tr/Eskiler/20010711.htm> (23.03.2004).
- Uyanusta, E. (2004) *Avrupa Birliği'nin Rekabet Politikası*. İktisadi ve Kalkınma Vakfı, İstanbul, ss.4-31.

- Uyanusta, E. (2004). *Avrupa Birliği'nin Ortak Ticaret Politikası*. İKV, İstanbul, ss.4-31.
- Ürönlere İlişkin Teknik Mevzuatın Hazırlanması ve Uygulanmasına Dair Kanun. <http://rega.basbakanlik.gov.tr/Eskiler/2001/07/20010711.htm> (23.03.2004).
- Yağmur, D ve Y. Yazıcıoğlu. (1997). Türkiye-AT İlişkilerinde Dampinge Karşı Önlemlerin Dünyü, Bugünü ve Geleceği. *Dış Ticaret Dergisi*, 7(2):52-72.
- Yıldırım M. (2002). Dünyada ve Türkiye'de Korumacılık Uygulamaları ve Günümüz Korumacılığı. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1): 17-37
- Weidenfeld, W. ve W. Wolfgang. (1997). *Europe from A to Z Guide to European İntegration*. European Commission, Luxembourg, pp.130-182.

ÖZGEÇMİŞ

Derya MEMİŞ 1980 yılında Bingöl’de doğdu. İlk ve orta öğrenimini Gaziantep’te tamamladı. Gaziantep Anadolu Dış Ticaret Meslek Lisesi’ni 1998 yılında bitirdi. Gaziantep Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat bölümünü kazandı. Bu bölümden 2002 yılında fakülte dördüncüsü olarak mezun oldu. Haziran 2004 tarihinde İş Bankası’nın memur alım sınavını kazanarak çalışmaya başladı. Halen bu görevine devam etmektedir.

VITAE

Derya Memiş was born in 1980 in Bingöl. She completed her primary and middle school education in Gaziantep. After graduating from Gaziantep Anatolian Foreign Trade High School in 1998, she won the Department of Economics, Faculty of Economic and Administrative Sciences at Gaziantep University. She graduated from this department as forth of faculty in 2002. She has been working at Türkiye İş Bankası as officer since June 2004.